4 II A - 15006

SUOMALAINEN

MURTEISKIRJA

TAHI

LUKEMISIA

VIRON, KARJALAN, VATJAN, VEPSÄN JA LIIVIN KIELILLÄ

SUOMALAISTEN SANASTOJEN KANSSA.

TOIMITTANUT

AUG. AHLQVIST.

Ms. A 176.

HELSINGISSÄ,
J. Simeliuksen perillisten kirjapainossa, 1869.

G. W. Edlundin myötävänä.

Filoloogia Seminaar & Soome-Ugri Instituut Tartu Ülikool

Näytetty: L. Heimbürger.

TARTU ÜLIKOOLI
RAAMATUKOGU
i 32393325

Esipuhe.

Tarkoitus tämän kirjan ulosantamisella ei ole ollut satunnaisen uteliaisuuden tyydyttäminen, vaan käytännöllisen aineen toimittaminen Suomen kieliopin täydellistä esitystä varten maamme Yliopistossa. Kielitiede edistyy ja laajenee muualla maailmassa päivä päivältä, eikä jonkun kielen esittämistä korkeammassa eli yliopistollisessa opetuksessa enää missään muualla kuin meillä supisteta vaan sen yhden kielen karsinaan, mutta ulotetaan aina sukukieltenkin alalle. Tämä onkin aivan luonnollinen asia. Kaikilta haaroilta todistaa nim. kokemus kielitieteessä, ett' ei se periaate, joka jollakulla kieliryhmällä tahi kielikunnalla on toimitettavana, koskaan tule täydellisesti ilmi yhdessä ainoassa kielessä, vaan kaikissa yhteen ryhmään tahi kielikuntaan kuuluvissa kielissä yhteisesti, sillä yksi murre ei koskaan jaksa säilyttää ja kasvattaa kaikkia omituisuuksia, jotka alkujansa ovat olleet sen yhteisen periaatteen siemenessä, vaan on suuremmalla menstyksellä viljellyt yhtä puolta, sill' aikaa kuin toine murre on suuremmalla uutteruudella viljellyt toista.

Tämän kokemuksen mukaan on allekirjoittanutkin, esitellessään Suomen kielen rakennusta Yliopiston nuorisolle, esityksensä piiriin vähitellen vetänyt lähimmät sukukieletkin, joissa on suuret aarteet valaistusta meidän kielen seikoista sekä kieliopillisessa että sanakirjallisessa katsannossa. Vaan käytännöllisesti s. o. lukemiseksi ei yliopistolliseen opetukseen näistä sukukielistämme vielä ole voitu vallata muuta kuin Viron kieli, enimmästi siitä syystä, että soveljaita lukuja sanakirjoja muista on puuttunut. Tämän tähden päätin minä jalan syten koota erityisen kirjan mainittua tarvetta varten, ja se kirja se nyt on, joka tässä on lukijan edessä.

Suotakoon nyt lausuani muutamia sanoja teokseni sisällyksestä.

Tässä kirjassa tavattava *virolainen* lukemisto ei ole koottu sillä aikomuksella, että Viron kielen lukemiskirjana tähän asti käytetty Satukokous sen kautta tulisi hyljyksi. Korkeinta arviosanaa varten kandidaatti-tutkinnossa ei se minun kokemukseni mukaan ole liikaa, että luetaan molemmatkin nämät lukemiskokoukset, sillä vähäinen harjoitus tekee selvälle Suomalaiselle Viron kielen lukemisen pian yhtä keveäksi kuin oman kielen. Mutta Sadut yksinänsä, jotka vaan ovat yhden ainoan miehen sekä kokoamia että toimittamia ja myöskin hänen omituisella kirjoitustavallansa kirjoitettuja, antaisivat kovin vaillinaisen kuvan virolaisen hengen tuotteista ja kovin ytelän maun virolaisuudesta ylipään. Tämän tähden oli tarpeellista koota Viron kirjallisuuden alalta lukemisto, jossa olisi näytteitä vähä kustakin laadusta, ja joka eri aineilla, eri lausetavalla ja useampain erilaisten henkien tuotteilla viehättäisi lukijata enemmän kuin Sadut ja selvemmin kuin nämät osoittaisi, miten tätä suomalaista kieltä on ruvettu ja onnistuttu käyttämään nykyajan kirjallisiin tarpeihin. Samalla oli minulla silmämääränä myöskin, ett' ei kokoukseen tulisi muuta kuin alkuperäisesti Viron kielellä kirjoitettuja kappaleita, joka tarkoitus onkin voitu saavuttaa niin, ett' en siinä luule löytyvän yhtään käännöstä, ehkä muukalaisuus (s. o. saksalaisuus) kuitenkin monin paikoin näidenkin kappalten ajatuksenjuoksussa ja lausetavassa kyllä on tuntuva. Oikokirjoituksen olen sitä vastaan kaikissa kappaleissa muodostanut nykyaikaiseksi ja sen mukaiseksi kuin Ahrens ja Wiedemann melkein yksin perustuksin sen vaativat. Ainoastaan otteissa Uudesta Testamentistä, jotka ovat kielen molemmilla murteilla, olen oikokirjoituksen, näytteen vuoksi, jättänyt olemaan entisellänsä. Lähteinä lukemistolleni ovat olleet Rosenplänterin *Beiträge,* Tarton virolaisen Kirjallisuusseuran *Verhandlungen,* Kreutzwaldin *Viru lauliku laulud,* se erinomaisen viehättävä laulukokous Emajõe Öö-pik j. m.

Jos minulla jokseenkin on syytä olla tyytyväinen vironkieliseen osaan kirjaani, koska tällä kielellä on jotakin kirjallisuutta, mistä oli ottaa kappaleita, jotka voivat viehättää sivistyneenkin lukijan, niin en tätä paljon voi sanoa toi-

sista osista teostani. Ne kielet, joita ne edistävät, eivät ole kirjallisia kieliä ja niistä tahi niillä ei ole meidän aikoja ennen näkynyt tuskin mitään painettua. Tällä alalla täytyi siis ottaani mitä sain, ei mitä tahdoin. Vaan isompainkin kirjallisten varain löytyessä näillä kielillä en niistä olisi voinut kokoukseeni ottaa niin laveita ja niin monia näytteitä, kuin meitä likinnä olevasta Viron kielestä. Sen olisi kieltänyt kirjani käytännöllinen tarkoitus, ja niistä kappaleista, jotka se sisältää, vaikka ne ihanteellisessa katsannossa eivät ole suuresta arvosta, luulen olevan kyllä kieliopillisen esityksen pohjalliseksi ja kyllä käytännöllisesti näyttämään kysymyksessä olevain murteiden luonnetta. Joka tahtoo enemmälti tuntea näitä, menköön itse tutkimaan niitä paikalla ja luonnosta, taikka odottakoon, kunne tutkimus kerkiää niistä hankkia laveammat näytteet.

Viimeksi sanottu koskee olletikin kolmea Viron kielen jälkeen kirjassani seuraavata murretta. *Karjalan* taikka Venäjän Karjalan kieleksi luen, niinkuin lukea pitääkin, kaiken sen suomalaisen kielen, jota puhutaan Tverin ja Novgorodin Karjalassa, Aunuksessa (paitse Vepsän kieltä, joka on erittäin), Suomen pitäjissä Salmissa, Suistamolla ja Suojärvellä, Ilomantsin itärajalla ja Vienan maassa. Tällä suurella alalla ei Karjalan kieli arvaten olen voinut pysyä yhtenä murteena, joka hyvin näkyy tässä kirjassa olevista kielikappaleistakin. Vaan vaikka näiden enemmyys kyllä olisi näin muodoin ollut hyvä ja tarpeellinen, en niitä ole voinut saada muualta kuin 1:ksi Tverin Karjalassa tehdysta Mateuksen Evankeliumin käännöksestä, joka alkujaan on painettu Pietarissa venäläisillä kirjaimilla ja josta minä annoin toisinkirjoituksen (katso *Suomi*, toisen jakson 4 osa), ja 2:ksi Salmilta ja Suojärveltä. Viimeksi mainituista kappaleista tulee minun kiittää Ylioppilasta Arvid Genetziä, joka on tutkinut näiden seutujen karjalaisen murteen ja tällä myös ylösottanut satuja kansan suusta. Näitä ovat kaksi ensimmäistä kappalta tämän teoksen karjalaisessa satuosastossa. Ne kaksi niiden jälkeen seuraavata kertomusta, jotka kirjassani tavataan muillakin kielillä ja ovat alkuperäänsä virolaiset, käänsi

hra Genetz pyynnöstäni Suomen kirjakielestä Salmin murteelle.

Vatjan-kieliset kappaleet ovat kaikki otetut minun tekemästäni: *Votisk Grammatik jemte språkprof och ordförteckning* (Acta Soc. Scient. Fennicæ, tomi qvinti fasc. I). Siinä löytyvät kielinäytteet, sekä proosalliset että runolliset, ovat minun kansan suusta kirjoittamani; ne ovat ensimmäiset ja luultavasti myöskin viimeiset kielikappaleet, mitä tällä poiskuolevaisella murteella koskaan on ilmoille tullut.

Ainoat näytteet *Vepsän* kieltä löytyvät Lönnrotin väitöksessä: *Om det Nordtschudiska språket,* painettu v. 1853, ja minun kirjoituksessani: *Anteckningar i Nordtschudiskan* (Acta Soc. Scient. Fennicæ, tomi sexti fasc. I). Tässä kirjassa olevat kielikappaleet ovat otetut sekaisin näistä kahdesta teoksesta.

Liivin kieli on paitse Viron kieltä tässä kirjassa edistetyistä sukukielistämme ainoa, josta löytyy tukummalti kielikappaleita, vaikka kirjallisuutta tälläkään murteella ei ole ollut eikä tule koskaan olemaan, kuin sekin jo makaa kuolemaisillaan olevana raatona. Ne löytyvät hra Wiedemannin toimittamassa: *Joh. Andreas Sjögren's Livische Grammatik nebst Sprachproben,* painettu Pietarissa v. 1861. Siinä on suuri joukko kaikenlaisia kielinäytteitä kolmella murteenhaarukalla. Minä pidin Pisan-murteisia kappaleita tarpeeseni soveljaimpina. Oikokirjoituksessa olen vähän poikennut hra Wiedemannin kirjoitustavasta, syistä, jotka asiantuntija lienee havaitseva ja hyväksyvä.

Lukemistossani olevia kappaleita tavataan muutamat siinä useammallakin kielellä, ja nämät tarjoavat hyviä vertailukohtia sille, joka ei jouda tahi malta tehdä kielitieteellisiä vertailuksia. Täten löytyy siinä kertomus *Kaksi veljestä ja Kylmä* Viron, Karjalan ja Vepsän kielillä; kertomus *Tosi ja Valhe* Viron ja Karjalan kielillä; *Mateuksen Evankeliumin 2:n luku* on Viron kielen molemmilla murteilla sekä Karjalan ja Liivin kielillä; *Mateuksen Evankeliumin 6:s luku* on Viron kielen molemmilla murteilla, Karjalan kielellä, Vepsän kielen molemmilla murteilla ja Liivin kielellä, siis kuudessa suomenkielisessä eri puvussa; ja viimeksi löytyy *Luukaan*

Evankeliumia 15:s luku Viron molemmilla murteilla ja Liivin kielellä.

Mitä *sanastoihin* tulee, oli minulla ensin aikomuksena valaa ne kaikki yhdeksi sanakirjaksi. Vaan työhön käytyäni huomasin pian ne haitat ja hankaluudet, jotka siitä olisivat syntyneet ensin itselleni ja sitten kirjan tuleville käyttäjille; minä hylkäsin siis tämän aikomukseni ja panin kunkin kielen sanaston erikseen. Sanastoissa olen käyttänyt niin suurta lyhyyttä kuin mahdollinen on ollut. Virolaisessa sanastossa ilmoitetaan nimisanojen genitivi vaan silloin, kuin se ei ole yhtäläinen nominativin kanssa; verbit luetellaan 3:n infinitivin illativeinä, joka menetys virolaisissa sanakirjoissa on tullut tavaksi, ja verbien 1:tä personaa minä en ilmoita muulloin, kuin milloin sitä ei saa muuttamalla mainitun infinitivimuodon *ma*-päätettä 1:n persoonan *n*:ksi. Sanastoon en ole ottanut: sanoja, jotka sekä ääneltään että merkitykseltään ovat aivan yhtäläiset meidän kielen sanojen kanssa; liittosanoja, joiden osat löytyvät sanastossa tahi ovat yleisesti tunnettuja, enkä johdannaisia päätteillä *-mine, -ja* ja *-ste*, milloin vartalosana on kirjassa taikka muuten tuttu ja kuin johdannaisella ei ole erinomaista merkitystä. En myöskään ole katsonut tarpeelliseksi poimea sanoja niista kappaleista, jotka ovat otetut Uudesta Testamentistä, sillä epäilemättä ei yksikään lukija ole lukeva tahi katseleva näitä kappaleita muuten kuin suomenkielinen testamentti kädessä. — Karjalankieliseen sanastoon poimi hra Genetz sanat niistä kappaleista, jotka ovat hänen antamiansa. Kuin tämä murre sanavaroissaan on jokseenkin yhtäpitävä kirjakielemme kanssa, ei karjalaisista kielikappaleista sanastoon ole otettu muuta kuin oudot sanat. — Samoin on Vatjankin kieli sille, joka mun yllämainitusta kieliopistani ensin tulee tuntemaan tämän murteen omituisuudet ääniopissa, niin yhtäläinen yleisen Suomen kielen kanssa, että erityistä luetteloa sen tässä kirjassa tavattavista sanoista en pitänyt tarpeellisena, olletikin kuin kielioppiani seuraa myös jokseenkin riittävä sanakirja. — Liiviläisessä sanastossa on nimisanoista ilmoitettu yksikön nominativin kanssa monikon nominativi, ja verbeistä vartalon rinnalla 1:sen ja 3:n persoonan yhteinen muoto, menetys, jota

hra Wiedemann käyttää sanakirjassaan ja josta selitys saadaan hänen kieliopistaan.

Kielitieteelliseen ja vieraasen kirjoitukseen tottumatointa lukijata varten saan mainita seuraavan. Kirjain ü on meidän y; õ merkitsee meidän kielessä olematointa tummaa oääntä o:n ja u:n välillä; z on vieno s-ääni (venäläinen з ja saksalainen s); ž on sama ääni paksunneena (venäläinen ж ja ranskalainen j); š on samoin paksunnut s (ruotsalainen sk sanoissa *sked, menniska,* venäläinen ш ja saksalainen sch); ja č on sama ääni kuin tj ruotsalaisessa sanassa *tjena* tahi k samankielisessä sanassa *känna* (venäläinen ч ja saksalainen tsch). Noin merkityt kirjaimet kuin ľ, ń, ŕ toimittavat senkaltaisia l, r, n-ääniä, joihin seuraava i on yhteensulanut juuri niin kuin Savon murteen sanoissa: tuľ, mäń, puŕ, jotka ovat yhtä kuin kirjakielen: tuli, meni, puri.

Sananlasku sanoo: *ei mertä pisaroitta soudeta.* Sen, joka painattaa kirjoja, täytyy monestikin toimensa suhteen muuntaa tämä totuus kuulumaan näin: ei kirjaa painovirheittä paineta! Näitä on tähänkin kirjaan siinnyt enemmän kuin suotava olisi ollut. Vaan kuin ne ovat kirjan lopussa erittäin luetellut, ei niistä kuitenkaan ole sen pahempaa haittaa kuin että lukija, ruvetessaan kirjaa käyttämään, on hyvä ja ojentaa ne paikoillansa. Painovirheinä täytynee myös mainita se seikka vepsäläisessä osastossa, että johdannaiset verbit päätteellä -škanden sivulta 177 alkaan on muutamia kertoja epähuomiosta kirjoitettu päätteellä -skanden; tämä ei kuitenkaan ole muuta kuin epätasaisuutta kirjoituksessa, sillä jälkimmäisellä päätteellä ääntyväisenä on Lönnrot kuullut tämän johtomuodon Ojatilla.

Viimeksi on se minulle rakas velvollisuus mainita, että enimmän osan tämän kirjan painokustannuksia on Yliopisto antanut tieteellisten kirjain painatusta varten määrätystä rahastostansa.

Joulukuun alussa v. 1869.

Toimittaja.

Sisällyksen Luettelo.

I. VIRON KIELTÄ.

I. Virolaisten elämästä ja tavoista noin viisikymmentä vuotta takaperin.

Siv.

1. Virolaisen talonpojan kotieläimet . . . . . 3.
2. Virolaisen talonkalut ja työaseet . . . . . 4.
3. Virolaisen töistä ja elämänlaadusta . . . . . 8.
4. Virolaisten häätavat . . . . . 11.
5. Tapoja lapsensaajaisissa . . . . . 18.
6. Kuinka Virolaiset hautaavat kuolleita . . . . . 20.

II. Historiallista.

Narvan tappelu, Masingilta . . . . . 22.

III. Tarinoita ja Satuja.

1. Repo ja Varpunen . . . . . 29.
2. Susi ja Repo . . . . . 30.
3. Karhu, Susi ja Repo . . . . . 31.
4. Karhu ja Repo . . . . . 32.
5. Mies ja Repo . . . . . 33.
6. Sammakko ja Varis . . . . . 34.
7. Karhu ja Mies . . . . . „
8. Hämähäkki ja Muurainen . . . . . 36.
9. Kaksi veljestä ja Kylmä . . . . . 37.
10. Tosi ja Valhe . . . . . 39.
11. Koi ja Hämärikkö . . . . . 43.
12. Paikastaan muuttanut järvi . . . . . 45.
13. Vinkuva jalkaluu . . . . . 47.
14. Veljensä pelastaja kuninkaanpoika . . . . . 50.
15. Munasta syntynyt kuninkaantytär . . . . . 60.

IV. Arvoituksia ja Sananlaskuja.

A. Arvoituksia . . . . . 71.
B. Sananlaskuja . . . . . 75.

V. Lauluja.

A. Kansanlauluja.

	Siv.
Laulun synty	77.
Laulun synty murheesta	78.
Sulhoa ikävöivä	„
Kosioiminen	„
Varoitus tytöille	„
Armotoin	79.
Koditoin	„
Turvatoin	„
Lapsuuttansa muisteleva	80.
Halvat maailmassa	„
Maamiehen edullisuus	„
Paimenlasten laulu	81.
Arvoituslaulu	„

B. Yksityisten tekemiä lauluja.

Leikkaajien laulu, Mannteuffeliltä	83.
Ikävä, Fählmannilta	84.
Piipun juttu, samalta	85.
Kevyt ja raskas, samalta	87.
Eräs mies niinkuin moni muu, samalta	„
Laulu, Kreutzwaldilta	„
Arka kosija, samalta	88.
Surulaulu eräästä siveästä tytöstä, samalta	89.
Ensimmäinen laulu, samalta	91.
Toivo, Emajõe Ööpikolta	94.
Ehtoolla, samalta	„
Äitinsydän, samalta	95.
Hyvää yötä, samalta	96.
Rakkauden kestäväisyys, samalta	„
Sinua kuolemaan asti, samalta	97.
Isänmaani on lempeni, samalta	98.
Isänmaan hautaus, samalta	99.
Vapauden kuolluista-nouseminen, samalta	„

VI. Uudesta Testamentistä, kummallakin murteella.

Mateuksen Evankeliumin toinen luku	101.
„ „ kuudes luku	105.
Luukaan Evankeliumin viidestoista luku	110.

II. KARJALAN KIELTÄ.

I. Mateuksen Evankeliumista, Tverin Karjalan kielellä.

Siv.
Toinen luku . . . . . 117.
Viides luku . . . . . 118.
Kuudes luku . . . . . 121.
Neljästoista luku . . . . . 124.
Seitsemästoista luku . . . . . 126.

II. Satuja, Suomalaisen Venäjän-Karjalan kielellä.

1. Paholaisen antama jauhinkivi, Suojärveltä . . . . . 128.
2. Iivana Osatoin, Suojärveltä . . . . . 129.
3. Tosi ja Valhe, Salmin kielellä . . . . . 136.
4. Kaksi veljestä ja Pakkanen, Salmin kielellä . . . . 140.

III. VATJAN KIELTÄ.

I. Satuja.

1. Nesteri . . . . . 145.
2. Kuisma . . . . . 147.
3. Kauppamiehen emännän poika . . . . . 150.

II. Lauluja.

1. Kevätlaulu liekuttaessa . . . . . 157.
2. Kesälaulu . . . . . 158.
3. Syksylaulu . . . . . „
4. Oman kylän ylistys . . . . . 159.
5. Kankaankutoja tyttö . . . . . „
6. Paha nainen . . . . . 160.
7. Haudassa heränyt veli . . . . . „
8. Uusi sotaväki . . . . . 161.
9. Lapsien laulu . . . . . „

IV. VEPSÄN KIELTÄ.

I. Mateuksen Evankeliumin kuudes luku, Siv.
Äänisen ja Ojatin murteilla . . . . . 165.

II. Tarinoita ja Satuja, molemmilla murteilla.
1. Mehiläinen ja Lammas . . . . . 170.
2. Edelliset (toisin) . . . . . „
3. Kokko . . . . . 171.
4. Orjanruoska . . . . . „
5. Lammas ja Pääskyinen . . . . . „
6. Koira . . . . . 172.
7. Kissa ja Hiiret . . . . . „
8. Kurki ja Repo . . . . . 173.
9. Sorsa ja Kana . . . . . „
10. Hämähäkki ja Muurainen . . . . . „
11. Mies ja Repo . . . . . 174.
12. Kaksi veljeä ja Pakkanen . . . . . 176.
13. Tsaari Pirras ja hänen koiransa . . . . . 178.
14. Kolmen veljeksen rikastuminen . . . . . 179.

III. Arvoituksia . . . . . 183.

IV. Loihtulukuja.
1. Hampaan sanat . . . . . 186.
2. Käärmeen sanat . . . . . „
3. Kylvetyssanat . . . . . „
4. Kirousta vastaan . . . . . 187.
5. Tuulen sanat . . . . . „
6. Silmäämistä vastaan . . . . . „
7. Käärmeen sanat . . . . . „
8. Luunvalon sanat . . . . . 188.
9. Ajoksia vastaan . . . . . „
10. Ajoksia vastaan (toisin) . . . . . „

V. LIIVIN KIELTÄ.

I. Sananlaskuja . . . . . 191.

II. Arvoituksia . . . . . 193.

III. Uudesta Testamentistä.
Mateuksen Evankeliumin toinen luku . . . . . 194.
„ „ kuudes luku . . . . . 196.
Luukaan Evankeliumin viidestoista luku . . . . . 199.

IV. Tarinoita.

Siv.
1. Ihmissusi . . . . . 201.
2. Musta ajaja . . . . . 202.
3. Aarre . . . . . 203.
4. Repo ja pukki . . . . . 204.

Vironkielinen Sanasto . . . . . 205.

Karjalainen Sanasto . . . . . 237.

Vepsäläinen Sanasto . . . . . 247.

Liiviläinen Sanasto . . . . . 261.

I. VIRON KIELTÄ.

I. Virolaisten elämästä ja tavoista noin viisikymmentä vuotta takaperin.

1. Virolaisen talonpojan kotieläimet.

Kõik need loomad, mis kodu elavad, ei saa mitte talopoja juures peetud ja kasvatatud. Kes tahab teada, missugused koduloomad selle maa nurkas talopoja juures peetakse, se paŋgu nüüd seda tähele. — Kukk on küll üks pisuke loom, aga ommeti seda talopoega ei leita, kel kukke ei ole; sest kukk on talopojal aja tähendamise mäŕgiks öö ajal. Sakstel on task-uurid ja tuńńikellad, kelle jäŕgi naad oma aega pidavad, aga talopoeg elab kõige enamiste öö ajal kuke jäŕgi, sest et tal tuńńikella ega uuri ei ole. Küll kukest õhtu-ajal ei ole abbi, et seda aru saaks, millas paras aeg magama minna on, vaid seda teeb talopoeg oma töö vaeva jäŕgi. Kui kerge kodune töö on, siis ollakse kaua ülepeal; aga talopojal on ikka enamiste väljane töö, kus ta raskeste vaevatud saab; sepärast heidab ta õhtu varra magama. Hommikust ööd panevad perrevanemad aga kuke laulmist tähele. Kui kukk kõige esimest korda laulab, seda arvatakse keśk-öö ajaks, aga kui ta juba tõist niŋg kolmat korda saab laulnud, siis tõusevad vaŕsti perrevanemad üles, niŋg ajavad ka sedamaid oma peret üles. — Üks ehk kaks koera on iga talopojal, kes temal õues nenda kui vahimehed valvitsevad, et varas mitte suve ega talve ei saa kahju teha. Suve-ajal on koer kaŕjatse seltsiks kaŕjas, et ta ka huńdi üle valvitseb. — Kaś on ka iga talopojal, kes hoonete ümmert rottid ära suńńib, et need kahju ei tee. — Iga talopojal on tükki kaks ehk kolm houst, ja kõige vähemalt üks paaŕ häŕgi,

niŋg kaks ehk kolm lehma, kaks vanna sigga, niŋg mõned põrsad. Lambaid on iga talopojal paaŕ kümmekonda, ehk nii paľju kui keśki jõuab ülespidada, sest ilma lambata ei voi ta kogoni mitte elada. Kitsa niŋg hanisid on ka mõne talopojal ükski paaŕ. Aga eeślid, kalkunid, paŕdid ja tuuid ei saa mitte siin küľjes talopoja juures peetud.

---

2. Virolaisen talonkalut ja työaseet.

Iga talopojal on kõige vähemalt ikka üks kuuś ehk seitse kirvest, kellega ta pea iga päev tööd teeb. Suveaegu on temal põllu harimiseks kolm ehk neli head adra taŕvis, ja niisama paľju ka äkesid. Vaŋkrid on ka kolm ehk neli tükki, kellega ta suve-aegu viľja, sõńńikut, niŋg kõik muud elo-maja aśjad veab, niŋg ka igale poole väľja lähab, kus taŕvis on. Taľvise vedamise niŋg teekäimise taŕviks on tal kümme ehk kakstõistkümmend regge; ja sõidu taŕviks kaks saani niŋg kaks resla. Suve niŋg talve alati on tal üks kümmekond ehk veel rohkema köisi taŕvis, kellega ta kõik oma koormad voib kińńi köita. Kahed ehk kolmed hobuse raŋgid niŋg loogad ja vaľjad, päitsed niŋg ohjad on talopojal, kellega ta oma hobuse voib rakkese panna, kui ta kusagile lähab.

Taľvisid häŕja-ikkid, kellega häŕjad üks haaval vedama pannakse, on iga talopojal neli viis tükki, ehk nii paľju kui kellegil häŕgi on; ja nende ikette nimi on üksikikked. Iga ikke sees on üks nahk-rihm, kellega ike häŕja sarve külge kińńi pannakse, ja selle rihma nimi on häŕjajutt. Mõlemil poolil ikke otsa küľjes on üks inimese sõrme jämedune nööŕ, kellega häŕg ree ette niŋg ree aiste otsa kińńi pannakse, ja nende nööride nimi on häŕjaroomad. Neid ikkid, kellega suve-aegu kaks häŕga paari pannakse, on kaks tükki, ehk hea perremehel ka tükki kolm. Neil iketel on niisama sugused jutad kui üksikiketel. Keśk iket, kahe häŕja vahe-kohas, on üks kämla ehk poole vaaksa laajune auk ikkest läbi, ja sest august

läbi on üks nii suuŕ nahk-rihm, mis sest august aga läbi lähab, ja kellega häŕjad vaŋkre niŋg adra ette pannakse. Selle rihma nimi on rahe, kui mittu, siis rahkmed. Selle ikke enese nimi on paaris-härge ike.

Heina niŋg suvi-viľja niitmiseks on talopojal seitse ehk kaheksa head vikatit, ja niisama paľju ka sirpa, kellega ta rukkid niŋg pitkema kõrrega suvi-viľja voib leikata. Neid rehasid, kellega heina-loogo niŋg seda viľja kokko riisutakse, mis vikatiga on maha niitetud, neid on talopojal ka kümmekond tükki, ehk veel rohkema, ja nende nimi on loo-rehad. Heina-kuhja niŋg niitetud viľja kuhelaks tegemise taŕviks on jälle niisugused kolme- ehk neľja-aaralised puud, kelle aarad ilusaste kõvertud niŋg noaga libedaks hoolistud on, ja nende riistade nimi on aŋgud. Aga hea perremehel on enamiste ikka raud-aŋgud, mis paremad niŋg jõudsamad tööd teha on kui puu-aŋgud.

Rehe peksmise taŕviks, kudas rukkirehed niŋg lina ja veel mõned muud pisukesed viľjad peksetakse, on niisugused kõverad puud kui ree-malgad; need on natuke vähamad kui sülla-pitkused, tõised otsad on neil jämedad ja tõised peenemad niŋg libedad, nenda et inimene voib kättega otsast kiŋŋi võtta ja vasto maad rukiste pihta lüüa. Nendesinaste puude nimi on vartad. Mõnes kohas on nende vartade asemel koodid ehk pindad, kellega nendasamoti ka rehta peksetakse kui vartadega. Neil on esite üks küünra pitkune puu, ja tõises otsas üks oherdi auk, ja augus üks nahk-rihm, kellega tema varre otsas kiŋŋi on. Selle taŕviks, kudas kõlkad niŋg sased rehe pealt ära puistatakse ja, kui rehi peksetud saab, siis teda nurka kokko ajetakse, on niisugused harvad rehad, kel viis ehk seitse pulka sees on, ja nende rehado nimi on rehe-rehad. Viľja puhtaks tegemise ehk tuuletamise taŕviks on iga talopojal kaks head saŕja, tõine harv sari, kellega vili suurest aganatest esimesel korral tuulatakse, tõine on jälle tihi sari, kellega vili puhtaks tehakse; kolmas veel pisuke, kellega suure saŕja sisse pannakse, ja selle nimi on käsi-sari, niŋg nende suurde nimi tuuli-saŕjad. Kui vili värava all puhtaks tehtud

on, siis lähab külimitt taŕviks, kellega teda kottide sisse möödetakse ja aita viiakse. Aitas on jälle mõnel salved, ja mõnel suured kirstud, kus sööma-vili niŋg seeme sees seisab. Aitas on ka veel mitmed muud aśjad. Seal on pütad, kus keedu-vili sees seisab, nenda kui oad ja herned niŋg läädsid, taŋgud ja soolad niŋg nisu-jahud. Veel on need pütad ja verendid aitas, kus talopoja soolane ehk leiva-kõrvane sees seisab, nenda kui räimed, tindid ja muud kalad, ehk mis keśki veel oma tõituseks jõudnud muretseda. Ka on aitas üks ehk kaks riide-kirstu ja üks paaŕ kaappisid niŋg üks suuŕ kirst, kus leivajahud sees seisvad. Mõnel on ka tõine niisugune kirst toa ees nurkas, kus ka leiva-jahud niŋg tõises otsas sigade ja muu elajatte jahud sees on.

Leiva-lõime on talopojal toas taga-nurkas. Kui leivad saavad vaĺmiks tehtud, siis hoitakse neid kamres, ja se hoidmise koht on jälle mitmesugune. Mõnel on üks laud kamres seina ääres, kus leivad peal seisvad, mõnel on jälle õrred selle taŕviks üles seatud; mõnel on lauded seina peal, kus peal leivad seisvad. Selle taŕviks on jälle üks kaap ehk üks veike kirst kamres, kus leib ja räime-kauś niŋg se leiva-kõrvane sees seisab, mis igal söömal süüakse.

Iga talopojal on ikka üks kolm head padda, ja mõned ka veel pisukesed; üks on se, kellega ta leent ja muud rooga keedab. Kes jõuukam mees, sellel on veel kaks suurt padda, mis leeme-paast suuremad on, ja kellega ta riidid pestes vett keedab, niŋg seepi keedab, ja vahest ka õlut teeb. On ka õlle tegemiseks kaks ehk kolm head tõŕt taŕvis. Kui õlu vaĺmiks saab, siis peab teda vaatide sisse ajama, ja selle taŕviks on ka ühe hea talopojal ikka kuuś ehk seitse vaati. Mõni on sealt seast siis suuŕ, mõni pisuke, mõni aŋkur, mõni pool vaati, nenda kui keśki jõudnud muretseda. Lasa ehk lähkrid on ka talopojal mittu tükki.

Toorid, kellega lehmale süüa tehakse, niŋg ka veel mitme muu ammeti peal pruugitakse, neid on iga talopojal paari kaks ehk ka veel rohkema. Paŋgisid ja vee-

kappasid niŋg pisukesi pütta on talopojal nii paĺju kui tal neid aga ial taŕvis lähab. Talve-aegu on jõe ääres vee-augul üks vilkopp ja raŋk, kus vilkopaga vett sisse tõstetakse, niŋg elajid jootetakse. Talve-aegu on talopojal keśk rihalust üks sõim, kus heinad sisse pannakse, et hobused seal peal voivad süüa. Veel on houste söötmise taŕviks kaks ehk kolm kartsast seina külge üles seatud, nenda kui kõŕtsi hoovis, ja iga kartsa all on ka raŋk ehk küna, kus sisse hobusele voib kaeru anda, niŋg ka vahest jahu-rokka ehk jooma teha.

Talopoja oma sööma-, jooma-nõuud, niŋg need nõuud, kus piim sees seisab, on esiteks piima-lüpsik ja lüpsikapad, kus sisse piim lehma nisast lüpsetakse, ja siis pütid ehk piima-läńńikud, kelle sisse piim kurnatakse ja kus ta peab ära hapnema. Kui piim hapand niŋg paksuks läinud on, siis kooritakse kooŕ pealt ära, ja piim pannakse ühe tõise nõuu sisse, mis nii suuŕ on kui üks toori, ja selle nõuu nimi on piima-kirn. Kui piim kasin on, siis pannakse sinna kirnu sisse temale vett niŋg jahu-rokka juure, nenda et teda siis ikka rohkemaks saab. Aga kui suve-aegu piima rohkeste on, siis tõstetakse teda ilma veeta kannu sisse ja süüakse. Selle taŕviks, kuda se kooŕ sisse pannakse, mis piima pealt kooritakse, on üks kõrge ja kitsas nõu, mis talopoja taari-kannust natukese jämedam ja üks küünar ehk rohkema kõrge on, ja selle nõuu nimi on koore-kirn. Selle kirnu sisse kogutakse koort seńńi kui ta täiś saab, ja siis tehakse tema sees ka voi vaĺmiks. Talopoja sööma-nõuud, kus sisse ta oma leent, lihha, pudru ja kõik rooad sööma-aegu tõstab, on puu-vaagnad ja puu-taldrekud niŋg ka puu-lusikad; ja sööma-nuga on iga mehe oma taskus.

Ühe niisuguse talopojal, kes ka ammeti-tööd mõistab teha, on üks kolm head saagi, ja kolm ehk neli höövelt ja kaks lüke-pakku, niŋg mõned peikled ja oherdid, niŋg tükki kaks kolm head ammeti-nugga, ja kaks kolm peńki, kus peal ta oma tööd voib teha. Ühed voolmed ja üks limeister on temal ka, kellega ta oma kõik nõuud voib tehes seest ja pealt libedaks teha. Veel

on talopojal mõned lõugutid, kellega ta oma linad ja kanepid voib lõugutada. Rooge-mõõgad on temal ka, kellega ta oma linad ja kanepid puhtaks roogib. Selle taʀviks, kuda ta linad peenikeseks sugib, on tal üks ehk kaks lina-haʀja. Kui linad soetud on, siis peab neid kedrama, ja selle ammeti taʀviks on temal paari kaks vokkisid, kellega naisterahvas talve läbi alati ööd ja päevad tööd tegevad. Ka on talopojal haśplid, kelle peale ta oma kedratud lõŋgad haspeldab, et ta neid voib pesta niŋg harida, nenda et naad kerida ja kaŋgaks kududa kõlbavad. Kui pestud on, siis peab neid kerima, ja taʀvis on ka kahed ehk kolmed keripuud, kellega seda tööd voib teha. Kääʀpuud on temal ka, kus peale ta oma lõŋgad üles käärib, nenda et neid voib kaŋgaks kududa, ja kudumise taʀviks on temal ka ühed teľjed.

Lamba niitmiseks on niisugused rauad, mis kääride viisi leikavad, ja nende nimi ou lammaste-rauad. Selle taʀviks, kuda villad siis seisvad, kui naad lammaste seľjast on niidetud, on pärna koorest suured vakad, ja nende nimi on villa-vakad. Villa lahkeks tegemise ehk kaarimise taʀviks on temal villa-kaarid. Seda mööda on siis vokki ja kääʀpuud niŋg teľjed taʀvis, kellega ta villadest voib riiet teha. Kui villane kaŋgas vaľmis on, siis peab teda ka tihedaks niŋg pehmeks uhtuma, nenda et toimed mitte tunda ei ole, ja selle töö taʀviks on talopojal üks suuʀ ruľľ, kellega ta seda voib teha. Selle taʀviks, kudas linased riided niŋg säʀgid saavad pehmeks niŋg libedaks tehtud, on üks ümmergune libbe kaigas; mis peenemad on, need pannakse selle kaika ümmer ja vaalitakse libedaks; ja selle kaika nimi on vaali-kaigas. Aga mis jämedamad riided on, nende taʀviks on üks ümmergune nui, kellega neid pehmeks taotakse, ja selle nuia nimi on riide-koľkimise nui.

---

3. Virolaisen töistä ja elämänlaadusta.

Kes üks hea niŋg lahke perremees on, se õpetab niŋg räägib iga töö hakatuses oma perrele kõik kätte, mis keśki

peab tegema. Laupäeva õhtu laseb ta oma perre varemine õhtule kui muud õhtud. Kel kodumail töö on, need jätvad pärast lõunat nenda poole õhtu aegu oma tööd seisma, ja hakkavad eńdid pühapäeva vasto valmistama, vihtlevad eńdid ja pesevad oma pead puhtaks, ja panevad valged säŕgid niŋg puhtad riided selga. Perrenaene, ehk ka muud naesterahvas, kes majas on, pühkivad oma toad ja kamred niŋg toa-esised kõik laupäeva õhtu enne vihtlemist puhtaks. Ka pesevad naad kõik sööma-, jooma-nõuud ja vee-paŋgid niŋg muud pisukesed käe käidavad nõuud ja sööma-lauad laupäeva õhtu puhtaks; õhtu sööma-ajaks keedab perrenaene pudru. Kui rahvas vihelnud ja kõik tööd tehtud on, mis esite nimetasin, siis lugevad ja laulvad perrevanemad niŋg kõik pere ühes seltsis raamatut, ja ootavad neid inimesi koju, kes mõisas teul ehk ka vahest mujal väljas on. Kui naad tüki aega saavad lugend ja mõned laulud laulnud, ja selle aja sees need väljased rahvas veel mitte koju ei tule, siis söövad nemad, ja pärast sööma lugevad jälle raamatut, ja ootavad niŋg räägivad ikka neist, kes väljas on, seńńi kui naad ükskord tulevad. Kui naad saavad tulnud, siis antakse neile süüa, ja kodune rahvas ajavad nendega head juttu niŋg küsivad, kudas kellegi lugu olnud ja mis keśki väljas on näinud ja kuulnud, ja seda mööda heitvad naad magama. Hommiku tõusvad naad üles, panevad eńdid riidese, sugivad pead ära, pesevad silmad puhtaks, ja siis hakkavad raamatut lugema. Kui tüki aega saavad lugenud, siis hakkavad naad sööma; aga vahest peavad ka enne sööma ja mõni kord juba laupäeva õhtu seda aru, kes kirikuse lähab. Kui kirikuse minejaid mitte teada ei ole, siis küsib mõni kord perremees oma perre niŋg laste käest: "no lapsed, kas lähate tänna ka mõned kirikuse, vai pean ma ise minema, vai lähad sina, perrenaene?" Sest ikka peab mõni minema Jumala sanna kuulma ja ka seda teada tooma, mis kiriku poolel kuulda on, kas mõni on ärasurnud, vai on mõni juure süńdind, ja mis head õpetaja meile veel kuniŋga niŋg muu aśjade poolest teada annab. Kui siis keśki kirikuse lähab, siis ehitab ta ennast pärast sööma varsti val-

miks ja hakkab minema. Kui ta hobusega lähab, siis aitavad tõised teda ehitada, panevad hobuse ette, niŋg saatvad teda ilusaste minema.

Kui kirikulised saavad äraläinud, siis ajavad kodused üks tõisega head juttu, ja könelevad sest, mis keśki on nädali sees teinud ja mis ta head ehk kuŕja on näinud ja kuulnud, ja mis keśki tuleva nädali jälle tahab ettevõtta ja teha. Kõige enamiste könelevad naad veel nendega, kes külast ehk tõisest perrest nende juure, neid kuulma, on tulnud. Kes väsind ja nädali sees paľju vaeva on näinud, se magab siis ja puhkab oma nädalist väsimust. Kui naad esite saavad juttu ajanud, siis hakkavad jälle kiriku aegu raamatut lugema. Kellel jutluse-raamat on, seda lugeb siis kiriku aegu perremees ehk perrenaene, ehk ka mõni muu inimene, kes heaste lugeda mõistab.

Kui kirikulised koju tulevad, siis on jälle nendega jutu ajamist ja küsimist, mis head keśki on kuulnud. Juba siis on ka leem vaľmiks keedetud, ja hakkavad lõunat sööma, ehk söövad ka mõni kord veel enne kui kirikulised tulevad. Muud tööd naad enne lõunat midagi ei tee kui talve-ajal oma elajid talitavad; suve-aegu ou kaŕjatsed niŋg lamrikud muidugi, kes elajatte eest hoolt kandvad. Aga üks hea perremees, kes ka kaŕja-laste peale tahab armo heita, peab laupäeva õhtu juba seda muret, kes pühapäeva hommiku kaŕja niŋg lammaste juure lähab; oma teendrid, niŋg ka oma lapsi, neid kes juba töö-tegiad on, suńńib ta hea sanadega kaŕja minema, ja sagedaste lähab ta ka ise, ehk vahest lähab ka perrenaene pühapäeva hommiku kaŕja.

Suve- niŋg talve-ajal on pühapäeva pärast lõunat rahval juba mure uue nädali vasto. Kes teule ehk mõisa päevi tegema lähab, se hakkab pärast lõunat ennast selle vasto vaľmistama ja seda mööda ka sinna minema. Kodune rahvas vaatavad ja muretsevad ka seda vaľmiks, mis kellegil nädali sees taŕviks lähab. Heina-aegu kohendab igamees oma heina-tegemise riistu, ja kui se heinamaa kaugel on, kus esmapäeva hommikul tuleb tööse hakata, siis lähavad naad pühapäeva õhtu juba sinna, ja nenda peavad naad siis lõuna järel vaŕsti eńdid selle minemise

vasto ehitama hakkama. Talve-aegu pole koduse töö tegiatel mitte suurt muret esmapäeva vasto, sest siis on pitk öö, ja hommiku enne valget on igamehel aega küll oma töö-riistu seadida.

Kui tööse minemise aeg tuleb, siis ütleb ja õpetab perremees meesterahvale igamehele kätte, kus keŝki peab minema, ja mis kellegil tuleb tegema hakata. Naesterahvas on talve enamiste ikka perrenaese valïtsuse all ja tegevad seda, mis tema neid käsib. Nenda kui töö hakatus esmapäeva hommiku perrevanemate käsu järel on, nenda on se lugu kõige nädali läbi, et igaüks ikka seda teeb, mis kästakse. Suve-aegu on perremees ja perrenaene mõlemad ikka kõige esimesed varra hommiku enne päeva ülestõusma; sest et siis perremees igal pool esimene ja töiste õpetaja peab olema. Aga sest et naesterahval talve ikka tubane töö ja kergem ammet on, sepärast tõuseb siis perrenaene talve ikka oma perrega varemine üles kui perremees ja muud meesterahvas. Aga suve ja talve igal ajal on talorahva magamine ja ülestõusmine ikka töist viisi kui sakstel; sest nemad lähavad õhtu ikka varemine magama, aga hommiku tõusvad jälle palju varemine üles kui saksad.

---

4. Virolaisten häätavat.

Maa-pulmade hakatus on pitkalt, ja pulma aegu tehakse mitmesugust veidert nalja, aga kõige enamiste ikka seda, mis läbi rahha saab. Kui pruudi käe-andmed peetud ehk viinad joodud on, ja ka ükski kord maha kuulutud, siis kutsutakse ja palutakse pulma-rahvas kõik valmiks, ja antakse ka igaühele seda käsku, millas pulmad kokko lähavad, ja millas naad peavad tulema. Aga kõige enamiste lähavad meie maal ikka pulmad töisepäeva õhtu kokko, ja seda töisepäevast päeva nimetakse pulma-laupäevaks. Pulma-laupäeva hommiku põimitakse männapeergusid kõik pool-ristamisi ühest töisest läbi, ning lüüakse pulma-laua kohta seina peale naeldega kiñni; sest et need

seinad siis valgeks saavad, ja inimesed voivad puhta riiettega seal istuda. Laua kohta üles parte alla pannakse kaks õrt, ja õrte peale lautakse jälle valged männa-peerud laajale; et ülepealt midagi purru ei pease laua peale tulema. Lauad pannakse ka päeva kõik paigale.

Õhtu tule valgel hakkavad pulma-rahvas kokko tulema, ja siis pannakse ka rooga laua peale: saia niŋg void ja laaja kalu, niŋg õlut ja viina. Kui rahvas tulevad, siis toovad naad ka igaüks oma sööma taŕviks hea leiva-koti ja toopi kaks viina, mis naad ise pulma aegu ära joovad. Se leib ja kõik varandus antakse pulma perremehe kätte, kes seda auuga vasta võttab. Esimene töö, kui rahvas tulevad, on se, et neid riideist lahti võetakse, ja siis lauda sööma palutakse. Sööma alla antakse ka igamehele ükski suutäiś viina, ehk nenda kui kellegi süda kutsub. Seda viisi on siis esimene õhtu üsna rahva kogumise aeg, seńńi kui naad kõik saavad tulnud; siis heitetakse magama.

Hommiku tõusvad naad üles, söövad ja ehitavad pruudi järele minema. Peigmehele pannakse kaks valget riiet, mis poole kaŋga laajused ja kolme küünra pitkused on, riśti ümber piha, nenda et otsad tõise poole kaenla alla jäävad. Üks naesterahva vöö pannakse temale kübara peale, ja üks raud-mõõk antakse temale kätte. Nenda samoti ehitakse ka üks tõine poiśmees väĺja, ja selle ammeti nimi on peiopoiś. Üks naese-mees ehitakse ka seda viisi väĺja, aga temale pannakse üks ainuke valge riie ümber ja üks vöö kübara peale niŋg mõõk kätte, ja tema nimi on raudkäsi. Veel pannakse kahe naese-mehele vööd ümber piha; kust tunnetakse, et naad ammetimehed on. Tõise ammet on se, et ta kõige tagga sõidab ja seda vaatab, kas kõik rahvas käes on ja mõni mitte maha ei jää; ja tema nimi on saaja-vanem. Tõise ammet on se, et ta õlle laśśi hoiab ja kõigile juua annab, kes tee peal vasta tulevad, siis kui naad pruudi majase lähavad; ja tema nimi on õllekiŋk.

Muud rahvas kõik sõitvad saanidega ja mõni ka reslaga; aga peigmees ja peiopoiś sõitvad kõige ees kahekeste ratsa-houstega. Kui naad pruudi maja ligikorda saa-

vad, nenda et üks verst ehk pool versta veel maad on, siis sõitab peiopoiś ees sinna maja ukse ette, teretab korra ja viskab kindaga rahha uksest tuppa, niŋg pistab otseti mõõgaga kaks kolm korda katukse sisse, ja lähab siis jälle tuhatneĺja ajades tagasi, nenda mis lume tükid käivad takka kuklase. Kui ta oma rahva juure jälle tagasi saab, siis tulevad naad kõik õue, peigmees ja peiopoiś ratsa-houstega kõige ees, tõised kõik tagga, seńńi kui toa ukse ette saavad, ja astuvad maha. Kõige esimene töö on siis se: tuuakse pruuť ukse ette väĺja, ja üks valge lina on tal ümber; kui ta väĺja saab, siis panevad peigmees, peiopoiś ja raudkäsi oma mõõgad riśti ta pea peale ja käivad ise tema ümber kolm korda; siis võetakse pruuť jälle ja viiakse kamre. Sellesinatse teu nimi on nooriku rautamine. Kui se tegu tehtud on, siis võetakse nende hobused kõik lahti, ja muu rahvas võetakse ka õues riidest lahti, niŋg siis kutsutakse tuppa, aga peigmees, peiopoiś ja raudkäsi lähavad kõige riiettega tuppa, ja seisvad kõige päeva riides.

Esimene töö, kui naad tuppa lähavad, on se, et naad pruudi kätte tahtvad, lähavad suure lauluga kamre teda otsima niŋg väĺja tooma; aga sealt rahvas ei anna pruuti, vaid andvad esimese korra pruudi venna, ehk ka mõne muu poisi, kes enne juba selle taŕviks naesterahva riidese on pantud. Esimese korra lähavad naad küll sellega tuppa, ja viivad teda taŋtsima, aga kui naad seda aru saavad, et se mitte õige pruuť ei ole, siis kiskvad naad tema riided ümbert ära ja saatvad teda häbiga minema, ja lähavad ise jälle kamre tõist otsima; siis antakse neile se päris-pruuť kätte, sellega lähavad naad jälle tuppa, ja taŋtsitavad teda mõned riṅṅid. Kui naad küll saavad taŋtsind, siis laskvad pruudi lahti, ja lähavad ise sööma. Esimese korra söövad naad muidu voi-leiba ja kalla, aga natukese aja pärast tuleb jälle lõuna ehk suur sööma-aeg; siis on küpse lihha ja vorstid niŋg jälle saia ja void laua peal. Saab se sööma-kord mööda läinud, siis tehakse sooja õlut, keda kõik laṅṅud jälle sööma ajetakse. (Laṅṅuks nimetakse neid, kes tõise maja pulma-rahvas on. Kui peig-

mehe poolelt rahvas pruudi majas on, siis hüütakse neid seal laṅṅuks, ja tõisel päeval, kui pruudi poolelt rahvas peigmehe majase lähavad, need on jälle seal laṅṅud.) Kui se söömine jälle mööda saab, siis taṅtsivad naad vahel, ja seda mööda tuleb ka õhtu, ja siis hakatakse pruuti vaĺmiks ehitama. Kutsutakse peigmees ja peiopoiś niṅg raudkäsi ja veel mõned muud laṅṅu-rahvas kamre selle ehitamise juure.

Kõige esite paneb pruudi vend temale tanu päha. Pruuť viskab esimese korra tanu peast maha; se vend, ehk ka võõras poiś, kes venna asemel on, võtab tanu maast ära, lööb pruuti tanuga vasto pead ja ütleb ise: "uneta uni, mäleta tanu, pea nooť mees meeles!" ja nenda üteldes paneb ta tanu jälle tema päha. Pruuť viskab tõise korra jälle tanu peast maha; poiś võtab jälle tanu maast üles, lööb teda vasto pead, ja ütleb needsamad esimesed sanad jälle, ja paneb tanu ta päha. Kolmanda korra viskab pruuť veel tanu peast maha, ja poiś paneb ikka jälle päha, niṅg siis ta jääb ka päha. Siis panevad kaks naest temale räte päha, ja ühe valge lina panevad naad tema ümber, ja eest küĺjest panevad kolme meesterahva reesiga selle lina kiṅńi, ja selle lina nimi on uio. Kui pruuť vaĺmiks ehitatud ja uio ümber on, siis tõstab peigmees teda tooli pealt üles ja laseb ühe hõbbe-rubla oma mõõka mööda sinna pruudi jalge asemele maha, ja se saab pruudi emale. Kui se tehtud on, siis hakkab peigmees pruudi isa ja ema ümber kaela niṅg tänab ja viib pruudi tuppa laua otsa. Sinna lähab siis ka peiopoiś ja raudkäsi niṅg sealt pruudi majast üks naene, kes ikka pruudi kõrvas seisab, ja selle nimi on kõrvatse-naene. Laua peal on siis leem ja lihha niṅg veel mõned muud rooad, ja nemad söövad siis kõik ühe korraga. Sööma aegu paneb se pruudi vend, kes tale tanu päha pani, hobuse saani ette, ja saani sisse paneb ta ühe vaagna-täie lihha ja ühe saia-leiva niṅg ühe kannu-täie õlut. Kui hobune ees ja saań vaĺmis on, siis lautab ta ühe valge lina üle saani, ja jääb ise piitsaga saani juure vahimeheks, seńńi kui laṅṅud söönud; siis lähavad naad toast väĺja niṅg hakkavad minema. Peigmees

ise tõstab pruudi saani, ja pruudi vend istub ka sinna saani, tema sõidatajaks; siis istvad peigmees ja peiopoiś jälle oma ratsa-houste selga, ja sõitvad kõige ees, ja nende taga pruudi saań, siis kõrvatse-naene oma mehega, ja seda mööda kõik tõised ka takka järele; ja siis sõitvad naad nenda, et lume tükid käivad vasto taevast.

Kui naad peigmehe maja ukse ette saavad, siis on kõige esimene töö se: tõmmatakse pruudi hobuse look pealt ära ja visatakse üle katukse. Se tegu tähendab seda, et pruut elo-ajas mitte laisk ei pea olema, ega oma houst ehk elajast mitte kaua rakkes pidama, kui ta väljast tuleb, vaid et ta nii pea kui ta ukse ette saab, kohe oma elaja peab rakkest lahti võtma. Selle looga külge on ka üks paaf kindaid pruudi majast seutud, ja need saavad sellele, kes looga pealt ära tõmmab. Peigmehe ema tuleb siis õue vasta, aitab pruudi saanist maha, niŋg raudkäsi viib teda tuppa. Kõige esite viib ta teda ahjo ukse ette, kus kolm halgo puid selle taſviks on valmiks pantud, mis pruut peab ahjo viskama. Sesinane tegu on jälle muistsel põlvel selle nõuuga ülesvõetud ja tähendab seda, et sest pruudist elo-ajas perrenaene peab saama, ja et ta siis ikka selle ammeti eest ka peab hoolt kandma, mis ta kõige esite on teinud, kui ta sinna tuppa on tulnud. Kui se tegu tehtud on, siis viiakse teda laua otsa, ja antakse üks pisuke poisiklaps tema sülle; sellele annab ta ühed sukad ja laseb teda jälle sülest maha, ja selle lapse nimi on rüpe-poiś. Se tegu tähendab jälle seda, et elo-ajas ikka peab lapsi hoidma ja nende eest hoolt kandma. Kui se rüpe-poiś oma jau on saanud, siis toob vana ämm kõige esite taldrekuga soola ja natuke igapäevast leiba ka, pruudile ja peigmehele süüa, ja se söömine tähendab seda, et sesinane paaf rahvast ka elo-ajas soola-leiva ja kõige muu vaese rooaga peavad rahul olema, mis Jumal neile annab, ja kõige vaesuse juures rõõmsad olema, ja nendasama rahuliku südamega tõine tõist armastama kui sel pulma-ajal. Seda mööda hakkab siis kõrvatse-naene seda lihha pulma-rahvale jagama, mis pruudi isa majast on saani pantud; ja kutsub igaüht ikka kiŋgi-lihha saama seńńi kui ta teda

kõik saab ära jaganud. Pärast seda liha jagamist söövad nemad ja tańtsivad mõned riñnid veel, niñg lähavad viimaks magama. Peigmehe ema ja kõrvatse-naene panevad noore rahva magama, ja hommiku ajab vana ema neid jälle üles. Siis pesevad naad oma silmad ära, söövad, ja ootavad pruudi maja pulma-rahvast jälle sinna laññuks tulevad.

Pruudi poolt rahvas panevad eńdid varra hommiku valmiks, ja pruudi kirstu panevad naad ka ree peale, kaks houst ette ja kaks ehk kolm meest peale, ja siis lähavad peigmehe majase. Kui naad sinna ligikorda saavad, siis tuleb peiopoiś ratsa-hobusega vasta, toob neile kannuga õlut, ja sõitab kolm korda ümber rahva, ja siis lähab nende ees jälle tagasi. Siis tulevad rahvas kõik suure pilli ja lauluga ukse ette; kirstu vedajad ajavad kirstu rihaluse ukse ette, ja sinna tulevad tõised vasta kirstu ära ostma; panevad kümmekonna kopikid rahha kirstu kaane peale, aga kirstu vedajad panevad ise enam rahha kirstu peale ja ütlevad: "meie ostame ise oma kirstu ära"; tõised panevad siis jälle paari kopikid neist üle, siis panevad naad ise jälle üle, ja siis jälle tõised, seńńi kui tõiste voit jääb; siis tõstvad need ośtjad kirstu ree pealt maha ja viivad ära. Muud laññu-rahvas kistakse selle kirstu kauplemise aegu kõik riidest lahti, ja seda mööda ka kirstu vedajad; siis lähavad naad kõik tuppa, ja esimene töö on neil jälle pruuti tagga nõuda. Lähavad suure lauluga kamrest teda välja tooma; aga seal on jälle nendasamoti pruudi vend valmiks ehitatud kui tõise hommiku pruudi majas oli, mis esimese korra neude kätte antakse. Kui naad selle saavad tuppa viinud ja toas teda oma pruudi-riidest ära lõhkund, siis lähavad naad uueste jälle kamre, ja siis antakse neile se päris-pruut kätte; sellega tańtsivad naad siis nenda, mis pead tilkutavad mõnel, ja siis viivad teda laua otsa niñg hakkavad ise sööma. Kui naad esimese korra saavad voi-leiba ja kalla söönud, siis tuuakse lihad, vośtid ja seda mööda sooja õlut, nendasamoti kui pruudi majas tõisel päeval tehti.

Kui sööma-korrad söödud on, siis hakkavad pärast lõunat veimid jagama. Need on enne juba kõik kimbu

kaupa valmiks seutud, iga paarile oma jagu. Kui kirstu kaaś lahti tehakse, siis jagavad pruut ja pruudi ema niŋg kõrvatse-naene kõik väl̃ja. Kõige esite andvad äiale niŋg ämmale, ja siis peiopoisile niŋg muu ammeti-meestele, ja seda mööda ka kõigile tõistele. Kui veimed jagatud on, siis lähab vana ämm ja peiopoiś kõiki oma hooneid pruudiga läbikäima ja temale kõik näitama. Kõige esite lähab ta lauta, ja annab sealt pruudile ühe lehma ja ühegi mul̃lika ja ühe ehk kaks lammast. Nende elajatte ümber, mis pruut omale saab, paneb ta ikka veimid vana ämma taŕviks. Lehma saŕvi paneb ta ühe vöö, ja lammaste niŋg mul̃lika ümber paneb ta ka mõni kord vöö ja mõni kord kindad ja sääre-paelad. Iga hoone ukse peale, kus ta sees käib, viskab ta ikka paari kaks sinisid ehk valgeid villasid paelu, ja peigmehe poolt pulma-poisiksed koŕjavad neid kõik kokko, niŋg võtvad enestele.

Kui kõik hooned läbikäitud on, siis lähab pruut niŋg kõik need ammati-mehed tuppa laua otsa, ja hakkavad veimete rahha pärima. Üks kell pannakse laua otsa kohta üles, kõlistatakse seda kella ja kutsutakse ikka rahvast pulma; kes sinna pulma tuleb, seda pannakse kohe rahha maksma; esite annab ta küll paari kopikid, aga peiopoiś ja nooriku vend viŋtsutavad teda seŋŋi, kui ta peab nii pal̃ju maksma kui need veimed vääŕt on. Kes hea mees, se maksab küll veel rohkema kui naad vääŕt oŋgi, aga mõni maksab ka küll vaevalt. Saab üks oma võl̃a maksnud, siis tuleb jälle tõine, ja sellega tehakse ka nendasamoti kui esimesega. Seda mööda tuleb siis kolmas, ja nenda siis kõik, kes veimid on saanud. Saavad need peigmehe poolt rahvas kõik oma võlga maksnud, siis kutsutakse ka pruudi poolt rahvas, kes küll ei olegi veimid saanud, agga ikka peavad paari kümmekonda kopikid igaüks maksma. Kui kõik vanemad inimesed maksnud on, siis võtvad peiopoiś ja nooriku vend kõik poisiksed ja tütarlapsed, kes ise ei taha tulla rahha maksma, vägise üks haavalt kiŋŋi, ja viivad laua otsa ikka rahha maksma. Seal ajavad need raha päriad, kõrvatse-naese mees ja raudkäsi niŋg muud, kes seal veel on, vägise ta peale, ikka

üteldes: "miks sa oma võlga ära ei maksa?" ehk tal küll ühtegi võlga ei ole; aga nemad enne teda rahule ei jäta, kui ta ikka mõne kopiku peab maksma.

Kui se raha seda viisi kõige käest on väĺja päritud ja ära loetud niŋg paigale pantud, siis hakkavad põrandat pühkima. Peiopoiś ja pruut on need pühkiad, aga tõised toovad ikka jälle põhku nende pühitud maa peale, ja kes ühe peu-täie põhku toob, se paneb ka ikka rahha jälle sinna maha. Pühkiad võtvad raha maast ära ja pühkivad jälle puhtaks; juba seda mööda tuleb üks tõine, toob jälle põhku peale, ja paneb ka rahha põranda peale. Pühkiad pühkivad ikka jälle puhtaks, ja nenda hullavad naad tüki aega selle tööga, seńńi kui naad viimaks toa üsna puhtaks saavad. Saab se tegu tehtud, siis hakkavad jälle eńdid põranda pühkimise tolmust puhtaaks vihtlema. Kõrvatse-naese mees on ahjo peal se vihtleja, üks kuiv viht on tal käes, kellega ta seda vihtlemise teggu teeb, ja üks kann õlut niŋg paňňe-täiś vett on tal ka juures. Peiopoiś ja pruudi vend toovad jälle rahvast üks haavalt üles vihtlema. Kes üles saab, sellele annab se vihtleja kannust õlut juua ja lööb mõne korra selle kuiva vihaga teda ka, ja siis peab ta selle eest ka paari kopikid rahha sinna paŋge vee sisse panema. Kui üks seda viisi viheldud on, siis jälle tõine, ja seda mööda kolmas, seńńi kui viimaks kõik viheldud saavad. Se raha, mis naad vihtlemise ja toa pühkimise niŋg kõige niisuguse tegudega koŕjavad, saab kõik pruudile. Kui se vihtlemise töö neil lõpeb, siis ei ole enam muud ühtegi kui söövad ja pruudi poolt rahvas lähavad ära. Reedise ja laupäise päeva söövad, joovad naad mõlemis majades veel õige prii pärast, ja peavad üsna vagaste pulme seńńi kui pühapäini; siis lahkuvad mõlemist majadest nii heaste pruudi kui peigmehe poolt kõik rahvas ära, ja need pulmad on siis üsna otsas.

---

5. Tapoja lapsensaajaisissa.

Kui laps ilmale süńńib, siis annab se lapse isa, ehk ka mõni muu vana inimene, kes sel korral seal juhub o-

lema, selle perre rahvale igaühele suu-täie viina ja ka voileiba. Lapse sündimise järele, enne ristmist, tulevad tõised küla naesed ja selle lapse-ema sugulased teda vaatama, ning toovad igaüks ka vaagnaga pudru. Ka panevad kõik võõrad inimesed, kes enne ristmist seal majas juhtuvad käima, igaüks mõne kopiku rahha selle lapse-ema sänni peale, ja selle raha nimi on hamba-raha. Kui mõni võõras mees kogemata sinna majase juhtub tulema, kes ei tea hamba-rahha anda, sellelt võetakse siis kübar peast ära, ja ei anta enne kätte, kui ta mõne kopiku rahha peab maksma. Aga seda ei teha ka mitte üsna võõrale, vaid kes ikka ka enne nähtud inimene ehk tuttav on. Kui laps poeg on, siis võetakse kübar külalise peast, aga kui tütar-laps, siis kindad käest ära.

Kui laps risti viiakse, siis palutakse enne juba vaderid ning ka muud varu ehk joodu rahvas kõik valmiks. Need vaderid, kes ligedalt on, tulevad hommiku kõik joodu majase kokko, ja võtvad lapse sealt ning lähavad siis kiriku juure. Aga kes sealt majast kaugel ja kiriku ligemal on, need lähavad kohe kiriku juure. Kui laps ristitud saab, siis tulevad kõik vaderid ja ka muud kutsutud rahvas kokko varud pidama. Vaderitel on esimene töö, kui naad sinna tulevad, se, et naad igaüks lähavad seda lapse issa ja emma teretama, ja siis andvad ka kõik vaderid paari kümmekonda kopikid ehk nenda, kui kellegi käsi ulatab, hamba-rahha. Ka andvad kõik muud joodurahvas ikka mõne kopiku hamba-rahha. Seńńi kui laps ristis on, panevad need perrerahvas ka joodu-lauad nendasamoti valmiks kui pulma-lauadgi pannakse, ja perrenaene ehk ka muu maja tallitaja keedab liha ja leeme valmiks.

Kui vaderid lapsega koju tulevad ja ka lapse vanemid on teretanud, siis antakse neile ning ka kõige muu rahvale varsti süüa. Saavad naad söönud, siis lugevad naad raamatut ja laulvad pärast sööma; ning seda mööda ajavad head juttu, mis keśki mõistab. Juba seda mööda tuleb ka õhtu ja lähavad magama. Hommiku tõusvad üles, pesevad silmad puhtaks, lugevad raamatut ja hakkavad sööma. Kui seal ka noori inimesi, poisa ja tüdrukuid on,

need tańtsivad siis pärast sööma ja peavad luśti nendasamoti kui pulma-rahvas. Lõuna söövad ja joovad naad jälle, ja pärast sööma peavad jälle luśti. Õhtu söövad jälle ja lugevad raamatut niŋg lähavad magama. Kui naad tõise hommiku ülestõusvad, siis tegevad naad jälle nendasamoti kui esimese hommiku, ja kui naad söönud niŋg noored inimesed mõne korra saavad tańtsind, siis hakkavad naad ära minema, ja lähavad jälle igaüks oma koju. Nenda lõpvad need joodud ehk varud siis üsna ära.

---

6. Kuinka Virolaiset hautaavat kuolleita.

Kõige esite, kui üks inimene ära sureb ehk hiŋŋe heidab, luetakse tema juures ja palutakse Jumalalt tema elo-aegsid pattusid andeks. Kui ta puhtaks pestud on, ja surnu-riidese pannakse, siis luetakse ja laultakse jälle, ja se on juba tõine kord Jumalat paluda tema eest. Kolmat korda tuleb siis jälle lugeda ja laulda, kui kirst vaĺmiks tehtud on ja se surnud inimene kirstu pannakse. Siis saab ka surnu-riśt kirstu peale ta rinna kohta ja üks laulu-raamat riśti peale pantud. Kus tema siis kirstuga pannakse, seal seisab tema nenda kaua paigal, kui teda maha viiakse; ka seisku ta siis kaks kolm päeva vai veel kauemine. Kui maha viima hakatakse, siis tõstetakse kõige esite teda vaŋkre ehk ree peale, ja luetakse niŋg laultakse jälle, ja se on juba neĺjas kord tema eest Jumalat paluda. Kui õuest minema hakatakse, siis laultakse jälle seńńi kui õuest väĺja ehk kõik se laul otsa. Se on siis viies kord tema eest Jumalat paluda, ja tee peal saab ka mõni kord laulda, kui peredest ja küladest mööda minemine on. Kui kiriku ligedale saavad, siis hakatakse jälle laulma ja laultakse seńńi kui kiriku juure. Kui pühapäev on, siis matab õpetaja kirikus teda ära; aga kui nädali sees on, siis matab köster kiriku aias. Kui siis kiriku juurest minema hakatakse, siis laultakse seńńi kui haua juure, ja haua juures laultakse veel seńńi kui teda hauda

niŋg ka haud pealt kiŋŋi pannakse. Se on siis seda korda kõige viimne Jumala palumine tema eest. Siis lähavad need lauljad ja kõik tema suguvõsa kokko, söövad, joovad ja lugevad raamatut, niŋg paluvad Jumalat veel ühe päeva seal majas, kust se surnud on, ja se on siis matus.

2/11 74.

2/8 76. 22/10 76.

II. Historiallista.

Narvan tappelu.

Masingilta.

Neva jõgi, mis Peeterpuri linnast läbilähab, tuleb Laadoga järvest; lähab Peeterpuri kubernemaŋŋust läbi ja õtsekohe suure merde. Peeterpuri kubernemaŋŋu nimetati ennemuiste Iŋgrimaaks, ja olid Roośi kuniŋgad seda vanal ajal Wennemaast ära ja enese kätte võitnud. Et sesama maa üks mereäärne maa, ja laai ja sügav Neva jõgi temast läbi käib, mõistis Peeter, et tema riigi ja rahva kaubaajamise pärast taŕvis seda soovitavat maad jälle tagasi perida, et ta õiguse poolest enneseda Wenneriigi perismaa olnud: ja tõusis siis sellepärast suuŕ sõda Roośi kuniŋgaga, mis kümme aastat võttis, ja nimetakse seda suureks põhjamaa sõaks: et pärast Pohla ja Daani kuniŋŋas, Tuŕgid ja Tatarlased ka sõdima tõusid ja ennast vahele segasid. Oli se sõda meie maale üks räŋk ja raske nuhtlus; tema järele tuli näĺg, ja viimsest katk, mis kõik kihelkonde rahvast aina lagedaks tegi.

1700 aastal küsis Peeter Iŋgrimaad tagasi, aga Roośi kuniŋŋas, Kaarel XII, oli kaheksatõistkümne-aastane nooŕ vaĺĺitseja; vapper, julge ja tark: tema sõavägi maa ja mere peal jo vanastki, oma vahvuse, oma väevaĺĺitsuse, oma õppind sõatöö ja oma targa kindralite ja pealikute pärast kuulus; sest, et Roośi jo mittu sadda aastat haritud rahva maa oli, aga Wennemaad hakati vast harima, kuida seda selle suure keiśri tegudest teame, kelle elost praegu oleme rääkimas. Teame ka, et sel ajal, mil Peeter vaĺĺitsuse peale sai, Wennemaal vägge küll oli, aga et sõariistad ja nõuud ja tema sõdimise viisid sesugused olid, et aga Ta-

tarlaste ja Turkidega tapeldes juhtusid võitma; aga kui õppind ja paremaste harind Rootsi väega kimpu minna, juba siis seda pealt oli näha, et viis ehk kuus meest üht Rootsi sõameest ei jõudnud võita. Selle peale oli Rootsi kuninnas julge; põlgas Wenneriigi vägge, ja oli tema pärast murreta, ega andnud siis ka mitte Peetrile Ingrimaad tagasi, ehk tõine küll ähvardas oma väega tulla ja seda vägiselt võtta, mis siis Kaarlile Moskva linnast, 19 Augustikuu päeval, 1700 aastal, kuulutas ja kirjutas. Keiser kogus kaheksakümmend tuhat meest, ja tuli 9 Septembril Narva linna alla, ja ootas nüüd muist vägge, mis taha oli jäänud tulema. Kui kõik kous oli, siis laskis Peeter ise oma käega, 2:sel Oktobril, esimeseste kaks pombi linna peale. Aga oli temal hädast tarvis Pohlamaale minna, et sealatse kuningaga mõnda nõuud pidada, ja äraräkida, mis kedagi paremaste ei uskund tegevad kui ise ennast; õmmetigi lootas päevast päevani linna kätte saavad, et kõvaste tema peale lasti; aga oli linna hoidjad oma väevallitsejaga vahvad mehed, kes ei andnud temast jaggu saada.

Kõrraga tulid, kuus päeva pärast Marti, sõnumed, et kuninnas Karel oma linnale suure väega appi tõttamas ja tulemas. Ükski ei arvand seda võimliku olevad; sest ja sellepärast mitte, et Karel Daanimaal Daani kuningaga oli sõdimas, ja suur hulk vägge Pohla kuninga vasto oli seismas, et teda Riia linna pealt ärakeelda. Peale seda sügise aeg, kanged marud, mis usaldust ei andnud sõaväega üle mere tulla; ehk kui se ka võimlikuks oleks juhtund, siis olid sügisesed ilmad maanteed, mis sel ajal veel väga sandid olid, põhjatumaks teinud; maa oli tühjaks söödud ja rahvas sügava metsadese pakku läinud: nenda, et kõigest möista ja selgeste seda oli uskuda, et se üks võimata asši pidi olema, et Narva linnale Rootsist ehk majalt vägge pidi appi tulema, mis kaheksakümne tuhandega oleks jõudnud võitelda, ehk nende vasto hakata. Aga Kaarel oli kuue nädalaga Daani kuninga äravõitnud ja temaga leppind. Kui Stokholmi, mis Rootsi kuningate pesalinn on, tagasi tuli, tulid temale Tallinnast üle mere sõnumed, et

Wenne vägi Narva linna ümber piirand ja teda kivikaŋgruks laskmas. Jala pealt võttis kuniŋŋas kaks sadda kaaftistit ja mõnda tubli kindralit ja läks laeva peale, et Talłinna jõuda; aga vastsed tuuled ja hirmsad marud suńdisid teda Perno; kus siis tervelt, kaasavõetud meestega maale jõudis. Sealt ruttas ratsa-hobusega Rakverre, kus pisut vägge, aga üks suuŕ moona-ait hobuse- ja jalaväe tarbest seismas oli; vägi, mis Pernos seisis, tuli tagga järele, ja Talłinnast kutsuti kindral Welliŋgit kõige oma väega viibimata ka Rakverre tulema. Kui kõik vägi, mis ligimailt oli saada, kous oli, siis oli viis tuhat meest jalavägge ja kolm tuhat rüütlit kokkokorjatud. Neid kiŋŋitas nooŕ, vahv ja vapper kuniŋŋas selle sõnaga, et neile ütles: "mehed! neid on paľju, meid on väha; aga nemad ei mõista, mis meie mõistame; se on üks veikse-kari, ja tean, et mehest mehese igaüks kümme meest enese peale ärravõidetavaks võtate". "Jah!" hüüdsid mehed vasto, "jah kuniŋŋas, võtame"; ja nenda hakkas vägi Rakverest Narva poole liikuma.

Kuulajad olid Wenne leeri sõnumid toonud, et kuniŋŋas suure väega tulemas; aga kindral Seheremetjev vaidles vasta ja ütles: "need maad siin pool merd on Rootsi väest tühjad, sest et kõige suurem hulk Riia linna on vaŕjamas, ja tõine vägi ei saanud üle mere tulema: kui kuniŋŋas kõik vägge Pernost, Talłinnast ehk Tartustki kokko kogunud, siis ei või temal enam kui kaheksa ehk, kui õige paľju, üheksa tuhat meest olla"; ja oli ka tark mees öiete küll arvand. Sepärast ańdis nõuu, linna ümber nii paľju vägge jätta kui taŕvis laagrit niŋg ka linna hoida, et keegi seest väľja ei saaks tulema tagant peale hakkama; ja tõise väehulgaga ańdis nõuu kuniŋga vasto ja tormades tema vähase rahva peale minna. Aga ei kiitnud tõised kindralid ega Peeter isegi seda nõuud heaks; vaid arvati nenda, et Pühäjõele kolm tuhat ja Sillamäele niisama paľju, aga Waivaru mägede peale kuuś tuhat meest vasto saata, kes kańtsi pidid tegema ja nende tagga vaenlast ootama, teda väsitama, niŋg kõrvaltkäijate (flankör)

laśkmise ja nakkamisega teda segama, viitma ja tema rahva hulka haavhaavalt vähendama.

Kaarel, kui Pühajõele jõudis, laśkis eest suure tükkidega kaṅtsi peale, ja saatis neli tuhat jala- ja kaks tuhat hobuse-vägge alamalt jõest läbi, et tagant kaṅtsi peale hakata. Kui Wenne vägi seda nõuud märkas, läks ta tormades Sillamäe poole, kus, kuida ülemal üteldud, ka kolm tuhat meest kaṅtsis oli seismas. Kaarel ruttas järele, ja kui teda kaṅtsi peale nähti tormavad, heitis Wenne vägi jooksu, et nendega, kes Waivarus olid, suure leeri juure jõuda, mis Narva linna all seisis. Öö tuli peale; Rootsi vägi oli äraväsinud, ja sadas veel pealegi kaṅgeste vihma ja lund segamiste. Jäi siis puhkama, ja tõisel hommikul puhte ajal hakkas jälle Narva poole liikuma, kuhu enne lõunat kello kümne ajal jõudis. Aṅdis Kaarel oma rahvale neli tuṅdi aega puhata, priskeste süüa ja juua, ja ütles: "Rootsi mehed, kello kaks hakkame tööle, aga hommen puhkame rahuga Narva linnas." Kello kaks oli kõik vägi rinnas, kuniṅga käsku ootamas, et pealehakata. Kui Wenne vägi seda pihotäit vägge Laagina poolt nägi tulevad, hakkasid muist pealikud naerma, et Roots sesuguse vähase rahvaga ütlemata väe-kou peale tuli hakkama, ja ütlesid mõned: "neid paneme kahe pihotäiega suhu, ja neelame neid alla."

Peetrit ennast ei olnud sel korral seal, et, nenda kuida ütlime, mõned suured tallitamised, kelle pärast Pohla kuniṅgaga nõuupidamist oli, ja mis viibimist kogoniste ei sallind, teda Pohlamaale vägiselt suṅdisid ruttama. Oli se suuṙ keiser sellepärast oma vägge, mis Narva all seisis, vüṙst Trubetskoi käsu alla andnud, ja teda käsknud linna võtta. Aga enne veel, kui oleks saanud äraminema, nägi tema suure meelehaigusega, et tema kindralid tõine tõise peale kadedad olid, niṅg et neil kogoniste üht meelt polnud. Se paha lugu lõhkus Peetri südant; ega teadnud suuṙ mees, kuida seda kahju keelda, mis tema kindralite isekeskesest vihapidamisest tulemataks ei voinud jääda.

Oli parajaste sel korral üks väeõppind Prantsusemaa vüṙst, nimega Duc de Croy kui voliline Peetri leeris, ilma

et ta tema teenistuses oleks olnud. (Selle mehe surnu-keha on veel praegu Tallinnas Nigula kiriku maapealses surnu-keldris näha. Tema oli viimsest Tallinnas kuberneriks, ja et liig uhkeste ja suureste elas, kulutas ta enam kui temal sissetulemist oleks olnud, ja sai sellepärast enesele ilmõtsata võlga. Kui siis ärasuri, laśkid võlaandjad tema surnu-keha kalli rohtudega võida, et ta ei pidand ei vanaks ega hukka minema; ehitasid teda nenda, kuida suuresugu inimestega tehakse; panid teda puusärgiga Nigula kiriku keldri seisma; ja kirjutasid Prantsusemaale, et teda seŋŋi matmata maa peale tahtsid jätta, kuŋŋi suguvõsa tema võlga pidi äramaksma; aga suguvõsa ei võtnud seda kuulata; ja nenda on tema tänapäevani maa peale seisma jäänud, ja veel pealegi Tallinna linnale seda kulutust tegemas, et, kui tema musta siidi-sameti mantel ärapleekind, tema valged siidi-sukad ja tema suur lokkidega parik vanaks läinud, teda jälle uueste peavad ehitama.) Seda palus Peeter, väe vallitsemist sest ajast enese peale võtta, kuŋŋi Rootsi vägi, mis oli tulemas, saaks äravõidetud, ja linn võetud, ehk kuŋŋi ta ise Pohlast tagasi pidi jõudma. De Croy palus alandlikult vasto ja püüdis keisrile tähendada, et se kogoniste mitte heaks ei saaks tulema, kui vägi tema käe ja sõna alla saaks antama, ja ütles: "kui kindralid jo ammustki tõine tõise vasto on, üks ühe ja tõine jälle tõise nõuud tühjaks püüab teha, ega Trubetskoist luggu taha pidada; veel vähamalt võtvad nemad mind kui võõra maa meest kuulda ja minu käsu järele teha; ega sest siis muud kui aga kahju ja õnnetust voi tulla." Wiimaks läks keiser ise õhtu, kui ära oli minemas, De Croy telki ja palus teda, väe vallitsemist enese peale võtta, mis ka nenda süŋŋdis; ja läks keiser, kõik De Croy hooleks jättes, selsamal tuŋŋil teele.

Tõisel päeval oli Kaarel jo oma väega Wenne leeri ette tulemas. Kui De Croy seda vähast hulka nägi, arvas ta teda suurema leeri eelkäija korpuse olevad; tahtis viistõistkümmend tuhat meest ja kakskümmend neli suurt tükki võtta, vasto minna ja kummagi siiva otsa hobuse-vägge seata, et vaenlasega võitelda; aga kindralid ei võtnud ko-

goniste tema nõuud, vaid tahtsid oma kõrge kaŕtside taga vaenlast oodata ja kaŕtsides temaga tapelda. Tahtis De Croy ennast ramutumaks nendega rääkida, et seda neile tähendada, kui paha ja kartlik nende nõu; aga seisid mehed vasto, ja ütlid ennast paremine teadvad, mil ja kus Wenne vägi kõige vahvemaste sõdib ja võitab, kui et üks võõra maa tulija ja minija seda neile teaks, mõistaks ehk õskaks tähendada. Ütles siis De Croy: "tehke siis kuida tahate, ja kostke sellepärast kuida jõuate; mina võtan oma sõna, mis keiśrile olen andnud, tagasi, sellepärast, et ma teiega korda ei saa; ja kuulutan teile ette: et se pihotäiś rahvast teie suurt väehulka, kui teie nõuud ei võta, maha lööb ja teid nendega vaŋgi veeb, kes saavad ülejääma. Miŋge nüüd vasto panema, mina lähan pealt vaatama."

Kuida De Croy ette oli kuulutand, nenda sündis ka. Kaarel tuli julgeste oma vähase rahvaga kaŕtside ette, jooksis nende peale toŕmi, ja poole tuńńi pärast oli ta kaŕtsides Wenne väega võitlemas. Ruumi kitsus ei andnud kõige Wenne väele maad võitelda, et ta väga pakil tõine tõise taga seisis, ega ka edimistele, kes tules olid, saanud abbi teha; ja kui üks Roŏtsi suure tüki ehk püśśi kuuľ suure ja paksu troppi läks, siis tappis ehk haavas kes teab kui mittu meest korraga. Roŏtsi vägi võitles ühes rinnas kui sein, et sõa töö ja ammeti peale väga heaste õppind ja haŕjund oli, ja rõhkus oma vaenlast maha kui pilliroogo. Oli ilm taplemise hakkamises vaikne; aga pärast tuli paks lumesadu kaŋge tuulega, mis lund ja püśśirohu suitsu Wenne väe siľmi ajas, et tuuľ temal vasto oli, ja oli siis Roŏtsil võitmine kerge aśśi. Võiteldi, tapeldi ja tapeti seńńi, kuńńi öö pimedus keelas nägemast ja verevalamisele õtsa tegi. Wenne rahvast jäi surnuks plaŏtsi peale kaheksatõistkümmend tuhat; Roŏtsi mehi oli kuuś sadda kolmkümmend tapetuid ja kakstõistkümmend sadda haavatuid. Suurem ülejäänud Wenne väe hulk põgenes ööse ära, et eest ära ja kodu poole jõuda; ja kui neid liig paľju korraga üle Narova jõe silda tormades oli minemas, murdus sild nende all, ja uppus paľju rahvast ära. Tõised võeti tõisel hommikul kõik vaŋgi; suńńiti

Rootsi väe ette oma sõariistu maha panema ja äraandma; niŋg laśti neid siis alama pealikutega sinna minna, kust Narva olid tulnud; aga kindralid ja muud kõige ülemad pealikud saadeti Rootsi, vaŋgi minema.

Wenne vägi oli küll enne seda mittu korda Tuŕgi väe, Tatarlaste niŋg ka Persia rahvaga sõdinud, neid ka mitmel korral võitnud; aga oli sesinane lahiŋg, Narva linna all, temal esimeseks katseks, Europamaa õpetud ja haritud sõaväega võitelda; pealegi veel Rootsi väega, mis sel ajal, oma sõatarkuse pärast, kõige kuulsam maa ja mere peal oli; niŋg ei ole sellepärast Kaaŕli julgust mitte nii väga laita, kuida mõned seda teinud, et ta kaheksa tuhannega kaheksakümne tuhanne peale usaldand minna.

Seda iseenesest mõista, et kõik, mis Wenne laagris oli, võitja omaks jäi: väe rahakirst, 173 suurt tükki, 171 lippu, 24 tuhat püśśi, ja ilmõtsata inimeste ja hobuse moona niŋg muud sõataŕvitusi.

Kui Peetrile need pahad sõnumed toodi, et kõik hukka ja raisku läinud, ütles ta suure tasandusega: "võtku minu rahvas ja mu riigi suuremad sest kahjust seda õppida, et ühe rahva kõlbdusest ja tarkusest enam luggu pidada kui tema paljusest ja suurusest." Peale seda lisas ta veel need sõnad juure: "jah! ma tean, et Kaarel meid järsku veel mittu kord saab võitma; aga meie õpime tema käest teda eunast viimaks äravõitma."

III. Tarinoita ja Satuja.

1. Repo ja Warpunen.

Warblane tegi pesa rebase aṅṅupuu otsa. Rebane tuli aṅṅupuud maha raiuma; varblane hakkas paluma. Rebane ütles: "kui sa ühe poja mulle annad, siis ma soga lepin, aga kui sa ei anna, siis raiun ma oma aṅṅupuu maha." Warblane aṅdis oma poja temale. Ta läks metsa, söi selle varblase poja ära, ja tuli jälle aṅṅupuud maha raiuma. Warblane jälle paluma. Rebane ütles: "kui sa veel ühe poja mulle annad, siis ma jätan jälle, aga kui sa mitte ei anna, siis raiun ma so pesa maha." Warblane aṅdis siis veel ühe poja temale. Rebane läks metsa seda varblase poega ära sööma. Warblane läks siis külase, kus üks suuŕ koer oli, seda koera paluma, et se pidi temale appi tulema. Koer ütles temale: "tänna kolmas pääv, kui mo perrenaene kodunt ära läks, mo kõht on väga tühi, sepärast ei voi ma mitte tulla." Siis ütles varblane: "ma näen, üks naene tuleb tanavast, pudru-püŧŧ käes." "Kuida meie seda kätte saame?" Warblane ütles: "mina lähan, jooksen tema ees, kui ta pudru-püti maha paneb ja tuleb mind kiṅṅi võtma, siis söö sina pudru-püŧŧ tühjaks." Ja nemad tegid nenda. Naene läks warblast kiṅṅi võtma, koer söi tagga pudru-püti tühjaks; naene ei saanud warblast kätte, läks pudru-püŧti äravõtma; koer oli seda tühjaks teinud. Siis läksid nemad varblase pesa juure. Koer heitis puu alla magama surnu viisil. Rebane tuli jälle varblase poega saama. Warblane ütles: "raibe puu all, eks sa sest küll ei saa?" Rebane ütles: "kui ta raibe on, siis tule ja noki teda." Warblane tuli ja nokkis. Rebane ütles: "noki tema siĭmi." Warblane nokkis tema siĭmi ääri möda tasakeste;

siis uskus rebane teda raipe olevad, niŋg tuli ja hakkas sööma. Koer maast üles, ja muŕdis rebase ära.

---

2. Susi ja Repo.

Huńt ja rebane olid ükskord pulma läinud, ilma perremehe teadmata. Nemad olid kahekeste pulmalaua all, söid seal liha konta ja leiva rasokesi, mis laua pealt maha laŋgsid. Huńt sai ka salaja õlut juua niŋg jäi viimaks joonuks. Siis oli tal himo laulda, küsis rebase käest lubba: "vader, ma laulan?" Rebane ütles: "ära laula, peksa saame!" Huńt küsis töist korda jälle rebase käest lubba laulda. Rebane keelas teda küll, aga huńdil oli väga kaŋge laulu himo, niŋg küsis kolmat korda veel rebase käest luba ja tahtis ikka laulda. Rebane ütles siis: "kui sul nii kaŋge himo on, laula siis peale, küllab nähakse, kui suurt auu sa selle eest saad." Huńt tõusis siis laua peale üles ja laulis korra. Kui pulma-rahvas seda kuuľsid, et huńt juba laulis, siis asetasid nemad koerad ta peale, laśksid teda kiskuda, niŋg peksid ise ka puudega teda. Kui rebane seda nägi, et huńt koerde käest kisku sai, siis jooksis ta kamre ja piśtis pea koore-kirnu, et ta pea koorega sai, ja läks siis ära. Ja kui ta metsas jälle se huńdiga kokko sai, siis kaebas huńt rebasele, et ta paľju peksa oli saanud. Rebane ütles: "küll sa paľju peksa said, aga mina sain ikka veel enam; mino pea on jo mäale peksetud." Huńt tahtis siis veel edasi minna, aga rebane ütles: "mina ei joua muidu minna, kui sa mind selga võtad." Siis võťtis huńt rebast selga, et ta teda pidi kandma, niŋg hakkas siis minema, rebane selgas. Rebane hakkas siis laulma: "tõbine kannab tervet, tõbine kannab tervet!" Huńt küsis siis: "mis sa, vadereke, nüüd laulad?" Rebane kośtis: "hull pea jaurab, vadereke, ei tea ühti, mis räägib."

---

3. Karhu, susi ja repo.

Karu tappis ükskord häŕja ära ja kutsus huńdi niŋg rebase võõraks ja jagas selle liha kolme jakko; ühe jao ańdis huńdille ja tõise jao ańdis ta rebasele, niŋg kolmanda võttis omale. Karu ja huńt söid oma jaod ära, aga rebasel oli alles; naad võtsid siis rebase jao ka ära. Rebane ütles: "no, noh, küll ma teile ükskord tahan kätte maksta." Tõine kord tappis jälle huńt häŕja ära, ja kutsus karu niŋg rebase võõraks, ja jagas jälle igaühele oma jao. Karu ja huńt söid oma jaod ära, ja võtsid rebase jao jälle käest ära. Rebane ütles siis: "küll kurat peab teite suu ükskord ikka võtma." Nemad ei hoolind sest, et rebane küll neid ähvardas. Ükskord tappis rebane ka häŕja ära, niŋg kutsus karu ja huńdi võõraks. Nemad võtsid siis rebase käest liha kõik ära, ja ei annud suggugi temale. Rebane ütles siis: "mul tuli üks hea nõu meele, mis ma teile tahan teha; ma lähan külase ja palun sealt noori mehi appi." Rebane läks külast abbi saama. Nemad peetsid siis ära, et rebane ei pidand neid üles leidma, karu läks männu otsa ja huńt puges risu-huńńiku alla. Rebane oli külast saanud ühe kasi ja ühe pisukese lombaka koera. Kasil oli händ selgas, ja koer loŋkas. Kui karu nägi neid tulevad, siis ütles ta huńdi vasto: "rebane tuleb, kaks noort meest taga; tõisel teivas selgas, tõine noppib kiva. Huńt värises hirmuga risu-huńńiku all, aga hänna ots oli väŕjas. Kaś nägi selle hännä otsa liikuvad, mõtles rotti olevad, kargas otsa kińńi, tõmmas huńdi väŕja, nägi et se väga suuŕ oli, hirmus sest ära, ja jooksis sellesama männu otsa, kus karu otsas oli. Karu mõtles huńdi juba maas vaĺmiks teind ja enese kallale tulevad, hüppas sealt maha ja kaela-luu kaťki. Huńt jooksis selle hirmuga metsa; siis jäi kõik liha rebasele.

4. Karhu ja Repo.

Üks mees tuli ükskord linnast, kalakoorm oli peal. Ta leidis rebase tee äärest maast, mõtles teda surnud olevad, võttis teda maast üles ja pani oma koorma otsa. Aga ta ei olnud surnud, vaid ta tegi ennast surnuks. Rebane näris koti katki ja kiskus kalad välja, pillas paĺju kalu maha, niŋg läks viimaks ise ka salaja maha; talus need kalad metsa, ja söi neid metsas põõsa ääres. Karu juhtus ka sinna tulema, ja küsis rebase käest: "kust sa, vadereke, need kalad said?" Rebane ütles: "piśtsin saba jõkke, nooś hakkas." Karu küsis: "kas mina ka voiksin saada?" Rebane ütles: "küll ikka, vadereke; saab siis, kui hea selge külm ilm ja heaste paĺju tähti taevas on; siis pista saba jõkke, kalad hakkavad kõik otsa." Nemad ootasid siis seńńi, kui õige selge ja külm ilm tuli; siis läksid nemad kalu püüdma, raiusid augo jää sisse, niŋg karu piśtis saba jõkke. Rebane käis ümber ja laulis: "pikka taevas, pakka taevas, vadere hända hea noosi!" Sai karu händ tüki aega juba jões olnud, rebane käśkis siis katsuda, kas kalad on hänna otsas kińńi. Karu katsus tõmmata, aga jää kärises veel ja rebane ütles: "lase aga veel olla, seńńi kui neid õige paĺju hakkab." Karu laśkis siis veel tüki aega olla, ja katsus jälle, kas kalad saba otsas kińńi pidid olema. Saba oli nii kõvaste kińńi külmetand, et enam mitte ei kärisend. Karu tõmmas esimese korra; ei jõudnud. Tõmmas tõise korra veel, ei ilmas jõudnud. Rebane ütles: "oota, ma lähan külast abbi saama." Karu ootas seńńi kui rebane pidi abbi tooma. Aga rebane läks külase ja jooksis külast läbi, nenda et koerad teda nägid; need jooksid kõik tema järele, tema karu juurest läbi ja metsa. Koerad kõik karu kallale, karu tõmmas hänna takka ära, ja verise tagumase poolega ka rebase järele metsa.

5. Mies ja Repo.

Mees tegi metsas linnu paelu; rebane tuli tema juure, küsis temalt: "mees, mis sa siin teed?" Mees koštis: "teen viletsust." Rebane läks ära, ja tuli tõisel päeval vaatama, mis viletsus se pidi olema, mis mees tegi, ja pištis oma jala katseks sisse, mis se pidi tegema. Se pael võttis tema jala kińńi; ta mõtles, et se pidi naeru aśśi olema. Aga viimaks nägi ta, et tõsine lugu on, ja ei pease enam lahti. Siis ütles ta: "õhtuke jõuab, ei pease ma vaene enam!" Seda mööda tuli mees paelu vaatama, leidis tema paelast ja tahtis teda ära tappa. Ta hakkas paluma ja ütles: "et sa küll mino ära tapad, kui paľju sa minust ommeti saad; kui sa kaks kübarat mo nahast saad, seda enam sa ei saa; aga kui sa mino lahti lased, siis tahan ma hoome sulle suurema tüki aśja saata." Mees laśkis teda lahti. Rebane käśkis siis omale ühe pisukese kella kaela panna. Mees pani temale kella kaela. Rebane ütles siis mehe vasto: "hoome tule tee ääre, võta hobune ja vaṅker ja kirves juure, raiu seal puid ja pane vaṅkre peale. Mina jooksen metsas, et se kell keliseb; kui karu tuleb ja küsib, kes siin metsas on, siis ütle: se on kuniṅga kütt." Ja nemad tegid nenda. Mees läks tee ääre, raius seal puid, nenda kui rebane teda õpetas; karu tuli ta juure ja küsis tema käest: "mees, mis sa siin teed?" Tema koštis: "raiun puid." Aga kui karu kuulis, et kell kelises, mis rebase kaelas oli, siis küsis ta mehe käest: "kes siin metsas on?" Mees ütles: "kuniṅga kütt." "Kus mina siis lähan?" ütles karu. Mees ütles: "mine, heida mino vaṅkre peale magama." Karu läks ja heitis mehe vaṅkre peäle. Rebane tuli ka mehe juure ja ütles: "tere, tere mees, mis sa siin teed?" Mees ütles: "raiun puid." "Mis sul vaṅkre peal on?" "Vanad rehe pakud", ütles mees. Rebane küsis: "kas hakkame vahest koju minema?" "Küllab me lähame ka", ütles mees, ja nemad hakkasid siis minema. Mees pištis kirve vöö alla. Rebane ütles: "ennä meest, pistab kirve vöö alla, omal pakud vaṅkre peal; eks löö

kirvest paku otsa?" Mees löi siis kirve karu pähä, ja tappis tema ära. Rebane ütles siis: "eks ma saatnud nüüd sulle suurema tüki?" ja läks ise ära.

---

6. Sammakko ja Waris.

Konn koortsus jões. Kui vares seda kuulis, siis tahtis ta teda kiŋŋi võtta, läks jõe kalda peale niŋg paśśis seŋŋi kui ta konna kätte sai ja tahtis teda siis ära süüa. Konn hakkas paluma ja palus küll varest, et ta teda lahti laseks, aga vares ei kuulnud konna palvid ja ei lasknud teda lahti. Konn hakkas siis varest kiitma ja ütles: "aeh, mis ilusad püksid noorsandal jalas on!" Vareksel oli hea meel, et konn teda kiitis ja ütles siis ise: "tats kuut, mis taga veel on?" Kui vares seda sõnna ütles, siis hüppas konn jõkke ja peasis selle viisiga varekse käest ära. Jões hakkas ta siis varest sõimama ja ütles: "vares vana kotthänd!" Küll vares püüdis teda veel, aga ei saanud enam kätte.

---

7. Karhu ja Mies.

Mees küŋdis metsas oma põldu ja tegi nairid maha. Karu tuli ta juure ja ütles: "tere, tere mees; mis sa siin teed?" Mees koŝtis: "teen viljukest maha; aga mis ma sest saan, metsa linnud raiskavad ära kõik!" Karu ütles: "maksa mulle, ma hoian, et linnud ei saa ära süüa. "Küll ikka", ütles mees, "mis sa siis maksuks tahad?" "Pealmised mulle, alumised sulle", ütles karu, sest et ta mõtles mehe kaeru maha tegevad; aga mees ei teinud kaeru, vaid nairid, sepärast koŝtis ta: "olgu siis pealmised sulle, kui sa aga heaste hoiad." Karu hoidis kõige suve mehe nairid ja mõtles ikka, et need pidid kaerad olema. Mees kiskus sügise nairid ära, leikas lehed aeda maha, ja nairid viis koju. Kui mees sai nairistega aiast ära läinud, siis tuli karu aeda oma jaggu kätte saama, mis mees kevade temale lubanud. Kui ta sai aeda tulnud, siis leidis ta, et

ei olnud kaerad, vaid olid nairilehed maas; ta sai siis selle mehe peale väga vihaseks, aga ei võinud temale midagi teha. Tõise kevade mees tegi sellesama põllu peale jälle kaeru maha. Karu tuli juure ja mõtles, et mees pidi jälle nairid maha tegema. Ta küsis mehe käest jälle: "mees, mis sa siin teed?" Mees ütles: "teen viľjukest maha; aga mis ma sest saan, metsa linnud raiskavad ära kõik!" Karu ütles: "maksa mulle, ma hoian." Mees küsis: "mis sa tahad maksuks?" Karu ütles: "pealmised sulle, alumised mulle!" Ta mõtles, et mees jälle pidi nairid maha tegema, sepärast küsis ta alumised omale. Mees ütles: "olgu siis alumised sulle, kui sa aga heaste hoiad." Karu hoidis jälle kõige suve mehe kaeru, aga ei vaatand ilmas, mis vili seal aedas kasvab; tema teada pidid aga nairid olema. Sügise mees tuli, leikas kaerad ära, pani vaṅkre peäl ja viis koju. Kui ta sai aiast ära läinud, siis tuli karu aeda, oma jaggu kätte sama. Kui ta aia sisse sai, siis nägi ta, et ei olnud nairid, vaid kaera kõrred olid aga veel aedas maas. Siis sai jälle ta süda mehe peale täiś ja ta ütles: "ma tahan temalt paari häŕgi käest ära võtta!" Se lugu jäi siis seda viisi. Talvel mees läks metsa puid tooma, karu tuli mehe juure ja tahtis mehe käest häŕgi ära võtta; mees ei tahtnud häŕgi anda ja rääkis oma õigust vasto. Rebane tuli selle jutu peale ka sinna ja küsis salaja mehe käest: "mis tema tahab?" Mees ütles: "tema tahab häŕgi mino käest ära võtta. Rebane õpetas siis meest ja ütles: "pane mulle kolm kedrevart kaela, mina lähan jooksen metsas, et need kedrevarred ragisevad ja karu seda kuuleb. Kui ta sino käest küsib: kes siin metsas on, siis ütle: se on mõisa küťť, õtsib põdru ja karusid." Nemad tegid siis nenda, mees pani kolm kedrevart rebase kaela ja rebane jooksis metsas nenda, et need kedrevarred ragisesid. Karu küsis mehe käest: "kes siin metsas on?" Mees ütles: "mõisa küťť, õtsib põdru ja karusid." Karu ütles: "kus mina siis lähän?" "Lümita seie mino ree ääre maha", ütles mees. Karu lümitas sinna maha. Rebane tuli metsast väľja mehe juure ja küsis mehe käest: "kuule mees, mis sa siin teed?" "Raiun puid", kośtis mees. Rebane küsis: "mis sul seal tõise

ree ääres on?" "Vana põlend pakk", ütles mees. Rebane ütles: "metsa mehe õigus, et ta peab paku ree peale panema." Mees tõstis siis karu ree peale. Karu keelas meest ja ütles: "tasa! tasa!" Rebane ütles siis: "metsa mehe õigus, et ta peab paku kõiega kiŋŋi panema." Mees pani karu kõiega kiŋŋi. Rebane ütles siis jälle: "metsa mehe õigus, et ta peab kirve paku sisse lööma." Mees löi kirve karu pää sisse ja tappis tema ära.

---

8. Hämähäkki ja Muurainen.

Kaŕjatsed olid ühe sipelga pesa ära põletanud, sest et sipelgas ikka neid väga valusaste oli hammustanud. Sipelgas ei olnud sellega mitte rahul, niŋg temal eb olnud ka nii paĺju jõudu, et ta selle eest kaŕjatsid oleks peksnud, et naad tema pesa ära põletasid. Ta läks siis vihaga Jumala juure ja kaibas kuŕjaste kaŕjaste üle, et kaŕjatsed ikka peavad kaŕjas väga paĺju leiva rasokesi maha pilluma; aga pesa põletamist ei tohtnud ta mitte Jumalale räägida, sest et ta ise esite kaŕjastese oli puutunud. Jumal ütles: "se võib küll nenda olla, aga sul ei ole tuńńistuse meest mitte, kes õigust räägib; mine ja too omale tuńńistuse mees." Sipelgas läks tuńńistuse meest õtsima; minnes mõtles ta iseeneses: "peaks ma õmblikuga kokko sama, küllab tema mees mõistaks seda õiget tuńńistust mino ja kaŕjaste vahel rääkida; sest temagi mees elab iga päev nende koerde seas kaŕja peäl. Ta sai ka õmblikuga kokko ja ütles kohe temale: "tule nüüd, vend, minule tuńńistuse meeheks, sest ma käin kaŕjastega kõhut." Siis õmblik küsis: "mis riid teil siis on?" Aga sipelgas ei räägind sest riiast õmblikule ühte, vaid ütles nenda õmbliku küsimise peale: "sa pead tulema, sest sa järele ei saa; Jumal ise on jo seda käsku annud."

Kui nemad Jumala juure said, siis küsis Jumal õmbliku käest: "kas sina ka seda näinud oled, et kaŕjatsed peavad leiva rasokesi maha pillama?" Siis õmblik vastas: "sest ei ole mitte kaŕjastel süüd; neil ei ole mitte paigalist

kohta, kus nemad rahuliste võiksid oma kõhud täide süüa, ega leiva lauda, kus peal nemad võivad leiva murda." Jumal ütles: "se on küll õige, mis sina tuńńistad, aga, sipelgas, sina jääd valelikuks; mis eest sa oma ligimest ilma aśjata vihkad." Ańdis sipelgale kepiga selga ja viskas teda taevast maha, nenda et ta keskelt poolese kukkus. Aga õmbliku laśkis ta kõiega taevast maha, sest et tema õigust rääkis. Sest on õmblikul tänna-päevani ikka oma võrgud kõieks, et ta võib igale poole üles minna ja maha laskta. Aga sipelgas on ikka nenda kahes jaus, kui ta taevast maha kukkudes oli jäänud, keskelt peenike, pea ja tagapool jämedad.

---

9. Kaksi veljestä ja Kylmä.

Töine vend oli rikas, töine vaene. Rikkal oli paľju rukkid maas ja kõiki elajaid küll; aga vaesel ei olnud muud kui ühe ainukese aia sees rukkid maas. Külm tuli, võttis needgi rukkid ära. Mis vaesel vennal siis muud nõuu, kui läks Külma tagga otsima. Kui ta tüki maad sai käinud, siis leidis ta ühe pisukese sauna, ja läks sinna sisse. Seal saunas oli üks vana naene; se küsis ta käest, mis ta pidi otsima. Ta ütles: "mul oli natuke rukkid maas, aga Külm võttis needgi ära, ja nüüd otsin ma Külma tagga, niŋg tahan küsida, miks ta mulle seda tegi." Vana naene ütles: "minu poiad on need Külmad, kes kõik ära võtvad; aga nüüd ei ole neid kodu, ja kui naad koju tulevad, siis võtvad naad sinu ka ära, kui sa maas oled; katsu aga ahju peale tikko, seal sa void olla." Mees läks ahju peale, ja Külm tuli koju. Siis ütles se vana naene oma pojale: "poeg, miks sa ühe vaese mehe rukkid oled ära võtnud, kel muidugi kasinaste olnud?" Poeg ütles: "ma katsusin muidu, kas mu külm pidi hakkama." Siis ütles se vaene mees: "antke mulle jälle nii paľju, et ma võin sugugi veel elada; aga muidu suren ma vaŕsti nälga, seest et mul midagi ei ole." Külm ütles: "meie tahame temale anda, et ta võib elada." Siis ańdsid naad temale ühe

leiva-koti ja ütlesid: "kui sa süüa tahad, siis ütle aga nenda: "kott lahti!" siis on sul rooga küll; ja kui sa söönud saad, siis ütle: "kott kiñńi!" siis lähab roog jälle kotti ja koti suu kiñńi."

Mees tänas selle hea eest väga, ja läks ära. Kui ta tüki maad sai läinud, siis ütles ta: "kott lahti!" Ja koti suu läks kohe lahti, niñg temal oli rooga küll, et ta võis süüa. Kui ta söönud sai, siis ütles ta: "kott kiñńi!" Siis läks roog jälle kotti ja koti suu eest kiñńi. Siis läks ta koju ja tegi ikka nenda, kui Külm teda õpetas.

Kui ta tüki aega oma naesega seda viisi sai söönud, siis hakkas se rikas vend tahtma seda kotti ära osta. Aṅdis temale selle koti eest sada härga ja sada lehma, sada hoost ja sada lammast, niñg oṡtis selle koti ära. Siis sai se vaene vend koguni rikkaks; aga mis se teda ommeti aitas: tal ei olnud heini, ja sepärast surid need elajad kõik nälga ära, ja se mees jäi niisama vaeseks jälle, kui ta ennegi oli. Mis mehel siis muud nõuu, kui läks jälle Külma käest uut kotti saama. Külm ütles siis: "kudas sina nii rumal olid, et sa selle koti ära aṅdsid; nüüd oled sa ommeti niisama vaene, kui ennegi olid." Viimaks aṅdis ta temale ühe väga ilusa leiva-koti, mis paľju ilusam oli kui se eṅdine kott. Ta tänas jälle, niñg läks rõõmuga ära, sest et ta mõtles jälle niisuguse koti olevad, kui se eṅdine kott oli.

Kui ta hakkas süüa tahtma, siis ütles ta jälle oma vana viisi järele: "kott lahti!" Nii pea kui ta selle sõna ütles, nii kohe kukkus se koti suu lahti, ja kaks meest kotist väľja, vemlad käes; need vemmeldasid teda õieti vemmeldamise viisi. Mees sai hädaga nii paľju veel ütelda: "kott kiñńi!" siis läksid need mehed kotti, ja koti suu eest kiñńi. Siis mõtles ta: oot, oot, nüüd tahan ma jälle vennaga vahetada!

Ta tuli koju. Vend nägi, et se kott väga ilus oli, siis oli tal vaṙsti himo vahetada, ja tõine ei keelnud ka seda mitte, niñg nemad vahetasid need kotid ära.

Siis kutsus se rikas vend kõik oma sugulased ja kõik saksad kokko, et ta tahtis sest kotist kõige esite ühe suu-

re sööma-aja teha. Kui kõik saksad ja võerad koos olid, siis hüüdis ta ise: "kott lahti!" Koti suu kukkus küll lahti, aga — kaks meest kargasid kotist väljа, vemlad käes, ja hakkasid neid võõraid peksma, ja peksid nenda, et mõni mees sai ilma püksata toast väljа. Küll sai seal se koti perremees peksa, küll said ka tõised mehed. Viimaks sai se perremees hädaga veel hüüda: "kott kiŋŋi!" siis läksid need mehed jälle kotti, ja koti suu eest kiŋŋi. Siis peksid need kutsutud võõrad seda koti perremeest veel pealegi, ja läksid ära. Aga siis oli se rikas vend jälle nii vaene, kui se vaene vend enne oli. Tal oli küll se ilus kott, aga vemla-mehed sees; kui ta sealt seest süüa tahtis, siis sai ta ikka vemmalt. Aga se vaene vend söi oma naese ja lastega sest vahetud kotist nii kaua kui ta elas.

---

10. Tosi ja Valhe.

Muiste olid Tõsi ja Vale vennaksed. Üks kord läksid naad kahekeste teed käima. Kui naad ühe sööma-vahe otsa said seltsis edasi läinud, juba siis olid ka kõhud tühjad, ja tahtsid süüa. Vale ütles: "sööme nüüd, vend, su koti esite ära; ja kui sinu kott tühjaks saab, siis võtame jälle minu koti käsile." Tõsi oli sellega rahul, ja söid esite tema koti ära. Kui Tõe kott tühi oli, siis ei annud Vale temale mitte enam süüa. Tõsi kannatas ühe päeva küll sööma hädda, aga tõisel päeval ei voinud ta mitte enam näljа pärast käia ega nälga kannatada; siis tootas ta Vallele seda kõik teha, mis Vale tahab, kui ta temale süüa annaks. Vale ütles: "lase, ma pistan su silma peast ära, siis annan ma sulle süüa." Tõsi mõtles: ma pean ommeti näljа pärast surema, ja se teeb mulle veel suuremat vallo kui silma pistmine. Aŋdis siis Vallele luba silma ära pista, kui ta aga süüa saab. Vale piŋtis Tõe tõise silma ära, ja aŋdis temale oma kotist süüa; siis läksid naad jälle rahuga omma teed; Vale söi ja ei annud Tõele ühtegi. Kui Tõsi ta käest küsis, siis ütles ta: "muidu ma sulle süüa ei anna, kui sa oma tõist silma ka ei lase ära

pista." Mis Tõe, vaese mehe, teha? Nälg läks ikka suuremaks, niŋg ta pidi viimaks tõise silma ka laskma ära pista.

Kui ta mõlemad silmad peast ära olid, siis ei näinud ta enam kusagile minna, ja Vale pidi siis tema juhataja olema. Vale oli ka ühe päeva küll Tõe juhatajaks, aga kui õhtu kätte tuli, siis said nemad ühe kiriku-aia juure. Vale ütles Tõele: "nüüd saame ühe linna juure, ja seie linna võid sa küll minust maha jääda; sest sul ei saa enam mitte teed käitud; aga siin võid sa ommeti inimeste käest nii palju kerjata, kui sinule tarvis lähab." Nenda üteldes viis ta Tõe kiriku-aeda, jättis teda sinna maha, ja läks ise ära. Seal aias oli üks pisuke kirik ehk kabel, mis surnu-matmise pärast sinna oli tehtud. Öösi tuli sinna kiriku katukse peale kolm kaarnast tapeldes. Üks ütles: "küll mina tean, mis tean!" Tõine ütles: "tea küll, mis sa tead, ega sa seda ommeti ei tea, mis mina tean." Niŋg kolmas ütles: "seda teie ei tea kumbgi, mis mina tean."

Tõised hakkasid siis selle kolmanda käest küsima: "mis aśśi se on, mis sa tead? Sa pead meile ka seda rääkima." Tema ei tahtnud mitte kogoni rääkida, aga tõised ajasid väga tema peale, ja tootasid seda ka rääkida, mis nemad teadvad. Siis hakkas ta neile sest rääkima, mis tema teadis: "siin kiriku trepi ees, kolme vaksa sügavuses, mulla all on niisugust mulda, mis selle inimesele silmad pähä teeb, kellel silma asetgi enam peas ei ole, kui ta seda mulda võttab ja oma silmi õõrub." Siis hakkas tõine kaarnas jälle seda rääkima, mis tema teadis. "Siin suures kuniŋga pea-linnas on väga kaŋge vee nälg, nenda et nemad tilka kusagilt ei saa, ja seal linnas kauba-turul on üks väga suur hall kivi, ja selle kivi all on üks ilus hallikas; kui se kivi sealt ära veeretakse, siis peab linnale küll vett saama." Kolmas hakkas siis oma luggu ka rääkima, "et seal samas linnas kuniŋga tütar juba seitse aastat vere-tõbes haige on. Kui sealt kiriku altari eest, kus kuniŋnas ise laual käib, kolm korda kivva üles võtta on, ja sealt mulda võtta ja temale sisse anda, siis saab ta jälle terveks."

Kui kaarnad seda kõik said rääkinud, siis läksid

naad sealt ära. Tõsi, kes seda kõik selgeste kuulis, mis kaarnad rääkisid, hakkas siis seda kiriku treppit pimedast peast käsi-kaudu otsima, kui linnud olid ära läinud. Kui ta tüki aega oli otsind, siis sai tema ka viimaks sinna trepi juure, niŋg hakkas kättega auko maa sisse kaapima, ja sai kolme vaksa sügavuseks. Võttis seda mulda ja õõrus sellega oma silmi; juba siis tuńdis ta omal silma munad pähä sündivad. Ta võttis seda mulda teist korda ja õõrus jälle, siis võis ta juba pisut näha, nagu läbi riide. Kui ta kolmat korda veel sai õõrund, siis nägi ta üsna selgeste nenda samoti kui ennegi. Nüüd hakkas tema sinna linna minema, kus kaarnad rääkisid suure vee näl'ja olevad. Kui ta sinna sai, siis oli temal õige nälg käes, ja ta palus linna rahva käest omale leiba. Need rahvas olid väga lahked tema vasto, ja ańdsid temale heast südamest väga heaste süüa. Kui ta söönud sai, siis palus tema juua; aga linna rahvas ütlesid jälle lahkest südamest temale: "juua ei ole meil kogoni mitte sulle anda; sest vesi on siin linnas pal'ju kal'lim kui leib; kui mõne penikoorma takka natuke tuuakse, siis maksab üks toop mõnda rubla, ja meie tahaksime ka hea meelega seda anda, mis küsitakse, aga siiski ei ole veel mitte saada."

Selle jutu peale ütles Tõsi: "antke mulle abbi, siis tahan ma teile nii pal'ju vett saata, et kõige linnale teda peab küll saama." Se oli linna rahvale õige õnneks; ańdsid temale kaks kolm kümmend meest kaasa. Tõsi läks sinna turul, kus kaarnad olid rääkinud, niŋg võtsid selle kivi üles ja seal all oli väga suur ilus hal'likas, nenda et kõige linnale vett nii pal'ju sai kui tarvis oli. Hea meelega ańdsid nemad Tõele väga pal'ju rahha ja muud varandust, et ta ühe korraga rikkaks meheks sai. Siis läks ta ükskord ka kuniŋŋast vaatama, ja leidis teda õige kurva olevad. Ta küsis siis kohe tema käest: "mis teil, auus kuniŋŋas, viga on, et teie nii murres olete?" Kuniŋŋas koŝtis se peale tasase healega, et juba seitsmes aasta käes, kui tema tütar haigeks oli jäänud vere-tõbese, ja ükski aśśi ei aita! Tõsi ütles siis: "mina tahan, auus kuniŋŋas, teie tütre küll terveks teha, kui teie mind lasete sinna

minna, kuhu ma tahan, niŋg paari meest mulle abiks annate." Kuniŋgale oli se väga suureks rõõmuks, kui ta seda kuulis, ja tema aŋdis Tõele nii paľju mehhi abbi kui taŕvis oli. Tõsi küsis kiriku ukse võtme ja läks kirikuse, sinna, kus kuniŋŋas ise laual käib. Võttis sealt altari laua eest kolm korda kivva üles, niŋg võttis sealt mulda, nenda kui ta nende kaarnate käest oli kuulnud. Aŋdis seda kuniŋga tütrele sisse; ja kuniŋga tütar sai sestsamast kohe terveks. Hea meelega kiŋkis kuniŋŋas oma poole riiki Tõele, ja nenda sai tema väga rikkaks meheks.

Kui Vale seda kuulda sai, et tema venna Tõe käsi nenda heaste käis, siis tuli ta Tõe juure, seda kuulama, kudas ta nii rikkaks saanud, ja kust ta oma tervüse jälle kätte saanud, sest ta oli jo pimme. Tõsi, kes ikka üks õige mees on, ei võtnud ka oma venna Vallele mitte kavalust rääkida, ehk ta küll tema vaenlane ja silma piŝtja oli; vaid rääkis kõik selgeste üles, kudas ta silmad pähä sai, ja kust se rikkus temale tuli. Vale ütles siis: "kas et ole, vana vend Tõsi, minu vasto nii hea mees, ja pista minu silmad ka peast ära, niŋg vii mind siis sinna kirikuaeda, et ma ka seda rikkust võiksin saada." Tõsi tegi nenda kui Vale tahtis, piŝtis ta silmad peast ära, niŋg viis teda kiriku-aeda. Öösel tulid jälle need kolm kaarnast sinna katukse peale, ja üks ütles: "ei teie seda tea, mis ma tean." Aga tõised keeľsid teda ära, ja ütlesid: "ehk keŝki kuulatab jälle siin, nenda kui tõise korra üks oli seda kuulatand, mis meie siin rääkisime, ja kõik meie tarkused oli kätte saanud, mis läbi ta praego rikas mees on"; ja ei rääkinud mitte enam. Läksid siis oťsima, niŋg leiďsid Valle kuulatamast; võťsid teda kiŋŋi, ja peeksid õige vaeseks, nenda et tal aga hiŋg veel sisse jäi, ja läksid siis oma teed. Vale jäi ikka pimedaks ja pealegi veel vaeseks pekstud sinna maha, niŋg peab täna-päevani vaesel viisil rahva seas elama, ja inimeste hulgast omale aset leidma.

11. Koi ja Hämärikkö.

Muiste oli emal kaks tütart, nimega Videvik ja Ämarik; mõlemad ilusad, kenad ja viisakad, nii heaste näo kui kombede tõtu, nenda kui laulusõna ütleb:

"Pea valge, põsed punased,
Sitikmustad silmakulmud."

Päekese loojamineki ajal tulnud vanem tütar kahe häŕjaga kündmast ja viinud neid, kui ikka mõistlik inimene jõe kaldale jooma. Aga nii kui täńńini kenadus tütarlaste esimene käsk on, ja viisakad sagedaste peeglise katsuvad, nenda oli ka viisaka Videviku kombe ja usk. — Ta laśkis häŕjad häŕjad olla, astus jõe kaldale, ja vaata! jõe vee hõbbe-peeglist paiśtsid sitikmustad silmakulmud kulla-karva põśkidega nii armsaste tagasi, et süda ilutses. Kuu, kes praego, looja käsu ja seadmise pärra, hiŋgama läinud päikese asemel maad pidi valgustama, unustas oma ammeti auusaste ülespidamist ära, ja heitis ennast noolilt armastusega salamahti sügavase maarüppe, jõe põhja, maha, ja ühe suu oli tõise mann niŋ ühe huuled olid tõise küĺjes. Kosis suuandmisega Videviku enesele mõŕsjaks, aga unustas seńńi kõik, kõik oma taĺĺitused — ja vaata! pilkane pimedus kattis maad, kuńńi ta Videviku rinna küĺjes viibis.

Seal süńdis üks halle õnnetus. Kiśkja-metsaline, huńt, kellel selle vahe sees kõik voli käes oli, sest et keśki teda ei näinud, muŕdis Videviku tõise häŕja, kes oma pead toitma metsa minnud, ja päris teda enesele rooaks. Ehk küll hell sisaśk kuulus ja helle laulu heal metsast läbi pimeduse eĺkis: "laisk tüdruk, laisk tüdruk, ööpik! kiri-küüt, vaule, vaule, too piits, too piits! tsäh, tsäh, tsäh!" — siiski ei kuulnud Videvik sisaski õiskamist, vaid unustas kõik ära, mis mitte armastus ei olnud. Aga armastus on kuŕt, pimme ja ilma mõistuseta, kellele viiest meelest üksnes tundmine jäänud.

Kui Videvik viimaks omast armu-unestusest ärkades huńdi kuŕjategu nägi, nuttis ta ärdaste, et silmavee pisa-

rist terve jäfv vett sai. Aga need süüta silmapisarad ei jäänud Vana-isast mitte nägemata ega vafjule. Tema tuli oma kuld-taevast maha, kufjatööd karistama ja käsuvastotegijaile vallitsust seadlema. Kufja huńti nuhtles ta, ja kuu sai Videviku enesele naiseks. Veel tänapaeval paistab Videviku lahke nägu kuu küljest, vaatab igatsedes vee peeglise tagasi, kus tema suud andes peiu armu esimest korda maitses.

Siis ütles Vana-isa: "Et niisugust hooletust valguse juures enam ei süńniks ja et pimedus võimust ei võttaks, sellepärast panen mina teile vallitsejad, kelle käsu peale igaüks oma ammetile lähtku. Kuu ja Videvik muretsegu kord korralt öödele valgust. Koit ja Ämärik! teide käsu niŋg vallitsuse alla usutan mina nüüd päevade valguse taeva lautuse all; pidage oma ammetit auusaste üles. Sinu hooleks, tütreke Ämarik, annan mina allaveereva päikese; kustuta iga õhtu kõik tulekibemed ära, et kahju ei süńni, ja saada teda loojale minema. Ja sinu mure olgu, poioke Koit, uuel päeval uut valgust jälle põlema sütitada, et kunagi valgust ei puuduks."

Mõlemad päikese ofjad vallitsesid oma ammetit auusaste, nenda et ühelgi päeval päike taeva lautuse alt ei puudunud. Need lühikesed suveööd hakkasid nüüd lähenema, kus Koit ja Ämarik tõine tõisele suud ja kätt pakkuvad, kus kõik maailm ennast rõõmustab, linnukesed metsas, igaüks oma keeli, heledaid laulusi laulavad, kus lilled õitsevad ja kauniste kasvavad. Sel ajal tuli Vana-isa oma kuld-järgult maha Lijoni rõõmu-pühha pidama. Leidis kõik tallitamised niŋg vallitsused korra pärast olevad, rõõmustas ennast väga oma loodud loomuse üle. Ütles siis Koidu ja Ämariku vasto: "mina olen ka teie vallitsusega rahul ja soovin teile jäävad õnne; olge siis nüüd naene ja mees." Aga mõlemad ütlesid kui ühest suust: "isa! ära eksita meid mitte; meie oleme oma seisusega rahul, tahame jääda peig ja mõrsja; sest selles seisuses oleme õnne leidnud, mis ikka uueks ja ikka nooreks jääb."

Vana-isa jättis neid nende tahtmise järele ja läks jälle tagasi oma kuld-taevase.

12. Paikastaan muuttanut järvi.

Võru*) linnakesest Pihkva poole minnes seisab seitsmendama versta samba taga, maanteest pahemat kätt, sügavas kitsas orus üks veike järveke, sõmerliiva küngaste vahel. Pool versta kaugemal, libamiste mööda mäge üles kõrgemale minnes, seisab niisamoti pahemat kätt teest üks ümmargune veike org sõmera-küngaste keskel, mis põhja pool sõrvast selgeste tuńńismäńki annavad, et veelaened, sealt ükskord läbiminnes, küńka seina olid maha kiskunud. Idalõunat vasta orukese kaldal kasvab praegu ilus kasemetsa salguke, ja metsa vahelt ulatavad paań veiket talukest vaataja silma, kuhu tõise poole metsa ääre paarkümmend aasta eest üks koolimaja on ehitatud. Sinna tähendatud paika viivad meid vanaaegsed jutu jäľjed, kellest alamal sedamaid saame kuulutama, mis rahva suu räägib.

Mõne saja aasta eest seisnud nimetatud orus üks veike järveke selge hõbeda-karva veega, haľjas-muruliste kallaste vahel, praeguse kasemetsa asemel haľjendanud kõrgel kaldal kaunis tammik, tammiku vaŕjus üks üksik kena talu, mis juba eemalt nõukat perremeest tuńńistanud. Ümberkaudse praeguste talude asemel, mis mõlemil pool maanteed siit ja sealt teekäija silma ette tulevad, olnud vanal ajal lausa lehtpuu-mets. Aga läkki järvele tagasi, kelle pinna peale päikese paistel tammik ja talu oma kuju maalivad, kus paľju ial laenete kortsu näha ei ole, sest et kõrge kallaste keskel järveke maru ja tuule mäńgi paľju ei saanud märkama. Talu perrerahvas tõivad järvest igapääv tarbliku keelekastet ja keeduvett, ja karastasivad palaval suve ilmal oma tüľpind kehäsi järves. — Talu kõige ülem ja kaunim varandus oli perremehe ainuke tütar, kes kui oŕjavitsa õilmeke viie tugeva venna seľtsis üleskaśvis ja ilusama lille kombel õitses, nenda et tõist tema sarnast piiga ei ligemal ega kaugemal kusagil ei leitud. Tema vaga ilmasüüta süda näitas ka sellepoolt lille sarnane, et ta ise ei teadnudgi, mis rõõmu ta oma jumetusega tõistele, iseäranis nooremeestele, tegi. Kosilasi käinud temal küll juba mittu korda ja mitmelt poolt, siiski ei olnud temal lušti ega

*) Kreutzwald'in Kotokaupunki

tahtmist nii varra naiserahgisi oma kaela lasta panna. "Mehele-minemisega on mul küllalt veel aega!" naeris ta vanemate ja vendade vasta, kui kosilased aśjata ukse lävelt koju poole ratsutasivad.

Ühel päeval juhtunud kogemata üks nooŕ suurtsuggu rüütel Kirupää loššist Vastselinna minnes järve talust mööda ratsutades kaunist tütarlast järve kaldal silmama, mis himustust rüütli südamese hakkanud kihutama, et tema edespidi ööl ega päeval nähtud piigakest enam ei võinud meelest unustada. Kui tema sellepärast kuśkil rahu ei leidnud, püüdnud ta mitmel viisil rahvale valetades järvetaluse teed võtta, kus perremees ehk perrepojad temaga jutustasivad, aga tütarlaps ial nähtavale ei tulnud. Et ette võetud kavalus nuŕja läinud, pidanud nooŕ rüütel uut kavaluse nõuu, kuda tema õnnekaupa piigaga võida kokku saada. Tema luurinud mittu päeva salamahti järvekese ümber, kuńńi ta ükskord silmapilku leidnud piigaga üksi jutule saada, ja oma südame igatsusi temale kuulutama. Ehk küll tütarlapsel pisemat armastust tema vasta ei olnud, siiski ei tohtinud tema järsku suurtsuggu nooremehe vasta hakkata tõrkuma, kes ehk põlgamise pärast tema vanemate ja vendadele paĺju kuŕja oleks võinud teha. Häda pärast pidanud tema rüütli armastuse pakumist kannatama, ehk tema küll ial pisemat ligistamist ei saĺĺinud, mist tema neitsiliku olemisele oleks võinud sõimu teha. Kui vanemad ja vennad tütarlapse kindlust tundma saivad, ei pannud nemad selle vasta, kui suurtsuggu võõras enamist igapäev nende taluse tuli, kes ehk omas südames lootis, kogemata ükskord silmapilku leida, tütarlast oma armastuse võrku püüda. Rüütli palumiste peale vastas piiga igakord: "Auus herra! teile prouaks minu sugune ei kõlba, sest teie olete kõrge saks ja mina madal talupoja tütar; ja teile kasunaiseks kaisutada tulla, ei ole mul mitte vähemat himmu. Sellepärast oleks minu arvates kõige parem, et teie mind unustaksite ja oma sugu rahva juure tagasi lähäksite."

Ühel päeval istunud nemad jälle kahekeste järvekese kaldal laia tamme vaŕjus, kus rüütel vanna viisi oma tulepalavat armastuse piĺli tütarlapse kõrva oli puhunud, tõu-

tates, kuda ta ennemine, kui võimalik oleks, kümme korda oma elu tahaks anda, kui armukesest lahkuda. Piiga palunud alandlikult vasta: "Ärge tulge mind pilkama! mina ei tohi ega taha teie tõutamisi uskuda, mis tuulest tulnud ja tuulde jälle lähavad. Teiega sõbrust pidada, seisab mul hinge vasta. Teie ei või minu üle ial võimust saada, sest ma võin teile tõtt mööda ütelda: ennemine lasen ma oma elu võtta, kui oma auu naffida. Teiega ei tohi mul pikemat sõbrust olla." Rüütel kostnud: "Nii tõeste, kui se selge järveke siin meie silmade ees oma paika ei saa kautama, ega siit tõise kohta minema, niisama tõeste peab minu armastus sinu vasta üksi igavest muutmata jääma." Sedaviisi olnud ta veel ligi õhtuni tütarlast oma poole kiusanud, kuńńi ta viimaks nukral meelel koju poole hakkanud minema, iseenda ja tütarlapse peale vihane, et aśśi paremine korda ei saanud minema.

Perrerahva ehmatus ja imestamine järvetalus ei olnud tõisel hommikul pisukene, kui nemad ülestõustes õue minnes järvekest ukse ees enam ei leidnud, vaid tema asemel kõntsa ja mudda niiske liiva-sõmera peal. Tütarlaps tõstnud, eilist nooremehe tõutamist meele tuletates, omad silmad taeva poole, et vanaisa temale nii avaliku tuńńismäfki oli annud. Aga rüütel ei julgenud selle peale oma jalga enam järvetaluse tõsta, kus taeva vägi tema tõutused sedaviisi valeks olid tuńńistanud.

---

13. Vinkuva jalkaluu.

Jõeperre Arukülast Kadrina kiriku poole minnes läheb tee kitsast orust läbi, kus enne, kuda vanemad inimesed selgest veel mälestavad, öösel sagedast haledat viŋgumise healt kuuldud, mis kui piinatud looma kaebamine kostnud. Mõned möödakäijad nägivad kuuvalgel ööl ka kedra viisil keeritamist, mis ehk kuuldud viŋgumist võinud süńńitada. Päeva valgel ei leitud sealt muud, kui üks inimese jalaluu, mis omas paigas liikumata seisnud. Keśki ei teadnud tõeste ütelda, kas jalaluul öösese viŋgumise ja

keeritamisega midagi tegemist oli ehk ei. Aga üks julge südamega Aruküla nooŕmees ei leidnud varemine rahhu, kuńńi aśja lugu temale selgeks saanud. Tema olnud paari korda seisma jäänud, kus tõised hirmu pärast sammusi kiirustanud; seal näinud tema, kuda jalaluu keeritamine viŋgumist süńńitanud, mispärast ta salamahti nõuu pidanud aśja otsust põhjani tundma saada. Ühel kuuvalgel ööl läinud ta orgu, kuulnud juba eemalt viŋgumist ja näinud ligemale minnes jalaluu imeliku keeritamist. Tema vaatanud tükk aega naľjakat kedertańtsi ja näinud selgeste, et viŋgumine tõeste luu kiirest ümberkeeritusest tõusnud. Seal karganud tema paari sammu edasi, sasinud mõlemate kättega luukedrest kińńi, mis veel tema pihus sipeldanud, kui tahaks julge mehe käest vägise pakku põgeneda. Aga tugeva mehe nahk-kindad ja sepapihi sarnatsed sõrmed ei lasknud vańńistud aśja nii hõlpsalt omast käest putkama minna. Aega mööda lõpes jalaluu sipeldamine ja äkitselt seisis üks võõras mees luuhoidja ees, kes kui tuulest sinna oli visatud. Võõras mees pajatas: "Tuhat tännu sulle selle heategemise eest, et sa mind pitkast piina põlvest tulnud peastma, kus minu vaene hiŋg rahu ei võinud täńńini leida. Küll käis rahvast naľjugi mööda, siiski ei olnud kellelgi julgust tańtsivat luud oma kätte võtta, kuda sina, hea mees, praegu tegid. Talľita pitkemalt, kuda ma sulle saan tähendama, kõik nõnda, et minu väsind hiŋg ükskord puhkama saab, siis pead sina kuniŋgliku palka oma vaeva eest saama. Homme hommiku, kui koiduvalget tõstab, kaeva seie kohta, kus meie praegu seisame, üks seitsme jala sügavune ja kuue jala pitkune haud, pane końt haua põhja hommikut vasta otsa, mine siis ja palu kiriku õpetaja seie, et tema palve ja surnumatmise õńńistamisega mahamatab seda końti; siis peasen ma piinast ja saan igavese rahuse puhkama. Ma olin omal ajal üks rikas ja suur kuniŋŋas Rootsimaal; ülekohus kihutas mind seie maale sõdima, kus väga paľju vagga verd minu läbi äravalati; sellepärast pidin ma pattude nuhtluseks sõa mässamisel siin paigas õnnetumat otsa leidma. Suurem osa vägge laŋges minuga selsamal päeval; riismed, mis õnnekorral järele jäivad, põgene-

sid pakku, et kellelgi aega ei olnud surnute peale vaadata. Vaenlased riisusivad minu keha paľjaks ja jäťsid kui koera raipe seie maha. Hiľjemine olid metsalised minu keha ära söönud, et muud temast järele ei jäänud, kui se ainuke jalaluu, keda seie viŋguma pańdi, kuńńi keśki tema peale juhtuks alastama, et luu saaks maha mattud ja minu hiŋg pattude piinast peastetud. Kui jalaluu seatud surnu viisil on sisse õńńistatud ja kiriku õpetaja kolm labida-otsa täit mulda tema peale on visanud, siis ära täida hauda veel mullaga, vaid oota seńńi kui kiriku õpetaja on koju läinud. Pärast kaeva hauda hommiku poolt sõrvast veel poole jala osa sügavamaks; sealt leiad sa oma vaeva palka. Leitud rahast maksa 25 taaľrit kiriku õpetajale matmise eest, lase viiskümmend taaľrit kiriku vaestele jagada; mis sellest üle jääb on kõik sinu oma, misga sa teha võid, kudas sa ise tahad." Nõnda rääkides olnud võõras niisama imelikult mehe silma eest ära kadunud, kuda ta sinna tulnud.

Mees pannud ühe vaija kohale märgiks, kuhu hauda pidi kaevama, läinud siis koju labidat tooma ja olnud koidu-piiril juba tööl, kuda temale olnud õpetatud. Jalaluu seisnud vaija kõrvas liikumata, kuda teda sinna maha oli pandud. Lõuna ajal saanud haud valmiks; mees pannud jalaluu sisse ja läinud siis kiriku õpetajat sinna paluma, kellele ta oma öösest juhtumist otsast otsani kõnelnud; siiski ei lausunud ta matmise palgast sõnna, sest et ta isegi veel ei teadnud, kas ta midagi peaks leidma, ja tühja lubamisega valelikuks ei tahtnud jääda. Kiriku õpetaja pannud küll väga immeks, mis ta mehe suust kuulnud, siiski ei tõrkunud ta pikemalt vasta, vaid läinud mehega seľtsis rahutumat inimese końti riśtirahva viisil maha matma. Pärast õńńistamist ja kiriku õpetaja äraminikut kaevanud mees õpetust mööda hommikut vasta haua sõrvast poole jala osa sügavamaks; seal tulnud üks laai vaskne kaaś maa seest temale vasta. Kaant lahti kaŋgutates leidnud ta ühe neľja toobri suuruse vaskkatla, sõrvini Rootsi taaľritega täidetud. Tema püüdnud kaŋniga katlat üleskeŕgitada, mis kogunist võimalik ei olnud; sellepärast jätnud

tema tühja töö, võtnud kuue seljast, lautanud maha, kuhu peale ta kord korralt nii palju rahha pannud, kui tuhjal jõudnud ära kanda. Kannetud rahalasud puistanud tema natuke maad põõsaste vahju maha, kuńńi katel põhjani saanud tühendatud; katla põhjas olnud veel ligi pool külimitu ossa selget kulda. Tühja katla jätnud ta sinna samase, täitnud haua mullaga täiś, silitanud siis pealt ühetasa ja läinud külast hoost tooma, misga varandust ära vedada. Aga hobusel olnud kaks korda tugevast vedamist, enne kui kõik raha äraviidud. Nüüd tasunud õnnelik rahaleidja kiriku õpetajale matmise palga, annud ka viiskümmend taalrit vaeste ossa õpetaja kätte ja palunud neid kiriku vaestele ühetasa ärajagada. Mõne päeva pärast ostnud ta enesele kaks tugevat hoost ja ühe rautatud vańkri, pannud raha koorma peale ja läinud omalt kohalt ära. Kuhu? Seda ei ole hiljemine keśki kuulnud; aga arvatakse, et ta üle mere kas Soome- ehk Rootsimaale läinud, sest et leietud taalrid kõik Rootsikuniŋgate rahha olnud, mis seal enam maksab kui meie maal.

Pärast seda aega ei olnud kellegi kõrv orus jalaluu viŋgumist enam kuulnud, mis enne matmist veel minu suufisa mööda käies mittukorda oli kuulnud.

---

14. Veljensä pelastaja kuninkaanpoika.

Muiste päivil olnud üks nooh kuniŋńas räŋgaste haigeks jäänud, mispärast igale poole käskjalgu välja saadetud afstisi otsima. Ehk küll lausujaid ja tarku rohkeste kokku tulnud, siiski ei võinud ükski neist kuniŋga haigust parandada. Viimaks toodud põhjamaalt üks kuulus tark, kes osava silmaga sedamaid kuniŋga viga äratunnud, et temal käed sõhmist küünarnukuni kullakarva ja jalad vahbist põlveni hõbekarva, aga kõht sinikivikarva klaasist oli. Tark ütelnud: "selle tõbe vasta ei aita ohud ega rohud, vaid kuniŋńas peab endale noore abikaasa kosima, siis saab tema kolme päevaga terveks. Abikaasa peab karva ja vere poolt kuniŋga haigusega ühte minema, muidu ei

ole afstimine võimalik." Kuniŋŋas käskend nüüd kõiges kuniŋgariigis niisugust naisterahvast otsida, kes teda pidi afstima. Mõne päeva pärast leitud, ühe sõaväe pealiku noorema tütre haige kuniŋgale afstiks kõlbava, sest et piigal valgeruuged kullakarva hiuksed, lumevalge hõbekarva ihunahk ja sinised silmad oli. Kui neitsi kuniŋgale näha viidi, hüüdnud kuniŋŋas silmapilgul sääŋŋist: "ma tunnen, se rohi saab mind terveks tegema!" kargas sääŋŋist ja käskis jala pealt pulmad valmistada, mis selsamal päeval veel peeti. Pulma õhtul, enne kui noorahvas magama läinud, astunud üks käekatsuja vanaeit kuniŋga nooriku ette ja palunud lubba kätt katsuda. Natukese aja pärast rääkinud vanaeit: "lühikeste õnnepäevade järel saavad pikad piinapäevad teile tulema ühe kurja õe pärast; aga Jumal laseb teile viimsest pojast peastja kasvada. Teile saavad kolmest nurgavoodist kakstõistkümmend poega süŋŋima." Seda üteldes kadunud vanaeit kuniŋga proua silma eest, kui oleks ta tuulde sulanud. Aga tema vanem õde, kes ise kuniŋgale abikaasaks soovis saada, vihkas nooremat selle õnne pärast ja pidas salanõuu noorema õele kurja teha.

Noor kuniŋga-proua toonud esimesel nurgavoodil kuus poega ühe korraga ilmale, kes kõik prisked ja terved lapsed. Kuniŋŋas juhtund sel puhul kodunt ära olema kui proua nurgavoodile saanud; sellepärast saadetud üks teener kuniŋgale sõnumid viima, tõine jälle lastele amme otsima. Kuniŋga-proua vanem õde palkanud ühe nõianaise rohke hinna eest, kes lapsed pidi ärahävitama ehk salamahti kõrvale saatma, nenda et kuniŋŋas sellepärast oma abikaasa hakkaks vihkama. Nõiaeit moondanud ennast nooreks naiseks ja tulnud kui kogemata ammeotsijale tee peal vasta ja ütelnud: "mina olen juba paarikorda suurtsuggu sakste ja ülema rahva lastel ammeks olnud; sellepärast viige mind kuniŋga-proua ette, sest et tema kusagilt paremat amme lastele ei või leida." Siis viidi kuri loom kuniŋga-prouale näha, kes omas hiŋŋes midagi sest ei teadnud, et tema õde seda naist kurjatööle oli palkanud.

Öösel, kui kuniŋga-proua maganud, võtnud nõiaeit sa-

TARTU ÜLIKOOLI RAAMATUKOGU

lamahti kuuś poega kätkist, annud neid vanapoisile ja pannud kuuś koerakutsikat laste asemele. Kui kuninnas koju tulles neid kutsikaid näinud, mis tema abikaasa üteldi oleva ilmale toonud, süttis tuline viha temal südames põlema, nenda et ta käskend abikaasat kutsikatega tükis ärahukata. Aga et kuninga-proua üks vaga ja helde südamega inimise loom olnud, läinud kõik alamad ühes koos kuningalt andeks paluma: "ega ühe ainukese süü pärast ommetegi inimesele surmanuhtlust tohita peale mõista!" Kuninnas võtnud nende palumist kuulda ja annud prouale sel korral andeks.

Aga juba tõisel nurgavoodil pidi tõine süü viletsa proua kaela langema. Juhtus õnnetumal viisil kuninnas jälle võõral maal olema, kui proual mahasaamise aeg kätte tulnud. Kuninga-proua toonud kolm prisket pojakest ilmale, ja kui lastele amme mindud otsima, tulnud nõiaeit teel vasta ja pakkanud end ammeks. Et kuninga-proua teda ei tunneks ja põlgama hakkaks, oli ta endale tõistviisi kuju moondanud. Ommetegi tõrkus proua süda teda vastavõttes, nenda, et naine pool vägise ammeks pidi tungima. Nüüd sündis kui esimesel korral öösel, kus proua magas, laste vahetamine; kolm poega anti vanapoisile ja pandi kolm koerakutsikat nende asemele kätkise. Kuninnas laseb koju tulles kutsikad äratappa ja tahab ka abikaasale surmakohut mõista. Seal hakkab kuninga-proua ärdast nuttes paluma: "minu hing on ilma süüta, ehk ma küll seda ei mõista, kuda imelik lugu võinud sündida. Mina nägin oma silmaga, kuda ma esimesel korral kuuś ja tõisel korral kolm prisket poega ilmale olin toonud, kelle asemel hiljemine koerakutsikad kätkis leiti." Kõik teenijad tunnistavad proua jutu tõeks ja paluvad ühest suust andeks, öeldes: "niisugusel imelikul juhtumisel peab ilmlik kohus tõistkorda andeks andma, sest et Jumal üksi niisugust salaasja võib ärateada. Aga kui aśśi kolmatkorda peaks sündima, siis ei tohi teie proua peale pikemalt armu heita, vaid tema peab süüd vastama." Kuninnas võtnud proua ja alamate palveid tõistkorda kuulda ja annud abikaasale andeks.

Kolmandamal nurgavoodil toonud kuniŋga-proua jälle kolm poega ilmale. Laste sündimine juhtunud keskõö ajal ja et tuba pimme olnud, võtnud nurganaine ühe poja salamahti ja peitnud padjade vahele säŋgi, nenda et kellegi hiŋg sest lapsest ei teadnud. Ammeotsijad leidnud kui esimesel ja tõisel korral nõianaise metsast ja viinud teda ammeks. Öösel vahetanud amm kaks poega kutsikate vasta ümber ja viinud lapsed vanapoisi kätte. Kutsikaid nähes süttinud kuniŋga viha põlema ja käskinud tema neid sedamaid äratappa. Seal toonud kuniŋga-proua oma peidetud poja välja ja ütelnud: "kõik minu sündinud lapsed olid selle sarnatsed. Mis vägi neid tõiseks moondanud, on mul teadmata." Aga kuniŋnas kärgatanud vihaga: "on ükstõistkümmend poega mul nutja läinud, siis ei maksa selle ühe ainukese pärast nende emma eluse jätta. Parem, saagu ta lapsega ühes ärahukatud, et mulle sähardust uut meelepahandust enam ei sünniks!" Sellepeale lasknud ta kohtumõistjad kokku tulla ja küsinud neilt nõuu, kuda prouale surma pidi tehtama. Kohtumõistjad annud nenda otsust: "väga hirmus on üht inimese looma tulega ärapõletada; niisama hirmus temale köit kaela ümber panna ja võlla ülespuua; aga veel koledam teda mõõgaga ärahukata. Tehgem paremine üks kõrge sõrvadega raudsäŋg, paŋgem ema pojaga sinna sisse, lasgem mõlemid säŋniga kaugele mere peale viia ja seal neid vette visata." Nende nõu olnud kuniŋgal meele pärast; tema lasknud raudsäŋni teha, ema pojaga sisse panna ja neid laevaga kaugele merepinnale viia. Kui õnnetumad loomad raudsäŋniga laeva pealt merde visatud, seal sündinud immeks, et säŋg põhja ei vaunud, vaid kerge paadikese kombel veelaenetel ujunud. Jumala arm tahtnud neid hoida, et ilmasüüta loomad kutja inimeste läbi otsa ei leiaks.

Kuniŋgapoeg kasvanud raudsäŋnis mere peal silma nähtaval, saanud seitsme nädala pärast täiskasvanud inimese kohaliseks. Laevamehed visanud neile armu pärast märssiga leivapalukest ja lähkriga keelekastet enne minikut kaasa, mis imelikul viisil emma ja poega toitnud; ja ehk nemad küll igapäev söivad, siiski ei lõpenud toit ega

jook neil käest. Kui kuniŋgapoeg seitsme nädala pärast nooreks meheks kasvanud, ütelnud ta ühel päeval emale: "eit, ma tahaksin liikmeid sirutada!" Kuniŋga-proua kostnud: "ära siruta veel, armas poeg, muidu lähäks säŋŋi jalglaud otsast, meie laŋgeksime merde ja leiaksime seal otsa."

Ja kuniŋgapoeg ütles paari päeva pärast tõist korda: "eit, ma tahaksin liikmeid sirutada, sest et jalad ja sääreluud mul alalises köveruses valutavad!" Ema kostnud keelates: "armas poeg, ära siruta veel liikmeid, mis suurt viletsust meie kaela võiks tuua." Seal hüüdnud poeg kolmat korda hädakisaga: "mul on kaŋge ahastus südames ja raske valu kõiges liikmetes, et seda vaŋŋipõlve pikemalt enam kannatada ei jaksa. Ma tahan jalad väljasirutada, saagu mis saab!" Ema kostnud: "üks kõik, kus surm, seal muld. Siruta siis liikmeid nii palju kui tahad, et pikast piinast võid peasta!" Seal sirutanud kuniŋgapoeg omad jalad tugevast raudsäŋŋi otsa vasta, et jalgotsast laud pragisedes eest ärakargand. Aga nemad ei läinud ommetegi merepõhja, vaid leidnud eŋdid kuivikul ühe veike saare peal. Säŋŋist pugedes laŋgend kuniŋga-proua murule põlvile ja tänanud taeva isat imeliku peastmise eest.

Kuniŋgapoeg sammus rannast kaugemale vaatama, kas kuskil toiduvarra saarelt võiks leida, misga nemad oma päid võiksid toita. Tük maad edasi minnes tulnud metsa paksustikust temale üks veike vanamees pika halli habemega vasta ja pakkunud temale tulerauda. "Mis ma sellega pean tegema, kulla taadike?" küsind kuniŋgapoeg. "Mul ei ole leeauku ega muud sündsat kohta, kuhu tuleraua võiksin panna." Vanamees toppinud pool vägise tuleraua temale pihuse, üteldes: "löö selle tulerauaga kuhu tahes tuld ülese, siis saad sina küllalte süüa ja juua, nii palju kui süda sul himustab." Kuniŋgapoeg läinud tühja andega ema juure tagasi; ema sedamaid küsima: "ütle, kust sa selle tuleraua said? Ega sa ommetegi ülekohtu kellegi käest ole varastanud?" Poeg kostnud vabandades pool paludes: "ära pane pahaks, pai emake; aga üks võõras vanamees, kellega metsas kogemata kokku sain, toppis mulle

vägise tuleraua pihuse. Antes ütles ta: kui selle tulerauaga tuld ülese lööd, siis saate teie süüa ja juua." Ehk küll emal ega pojal pisemat lootust ei olnud, siiski tahtnud poeg naľja pärast katsetööd ette võtta. Ja, kas sa näed! nenda kui tulekibemed kivist karganud, seisnud roogadega ja jookidega laud nende ees, et neil pikemalt näľja kartust ei võinud olla.

Tõisel päeval läinud kuniŋgapoeg jälle metsa luusima, ja tõistkorda tulnud halľi habemega vanamees temale vasta, kes kui rähn küüsipidi mööda kõrget puud maha roninud, sest et küüned sõrmede ja varvaste külles kui kasil teravad olnud. Vanamees pakkunud temale üht kirvest; kuniŋgapoeg tõrkunud vasta, kirvest võttes, mis peale vanamees tõsise sõnaga ütelnud: "ära ole halp, vaid võta, mis ma sulle heast südamest annan!" ja toppinud terariista vägise temale kätte; lisanud siis veel peale: "kanna kirves koju ja suńńi teda, et ta sulle ühe elutoa üles peab raiuma, siis saad sina sedamaid peavaŕju leidma." — Kuniŋgapoeg viinud kirve koju, ema jälle temalt tagga-nõudma, kas ehk kirves käpatud võõra oma ei võinud olla. Poeg seletanud temale kirve saamise lugu, mis peale ema süda rahule jäänud. Siis löönud poeg tulerauaga leiva ja rooad lauale, misga nemad kui eile tühja kõhtu täitnud. Pärast sööma annud ta kirvele käsku: "raiu üks uuś tuba meile ülese!" ja sedamaid seisnud ilus uuś tuba nende silmade ees, kui oleks maapinnast üleskasvanud. Ema ja poeg astunud üle läve tuppa ja võtnud seal endale asupaika.

Mõne pääva pärast tõusnud merepinnal üks laev nähtavale. Kuniŋgapoeg läinud kalda ligemale, liputanud laevameestele valge rätikuga mäŕki ja meelitanud neid kalda ligemale; siis ostnud ta laeva rikka koorma ära ja lasknud kaldale tuua. Kirves süńńitanud peremehe käsu peale ühtepuhku hooneid hoonete kõrva, kuńńi neist lühikese ajaga linn saanud. Aga kuniŋgapoeg lasknud laeva viľjaga täita ja saatnud siis koju poole minema. — Kui ta sellepeale metsa luusima läinud, tulnud veike vanamees pika halľi habemega temale vasta. Vanamees kõnelenud: "sul

on nüüd linn küll vaĭmis, aga kodanikud puuduvad linnas. Säh, võta seda pihlaka-kepikest, mine homme hommiku sipelga pesale, koputa vitsakesega kolm korda pesa peale ja hüüa: muretsege rahvast minu linnale! siis saab uue linnale kodanikusi küllalt tulema." Kuniŋgapoeg täitnud tõisel hommikul tema õpetust ja leidnud koju tulles kõik linna hooned rahvaga täidetud, kellele tuleraud igapäevast leivapalukest muretsenud.

Laevakipar läinud koju jõudes õtsekohe kuniŋga kotta, rääkinud kuniŋgale imeliku lugu, kuda tema tühja saarele juhtunud, kus enne seda üht elavat hiŋge ei leitud, ja nüüd seisnud kalda ligedal üks uhke linn; linna perremees ostnud laeva koorma ära ja läkitanud laeva viĭjaga täidetud jälle tagasi. "Minu veike aru ei jõua äramõista", — lõpetanud kipar juttu — "kuda se linn nii äkitselt sinna on siginenud." — Kuniŋŋas kostnud: "pean ise sinna minema kuuldud imetööd vaatama." Aga tema olnud vaheajal sõaväe pealiku vanema tütre enesele abikaasaks kosinud, kes nüüd tema juttu kuuldes rääkinud: "ei ole teil taĭvis sinna minna; taĭvilikum on kolmest kuniŋgariigist läbi sõita sinna maale, kus kaunis kaev kuldse rakkedega ja hõbedast vinnaga; seal on ka üks kuld müüĭsepa labidas ja tõine hõbedast tema kõrvas." Onnelt juhtus kuniŋgapoeg oma kõrvaga seda juttu kuulma, sest tema oli ennast vanamehe abiga veikeks kirbuks moondanud ja istus kuniŋga toa akna peal, kus teda keśki tähele ei pannud. Tema mõtles kuniŋga-proua juttu kuuldes: "oh, saaks se kaev minu linna all olema, siis tuleks kuniŋŋas vistist sinna vaatama." Aga koju tulles leidnud ta arulise kaevu juba linna all; üks kaś jooksnud kuldsammast mööda ülese ja palunud armu; siis tulnud ta alla ja palunud enesele surma.

Sellepeale süńdind jälle, et üks tõine laevakipar oma laevaga sinna saare ligedale juhtunud. Kuniŋgapoeg kutsunud teda laevaga randa, ostnud laeva koorma tükis ära ja lasknud laeva viĭjaga täita. Kipar läinud koju tulles jalapealt kuniŋga kotta imeliku luggu kuulutama. Üle läve tuppa astudes ei pannud ta tähele, et kuniŋgapoeg

kärblase kombel tema põue oli pugenud. Kipar rääkinud kuningale, kuda tema ühe tühja saare pealt kogemata väga kauni koha leidnud, kus üks üpris kena linn seista ja kõik hooned kuld- ja hõbekarva hiilgada ja linna väravas seista üks väga uhke kuldkaev, mis päikese paistel särada. Seal himustanud kuninnas ise sinna minna, oma silmaga imeliku luggu vaatama, aga kuninga-proua ütelnud sedamaid keeldes: "ei ole teil tarvis sinna minna; palju tarvilikum on neljast kuningariigist läbi sõita, kus need kenad heinamaad seisavad; hein korjab ennast ise niitjate ja riisujate abita kokku, lähab lakka ja tuleb ise lakast maha; ei töötegijaid, tõstjaid ja mahaviskajaid kusagil tarvis ei ole. Ja peavad seal kolm kuninnast isekeskes sõda: on üks neist vägev, siis on tõine temast veel palju vägevam, ja kolmas ei anna kogunist oma võimu käest. Väga tarvis on seda sõakärra vaatama minna." Kuningapoeg mõtles omas meeles: "juhuks säherdust luggu minu linna alla, siis tuleks kuninnas vistist sinna neid imeasju vaatama." Nenda kui nimetud mõte temal pähä tulnud, leiti ka kõik asjad juba nenda sündinud, sest et halli habemega vanamees neid korrale toimetanud.

Nüüd tõusnud mõne pääva pärast kolmas laev merepinnal nähtavale; kuningapoeg meelitanud jälle laeva oma randa, ostnud kaubakoorma tervelt ära, täitnud laeva viljaga kuhjani täis ja läkitanud minema. Aga ennast moondanud ta nööpnõõlaks ja läinud kipari kuue sisse. Koju saades tõtanud laevakipar kuninga ette ja kuulutanud kõik imeasju endisel tühjal saarel. "Seal on" — rääkinud kipar — "kõige imelikumad asjad, kelle sarnatsid vistist kusagilt maailmast enam ei leita, — kulla- ja hõbedakarva hooned, kõiksuggu kuldkaevud ja heinamaad, mis ise heina niidavad, loogu võtvad, lakka viivad ja lakast jälle maha viskavad, et kusagil inimeste käe abbi tarvis ei läha. Üle selle, sõdivad seal ühte puhku kolm kuninnast isekeskis, kes ial üks tõise üle võimust kätte ei saa." Seal tõusnud kuninga südames kange ihaldamine sinna minna ja oma silmaga neid imeasju tundma saada. Aga kuningaproua ütelnud tema nõuu kuuldes: "ei ole tarvis sinna

minna, vaid palju tarvilikum viiest kuniŋgariigist läbi sinna sõita, kus need ükstõistkümmend meest laual istuvad, kellel käed küünarnukuni kullakarva ja jalad põlvini hõbekarva on; need asjad on palju imelikumad." Siiski tõutanud kuniŋŋas saarele minna vaatama, mis laevamehed temale kuulutanud. Aga kuniŋga-proua tõrkunud kibedast vasta ja keelanud kuniŋŋast sinna minemast. Kuniŋŋas kostnud vasta: "täŋŋini olen ma kaks korda teie keelmist kuulnud, aga pikemalt ei ole mul lusti selle järel tantsida, vaid kolmat korda tahan oma tahtmist täita. Peale selle on kõik teie kuulutused valleks jäänud; ma käisin kõik kohad läbi, kuhu mind käskisite minna, ommetegi ei leidnud ma sõrmeküüne võrra neist kiidetud imeasjadest." Kui kuniŋgapoeg seda juttu kuulnud, tõttas ta koju poole minema ja rääkis oma emale kuuldud luggu, kus need ükstõistkümmend meest pidid olema. Kuniŋga-proua saanud sedamaid arvama, mis lugu ühetõistkümne mehega võis olla, sellepärast küpsetanud tema kolm kooki; kaks kooki sõtkunud ta oma rinnapiimaga, aga kolmandamale seganud ta surmarohtu taigna sisse. Siis hakkanud ta poega õpetama: "mine nööpnõõla kombel sinna ukse lävele, kus need ükstõistkümmend meest laual istuvad, ja oota, kuŋŋi perremees tõisest kambrist tuleb ja laua otsa maha istub. Kui nemad nüüd kõik söömalaual istudes leiba hakkavad võtma, siis moonda ennast meheks ja astu üle läve tuppa. Tereta neid alandlikult, ja paku neile omad koogid võõraks leivaks maitseda. Seda, kus surmarohi sees, anna majaperremehele tervelt ette; tõised kaks murra ühekstõistkümmend jauks ja pane igamehele üks tükk lauale, ja meelita neid võõrast leiba võtma." Poeg toimitanud ema õpetust mööda asjad korrale. Majaperremees hammustanud kõige esiteks oma kooki, aga kui suutäiś kõrisõlmest alla läinud, lõhkend ta keskelt katki. Noored mehed kohkunud väga ja kõnelenud isekeśkis, mis se kolle lugu peaks tähendama. Aga kuniŋgapoeg palunud neid julgest süüa. Aga ükski neist ei julgenud koogiraasu oma suhu pista, vaid ütelnud: "söö esiteks, siis tahame meie tagajärel ka süüa." Nüüd võttis ta koogi tüki, söi ja tõised söivad te-

ma jäŕgil. Pärast sööma hakkas ta tõisi veńdi eńdile võõŕsiks paluma. Vennaksed küsima: "mil viisil peame meie minema? kas hobuse kombel ehk inimese näul?"

Aga tema õpetas neile: "läkki tuikeste kombel lennates sinna." Nenda süńdis siis ja jõuďsivad nemad lühikese ajaga sinna.

Ja tõisel päeval jõudis ka kuniṅṅas saarele, kuuldud imeaśju vaatama, mis tema kõik täielikumalt ees leidis, kui temale ette räägitud olnud. Viimaks astus tema ka sinna hoonese, kus ta eńdine äraajetud proua elas ja kes juba ukse lävel lahkelt teretades temale vasta tulnud. Aga kuniṅṅas ehmatanud esimesel silmapilgul raskest ja ei teadnud, mis sest loust pidanud arvama, kas proua vaŕju-kuju, ehk kas ta elavalt tema ees seista. Seal rääkinud proua lahke sõnaga: "siin seisavad minu kakstõistkümmend poega, kuda ma neid ilmale kannud, ei mitte koerakuťsikaid, mis teile näidati." Nüüd tulnud imetegija vanamees sinna ja seletanud kuniṅgale põhjani, kuda kõik omal ajal süńdinud ja kes laste ümbervahetajad olnud.

Tõisel hommikul läinud kuniṅṅas oma proua ja kahetõistkümne poja seľtsis koju, peitnud neid ühte salaurku vaŕjule ja lasknud kõik ülemad kohtumõistjad kokku tulla; ka tema praegune tõine abikaasa pidi nende hulgas istuma. Nüüd rääkinud kuniṅṅas ühe kehvamehe luggu, mis ülekohut sellele olla tehtud ja kuda üks ligem sugulane kõige suurem süüdlane leitud olema. Veel varemine kui kohtumõistjad suusid saanud lahti teinud, hüüdnud kuniṅga-proua vihaga: "niisugusele kuŕjategijale ei või paremat palka anda, kui teda ühe suure tüńdri sisse panna, mis seest poolt raud-okastega peab olema, ja tüńdrid nii kaua ümber veeretada, kuńńi teravad okkad liha końtide pealt mahakiskunud, ja tema suure valuga hiṅṅe peab heitma. Tema abimehed peavad hooste vahel lõhki kistud saama ja nende kehatükid ratta peale poodama." Kohtumehed kiitnud ühest suust proua nõuu.

"Hea küll!" ütelnud kuniṅṅas, käskinud toa uksed lahti teha ja vaṅṅid salaurkust väľja tuua. Aga kui eńdine proua poegade seľtsis tuppa astunud, seal kahvatanud

tõine proua surnu sarnatseks, lańgenud siis kuniṅga jalge ette põlvile ja hakkanud armu paluma. Kuniṅnas kostnud tõsise näuga: "ei mitte mina, vaid teie ise olete kohtu otsust annud; teie tahtmine sündko!"

Kui sellepeale ülekohtuse prouale ja nõianaisele mõistetud surm oli tehtud, võttis kuniṅnas oma esimese abikaasa oma juure, aga ei jäänud enam sinna elama, vaid läks proua ja poegade seľtsis uute linna saarde, mis igapidi paľju uhkem olnud kui tema eńdine asupaik.

---

15. Munasta syntynyt kuninkaantytär.

Ükskord elas üks kuniṅnas, kelle abikaasal lapsi ei olnud, mis neile mittukord kurvatust tegi, iseäranis kui nemad tõisi alamaid inimesi nägivad, kes sellepoolt neist paľju rikkamad olivad. Iseäranis kurb oli kuniṅga-proua, kui kuniṅgat kodu ei juhtund olema; seal istus ta enamiste ikka rohuaias ühe laaja-oksalise niinepuu all, pea norkus ja silmad vesised. Nenda istus tema jälle ühel päeval, kus kuniṅnas paariks nädalaks läinud sõavägge vaatama, mis riigi piirel vaenlaste tuṅgi vasta seisis. Kuniṅga-proua tuńdis tänna oma südame väga rahuta, kui kipuks midagi kogemata viletsust tema peale, nenda et rasked pisarad temal siľmile tõusivad. Siľmi ülese tõstes nääb ta ühe vana eidekese karkude tugil enese poole loṅkama, siis haľlikalt mahakumardates keele kastet võtma, ja kui janu saanud kustutanud, otsekohe niinele lomberdama, kus kuniṅga-proua aset pidas. Eideke nikutab kumardades peat, üteldes: "ärge pange pahaks, aus suuŕ prouake, et ma teie ette julgen tulla, ja ärge kartke mind mitte; sest võib ehk olla, et ma heal tuńńil seie jõuďsin ja teile õnne saan tooma." Kuniṅga-proua vahtis kahtlaselt tema peale ja koštis siis: "sul enesel ei näita õnnest üleliigust olema; mis sa sealt tõistele võid anda?" Aga vanaeit ei lasknud ennast teelt eksitada, vaid ütles: "koreda koore all on mõnikord sille puu ja magus sisu. Näitke mulle oma kätt, et ma tundma saan, kuda lugu teiega saab käima?" Kuniṅga-

proua sirutas kätt tema poole, et vanaeit käepihu kiŕja võis lugeda. Kui tema nüüd tükk aega jooni ja kriipsusi teraselt tähele pannud, sõnaldas ta nenda: "teil on praegu kaks muret südame peal koormamas, üks vana ja teine uuś. Uuś mure vaevab teid abikaasa pärast, kes praegu teilt kaugel ära on; aga uskuge minu sõna, tema on prisk ja terve, saab kahe nädala pärast tagasi tulema ja rõõmsaid sõnumid teile kuulutama. Teie vana mure, mis sügavamaid kriipsusi pihuse pigistanud, se tõuseb sest, et Jumal teile ihusuggu ei ole annud!" Kuniŋga-proua palged läksid punaseks ja tema püüdis oma kätt eide pihust lahti peasta, aga eit palus vasta: "kannatage veel natuke, siis saame aśjad korraga selgeks." Kuniŋga-proua küsis: "ütle mulle, eidekene, kes sina oled, et sa mulle minu südame mõtted pihupesast oskad ülestuńńistada?" Eit kośtis: "minu nimega ei ole siin aśja, niisama vähe sest, mis mulle teie südame sala-soovimistest tuttavaks sai; ma rõõmustan, et mulle õnneks antud, teile meele jahutust tuua ja teie südame kurbtust vähendada. Nõiduse väel on teie ihu kińńi pandud, et teie last enne ei saa ilmale kandma, kuńńi kińńituse paelad saavad katkendatud ja loodud korraline kombe tagasi tulema. Mulle on se töö üksi võimalik, kui teie kõik nenda tahate teha, kuda ma õpetan." "Kõik, kõik tahan ma hea meelega teha; sulle pealegi kuniŋgliku vaevapalka maksta, kui sa oma lubadused tõeks teed," ütles kuniŋga-proua. Vanaeit seisis natuke aega mõttes ja ańdis siis vastuseks: "tänna aasta pärast peate teie nägema, et minu ettekuulutused tõtte lähavad." Nenda rääkides tõmbas ta ühe mitme nartsude sisse mäśśitud lombu omast põuest, ja kui nartsud saivad äravõetud, tuli üks pisuke kasetohust toŕbikukene nähtavale; seda ańdis ta kuniŋgaprouale ja ütles: "toŕbiku seest leiate ühe linnu muna; seda hauduge kolm kuud omas kaisus, kuńńi üks inimese lapse sarnane titeke elusalt väĺja tuleb. Titekest paŋge villavakka ja laske teda seal niikaua kasvada, kuńńi ta süńdind lapse suuruseks saab; tõitu ega märga ei ole temale taŕvis, aga koŕvike seisku ikka ühes soojas paigas. Üheksa kuud pärast titekese süńdimist saate teie üht poe-

ga ilmale kandma. Sel päeval on villavakas kasvanud titeke süńdind tütarlapse suuruseks saanud; võtke teda väl-ja, pańge süńdind poja kõrva sańgi ja laske kunińgale kuulutada, et Jumal teile kaksikud lapsed, poja ja tütre, korraga on annud. Poega imetage omal rinnal, aga tütrele peate ühe amme muretsema. Sel päeval, kus mõlemad lapsed riństile viiakse, peate mind tütrele riństiemaks paluma. Toŕbikukese põhjas, villade alt leiate üht linnu sulekest; seda puhuge aknast, siis saan mina silmapilgul sõnumid ja tahan teie tütrekesele vaderiks tulla. Tännast juhtumist ei pea teie kellegile kuulutama." Varemine kui kunińga-proual võimalik oleks olnud üht sõnna vastuseks anda, ruttas lońkur vanaeit minema ja kümne sammu kaugusel ei olnud temast enam põrmukest nähtaval, vaid tema asemel astus üks sirge kehaga nooŕ naisterahvas nii kerge sammuga, et tema käik enam linnu lennu kui inimese kõńńi sarnane näitas. Aga kunińga-proua pani väga immeks, mis tema tänna oli kuulnud ja näinud; ja ehk oleks kõik unenäuks arvanud, kui toŕbikukene tema pihus juhtumist tõeks ei oleks tuńńistanud. Imelik kergeks oli temal ühekorraga süda läinud. Tuppa minnes, mähkis ta toŕbikukest, kust ta ühe munakese peenikese villade sees leidis, siidi rätiku sisse ja piństis oma põue, kuda eideke käśkinud; tõutas ühtlase omas südames kõik tükid käsku mööda täita ja juhtumist salamahti pidada.

Parajalt kui tõise nädala viimne päev pärast vanaeide lahkumist õhtule jõudis, tuli kunińńas koju ja hüüdis juba eemalt prouale rõõmsaid sõnumid vasta: "minu sõavägi on vaenlase üle täieliku võitu saanud ja teda verise peaga riigi piirelt tagasi saatnud, et meie alamatel tükil aega tema pärast midagi ei ole karta." Nenda läks vanaeide esimene ettekuulutus kunińga tagasi-tulikust ja rõõmu sõnumitest täielikult tõeks, mis läbi kunińga-proua südames lootus ikka kindlamaks läks, et ka tõised ettekuulutused aega mööda täide võiksid minna. Tema hoidis toŕbikukest munaga omas põues kui kõige kallimat varandust; laśkis ühe kuldse karbikese teha, kuhu sisse munatoŕbik pańdi, et kogemata munale vigga ei võinud tulla. Kolme kuu pä-

rast oli munast üks poole sõrme pitkune elus titeke väl'ja pugenud, mis õpetust mööda villavakka kasvama pańdi. Sedaviisi oli tõine ettekuulutus täidetud ja kuniŋga-proua ootas üksi siĺmi seda aega kätte tulema, kus tema süda esimest korda ema rõõmu pidi maitsema. Ja tõeste tõi tema aasta pärast ühe pojukese ilmale, kuda vanaeit ettekuulutanud. Seal võťťis ta villavakast tütrekese, pani teda poja kõrva käťkise, ja laśkis kuniŋgale ütelda, et tema kaksikud lapsed, poja ja tütre, korraga ilmale toonud. Otsata suuŕ oli nüüd kuniŋga ja tema alamate rõõm selle õnne üle, sest et kõik kindlaste uskusid kuniŋga-proua oleva kaksikutega maha saanud. Sel päeval kus lapsi taheti riśtitada, tegi kuniŋga-proua akna praule ja puhus sulekest lendu, mis tütrele riśtiema pidi tooma, sest proua usk oli sellepeale nüüd kindel, et vader õigel ajal sinna pidi jõudma. Kui nüüd palutud varrulised kõik juba koos olivad, sõitis üks uhke tõld kuue munarebu-karva hobusega kuniŋga trepi ette, ja tõllast astus väl'ja üks nooŕ naisterahvas ehakarva siidi-riides, peast jaluni kuldlõŋgaga kiŕjuks õmmeldud, et tema päikesega võidu läikis; aga silmnägu oli naisterahval peenikese udurätikuga kiśńi katetud. Tuppa astudes tõmbas ta katte siĺmilt, kus kõik imestades pidivad tuńńistama, et nemad elu-ilmas veel jumedamat naisterahvast kusagil ei olnud näinud kui seda neiťsi. Ilus neiťsi võťťis tütrekese oma kätte peale ja viis teda riśtimisele, kus lapsele Rebuliina nimeks pańdi, mis muud ei teadnud äraseletada kui kuniŋga-proua üksi, sest et laps kui linnupoeg munarebust oli süńdinud. Poja riśtiisa oli üks suurtsuggu meesterahvas, ja ańti Willem pojukesele nimeks. Pärast riśtimist võťťis riśtiema kuniŋga-proua käest toŕbikukese muna koortega, pani lapse käťkise ja ütles salamahti kuniŋga-prouale: "nii kaua kui tütreke käťkis magab, peab toŕbikukene tema juures olema, et lapsele midagi vigga ei süńńiks, sest toŕbikukeses seisab tema tuleva päävade õnn. Sellepärast hoidke seda varandust kui silmamunna ja kiśńitage ka tütrekesele, kui ta meelt märkama hakkab, kuda tema näutuma aśja peab hoidma." Kui tema veel pikemalt mõnda tütrekese kasva-

tamise pärast emaga oli rääkinud, aṅdis ta riśtitütrele kolm korda suud, jättis siis jumalaga, astus tõlda ja sõitis oma teed. Ükski ei teadnud, kust tema oli tulnud ehk kuhu ta läinud; ka kuniṅga-proua ei annud küsimiste peale pikemat otsust kui: "tema on üks mulle tuttav kuniṅgatütar kaugelt maalt."

Lapsed kosusivad priskeste, Willem ema piimal ja Rebuliina amme rinnal; aga amm armastas tütrekest niisama õrnalt kui oleks ta lihane laps olnud, mispärast kuniṅga-proua teda pärast võõrutamist lapse hoidjaks võttis. Veike Rebuliina läks igapäev ilusamaks, nenda et vanemad inimesed arvasivad temast ükskord riśtiema sarnatse neitsi kasvama. Amm oli paari korda tähele pannud, et öösel, kus kõik magasivad, üks võõras väga ilus naisterahvas tema rinnalast vaatamas käinud; kui tema seda luggu kuniṅga-prouale avaldas, kiṅṅitas proua temale, et amm kellegile öösest võõrast pikemat juttu ei pidand tegema. Kui kaksikud kahe-aastaseks saanud, jäi kuniṅga-proua äkitselt raskeste haigeks; küll kutsuti aśstisi ligedalt ja kaugelt kokku, kes ommetigi ei võinud aitada, sest et surma vasta rohtu ei kasva. Kuniṅga-proua tuṅdis ise, et tema sammud tuṅd tuṅṅilt haua ligemale jõudsid; sellepärast laśkis ta Rebuliina hoidjat, eṅdist amme, kutsuda, kes kõige ustavam tema teenijatest oli, aṅdis naise kätte õnnetoŕbikukese muna koortega ja õpetas, kuda arulist aśja pidi hoitama. "On minu tütreke" — ütles kuniṅga-proua — "kümne-aastaseks saanud, siis anna toŕbikukene tema enda kätte ja õpeta, kuda tema arulist aśja peab hoidma, kus sees tema tuleva päävade õnn vaŕjul seisab. Pojukese pärast ei ole mul muret, sest et kuniṅṅas teda kui riigi pärijat saab hoidma." Lapsehoidja pidi vandega temale tõutama sala-aśja igaühe eest vaŕjul pidada. Siis laśkis ta kuniṅgat oma säṅṅi ette kutsuda ja palus, et kuniṅṅas eṅdist amme nii kaua Rebuliinale hoidjaks ja teenijaks pidi jätma, kui tütar ise himustaks. Kuniṅṅas tõutas abikaasa soovimist täita, kes veel selsamal õhtul hiṅṅe heitis.

Paari aasta pärast läinud leśk kuniṅṅas jälle kośja ja toonud tõise noore abikaasa majase, kes ei elatanud ku-

niŋgast midagi luggu ei pidanud, vaid teda auu pärast oli võtnud. Esimese proua lapsi ei kannatanud võõrasema oma silma all, mispärast neid kuniŋŋas ühes kõrvalises paigas laśkis üleskasvatada, kus Rebuliina eńdine amm emaliku hoolt laste eest kańdis. Juhtusivad lapsed kogemata võõraema silma ette, siis tõukas ta neid kui koerakuťsikaid jalaga eest ära, mispärast lapsed teda kui tuld kaťtsivad. Kui Rebuliina kümne aasta vanusele jõudnud, ańdis amm vaderi kiŋgituse tema kätte ja õpetas, kuda ta kiŋgitust pidi hoidma. Aga et kiŋgitus nii näuta lapse silma paiśtis, ei oskand laps temast paľju lugu pidada, pani kerstu, kus tõised emast päritud aśjad seisivad, ja ei mõtelnud pikemalt toťbikukese peale. Selle peale olid jälle paaŕ aastat mööda läinud, kui ühel päeval, kus kuniŋŋas kodunt läinud, võõrasema Rebuliina rohuaias niinepuu all istumas leidis ja kui kuĺĺ lapse kallale kargas, tütarlast karvu pidi kiskus ja lopsis, et veri suust ja ninast väľja tuli. Nuttes jooksis neiťsike tuppa tagasi, ja kui ta amme sealt ei leidnud, tuli kogemata vaderi kiŋgitus temal meele, mis tema sedamaid kerstust võťtis ja kurva meelele jahutuseks vaatama läks, mis seal sees pidi olema. Aga tema ei leidnud toťbikukesest midagi suuremat varandust, kui näpu täie peenikesi lamba villu ja paaŕ tühja munakoort. Villade all toťbikukese põhjas oli üks linnu suleke. Kui tütarlaps parajalt neid tühje aśju akna peal vaatas, tõśtis korraga tuule õhku, mis sulekese aknast lendu puhus. Silmapilgul seisis üks võõras ilus naisterahvas Rebuliina kõrvas, silitas temal pead ja palgeid ja ütles lahke sõnaga: "Ära karda, armas laps, mina olen sinu riśtiema ja tulin sind vaatama. Sinu nutust paisenud silmad kuulutavad mulle kurbtust. Ma tean, et sinu elu võõraema voli all kerge ei ole; aga kannata ja jää vagaks kõiges kiusatustes, siis saavad sulle ükskord paremad päevad tulema. Kasvad sa inimese ealiseks, siis ei ole võõralemal midagi voĺĺi enam sinu üle, niisama väha võivad tõised kuťjad inimesed sulle vigga teha, kui sina oma toťbikukest ei lase ärakaduda; ka munakoori ei tohi sa raisku lasta minna, sest omal ajal koguvad koored jälle

munakeseks kokku, kust sulle õnne saab siginema. Õmble üks siidist kotike, pista toſbikuke sinna sisse ja hoia ööd ja päevad omas põues, siis ei saa võõrasema ega tõised midagi kuſja sulle tegema. Peaks sulle midagi kogemata aśja juhtuma, kus sa minu nõuuta ei arva korda saama, siis võta linnu sulekest toſbiku põhjast ja puhu õue lendama; silmapilgul saan mina sinu juure tulema, sind aitama. Lähme rohuaeda, seal võime niinepuu all pikemalt juttu ajada, et tõised midagi ei kuule." Niinepuu all istusivad nemad murupiŋgi peale, kus riśtiema magusat juttu vestes tütarlapsel nii armsast aega viitis, et piigake tähele ei pannud, kuda päike juba ammugi allaläinud ja õhtu pimme kätte jõudnud. Seal ütles riśtiema: "Anna mulle toſbikukene, ma tahan natuke õhtuleiba muretseda, et sa tühja kõhuga ei pea magama minema." Siis rääkis ta salasõnu toſbikukese peale, kus üks laud magusa roogadega maa seest üleskaśvis. Nemad söivad mõlemad oma kõhud täiś, mis peale riśtiema Rebuliina kuniŋga kotta tagasi saatis, minnes lapsele salasõnu õpetas, mis tema toſbikukesele pidi ütlema, kui temal midagi tahtmist pidi olema. Imelik oli, et hiľjemine võõrasema ial enam paha sõnna võõratütrele ei annud, vaid enamiste ikka lahke tema vasta oli.

Mõni aasta oli selle peale mööda läinud, Rebuliina täie noore inimese ealiseks üleskasvanud, kus tema ilu ja jumedus igaühele silma paiśtis, nenda et kusagil tõist tema sarnast naisterahvast maailmas ei võinud olla. Seal süńdis üks raske sõda, mis päev päevalt ikka kibedamaks läks, kuńńi viimaks vaenlane kuniŋga linna alla jõudis ja oma väega linna hakkas ümberpiirama, et kedagi hiŋge enam sisse, ega seest välja ei saanud. Nälg hakkas linna rahvast piinama ja ka kuniŋga kojas läks toidu vara lõpule, nenda et mõne päeva pärast leiva paluke käest kipus ärakaduma. Rebuliina saatis ühel päeval oma sulekese lendama ja vaata! silmapilgul oli riśtiema tema juures. Kui kuniŋga tütar hädda ja viletsust temale sai kaebanud, ütles riśtiema: "sind, armas laps, võin mina sest hädaohust küll peasta, aga tõistele ei ulata minu abi; ne-

mad peavad ise katsuma, kuda nemad hädast võivad peaseda." Siis võttis ta Rebuliina käest kińńi ja talutas teda linnast välja, keskelt vaenu-väest läbi, kelle silmad nõiduse väel nenda olid moondatud, et ükski põgenejaid ei võinud näha. Tõisel päeval laŋges kuniŋga linn vaenlaste kätte, kuniŋgas viidi kõige tema perrega vaŋgi, aga tema poeg Willem oli õnne korral peasnud ja salamahti pakku põgenenud. Kuniŋga-proua oli ühe sõamehe oda läbi surma leidnud. Riśtiema oli Rebuliinale talurahva riided muretsenud ja tema silm-näu hoopis tõisite ümbermoondanud, nenda et ükski selviisil teda ei võinud tunda. "Kui parem aeg ükskord jälle kätte tuleb", ütles riśtiema, "kus sul himu oleks eńdisel kujul inimeste silmade ette astuda, siis räägi salasõnu toŕbikukesele ja suńńi teda, ennast eńdiseks tagasi moondama; siis peab se nenda süńdima. Kannata nüüd mõne aja raskeid päivi, kuńńi parem põlv saab tulema." Lahkudes maenitses ta veel tütarlast, et toŕbikut pidi heaste hoidma, ja läks siis oma teed. Rebuliina hulkus mõne päeva ühest paigast tõise, aga et vaenlased ümberriŋgi kõik kohad paljaks olid rüüstanud, sellepärast ei leidnud ta esiõtsalt kuśkilt peavaŕju ega teenistust. Toŕbikukene aŕdis temale igapäev toitu, siiski ei olnud temal tahtmist pikemalt oma käe peal elada, mispärast ta rõõmuga ühes taluperres tüdruku teenistust võttis, seal nii kaua elada tahtis, kui aśjad aega mööda tõisite lähäksid käima.

Õppimata talurahva töö läks esiõtsalt Rebuliinale väga raskeks, sest et tema sinna saadik niisuguse jämeda töö külge oma kätt veel ei olnud pistnud. Aga kes teab, kas tema liikmed tõeste nii ruttu tööga ära harisivad, ehk aitas teda salamahti imeline toŕbikukene töö juures? Kolme päävaga käis kõik töö nii korraliste tema käes, kui oleks ta maast madalast juba selle peale üleskasvanud. Tema kohta läks vana sõna valleks, mis ütleb: "talupojast võib igapäev küll saksa, aga saksast ei ial enam talupoega saada." Seal juhtus ühel päeval mõisa proua külast läbi sõitma, kui Rebuliina parajalt õue peal puuriistu küüris. Tütarlapse imelik kiirus ja viisakas olemine torkasivad

sedamaid prouale silma; tema laśkis kutsari hobused kiŋŋi pidada, käśkis tüdruku ligemale astuda, ja küsis: "kas sul ei luśti mõisa minu juure teenima tulla?" "Hea meelega", kośtis kuniŋga tütar, "kui leiva-vanemad mulle luba annavad, kelle teenistuses ma praegu olen." Proua lubas seda aśja perremehega korrale toimetada, käśkis tütarlapse tõlla taha istuda ja sõitis temaga mõisa. Sedaviisi sai Rebuliina jälle hõlpsama põlve peale, kus temal suuremat tööd ei olnud, kui tubasi puhtaks kasida ja igapäev prouad ja preilisi riidese aidata panna. Poole aasta pärast tuŋgisivad rõõmsad sõnumed mõisa, et vana kuniŋga poeg, kes õnnelt vaenlase käest oli pakku peasenud, võõral maal endale sõavägge kokku kogunud, misga tema kuniŋgariigi vaenlase käest tagasi võitnud ja nüüd isa asemele kuniŋgaks oli tõstetud. Aga rõõmusõnumite kõrvas jooksivad ka ühtlase surma sõnumed; need kuulutasivad, et vana kuniŋŋas vaŋŋis oli ärasurnud. Et nüüd Rebuliina tõistele oma kurbtust ei tohtinud näidata, nuttis ta salamahti kibedaid pisaraid oma isa surma pärast, sest et tema arvates kadund kuniŋŋas tema isa pidi olema.

Pärast leinamise aasta lõpetust laśkis nooŕ kuniŋŋas kuulutada, kuda temal kindel tahtmine oli, abikaasat hakkata kosima, mispärast ligidalt ja kaugelt kõik suuremat suggu neiťsid kuniŋga kotta pidudele paluti, et kuniŋŋas nende hulgast endale noorikut võis valitseda, kuda silm ja süda temal ihaldavad. Ka selle proua tütred, kus Rebuliina teenistust pidas, kes kõik kolmekeste noored ja prisked tütarlapsed olivad, vaĺmistasid pidude vasta. Rebuliinal oli nüüd paaŕ nädalat hommikust õhtuni küllalte tööd oma preilisi ehitades, enne kui minema saivad. Sel ajal nägi tema igal ööl und, kui tuleks riśtiema tema sääŋi ette ja ütleks: "ehita esiteks tõised minema ja mine ise taga järel pidudele, kus keśki nii kaunis ja ilus ei saa olema kui sina!" Ehk tema küll esiõtsalt unenäust luggu ei pidanud, tõusid ommetegi viimaks mõtted temale südamese, unenäu käsku täitma minna. Mida ligemale pidude päev jõudis, seda rahutumamaks läks Rebuliinal süda, ja kui proua tütardega ära sõitnud, viskas ta ennast säŋgi kum-

muli ja nuttis kibedaid pisaraid. Seal oli, kui ütleks temale üks heal: "Võta õnne-toſbikukene, siis leiad sa kõiki, mis sulle taſvis lähab." Rebuliina kargas maast, võttis toſbikukese põuest, luges salasõnu õpetust mööda toſbikukese peale, ja vaata imet! silmapilgul seisid kõige uhkemad kuld-riided sääṅi peal valmiks. Silmi pestes tuli tema eńdine jumme nägu nähtavale, ja kui uhked riided selga olid pandud, tema peegli ette astus, ehmatas ta ise oma ilu pärast. Trepist alla minnes leidis ta uhke tõlla ukse ees, kuuś munarebu-karva hoost tõllal vedajaks. Tema istus tõlda ja sõitis tuule kiirusel edasi, et vähema kui tuńńi aja pärast kuniṅga koja ukse ette jõudis. Kui ta parajalt tõllast tahtis väl'ja astuda, leidis ta ehmatades, et kiirest riidese pannes õnne-toſbikukese koju oli unustanud. Mis nüüd teha? Tema võttis sedamaid nõuu koju tagasi sõita, kui üks pääsuke tõlla akna peale lendas ja toſbikukest omas nokas kańdis. Rõõmsalt võttis Rebuliina oma toſbikukese pääsukese nokast, piśtis põue ja kargas kui orav kerge sammuga mööda treppi ülese.

Pidude toas sädendas kõik uhkusest ja ilust; suurtsuggu preilid pannud igaüks oma kal'limad ehted ümber, lootes et noore kuniṅga silm teda saaks teiste hulgast valitsema. Aga kui äkitselt toa uks laajale läks ja Rebuliina pidude kotta astus, seal kahvatas tõiste hiilgus kui tähtedel päikese tõusul, nenda et kuniṅgapoeg kedagi enam tõistest ei näinud kui tulejat neitsikest. Mõned vanemad inimesed, kes veel mälestasid, kuda varrude lugu olnud, kus kuniṅnas tema kadund õega riśtitati, rääkisivad isekeśkis: "se neitsi võib vistist selle tundmata naisterahva tütar olla, kes meie vana kuniṅga tütrel vaderiks oli." Kuniṅnas ei läinud enam Rebuliina kõrvast sammu ära, ega pidanud tõistest võõrastest midagi luggu. Keśköö ajal süńdis üks imeline lugu: äkitselt läks tuba kui udupilvese, nenda et enam küünalte valgust ega inimesi ei nähtud. Natukese aja pärast tõusis udust valgus, kus üks naisterahvas nähtavale tõusis, kes keegi muu ei olnud, kui Rebuliina riśtiema. Tema ütles noore kuniṅgale: "se naisterahvas, kes praegu sinu kõrvas seisab, on sinu arvatud

õde, keda sinuga ühes koos riśtitati ja kes sel päeval ära kadus, kui linn vaenlaste kätte laṅges. Neitsi ei ole mitte sinu õde, vaid ühe kaugelt maa kuniṅga tütar, keda mina nõiduse väest peaśtsin ja sinu kadund emale kasvandikuks aṅdsin." Siis tõusis üks kärgatus, et kuniṅga koja seinad vaṅkusivad ja silmapilgul oli riśtiema ära kadunud, et keśki ei näinud, kuhu ta oli jäänud. Nooŕ kuniṅnas laśkis ennast tõisel päeval Rebuliinaga laulatada, mis peale uhked pulmad peeti. Kuniṅnas elas oma abikaasaga väga õnnelikult elu otsani; ommetegi ei ole keśki pikemalt kuulnud, kuhu õnne-toŕbikukene oli jäänud. Arvatakse, et riśtiema seda salamahti kaasa võtnud, kui ta viimist korda riśtitütart vaatamas käinud.

18 11/8 76.

18 23/10 76.

IV. Arvoituksia ja Sananlaskuja.

A. Arvoituksia.

Aed all, look peal? — Kotv käsilisega.

Emal laai mago, isal pitk sammas, lapsed kõik ümmargused? — Ahi, leiblabidas niŋg leivad.

Enam auku maas kui tähte taevas? — Kõrrepõld.

Hall härg, auk selgas? — Veśki pealmine kivi.

Hall härg nurkas, kui ta kipitab, siis ta mõirab? Käsikivi.

Hani halljas, pea palljas? — Viht.

Hafk all, hafgi peal paun, pauna peal riśt, riśti peal nupp, nupo peal mets, metsas elajaid? — Inemise jalad, kõht, suu, pea, hiuksed niŋg täid.

Hiŋneline all, hiŋneto vahel, hiŋneline peal? — Ratsahobune, sadul ja ratsamees.

Hobune hirnub Hiomaal, heal kuulub tenna maal, valjad on Vennemaal? — Pitkne.

Hobune jookseb, ohjad seisvad? — Jõgi.

Hobune ohjata, mees piitsata, tee tolmota? — Vene; laev.

Hobune tallis, händ räästas? — Tuli toas ja suits väljas.

Härg kodu, sooled metsas? — Palk, kelle oksad metsas.

Härg lautas, hallikas selgas? — Õlutvaat.

Härg magab, hallikas selgas? — Õlutvaat.

Isa ilma sündimata, poeg kaunis poisikene? — Heinakuhi niŋg kõrred.

Ise keeleto, ise meeleto, ise ilma, maa rakendaja? Nõõl.

Ise must, kivine kõhuke? — Toomiŋga mari.
Jalato Jaan, lähab seina kaudo üles? — Suits.
Jookseb riŝtimata, aga on kaks korda süńdinud? Lind.
Kaks härga, püüďsid tapelda, mägi oli vahel? — Silmad.
Kaks kukke, tahtvad hageleda, aga mägi vahel? Silmad.
Kaks lehma, tõine tiine, tõine aher, ühtlase poegevad mõlemad? — Rugis- niŋg odrpõld.
Kaks õrt, vaľgid kanu täiŝ? — Hambad.
Kaks vennast, ühe sidemega seotakse? — Aiateibad.
Karo kõńdis teed kaudo, karvad tilkusid maha? Heinakoorm.
Keeleto, meeleto, ilma, maa tark? — Päsmer.
Keerleb ja veerleb, kui otsa saab, muneb? — Humal.
Kirbu suurune, häŕja raskune? — Kibbe.
Kits sõitab teeda mööda, kitse karvad kaksipidi? Heinakoorm.
Koorm väsib, ei koorma kańdja? — Sõuďja ja vene.
Kuniŋńas istub oma sita sees? — Küünal.
Kuniŋńas, saks, talopoeg ja kõik söövad, ei panna elades laua peale, ei noaga leikata? — Ema nisa.
Kure kael üle mere? — Katla saŋg.
Kuum kivi aita all? — Lehma udar.
Kõrgem kui hobune, ja magab hiire asemel? — Aiateivas.
Kõrgem kui hobune, madalam kui siga, mustem kui karo? — Sadul.
Kõrgem kui kirik, madalam kui regi, mustem kui süsi, valgem kui lumi? — Harakas.
Lagi all, lagi peal, lae peal laultakse? — Kannel.
Lagi all, lagi peal, lae vahel laultakse? — Suu.
Lapsed jooksvad mööda lagedat väľja, isa, ema loomata? — Heina kõrred niŋg kuhi.
Laud üľľib, laud äľľib, ei laud maha laŋge? — Suits toa lael.

Laut häŕgi täiś, ja kõik punased häŕjad; must härg lähab lauta, aiab kõik punased häŕjad väl̃ja? — Roop.
Lauda täiś lambaid, ühelgi pole saba taga? — Leivad ahjos.
Lennab kui lind, mõirab kui härg, tuśtib kui siga? Sitik.
Libbe all, libbe peal, libbe kala keskel? — Kaṅka lõṅṅad ja süstük.
Liigub ja kiigub, ja maha ei laṅge ial? — Suits toa lael.
Lihane anum, vaskne vits? — Sõrm ja sõrmus.
Lihane tõŕs, raudne vits? Sõrm ja sõrmus.
Linnoke lennab, ise täidab koorma? — Vokk.
Lipp lipi peal, lapp lapi peal, ilma nõõla pistmata? — Kapsta pea.
Lühikesed ohjad, kaugele ulatavad? — Silmad.
Mees künnab põldu, ei ole elades vaggo taga? — Laev.
Mees lähab lakke, liha-vaagen peas? — Kukk.
Mees lähab metsa, naene nabapidi selgas? — Lähker.
Mees lähab metsa, selg teibaid täiś? — Siga.
Mees raiub ööd ja päevad, ei saa laasto elades? — Seinkell.
Mere sikk, metsa kukk, tee liba, maa suga? — Vähk, kägi, regi, reha.
Mis ilma otsani jalota jookseb? — Piĺv.
Mis tegemata śüṁib? — Seina prago.
Mis ilma töömist kergib? — Suled.
Mis muldas ei mädane, vees ei uppu, tules ei põle? Nimi.
Mis on magusam mett? — Uni.
Mis on tümedam paďja? — Ema süli.
Must kukk, kuldsed sooned? — Kannel.
Neli houst taĺĺis, üks hobune ümber taĺĺi ikka jookseb? Sukavardad.
Neli neiťsikest, lähavad üle nurme nuttes? — Vaṅkri rattad.
Neli toas, kaheksa õues? — Nurgad.

Otsast kui ora, keskelt kui kera, tagga kui labidas? Kukk.

Pea süüakse, nahk müüakse, liha ei kõlba koertelegi? Linad.

Pere sööb, laud laulab? — Põrsad imevad, ema röhib.

Pealt karune, sisest karune, üheksa sülta ümbert karune? — Heinakuhi.

Pisuke mees, kivine kasukas? — Pähkel.

Pitk vits pihlakane, üle välja toomingane? — Vikkerkaar.

Pitkem puid, pitkem maid, madalam maa rohto? Tee.

Punane rakk, haugub luise aia läbi? — Keel.

Puu pitkune, pilliroo jämedune? — Puu süda.

Püha jõgi, püha mägi, püha pihlagas mäel, pühad mafjad pihlakas? — Kirik.

Päeva toorest lihha täiś, ööse tühjast tuuld täiś? Kinnas; kiŋg.

Sada ja sada ühe sidemega seotakse? — Kubo.

Seest siiro-viiroline, pealt kulla-karvaline? — Sibul.

Seal sõitab suuŕ sõda, kuhu ei mahu koera saba? Mesipuu.

Siga hiŋgab iga haŕjase läbi? — Sauna ahi.

Suvine poisike, sada-kordne kasukas? — Kapsta pea.

Säŕk all, liha peal? — Küünal.

Tamm Tarto rajal, lepp linna uulitsal, ühte juured jooksvad, ühte ladvad laŋgevad? — Abielo paaŕ.

Tõine härg künnab soomaad, tõine aromaad? — Vesiratas ja hammasratas veśkis.

Tiivata lennab, hambata salvab? — Püśśiloot.

Tuules taheneb, päevas paheneb, uues hoones, kindlas kambris? — Pähkel.

Tüügas ülespidi, ladv alespidi? — Pard; hobuse händ.

Vana härg, vasksed sooled? — Kannel.

Vana mees istub nurgas, tilk nina otsas? — Kalitünner.

Vana naene istub nurgas, süle saio täiś? — Ahi.
Vana vakk, uuś kaaś? — Jäŕv ja jää.
Vähem kui kirp, raskem kui härg? — Kibbe.
Üks hani, neli ninna? — Padi.
Üks hiiŕ, kaks sabba? — Paelkiŋg.
Üks tuba, viis kambrit? — Sõrmkinnas.
Üks tuleb majalt maalt, kattab mered, kattab maad?
Lumi.
Üks vaaŕ, kaht suggu õlet sees? — Muna.

B. Sananlaskuja.

Anna piĺĺ hullo kätte, hull ajab piĺĺi lõhki.
Ära mine sügilemata sauna.
Ei huńt nii suuŕ ole kui tehakse.
Ei kõik mahu maŕjamaale, muist peab ka kaŕjamaale.
Ei märjale maale ole vett taŕvis.
Ei piĺĺ peret toida, piĺĺ kiidab kõŕtsi maid.
Ei puu laŋge ühe laastoga.
Ei se koer jänest too, mis vägise viiakse metsa.
Hullul sõnad huule peal, targal hammaste taga.
Huńt heidab küll karvu, aga ei viisi.
Jooda meest, küll mees näitab oma taba.
Julge pea toidab, arg ära sureb.
Kelle jalg latsutab, selle suu matsutab.
Kes huńtide hulkas on, peab nendega ulluma.
Kes kehva pulma kutsub!
Kes tõise tööst tüdib, ehk tõise vaevast väsib!
Koer on sõber seńńi, kui pead silitad.
Kui koer kirkko saab, siis lähab ta ka kańtsli peale.
Kus on suits, seal on sooja.
Laajad on väravad kohtuse minna, kitsad välja tulla.
Nenda kui mina metsale, siis mets mulle.
Nõdrus nõudab, kaŋgus kautab.
Pada naerab katla, ühed mustad mõlemad.
Parem karta kui kahetseda.
Parem on oma haganane, kui võera selge leib.

Pole kõik inimesed ühe veega pestud.
Purtud koer on arg.
Siis on häfjal hända tafvis, kui kiil kallale tuleb!
Tee tööd töö ajal, aja jutto juto ajal.
Vana arm ei kustu.
Vana mees, varsa mõte!
Vask vaese kuld, tina kehva hõbbe.
Veereval kivil ei ole sammalt.
Viha võttab viĺja maast, kadedus kalad merest.
Võta vähilt villo!

Repetition 12 4/11 74

18 8/11 76 23/10 76.

V. Lauluja.

A. Kansanlauluja.

Laulun synty.

Kui ma hakkan laulemaie,
Laulemaie, luulemaie,
Siis jääb kubjas kuulemaie,
Viisi valda vaatamaie,
Saksad sõrvi seisumaie,
Isandad eemalt vaatamaie.
Sõnad pannakse tähele,
Laulud lastaks kiſjutada,
Pistetakse piibelie,
Rapsitakse raamatuie,
Siis ma kuulen üteltavad:
"Se pole poisi teinud tööda,
Pole vaene näinud vaeva,
Sep on seadnud sõnuida,
Pannud paari palvehida."
Mina mõistan, vasta kostan:
Kuulge, kuulge, saksad suured,
Andke aega, mo isandad,
Üles ma ütlen selle paigan,
Kus ma seadlesin sõnuida,
Panin paari palvehida,
Kust ma laulo lahutasin,
Sõna sõlmisin sõnase:
Eit mind kätkis kiigutades,
Vibu-ridva viibutades
Suigutas mind laulo-suuga,
Kena looga magamaie;
Une-ukud kätkis ümber,
Suigutasid säänni-sambas,
Kosutasid eide laulo,
Senni kui vaus südamese,
Sala-põldu idanema.
Kui kasvasin kaſja-poisiks,
Aśja-ajajaks venisin,
Saadeti mind kaſja saatma,
Lehmi hoidma lepikuse,
Kaſja kaitsma kasikuse,
Vasikaid vaſjama varrikus:
Linnud keelega libeda
Noka otsas kańdsid laulo,
Laulu-rästas rägastikus,
Pesi-linnud põõsastikus,
Pääsokesed päeva-paistel,
Varblased katukse vaſjul;
Tuule hoog tõi tõised viisid,
Pilvesta mul vihmavillet,
Merelt virvendava viisi,
Laenetest lahiinni-luggu.
Nende laulomeeste lugu
Äratas mind kogemata,
Ajas seemet idanema,
Mis nii kaua põue põllus
Kasteeta maganenud.

Laulun synty murheesta.

Kes mind kuuleb laulemaie,
Laulemaie, luulemaie,
Se ütleb ilul olema,
Lapse rõõmu röögatama.
Ei mina ilulla laula,
Lapse rõõmu röögatagi:
Ma laulan läbi murete,
Läbi hoole hoogaelen,
Läbi leina lehitelen.
Suu mul lehib laulemaie,
Süda lehib leinamaie;
Silmad vetta veeretavad,
Palged laeneta lasevad;
Veed mul veerid silmistani,
Silmist veerib palgeleni,
Palgelt veerib kaelaleni,
Kaelalt veerib rinnuleni,
Rinnult veerib rüppeieni,
Rüpest veerib põlvileni,
Põlvilt veerib säärileni,
Säärilt laba-jalgadele,
Jalgadelt jo varbadele,
Varbadelt maha vajosid;
Sest said jõed jooksemaie,
Allikad arunemaie;
Jõed said suured Järvamaale,
Allikad Alutahaie,
Kaevud kuivie külaie,
Mino sirgu silma-veesta,
Kulla kulmo-tilkeesta,
Lapse palge laenedesta.

Sulhoa ikävöiyä.

Oleks mo peigo teadavalla,
Teadavalla, tuntavalla,
Sirgu silma nähtavalla,
Kulla-kõrva kuultavalla:
Teeksin sukad säärta mööda,
Kindaad käe järele,
Peened säŕgid pihta mööda,
Vammuksed ligi lihada!

Nüüd pole peigo teadavalla,
Teadavalla, tuntavalla,
Sirgu silma nähtavalla,
Kulla-kõrva kuuldavalla:
Nüüd teen sukad sooda mööda,
Peened säŕgid puida mööda,
Vammuksed teen liiva mööda.

Kosioiminen.

Neitsikene, noorukene,
Kiŕja-pihta peenikene!
Mis sa tõrgud mulle tulles?
Kolm on õnne õuessani:
Lõõtsa lõõritab pajassa,
Kivi muriseb kojassa,
Häŕjad vaaruvad vaulla.
Lõõtsa lõõritab rahada,
Kivi muriseb jahuda,
Häŕjad vaaruvad ivida.

Varoitus tytöille.

Seńńi heinamaa ilusa,
Kuńńi heina niitamata;
Seńńi maŕjamaa punane,
Kuńńi maŕjad noppimata:
Seńńi neido neitsikene,
Kuńńi poisi puutumata,
Käsi kallis katsumata,
Suu juures suiskumata!

Armotoin.

Mina üksi vaene lapsi,
Põlgtud piiga paarimata,
Mina üksi kui on tedri;
Tedrelgi on tõise-poolne,
Puna-haŕjakas omane.
Mina üksi kui on kuŕgi;
Kurelgi on kõrge-jalgne,
Pikka-nokka peiokene.
Mina üksi kui on paŕti;
Paŕdilgi on paari-meesi,
Lesta-jalgne lepitaja.
Mina vaene aina üksi,
Maha jäänud loomukene!
Ei isada, ei emada,
Ei mul õitse õekesta,
Ega võsu vennakesta!
Susi on minda suisutanud,
Karu minda kasvatanud,
Metsa-mära mängitanud!

Koditoin.

Kui tuli õnnis õhtokene,
Vilets videvikokene,
Kõik kullad kojo lähavad,
Kõik ellad oma eluje.
Kuho lähan ma isata,
Kuho lähan ma emata,
Vaene lapsi vanemata,
Ilma eideta kanane?
Kivi juure, kännu juure,
Puu juure, pedaka juure,
Kase kalli kaendelase,
Haava halli hõlma alla,
Lepp ei sirgeva süleje!
Kuho voin ma, kuho jääda,
Kuho pean pea panema,
Jalad alla jo ajama?

Mino ella eidekene,
Siruta sinine lõnga,
Poeta punane paela,
Anna armas halli lõnga;
Tõmba minda taevaase,
Seal mul on hea elada!

Turvatoin.

Miks on Jumal minda loonud
Alla ilma albaks lapseks,
Peale ilma pea teokse!
Eks voind luua looga-puukse,
Häŕja ikkekse isale,
Venna targa taŕvis-puukse,
Öele õle-kubukse,
Istmekse emale alla?
Oh mina vaene alba lapsi!
Kõik mino tukka tulenekse,
Kõik mino lakka langenekse!
"Löögem seda, se isata,
Löögem seda, se emata!
Sellel pole issa ilmassagi,
Emma ilma tullessagi,
Seda on teinud tedrekesed,
Vanad vareksed munenud."

Kus on nurka, seal ma nutan,
Kus on vaŕjo, seal ma vaatan,
Kus on seina, seal ma seisan.

Lapsuuttansa muisteleva.

Lepasta lehed lähavad,
Kasesta lehed kauvad,
Alanevad haabadesta,
Tagenevad tammedesta,
Värisevad vahterasta,
Käbi kukkus kuuskedesta:
Ei mino pido parane,
Ei mino elo ülene,
Vähene ei vaeva-päevad!

Oh seda eńńista eluda,
Kallist kasu-põlvekesta,
Kui sain säŕgilla karata,
Linasel sain lippadella,
Toimesel sain toita peada,
Labasel sain lasta jalga!

Halvat maailmassa.

Viis on halba ilma pealla:
Üks on poeg, mis isata,
Tõine tütar, mis emata,
Kolmas halb on oŕjakene,
Neľjas halb on vaene lapsi,
Viies halb on leske-naene.

Kus nuttab poeg isata,
Sinna kaevu kaevatakse;
Kus nuttab tütar emata,
Sinna tiigike tehakse;
Kus aga nuttab vaene lapsi,
Sinna on jäänud järvekene;
Kus aga nuttab leske-naene,
Seala jookseb jõekene.

Kotiinsa ikävöivä.

Millal lään mina isale,
Millal lään mina emale?
Sügise mina lähaksin,
Sügise jõed sügavad;
Kevade mina lähaksin,
Kevade on laened laajad,
Hobo uppukse ojase,
Mära mätaste vahele.

Tule, talvi, lume tooja,
Silita teed siledakse,
Saja, saja uuta lunda,
Raputa vanna raheta!
Et saab saani sõitamaie,
Ree tallad tańtsimaie,
Kodarad kolisemaie,
Juhi-vitsad viŋgumaie.
Siis ma saaksin omile,
Veeriksin võõrsi vendadele,
Mineksin mina isale,
Sõittaksin ema süleie.

Maamiehen edullisuus.

Lähme teeda tiŋńalista,
Maada maksa-karvalista!
Tuleb vasta toome-metsa,
Sai vasta sarapuu-metsa.

Mis seal metsade tagana?
Neido metsade tagana.
Mis se neido seala teeneb?
Noppib maasta maŕjasida,
Linna poiste lillakaida,
Pooe-poiste pohlasida,
Sõrmed täide sõrmuksida,

Käe-randemed rahada,
Käe-pakad penniŋgida.

Mina püüdma vennaleni,
Augutama ainuleni.
Küsis neioke minulta:
"Mis on mees so vennakene?"
Metsamees mo vennakene.
Neido vaŕsti vasta koŝtis:
"Ei ma lä' metsamehele;
Mets kisub paľjo riideida,
Iga kuusa uue kuuve,
Nädalasa nõõltud sukad,
Aastasa üheksa säŕgi."

Mina kuulin, koŝtsin vasta:
Kas tahad meremehele?
Neido vaŕsti vasta koŝtis:
"Ei ma lä' meremehele;
Meremees lähab merele,
Paneb selga surma-säŕgi,
Võttab kätte kalmo-kindad!"

Mina kuulin, koŝtsin vasta:
Kas tahad põllomehele?
Neido vaŕsti vasta koŝtis:
"Ma lähan põllomehele;
Enam kündaja kübara,
Adra-kandaja kasukas,
Kui hobune ammetmehe,
Ja sõamehe sadula.
Ammetmees aioti rikas,
Põllomees on põlve rikas;
Ammetmees heidab magama,
Ammet seisab seina peala;
Põllomees heidab magama,
Vili kasvab väľja peala!"

Paimenlasten laulu.

Kits, kile, kaŕja,
Üli mere maŕja!
Too mulle heina!
Mina heina lehmale,
Lehm mulle piima;
Mina piima põrsale,
Põrsas mulle küľje;
Mina küľje ämmale,
Ämm mulle kakko;
Mina kako Kalevile,
Kalev mulle rauda;
Mina raua tammele,
Tamm mulle lehte;
Mina lehe lambale,
Lammas mulle villa;
Mina villa vitsikule,
Vitsik mulle uue kuuve,
Perremehele pitkad püksid,
Sulasele suured sukad,
Enesele heina-mütsi,
Kaŕja-lastele kapokad!

Nendap laulid kaŕja-lapsed,
Kaŕjatades, näľjatsedes,
Iga õhtu hõlmad mäŕjad,
Nuttamata silmad mäŕjad,
Joomata pale punane!

Arvoituslaulu.

Mõistke, mõistke, õed ellad,
Teadke, teadke, naised targad!
Mis seal kõŋŋib kõrta mööda,
Astub aia äärta mööda,
Üles tõuseb tõstamata,

Maha laseb laskemata,
Piimata elatatakse?

"Mina mõistan, miks ei mõista:
Mesilane linnokene,
Õrilane, ellakene,
Sep se kõńńib kõrta mööda,
Astub aia äärta mööda,
Üles tõuseb tõstamata,
Maha laseb laskemata,
Piimata elatatakse."

Mõistke, mõistke, õed ellad,
Teadke, teadke, naised targad!
Mis sealt tõuseb soost sinine,
Soost sinine, maast punane,
Üle metsa ümmargune,
Tagant taevaja tasane?

"Mina mõistan, miks ei mõista:
Kuu sealt tõuseb soost sinine,
Soost sinine, maast punane,
Üle metsa ümmargune,
Tagant taevaja tasane."

Mõistke, mõistke, õed ellad,
Teadke, teadke, naised targad!
Kes se joob jõesta vetta,
Haistab vetta hallikasta,
Katsub küla kaevudesta?

"Mina mõistan, miks ei mõista:
Vikkerkaar, mo vennikene,
Sep se joob jõesta vetta,
Haistab vetta hallikasta,
Katsub küla kaevudesta."

Mõistke, mõistke, õed ellad,
Teadke, teadke, naised targad!
Mis oli laia lattergune,
Mis oli üsna ümmargune,
Mis oli pisut pitkergune?
Kes läks teele timpa, tampa;
Kes oli oksa poisikene;
Kes läks metsa müta, mäta;
Kes läks soose silka, solka;
Kes se põksub põõsajase?

"Mina mõistan, miks ei mõista:
Läätsas laia lattergune;
Hernes üsna ümmargune;
Uba pisut pitkergune;
Hobo läks teele timpa, tampa;
Orav on oksa poisikene;
Karu läks metsa müta, mäta;
Huńt läks soose silka, solka;
Uś se põksub põõsajase."

B. Yksityisten tekemiä lauluja.

Leikkaajien laulu.

Võtke rõõmsast sirbid kätte,
Ärge laske tõisi ette!
Nääte, põld se tõuseb, liigub,
Iga kõrs se mängib, kiigub.

Silm ja süda põldo kiidab,
Saame tihid nabra riidad;
Tänänvo[1] meil Jumal annab,
Kõrs on, et ta mehe kannab.

Herra luband talgud teha;
Luśt' niŋg rõõmu saame näha!
Pill se veeb meid ukse ette,
Leiba, lihha antaks kätte.

Siis need täied vaadid kantaks,
Laia kapaga meil' antaks;
Talgu kisa hakkab peäle,
Igaüks ajab oma heäle.

Pill se hüüab tańtsu viisid,
Kutsub Anned, Marid, Liisid;
Tõstke jalga, valge sukka!
Talgu tolm ei tee neid hukka.

Jüri habbe tilgub õllest,
Mari joond, se näha põllest.
Jüri hambad hoidvad toobi,
Tuleb tale anda hoobi!

Lase lahti, Jüri mees!
Nää, ma seisan siin so ees;
Anna mull' ka seda head,
Miks sa üksi teda pead!

Juba tunnen õlle tähe:
Tema tõuseb mino päha.
Ei need jalad kanna pead —
Meie talgud olid head!

Mannteuffel.

Ikävä.

Suur on, Jumal, so ramm, suurem so helde meel!
Pikse marude hirm karistab pattuseid,
Aga Jumala heldust
Kiidab taevas ja mets ja nurm.

Rõõm on põlganud mind. Üksi ma nuttaksin,
Kui ei mälestus veel, lootus ei tõstaks mind. —
Taevas naeratab lootust,
Aga mälestust mets ja nurm.

Tere, mõnigi paik, armas ja kallis mul',
Kus ma mõnigi kord onnega viibisin,
Kuulin ööpiko laulu,
Kala mängimist vaatasin!

Tule tagasi veel — tagasi tule veel,
Õnnis, õnnelik aeg, kõige so rõõmuga!
Silma-pilkude ette
Elo aja ma annaksin!

Lootus, Jumala täht, sinna sa kutsud mind,
Kuhu mõni jo läks rõõmuga õisates:
"Tere! näen ma sind jälle,
Tere, õnnistud isamaa!"

Fählmann.

Piipun juttu.

Jaan.

Tere, mo veńńike Mihkel! kuda so käbalad käivad?
Kas on rugis jo küps? Mis siis so naisoke teeb?
Kas on ilm so meelest? Eks hommiku tuul oleks parem?
Merest kisub ta vett, hommikust kuiva veel saaks.
Aga veńńike Mihkel, alati nosokest imed,
Kõhtu ei täida suits, kukro ta tühendab küll.

Mihkel.

Ära sa, veńńike, naera, lase mo piiboke rahul!
Kõigile oma au; piiboke, sinule ka!
Kõik maailm on mo ümber, kui mo piiboke aurab,
Inimeste õnn viirab ja mäńgib mo ees;
Alasti näitab maailma ilu piiboke mulle,
Kutsub tagasi veel kadunud rõõmu ja head;
Näitab lootust ka mulle, tõusta kõrgele sinna,
Sinna, kus looja ees pattune halastust saab.

Jaan.

Paľjo, veńńike Mihkel, oled sa tootand ja pakkund,
Vastako piiboke nüüd, mis sa mull' lubasid kõik.
Mis siis inimeste õnnest piiboke ütleb?

Mihkel.

Ta on piibo suits. Nää, kui ta rõńgase a'ad,
Nüüd ta keerleb ja õitseb, lahkub ja koguneb jälle —
Aga natuke tuuld — otsas on suits nii kui õnn.

Jaan.

Mis sa, mo veńńike, küll maailma sõbradest mõtled?

Mihkel.

Naad on piibo suits. Kui on mo piiboke täis,
Küll tast suits siis tõuseb ja keerleb ja mäńgib mo ümber;
Kui on tubakal ots, otsas on sõbrad kui suits.
Õigete sõbrade kuju oled sa, piiboke ise —

Õitsego minul õnn, kurvastus vaevako mind,
Ei must piiboke lahku, õnne ta õpetab kanda,
Kurvastuses ta kiṅṅitust annab ja nõu'.
Nenda mo tuuvike oli, keda ma hoidsin ja kaitssin,
Päeval mo mõte ta, unes ta paistis mo ees.
Põlvekene, küll sul rõõmu oli ja vaeva;
Leidnud olin ma kõik, aga mul puudus ka kõik;
Otsisin tasakeste, peidetud põõsaste vaŕjus,
Kus mo tuuvike käis üksi ja mõtete sees,
Kuṅṅi mo nime ma kuulin ta lillede-huuledest kostma,
Kohe siis lendades laŋgesin kaela ma tall' —
Ja nüüd oli mo käes, mis leidsin ja otsisin ammu,
Lilled õitsesid mul, taevas elasin nüüd.
Küll on mõnigi talv jo puhunud üle ta haua,
Ikka mo tuuvike veel armas ja kallis mul on,
Ikka mo süda veel naerab, kui tuletab piiboke meelde
Mõnda kadunud head — kadunud? igavad head!

Jaan.

Kuda so piiboke sulle näitab taevagi tõusta?
Tõine korda küll läks — seda mull' tähenda veel.

Mihkel.

Juba piiboke kustub. Nää, kus viimine suits veel
Üle katukse seal tõusis ja kaduḍes läks.
Kõrgele tõuseb ta sinna, kus siiravad tähtede astmed —
Jumalaga! vii mõnele tervised mult!
Sinna sa, hiŋgeke, tõtad, peastetud ilma vaevast,
Et mo ihoke siin tuhka ja põrmu küll jääb.

Jaan.

Selle riistapuu nõuan, ehk müüksin viimise iva;
Andeks, piiboke, mis teadmata laitsin ma sind!

Fählmann.

Kevyt ja raskas.

Küsisin: mis on raske, ja mis on kerge küll teha?
Koštis: kerge küll on laita ja sundida tõist.
Laps jo sundida mõistab ja lapsoke laita jo oskab,
Seda küll iga päev nääme ja imestame.
Aga mis ise sa laitsid, katsu parata ise, —
Raske on se töö; tahad sa katsuda, tee.

Fählmann.

Eräs mies niinkuin moni muu.

Ükskord oli üks mees. Ta sündis, kosis ja suri.
Enam ma temast ei tea. Aga se oli üks mees!

Fählmann.

Laulu.

Ma teretan sind, hommik,
Sind, kaste, suve õhk!
Sind, vaikne metsa kohin,
Sind, sini taeva võlv!
Ma küsin: õrnad lilled,
Kas mulle õitsete?
Ma küsin: linnukesed,
Kas mulle laulate?

Kes teretab mind jälle
Sui-õhus, kaste sees?
Kes vaatab, kui ma ohkan,
Mis minul silmades? —
Kes ütleb mulle: lille,
Sa pead mull' õitsema?
Kes küsib, kui ma laulan:
Kas laulad mulle sa?

Jää rahul, süda, keda
Ei ükski tereta!

Ja laula rõõmsad laulud,
Ehk küll ei suŋŋita!
Lill tahab üksnes õits'da,
Lind laulab endale;
Sepärast õitse, laula
Ka sina endale!

Kreutzwald.

Arka kosija.

Mul mõttes on üks ainuke,
Üks ainukene kallis!
Oh, kui ma selle piiga saaks,
Ta on nii virk ja viisakas, nii viisakas,
Ma elaks Eedenis.

Se tütarlapse tõeste
Ma kosiks endale!
Tal ala lahke meeleke,
Ja nägu kui üks maalike, kui maalike,
Ja silm kui tuluke.

Ja kui ma teda kaugelt nään,
Tõst' puna palgese;
Mul süda hakkab põksuma,
Ja vesi veereb silmase, mul silmase:
Ei tea, mis lugu se.

Veel reede õhtul vainu peal
Ta küsis minu käest:
"Oh, ütle mul, mis viga sul;
Ei õige lugu ial sul, ei ial sul!"
Ma ohk'sin kaikest väest.

Ma oleks pidand rääkima,
Oh, miks ei rääkind ma!
Ja oleksin ma rikkam mees,
Mul süda pisut kergem sees, mul kergem sees:
Ma räägiksin temaga.

Kreutzwald.

Surulaulu eräästä siveästä tytöstä.

Haledast ja kurtes hüüdvad kellad
Sammeldanud kirik' tornista.
Isad nutvad, lapsed, emad ellad,
Surnumatja kaevab haua ka;
Ehitadud valges surnu-rüüdis,
Lillepärjakene hiuste sees,
Hiŋgab Mari, keda Jumal hüüdis,
Keda leinab iga mees.

Tema armsad, raskes kurvastuses,
Unustavad mäŋgid, taństsiga,
Seisvad murres surnukerstu juures,
Siuvad lilled kimpu nutuga.
Nutu vääŕt ei olnud ükski enam
Kui sa, hea, vaga lapsuke,
Taevas pole ükski vaim ka kenam
Kui so hiŋg, mu Maŕjuke.

Kui üks iŋgel seisis puhtas riides
Mari oma veike ukse ees;
Nurmelilled olid tema ehtes,
Rinna iluks oŕjavitsa õis,
Päeva vaŕjuks olid tuule tiivad,
Lepik tema ehtimise paik,
Küla hallik oli tema peegel,
Jõgi tema palge läik.

Kenad viisid paiśtsid kui kuu valge
Tema silmas, tema palge peal,
Ilmasüüta, nii kui taevas selge,
Oli tema jutt kui iŋgli heal.
Poiste silma põlev tulukene
Läikis kauni tätarlapsele,
Kellel üksnes armas peiukene
Oli meele järele.

Willem üksi! Kevadine ilu
Hüüdis pühapäev neid vainule:
Selge taevas, ladus õhtu vilu
Meelitas neid luśtil taṅtsile;
Mari kõitis puna siidi paela
Peiu kübarale leiku a'al,
Laṅges ümber tema väsind kaela,
Kui ta puhkas nabra naal.

Mari kaṅdis Willu vihud rõhku,
Sihtis vihku kandes peiukest,
Kuṅṅi vilu kätte jõudis, õhtu
Eha maha hiilgas pilvedest.
Mari oli peiul väga kallis,
Päeva mõte, unenägu ka;
Kuda Mari oma peigu sallis,
Ei voi ülesrääkida.

Willem! Willem! Surnukellad hüüdvad,
Nutes tõuseb haua-laulu heal!
Mustas riides surnumatjad püüdvad
Mari kerstu seada raami peal'.
Willem vaṅgub lauluraamatuga
Pisar silmis haua äärele,
Pühib valge surnurätikuga
Omast silmast pisarad.

Uinu rahul, vaga hiṅgekene,
Kuṅṅi igavest sul uni kaub!
Nuta, ööpik, iga koidu eele
Mari künkale üks leinalaul!
Lehvi, õhtutuul, kui kandle keeled,
Lillesi, mis haual õitsevad!
Pesitagu kõrgel niine ladvas
Vaga linnukeste paar!

Kreutzwald.

Ensimmäinen laulu.

Sest a'ast, kui elukäigil
Ma noorelt kodund läind,
On mitmed keelemurded
Mul huulte üle käind.

Mu emakeel', mis kätkist
Ma olin pärinud,
Ei läind mul ial meelest,
Ei saanud unust'tud.

Kui hiljem kuulsad mehed
Mind sõbraks nimetand,
Kätt andes kõrges paigas
Mind lahkelt teretand;

Siis igatsus mind ajas,
Et võõras mägedes,
Ehk vaikses metsa vaĺjus
Ja kaunis orgudes

Ma pidin laulu looma,
Kust hüüdis Eesti heal,
Mis mõnda südant võitnud,
Ja mitmel keele peal.

Küll läikis rõõmu palgel
Ja ilu südames,
Kui kaugelt nime kiitus
Mul heĺkis kõrvades.

Kui nenda kaugelt tulles
Ma koju töttasin,
Ja kohast läksin mööda,
Kus üles kasvasin;

Ja viimselt mäekiŋgult,
Kust üle viis mind tee,
Ma uhkelt alla vaat'sin
Vaik vaŕju oruse;

Siis ütlesin ma rõõmsalt:
Oh õnn, ma tänan sind!
Mis veike läksin väl'ja —
Sa tõstnud suureks mind.

Seal ronib küŋka otsa
Üks naene kahvatand,
Kaks lapsukest tal seŀtsis,
Mis Jumal oli an'd.

Ta hakkab laulu laulma,
Mis magus, liht ja hea,
Mul siiski murrab südant:
Mispärast? — Ei ma tea.

Ma küsin alandlikult:
"Kes laulukest on teind?"
Ta kostab: ""Kaunid päevad,
Mis ammu mööda läind.

Üks noormees tegi laulu,
Kui piigast lahkus ta!""
Oh, nüüd vast tuńdsin selgest,
Et laulu loonud ma.

Ja pikemalt ma küsin:
"Kes ańdis laulu sul'?"
Ta kostab puna palgel:
""Laul tuttav üksi mul'.""

"Siis oled sa ehk Mari,
Kes laulul ülempea?" —
Ei vastust. — "Kus jäi noormees?"
""Kus? — oh, ei mina tea.""

"Kas temast sa ei kuulnud?"
""Ei ial sõnakest!""
"Kas enam ta ei laulnud?"
""Ma tunnen ainukest.""

"Oh, laula veel tõistkorda
Su laulu, — palun sind!"
""Mu abikaas ja lapsed
Ju kodu oot'vad mind.""

Ja eemal nägin orus
Ma võõra mehe ka,
Ja selle mehe seltsis
Läks naine lastega.

Seal seisis kuulus laulik,
Kes tuttav sadadel',
Siin kodulikus orus
Sel ühel ainusel!

Seal seisis ta nüüd nukram
Kui kodund lahkudes,
Seal seisis ta tükk aega,
Silm läikis pisarvees.

Ta oleks kuulsa nime
Siin esilauluga
Küll rõõmsalt vahetanud,
Kõik auud ühes ka:

Kui kevadine ilu,
Arm, läinud õnnega
Veel ükskord kätte tuleks
Tal südant tröötima.

Kreutzwald.

Toivo!

Kevadine õhk on jälle ärkand!
Mis nii kaua talve vaipas hiŋgand,
Igal pool nüüd hõiskab, lehvitab.
Noored lootused ja noored laulud!
Vaene süda, unusta kõik koormad,
Looda aga! Kõik nüüd paraneb!

Ellast' päik'se terad teretavad
Lille nuppusid; need õitsel' löövad;
Laulu lõuu üles äratab.
Mägede peal', oru pohja tuŋgvad
Laul ja päike. — Unusta kõik koormad,
Süda! Looda! Kõik nüüd paraneb!

Taeva anded: päike, õhud, healed,
Kõik sind kosutada, süda, püüdvad,
Tervist anda sul' kõik igatseb.
Lase sisse uue elu terad,
Unusta kõik vanad vermed, koormad!
Looda, looda! Kõik nüüd paraneb!

Emajõe Ööpik.

Ehtoolla.

Õues armsast linnud laul'sid,
Magama nüüd jäänud naad,
Tiiva alla pead matsid,
Pesas ellast' uinuvad.
Luhalt hüüab üksi veel
Rohotirtso helle heal. —
Lapsoke, nüüd heida sa
Rahulist' ka hiŋgama!

Õues armsast' lilleõied
Nikutavad kõrre peal,
Magavad, kuu paistel hiŋg'vad,

Magust und naad näävad teal.
Õunapuu ka uinistab,
Õitsvaid oksi liigutab —
Lapsoke, nüüd heida sa
Rahulist' ka hiŋgama!

Uni tuleb udojälgil,
Läbi akna vaatab ta,
Kas ehk lapsoksed veel kusgil
Üleval peaks olema.
Kus neid leiab ärkselt, seal
Tasa heidab kulmo peal' —
Lapsoke, sest heida sa
Rahulist' ka hiŋgama!

Emajõe Ööpik.

Äitinsydän.

Üks paigake siin ilmas on,
Kus vaŕjul truuus, arm ja õnn;
Kõik, mis nii harv siin ilma peal,
On peŕjopaika leidnud seal.

Kas emasüdant tunned sa?
Nii hõrn, nii kindel! Muutmata
Ta sino rõõmust rõõmu nääb,
So õnnetusest osa saab!

Kui inimeste liikuvad
Au', kiitust, sõbrust tunda saad,
Kui kõik sind põlg'vad, vihkavad,
Kui usk ja arm sust laŋgevad;

Siis emasüda ilmseks lääb!
Siis veel üks paik sul' ülejääb,
Kus nutta julged igal a'al:
Truu, kindla emarinna paal!

Mõnd kallist südant kautsin,
Mis järel nuttes leinasin;
Aeg andis tõist mul' tagasi:
Ei emasüdant — ialgi!

Emajõe Ööpik.

Hyvää yötä.

Nüüd head ööd, mo armoke, ja maga rahoga!
Kel koda taevas, inglid sind kõik võtko kaitseda,
Ja saatko und so kulmo peal'
Nii ellaste, nii tasa teal.

Nüüd head ööd, mo armoke, ja näägo unes sa,
Kuis, ehk küll kaugel, hoiad mind so armopaeldega,
Kus süda sinus üksine
Ta lööb ja tuksub päev ja öö!

Küll ööpik hüüab võsades, kuu paistab vaguse,
Ta helle läige ulatab so vaikse kambrise,
Sul' toob mo poolest head ööd —
Ma kõnnin üksi kauget teed!

Emajõe Ööpik.

Rakkauden kestäväisyys.

Kui õis, mis õitseb heinamaal,
On mino armoke,
Mo armoke on nago laul,
Mis täidab südame!

Nii kena oled, neido sa,
Kui suur mo armastus!
Sind, kunni voolab vesi veel,
Ma hoian südames!

Sind, kunni kaljo pohjatab
Ja päike hiilgab teal,

Ja kõrge taevas sinatab,
Sind hüüab mino heal!

Ja kaoks kaljo, vesi, päev
Ja taeva sini ka, —
Sind, mino õńń, sind igavest
Ma võttaks armasta!

Emajõe Ööpik.

Sinua kuolemaan asti!

Sind surmani küll tahan
Ma kalliks pidada,
Mo õitsev Eestirada,
Mo lehkav isamaa!
Mo Eesti vainud, jõed
Ja mino emakeel,
Teid kõrgeks kiita tahan
Ma surmatuńńil veel!

Kuis, maa, nii ellast' kannad
So lapsi kätte peal,
Neil annad leiba, katet
Ja viimest aset veel!
Tõest', armsam on mul' hinga'
So põues, Maarjamaa,
Kui võõral piiril õnnes
Ja auus elada!

Kuis on so pojad vagad,
Nii vaprad, tugevad!
So tütred, nago lilled
Naad õits'vad nägusad!
Ja sino tuul ja päike
Sind õitsel hoiavad,
Ja kõrge kotka tiivad
Kuis ellast' kattavad!

Ja tihti siiski leian
So silmis pisarad! —
Mo Eestimaa, oh looda,
Ka ajad muutuvad!
Meil' tulevased tuńńid
Veel toovad kińńitust!
Käi kindlalt! Pea kõrges!
Aeg annab arutust!

Emajõe Ööpik.

Isänmaani on lempeni.

Mo isamaa on mino arm,
Kell' südant annud ma;
Sull' laulan ma, mo ülem õńń,
Mo õitsev Eestimaa!
So valo südames mul keeb,
So õńń ja rõõm mind rõõmsaks teeb,
Mo isamaa!

Mo isamaa on mino arm,
Ei teda jäta ma;
Ja peaks sada surma ma
Sepärast surema!
Kas laimab võõra kadedus,
Sa siiski elad südames,
Mo isamaa!

Mo isamaa on mino arm;
Ja tahan puhkada,
So rüppe heidan unele,
Mo püha Eestimaa!
So linnud und mull' laulavad,
Mo põrmust lilled õitsetad,
Mo isamaa!

Emajõe Ööpik.

Isänmaan hautaus.

Naad on mo armokest pannud
Küll musta kirstuse,
Naad ise on palveid teinud,
Ja laulnud laulusi.

Ja nime seadsid, ja riśti,
Kus tarku sõnu peal,
Naad haua ääre, ja kaebsid,
Ja vaatsid kuŕjalt mo peal'.

Ja mina? Mo arm, ei tulnud
Mul sõnna, laulo suust,
Ei rohke silmapisar
Neil' näitnud kurvastust;

Mo rinnas aga riśtid
Sull' igavest' seisavad!
Sull' surnulaulu nut'vad
Mo südame pisarad!

Emajõe Ööpik.

Vapauden kuolluista-nouseminen.

So priiust olid matnud
Naad, püha isamaa,
So kuube enda vahel
Naad võtsid jagada;
Ja ädikast sull' aṅdsid
Nad suhu, seadisid
So haua ääre hoidjad —
Siis rahus hiṅgasid.

Ja kaugel seisid kartes
So lapsed valoga,
Ei sõnaga naad julgend
So haual' astuda.

Sest pitser oli pantud
Ta peale vägevast,
Ja õues õitses ööne — ...
Ei nähtud tähekest.

Vaat — elokoide tõuseb —
So haua äärele
Üks ingel astub äkilt:
"Nüüd tõuse ülese!"
Ja surmakivi veereb,
Koit särab, naeratab —
Nooř priius valges riides,
Maailm, sind teretab.

Ja pasunad ja kandled
Tal' vasto hõiskavad,
Ja rõõmupeerlid silmas
Tend vasta võttavad!
Ja "Hosianna" kõllab
So läbi, isamaa —
"Sind, armo Jumal, kiitgem!
Sa võtsid hallasta!"

Emajõe Ööpik.

VI. Uudesta Testamentistä.

Tallinnan käännöksestä. **Tarton käännöksestä.**

Kirjoitetut vanhalla kirjoitustavalla x/

Mateuksen Evankeliumin toinen luku.

Agga x/ kui Jesus sai sündinud Petlemmas Juda maal kunninga Herodesse aial, vata, siis tullid targad hommiko poolt Jerusalemma, ja ütlesid:

2. Kus on se sündinud Juda rahva kunningas? sest meie olleme temma tähte näinud hommiko maal, ja olleme tulnud tedda kummardama.

3. Agga kui kunningas Herodes sedda kulis, ehmatas temma vägga ärra, ja keik Jerusalem temmaga.

4. Ja temma koggus kokko keik üllemad preestrid ja kirjatundjad rahva seast, ja kulas neilt, kus Kristus piddi sündima.

5. Agga nemmad ütlesid temmale: Petlemmas Juda maal, sest nenda on prohveti läbbi kirjutud:

6. Ja sinna Petlem Juda

Ent kui Jesus olli sündinu Petlehemin, Juda ma sissen, kunninga Herodesse ajal, nätse sis tulliva targa hommungo maalt, Jerusalemi, nink ütliva:

2. Kus om se sündinu Judaliste kunningas? Sest meije olleme nännu temma tähhe hommungo ma sissen, nink olleme tulnu, tedda kummardama.

3. Ent kui Herodes se kunningas sedda kuuld, sis heiti temma ärra nink temmaga se koggona Jerusalem,

4. Nink koggus kokko kik körgepreestrid nink rahva kirjatundjid, nink juurdle neilt, kun es Kristus piddi sündima.

kyseli

5. Ent nemma ütliva temmale: Petlehemin Juda ma sissen: Sest nida om kirjotetu läbbi se prohveti:

6. Nink sinna Petlehem,

x/ Tyhyt vokaali merkitään kuudenneksi vanhalla konsonantilla.

Tartu Diinoeli

maal, sinna ep olle milgikombel se vähhem Juda vürstide seas, sest sinnust peab väljatullema se Vallitseja, kes minno Israeli rahvast peab kui karjane hoidma.

7. Siis kutsus Herodes need targad sallaja, ja kulas neilt öiete sedda aega, mil se täht olli paistnud.

8. Ja temma läkkitas neid Petlemma, ja ütles: Minge ja kulage öiete hästi se lapsukesse järrele, ja kui teie tedda leiate, siis kulutage mulle, et ka minna tullen tedda kummardama.

9. Agga kui nemmad said kunningat kuulnud, läksid nemmad ärra, ja vata, se täht, mis nemmad hommiko maal ollid näinud, käis nende eel, kunni temma tulli, ja seisis kohhe seal üllevel, kus se lapsukenne olli.

10. Agga kui nemmad sedda tähte näggid, said nemmad üpris vägga röömsaks.

11. Ja kui nemmad senna kotta said, leidsid nemmad se lapsukesse Maria temma emmaga, ja heitsid mahha ja kummardasid tedda, ja võtsid omma varrandusse lahti, ja visid temmale andid, kulda ja virokit ja mirrit.

12. Ja et Jummal neid käskinud unnes, et nemmad mitJuda maal, ei olle minkisuggutsel kombel se vähhemb Judaliste vürste sean: Sest sinnust peap minnule tullema se vallitseja, ke minno Israeli rahvast saap kaitsma.

7. Sis kuts Herodes sallajalt neid tarku, nink nöus neilt ussinaste sedda aiga, kui se täht olli paistnu.

8. Nink lähhät neid Petlehemi, nink üttel: minge nink nöudke ussinaste se latse perra: Ent kui teije tedda lövvate, sis kulutage minnule, et minna ka tulle nink tedda kummarda.

9. Ent kui nemma sedda kunningat olliva kuulnu, lätsiva nemma ärra: Nink nätse, se täht, mes nemma hommungo maal olliva nännu, läts neide een, seni kui temma tulli nink saisati sääl kottal üllevan, kun se lats olli.

10. Ent kui nemma sedda tähte näijeva, saiva nemma väga röömsas.

11. Nink nemma lätsiva se koa sisse, nink löisiva sedda last Maria, temma emmaga, nink satteva mahha, nink kummardiva tedda: nink avvasiva ülles omma varra, nink kinksiva tälle kulda, tümminat nink mürre.

12. Nink nemma saiva unnen Jummalast mannitsetus,

te ei piddanud Herodesse jure taggasi minnema, läksid nemmad teist teed taggasi omma male.

13. Agga kui nemmad said taggasi läinud, vata, siis näitas ennast Issanda ingel unnes Josepile, ja ütles: Tõuse ülles, ja võtta se lapsuke ja temma emma ennesega, ja pöggene Egiptusse male, ja olle seal, kunni minna sulle saan öölnud; sest Herodes püab sedda last ärrahukkata.

14. Agga temma tõusis ülles ja võttis selle lapsukesse ennesega ja temma emma ösel, ja pöggenes Egiptusse male.

15. Ja olli seal, kunni Herodes sai ärrasurnud, et piddi töeks sama, mis Issandast on rägitud prohveti läbbi, kes ütleb: Egiptusse maalt ollen minna omma Poia kutsunud.

16. Kui nüüd Herodes näggi, et temma tarkadest olli pettetud, sai temma vägga vihhaseks, ja läkkitas välja, ja laskis ärratappa keik poeglapsed Petlemmas, ja keige temma raiades, kes ollid kahheaastased ja nende järgmised, sedda aega möda, mis temma hästi olli tarkadelt kulanud.

et nemma henda es pea mitte ennamb Herodesse pole käändma, nink lätsiva töist teed jälle ommale male.

13. Ent kui ne targa olliva ärralännu, nätse, sis näüt henda se Issanda engel Josepile unnen, nink üttel: Tösse ülles, võtta sedda last nink temma emma henne mannu, nink pagge Egipti male, nink olle sääl seni kui minna sulle ütle: Sest Herodes saab sedda last otsma, tedda ärrahukkata.

14. Nink temma tössi ülles, nink vöt sedda last nink temma emma henne mannu ösel, nink taggasi ärra Egipti male.

15. Nink olli sääl seni kui Herodes olli ärrakolu: Et täüdetus saas, mes sest Issandast om ütteldu läbbi se prohveti, ke ütlep: Egipti maalt olle minna omma poiga höikanu.

16. Kui nüüd Herodes näggi, et temma neist targust olli ärrapettetu, sis saije temma väga vihhatses, nink lähhät välja, nink lask ärratappa kik latsi Petlehemin nink kike temma pire pääl, kea katte ajastalisse nink noremba olliva, se aja perra, mes temma neist targust olli ärranöudnu.

17. Siis on töeks sanud, mis prohvetist Jeremiast on rägitud, kes ütleb:

18. Ramas kuuldi heält, paljo kaebamist ja nutmist ja ulgumist. Rael nuttis omma lapsi, ja ei tahtnud ennast mitte lasta jahhutada, sest nemmad ei olnud teps ellus.

19. Agga kui Herodes sai ärrasurnud, vata, siis näitas ennast Issanda ingel Josepile unnes Egiptusse maal,

20. Ja ütles: Töuse ülles, ja võtta se lapsuke ja temma emma ennesega, ja minne Israeli male, sest need on surnud, kes lapsukesse hinge püüdsid.

21. Siis töusis temma ülles, ja võttis se lapsukesse ja temma emma ennesega, ja tulli Israeli male.

22. Agga kui temma kulis, et Arkelaus Juda maal kunningaks olli omma issa Herodesse assemel, kartis temma senna minnes. Agga kui temma Jummalast kässo sanud unnes, pöggenes temma Kalilea male.

23. Ja tulli, ja ellas ühhes linnas, mis hütakse Naatsarettiks, et piddi töeks sama, mis rägitud on prohvetite läbbi, et tedda peab Naatsareusseks hütama.

17. Sis saije täüdetus, mes ütteld om läbbi prohveti Jeremia, kes ütlep:

18. Raman om kuultu üts hölli, paljo kaibmist, ikmist, nink hundamist, Rahel ik omme latsi, nink es tahha henda mitte laske römustada, sest nemma olliva hukkan.

19. Ent kui Herodes olli ärrakolu, nätse, sis näüt henda se Issanda engel Josepile unnen Egipti ma sissen.

20. Nink üttel: Tösse ülles, nink vötta sedda last nink temma emma henne mannu, nink minne Israeli male: Sest nemma omma ärrakolu, kea se latse ello otseva.

21. Nink temma tössi ülles, nink vöt sedda last nink temma emma henne mannu, nink tulli Israeli male.

22. Ent kui temma kuuld, Arkelaut Juda ma ülle vallitsevat, omma essa Herodesse assemel, sis peljas temma sinna tulla. Ent unnen sai temma Jummalast mannitsetus, nink läts Kalilea ma kottuste sisse.

23. Nink tulli nink elli ütten linan, mes kutsutas Naatsaret: Et täüdetus saas, mes ütteld om prohvetide läbbi: Tedda peap Naatsarenusses kutsutama.

Mateuksen Evankeliumin kuudes luku.

Katsuge, et teie omma vaesteandid innimeste nähhes ei anna, et teid neist peab nähtama, muido ei olle teil palka teie Issa jures, kes taevas on.

2. Sepärrast, kui sinna vaestele andid annad, ei pea sinna ennese ees laskma passunat aiada, nenda kui sallalikkud tevad koggodusse koddade sees ja ulitsatte peal, et neid innimestest peab austadama. Töest minna ütlen teile: neil on omma palk käes.

3. Agga kui sinna vaestele andid annad, siis ei pea sinno pahhem kässi mitte teadma, mis sinno parram kässi teeb,

4. Et sinno vaesteanded wõiksid sallaja olla, ja sinno Issa, kes sallajasse nääb, kül se sulle maksab avvalikkult.

5. Ja kui sinna Jummalat pallud, ei pea sinna mitte ollema kui sallalikkud; sest nemmad armastavad, koggodusse koddades ja ulitsatte nurkade peal seistes, Jummalat palluda, et neid innimestest peab nähtama. Töest

Kaege, et teije omma vaisteandmist ei te innimiste een, et teie neist saasse nättus: Kui teije nida tete, sis ei olle teil mitte palka taivan omma Essa man.

2. Kui sinna nüüd vaistile annat, sis ei pea sinna mitte henne een laskma passunat ajada, kui ne pilkja teggeva kerkuide sissen nink ulitside pääl, et nemma innimissist saasse kittetus. Töttelikkult minna ütle teile, neil om omma palk käen.

3. Ent kui sinna vaistile annat, sis ärra lasko omma kurra kät mitte teda, mes sinno hä kässi teep:

4. Et sinno vaisteandminne sallajae olgo, nink sinno taivane Essa, ke sallausse sisse kaep, se saap sulle tassoma avvalikkult.

5. Nink kui sinna palvust peat, sis ärra olgo mitte ni kui ne pilkja: kea hääl melel saisva, nink palvust piddava kerku sissen nink ulitse kolke pääl, et nemma innimissist saasse nättus: Töttelikkult minna ütle tei-

minna ütlen teile, neil on omma palk käes.

6. Agga sinna, kui sa Jummalat pallud, siis minne omma kambri, ja panne uks kinni, ja pallu omma Issa, kes sallajas on, ja sinno Issa, kes sallajasse nääb, maksab sulle avvalikkult.

7. Agga kui teie Jummalat pallute, ei pea teie mitte paljo lobbisema, nenda kui pagganad, sest nemmad arvavad, et neid kuuldakse omma paljo lobbisemisse pärrast.

8. Sepärrast ärge sage mitte nende sarnatseks, sest teie Issa teab, mis teile tarvis on, ennego teie sedda pallute.

9. Sepärrast luggege nenda: Meie Issa, kes sa olled taevas, pühhitsetud sago sinno nimmi.

10. Sinno riik tulgo, sinno tahtminne sündko kui taevas nenda ka ma peal.

11. Meie iggapävase leiva anna meile tännapääv.

12. Ja anna andeks meile meie võllad, kui ka meie andeks anname omma völglastele.

13. Ja ärra sada meid mitte kiusatusse sisse, vaid peasta meid ärra kurjast: sest

le, et neil om omma palk käen.

6. Ent kui sinna palvust peat, sis minne omma kambre sisse, nink panne ust henne taggan kinni, nink palle omma Essa sallajan: Nink sinno Essa, ke sallausse sisse kaep, saap sulle tassoma avvalikkult.

7. Ent kui teije palvust peate, sis ei pea teije mitte paljo lobbisema, kui ne paggana: Sest nemma mõtleva, henda kuultus savat omma paljo pajatamisse perrast.

8. Seperrast ei pea teije henda mitte neide arvolisses teggema: Sest teije Essa tijap kül, mes teile vaja om, enne kui teije tedda pallete.

9. Seperrast peate teije nidade pallema: Meije Essa taivan, pühhendetus sago sinno nimmi.

10. Sinno riik tulgo. Sinno tahtminne sündko, kui taivan, nida ka ma pääl.

11. Meije päivalikko leiba anna meile täämba.

12. Nink anna meile andis meije süda, nida kui ka meije andisanname ommile süüdlaisile.

13. Nink ärra saatko meid kiusatusse sisse; enge pästa meid ärra kurjast: Sest sin-

sinno pärralt on riik, ja väggi, ja au iggaveste. Amen.

14. Sest kui teie innimestele nende eksitussed andeks annate, siis annab ka teie taevane Issa teile andeks.

15. Agga kui teie innimestele nende eksitussi mitte andeks ei anna, siis ei anna ka teie Issa teie eksitussi mitte andeks.

16. Agga kui teie paastute, siis ärge sage mitte kurvanäolisseks, nenda kui sallalikkud; sest nemmad tevad omma palle näotumaks, et rahvas peab näggema neid paastuvad. Töest minna ütlen teile, neil on omma palk käes.

17. Agga kui sinna paastud, siis vöia omma pead, ja pesse omma silmi,

18. Et innimessed ei nä sind paastuvad, vaid sinno Issa, kes sallajas on; ja sinno Issa, kes sallajasse nääb, tassub sulle avvalikkult.

19. Ärge kogguge ennestele varrandust Ma peal, kus koi ja rooste sedda ärrarikkub, ja kussa vargad läbbikaevavad ja varrastavad.

20. Agga kogguge ennestele varrandust taevas, kussa ei koi egga rooste ei rikno perralt om riik, nink väggi, nink auvustus iggavetsel ajal. Amen.

14. Sest kui teije neile innismistile neide esitus andisannate, sis saap ka teije taivane Essa teile andisandma.

15. Ent kui teije innimistile neide essitust andis ei anna, sis ei sa teije Essa teije essitust mitte andisandma.

16. Ent kui teije paastute, sis ärge sage mitte kui ne pilkja kurvas: Sest nemma teotava ärra omma palget, et nemma paasten saasse innimissist nättus. Töttelikkult minna ütle teile, et neil om omma palk käen.

17. Ent kui sinna paastut, sis voija omma pääd nink mösse omma palget,

18. Et sinna innimissist ei sa nättus omma paastmissega, enge ommast Essast, ke sallajan om: Nink sinno Essa, ke sallausse sisse kaep, saap sulle tassoma avvalikkult.

19. Ärge kogguge hennele mitte varra ma pääl, kun karri nink roste sedda ärrarikva, nink kun varga perra kaivava nink varrastava:

20. Enge haggeke hennele varra taivan, kun karri nink roste sedda ei rikku, nink

ku, ja kussa vargad läbbi ei kaeva egga varrasta.

21. Sest kussa teie varrandus on, seal on ka teie südda.

22. Silm on ihho künal; kui nüüd sinno silm selge on, siis on keik sinno ihho selge.

23. Agga kui sinno silm pahha on, siis on keik sinno ihho pimme. Kui nüüd valgus sinno sees pimmedus on, kui suur on siis se pimmedus?

24. Ükski ei või kaht issandat tenida, sest ehk temma vihkab teist ja armastab teist; ehk hoiab teise pole, ja pölgab teise ärra. Teie ei või mitte Jummalat tenida ja mammonat.

25. Sepärrast ütlen minna teile: ärge murretsege mitte omma ello eest, mis teie peate söma, ja mis teie peate joma, egga omma ihho eest, mis teie peate selga pannema. Eks ello ennam olle kui toidus, ja ihho ennam kui rided?

26. Pange tähhele linnud taeva al: nemmad ei külva egga leika, egga panne kokko aitade sisse, ja teie taevane Issa toidab neid. Eks

kun varga perra ei kaiva ei ka varrasta.

21. Sest kun teije varra om, sääl saap ka teije südda ollema.

22. Se silm om ihho künal: Kui nüüd sinno silm körralinne om, sis saap sinno terve ihho vallus ollema.

23. Ent kui sinno silm kurri om, sis saap sinno terve ihho pimme ollema. Kui nüüd se valgus, mes sinno sissen om, pimmedus om, kui suur saap sis se pimmedus (essi) ollema?

24. Keake ei voi katte essandat orjata: Sest ehk temma saap ütte vihkama, nink töist armastama: ehk saap ütte mannu jäma, nink töist ärrapölgma. Teije ei või mitte Jummalat orjata nink mammonat.

25. Seperrast ütle minna teile: ärge murretage mitte omma ello eest, mis teije sate söma nink joma: Ei ka omma ihho eest, minkga teije henda sate katma: Es se ello ennamb olle kui söök, nink ihho ennamb kui röiva?

26. Kaege linnokeiste päle taiva al, nemma ei külva mitte, ei pöima ka mitte, nemma ei koggu ka mitte aitu sisse, nink teije taivane Essa

teie olle paljo üllemad kui need?

27. Agga kes on teie seast, kes omma murrega ennese pitkusse jure wõib ühhe küündra jätkata?

28. Ja mis murretsete teie riete pärrast? Pange tähhele lillikessed välja peal, kuida nemmad kasvavad; nemmad ei te tööd egga kehra.

29. Agga minna ütlen teile, et Salomongi keige omma auu sees ep olle mitte nenda olnud ehhitud kui üks neistsinnatsist.

30. Kui nüüd Jummal rohto välja peal, mis tänna on, ja homme ahjo vissatakse, nenda ehhitab, eks siis paljo ennam teid, teie nõdrausklikkud?

31. Sepärrast ei pea teie mitte murretsema egga ütlema: Mis peame meie söma? ehk mis peame meie joma? ehk miska peame meie ennast katma?

32. Sest keik sedda nõuavad pagganad tagga; sest teie taevane Issa teab, et teile sedda keik tarvis lähhäb.

33. Agga nõudke essite Jummala riki ja temma õigust, siis sedda keik peab teile pealegi antama.

toidap neid: Es teije paljo parremb olle, kui nemma?

27. Ent kes voip teije seast omma murretamissega henda ütte küünre ossa pikkembas tetta?

28. Nink minkperrast murretate teije röivaste perrast? Pandke tähhele lillikuid välja pääl, kuitao nemma kasvava: Nemma ei te tööd, nemma ei ketra ka mitte:

29. Ent minna ütle teile, et ka Salomon kigen omman auvustussen ei olle nidade olnu ehhitetu, kui üts neistsammust.

30. Kui nüüd Jummal sedda haina välja pääl nidade ehhitap, mes täämba saisap, nink hommen ahjo sisse heidetas, es temma sedda paljo ennambest teile peas teggema, teije väiko-uskja?

31. Seperrast ei pea teije mitte murretama, nink ütlema: Mes meije same söma, ehk mes meije same joma, ehk minkga es meije henda same katma?

32. Sest sedda kik otsva paggana: Sest teije taivane Essa tijap kül, et teil sedda kik vaja om.

33. Ent otske eesmält Jummala riki, nink temma õigust, sis saap teile se kik päle antus.

34. Sepärrast ärge murretsege mitte homse ette, sest kül homne pääv omma eest murret peab. Igga pävale saab kül ommast vaevast.

34. Seperrast ärge murretage mitte homnetse päiva eest: Sest homnene päiv saap henne eest murretama: Se om kül, et eggal päival omma vigga om.

Luukaan Evankeliumin viidestoista Luku.

Agga keik tölnerid ja pattused tullid temma jure, tedda kuulma.

2. Ja Variserid ja kirjatundjad nurrisesid ja ütlesid: Sesinnane vöttab pattused vasto, ja sööb nendega.

3. Agga temma räkis neile sedda tähhendamisse sanna ja ütles:

4. Missuggune innimenne teie seas on, kellel sadda lammast olleks, ja, kui üks neist temma käest ärrakauks, eks ta jätta ühheksakümmend peale ühheksa körbe, ja eks ta lähhä selle järrele, mis on ärrakaddunud, kunni ta sedda leiab?

5. Ja kui ta sedda leidnud, siis panneb temma sedda omma öllade peale römuga.

6. Ja kui temma koio saab, siis kutsub ta kokko söbrad ja naabred, ja ütleb neile: Olge minnuga röömsad, sest ma ollen leidnud omma

Ent kik müütniko nink pattatse tulliva temma mannu, tedda kuulma.

2. Nink Variseri nink kirjatundja nürrisiva nink ütliva: Sesinnane vöttap pattatsid vasta, nink sööp neidega.

3. Ent temma üttel neide vasta sedda moistukönnet nink üttel:

4. Märane es se inniminne teije sean om, kel sadda lammast om, nink kui temma ütte neist ärrakaotap, ke ei jätta neid üttesakümmend nink üttesa laande, nink ei lä se perra, mes kaotsin om, seni kui temma sedda lövvap?

5. Nink kui temma tedda om löidnu, sis pannep temma sedda omma pihha päle römoga.

6. Nink kui temma koddo tullep, sis kutsup temma kokko omme söpru nink küllaleisi, nink ütlep neile: Römustage henda minnoga, sest

lamba, mis olli ärrakaddunud.

7. Minna ütlen teile, et nenda on rööm taevas ühhe pattuse pärrast, kes meelt parrandab, ennam kui ühheksakümne peale ühheksa öige pärrast, kellele mele parrandamist ei olle tarvis.

8. Ehk missuggune naene on, kel kümme trahma rahha olleks, kui ta käest üks trahma rahha ärrakauks, eks ta künalt ei süta, ja eks ta kodda ei pühhi, ja eks ta holega ei otsi, senni kui ta sedda leiab?

9. Ja kui ta sedda leidnud, siis kutsub ta kokko sõbrad ja naabred, ja ütleb: Olge minnuga röömsad, sest ma ollen se trahma rahha leidnud, mis olli ärrakaddunud.

10. Nenda, ütlen minna teile, on rööm Jummala inglite ees ühhe pattuse pärrast, kes meelt parrandab.

11. Agga temma ütles: Ühhel innimessel olli kaks poega.

12. Ja norem neist ütles issa vasto: Issa, anna mulle se varra, mis minno ossaks tulleb. Ja temma jaggas neile se varra.

13. Ja ei mitte kaua pärrast sedda aega korjas se minna olle löidnu omma lammast, mes kaotsin olli.

7. Minna ütle teile, et nida saap rööm ollema taivan ülle ütte pattustkäändja pattatse, ennamb kui ülle üttesakümmend nink üttesa öigedat, kel pattustkäändmist vaja ei olle.

8. Ehk märane es se naine om, kel kümme tenga om, kui temma ütte tenga ärrakaotap, ke ei läüda künalt, nink ei pühhi kotta, nink ei otsi üssinaste, seni kui temma lövvap?

9. Nink kui temma om löidnu, sis kutsup temma kokko omme söpru nink küllaleisi, nink ütlep: Olge röömsa minnoga, sest minna olle löidnu sedda tenga, mes minna olli ärrakaotanu.

10. Nida, ütle minna teile, saap rööm ollema Jummala englide een ülle ütte pattustkäändja pattatse.

11. Ent temma üttel: Üttel innimissel olli kats poiga.

12. Nink se noremb neist üttel essa vasta: Essa, anna mulle sedda ossa hääst, mes mulle tullep. Nink temma jaggas neile sedda hääd:

13. Nink ei mitte kavva perrast sedda aiga, sis kog-

norem poeg keik kokko, ja läks ärra kaugele male; ja seal pillas ta omma varra ärra, ja ellas önnetumat ello.

14. Agga kui ta keik sai ärrahukkanud, tulli senna male kange nälg; ja tühhi hakkas temma kätte tullema.

15. Ja temma läks ja seisis ühhe koddanikko jures seal maal, ja se läkkitas tedda omma väljale siggo hoidma.

16. Ja temma püdis omma köhto täita tühjest lestidest, mis sead söid, ja ükski ei annud temmale.

17. Agga kui ta parramaid möttid sai, ütles temma: Mitto palgalist on mo issal, kel leiba kül on, agga minna lähhän hukka nälja pärrast!

18. Ma tahan kätte võtta ja omma issa jure minna, ja tahhan temmale öölda: Issa, ma ollen pattu teinud taeva vasto ja sinno ees,

19. Ja minna ei olle ennam väärt, et mind so poiaks hütakse; pea mind kui üks omma palgalinne.

20. Ja temma võttis kätte ja läks omma issa jure; agga kui ta veel kaugel ärra olli, näggi tedda temma issa,

gus se noremb poig kik kokko, nink läts ärra kavvele male: Nink sääl pillas temma omma hääd ärra, vallato kombel ellen.

14. Ent kui temma kik olli ärraprasnu, sis tulli kövva nälg sesamma ma sisse: Nink temmal naksi puduma.

15. Nink temma läts, nink heit henda ütte sesamma ma koddaniko mannu: Nink se lähhät tedda omma nurme päle, tsikko hoitma.

16. Nink temma püüs omma kötto täüta rabbaga, mes tsea söiva: Nink keaki es anna tälle.

17. Ent kui temma jälle henne mannu sai, sis üttel temma: Mittus päivilisi om minno essal, kel leiba viljalt om, ent minna lä näljan hukka.

18. Minna tahha tõusta, nink omma essa mannu minna: Nink tahha temma vasta üttelda: Essa, minna olle pattu tennu taiva vasta nink sinno een.

19. Nink minna ei olle ennamb ni ausa, et minno sinno pojas peap kutsutama: Te minno kui ütte ommist päivilissist.

20. Nink temma tössi ülles, nink tulli omma essa mannu. Ent kui temma veel kavven ärra olli, sis näggi

ja temmale sai halle meel; ja ta jooksis ja hakkas temma ümber kaela, ja andis temmale suud.

21. Agga poeg ütles temmale: Issa, ma ollen patto teinud taeva vasto ja sinno ees, ja ei olle ennam väärt, et mind so poiaks hütakse.

22. Agga issa ütles omma sullastele: Toge keigekallim kuub ja pange temma selga, ja andke sörmus temma sörme, ja kingad temma jalga.

23. Ja toge ja tapke se nuumvassikas, ja sögem ja olgem röömsad:

24. Sest sesinnane mo poeg olli surnud, ja on jälle ellavaks sanud; ja temma olli ärrakaddunud, ja on leitud. Ja nemmad hakkasid röömsad ollema.

25. Agga temma vannem poeg olli väljal: ja kui temma tulli ja koia liggi sai, kulis ta laulmist ja tantsimist.

26. Ja temma kutsus ühhe neist sullasist ennese jure ja kulas, mis se piddi ollema.

27. Agga se ütles temmale: So vend on tulnud, ja so issa on se nuumvassika taptedda temma essa, nink temmal olli tedda halle: Nink temma joosk nink satte temma kala ümbre, nink and temmale suud.

21. Ent se poig üttel temma vasta: Essa, minna olle pattu tennu taiva vasta nink sinno een, nink ei olle ennamb ni ausa, et minno sinno pojas peap kutsutama.

22. Ent se essa üttel omme sullaste vasta: Toge tänna kige parrembat särki, nink pandke temma sälga, nink andke sörmust temma käe külge, nink kängi jalga:

23. Nink toge södetu vassikat, nink tapke ärra: Nink sögem nink olgem röömsa:

24. Sest sesinnane minno poig olli kolu, nink om ellavas sanu: Nink temma olli ärrakaddonu, nink om löitu. Nink nemma naksiva röömsa ollema.

25. Ent temma vannemb poig olli nurme pääl: Nink kui temma koddo lähhüde tulli, kuuld temma laulmist nink tantsmist:

26. Nink temma kuts ütte neist sullasist henne mannu, nink küsse, mes se olnes.

27. Ent temma koste tälle: Sinno velli om tulnu: Nink sinno essa om södetu vassi-

nud, et ta tedda on tervelt jälle sanud.

28. Ja temma sai vihhaseks, ja ei tahtnud mitte sisse minna; siis läks temma issa välja ja pallus tedda.

29. Agga ta vastas ja ütles issale: Vata, ni mitto aastat tenin minna sind, ja ei olle ial ülle sinno sanna käinud, ja sinna ei olle mulle ellades ühte sikkogi annud, et ma olleksin võinud omma söbradega rõmus olla.

30. Agga kui sesinnane sinno poeg sai tulnud, kes sinno varra horadega nahka pannud, olled sinna se nuumvassika temma pärrast tapnud.

31. Agga ta ütles temma vasto: Poeg, sinna olled ikka mo jures, ja keik, mis minno on, on sinno pärralt.

32. Nüüd peaks sinno meel hea ja rõmus ollema, et sesinnane sinno vend olli surnud, ja on jälle ellavaks sanud; ja et ta olli ärrakaddunud, ja on leitud.

kat ärratapnu, et temma tedda tervelt om taggasi sanu.

28. Ent temma saije vihhatses, nink es tahha sisse minna. Sis läts temma essa välja nink pallel tedda.

29. Ent temma koste nink üttel essale: Nätse, ni mitto ajastaiga orja minna sinno, nink ei olle eale sinno kässu ülle astnu, nink sinna ei olle mulle eale sikka andnu, et minna omme söpruga röömsa olles.

30. Ent kui sesinnane sinno poig om tulnu, ke omma hääd portega om ärrasönu, sis ollet sinna tälle södetu vassikat ärratapnu.

31. Ent temma üttel temma vasta: Poig, sinna ollet ikkes minno man, nink kik mes minnul om, se om sinnul.

32. Ent sul sündi röömsa nink hä-melelik olla, sest sesinnane sinno velli olli koolnu, nink om jälle ellavas sanu: Temma olli kaotsin, nink om löitu.

II. KARJALAN KIELTÄ.

I. Mateuksen Evankeliumista.

(Tverin Karjalasta.)

Toinen Luku.

Kuin šündü Jisus Judejan linnašša Wifleemašša kuningahan Irodan päivinä, ka tuldiih päivän-novžuolda tiedäjät Jerusalimah i paistiih:

2. Missä on šündünüt Judejoin kuningaš? näimmä müö hänen tähen päiväzen novžu-rannašša, i tulimma hänellä kumarduatšemah.

3. Tämän kuuluštahuo Iroda hädävdü i hänen-kera kaiki Jerusalima.

4. I keräi kaiki vanhemmat pappilissošta da rahvahašta kirjamiehet, i toimitti heildä: missä šündüv Kristos?

5. Hüö šanottiih hänellä: Judejan Wifleemašša; niin on prorokašta kirjutettu:

6. I šie, Wifleema Judan mua, ni millä et uo pienembi Judan vanhemmilla: šivšta lähtöv vanhin, kumbane paimennuttav mivn inehmizet Izruaelin.

7. Silloin Iroda kutšu peitokkali tiedäjät, i toimitti heildä, kuh aigah tähti ožuttih.

8. I tüöndähüö hiijät Wifleemah, šano: mängiä i hüväzešti tiijuštakkua šündüjäh-nähä; i kuin tüö lövvättä hänen, šanokkua mivla, i mie lähen, hänellä kumarduatšen.

9. Kuunneldiih hüö kuningua i lähteih; i ka tähti, kummasta nähtiih päiväzen novžu-rannašša, hiijän-iessä šiirdiälietših, kuni ei tulduo šeizavdun žen paikan-piällä, missä oli šuurišündü.

10. Nähtüö, tähti piettü, ülen äijäldi ihaššuttiih.

11. I mändüö huonehukšeh, nähtiih šuurišünnün hänen muamon Muarien-kera, i muah-šua hänellä kumarduatšettiih, i avattuo hänellä omat takat, lahjottiih händä kullalla, luadonalla i voidiella.

12. I unissa oli heillä šanottu, ei männä järelläh Irodan-luo, i hyö lähteih toista tiedä-müöt omah randah.

13. Hiijän lähtehüö, ka Jumalan angeli ožuttih Ossipalla unissa i šano: novštuo ota šuurisündü i hänen muamo, i pagene Egiptah, i ole šielä, kuni en šano šivla; tahtov Iroda etšie lasta i händä tappua.

14. Novštuo otti hiän šuurišünnün i hänen muamon üöllä, i läksi Egiptah.

15. I oli šielä Irodan šurmah-šua; ana liev Jumalan šanua-müöt, prorokašta šanottuo: Egiptašta kutšun oman poijan.

16. Šilloin nähtüö Iroda, jotto tiedäjät händä vain nagrokši otettiih, ülen äijäldi šiändü, i tüöndähüö tappo kaiki lapset Wifliemašta i hänen ümbärissäldä, kakšivuodizet i nuoremmat, šidä aigua-müöt, kuin toimitti tiedäjistä.

17. Šilloin tuli prorokan Jeremein šanalla:

18. Iäni kuulu Ruamašša, itku i ohkanda i rüngümine šuuri; Rahila itki omie lapšie, i ei tahton heitiä itendiä, jotto heidä evle.

19. Irodan kuolduo ka Jumalan angeli unissa ožuttih Ossipalla Egiptašša, i šano:

20. Novštuo ota šuurišündü i hänen muamo, i mäne Izruaelin muah, kuoldiih hänen hengen etšijät.

21. Hiän novštuo otti šuurišünnün i hänen muamon, i tuli Izruaelin muah.

22. Kuuluštahuo, jotto Arhelai istuih kuningahakši oman tuaton Irodan šijalla Judejašša, varai šinne männä; unda-müöt mäni Galilejan randah.

23. I mändüö rubei elämäh linnašša, nimie-müöt Nazarietašša; ana liev prorokan šanalla: Nazoreiksi nimittiätšöv.

Viides Luku.

Nähtüö Jisus rahvahan, novži goralla; i kuin hiän istuotših, lähendiätšettiih hänen-luo hänen opaššettavat.

2. I rubei itšeštä niin heidä opaštamah:

3. Ožakkakat kevhät hengellä; hiijän on taivaš-kuningahuš.

4. Ožakkahat itkijät; hüö käržütäh.
5. Ožakkahat tüünet; hiijän liev mua.
6. Ožakkahat toven tahtojat i šuvatšijat; hüö küllässütäh.
7. Ožakkahat kaikilla hüvän luadijat; heilä itšellä hüvä liev.
8. Ožakkahat puhtahat šiämellä; hüö Jumalua nähäh.
9. Ožakkahat šovinnon luadijat; hüö nimittiätšetäh Jumalan poijiksi.
10. Ožakkahat oigeista-šüin porotetut; hiijän on taivaš-kuningahuš.
11. Ožakkahat tüö oletta, konža havkutah teidä i porotetah i jogo pahan šanan mivn-täh tiijän-piällä ažetetah.
12. Ihaštukkua i hüvällä mielin olgua, šuuri teilä on palka taivahašša; niin ollah porotetut prorokat, kumbazet iellä teidä oldiih.
13. Tüö oletta muan šuola; kuin rikkuotšennov šuola, millä šuoluatšov? ni midä ei rubie šilloin makšamah, a vain pois hänen kuatah i jalloilla tallavduv.
14. Tüö oletta ilman valgie; ei voi peitiätšie linna, goralla šeizatettu.
15. Ei go viritetä tuohušta i kattien alla panna, a ülähäkši, i ana palav kaikien-täh, ket ollah talošša.
16. Niin ana valguov tiijän valgie inehmizien-ieššä, jo ana nähtäis tiijän hüvät aziet i kiitettäis tiijän tuattuo, kumbane on taivahašša.
17. Elgiä go pidäkkiä mieleššä, jotto mie tulin rikkomah zakonua ali prorokkoja; en tullun rikkomah, a täytämäh.
18. Amin šanon teilä: terämbieh taivaš i muailma häviev, a ei hävie üksi tähüt ali üksi piirütüs zakonašta, kuni kaiki ei luadietše.
19. Ken rikkonnov ühen näistä pienistä käššennöistä, i niin opaštannov inehmizie, pienin liev taivaš-kuningahuošša; a ken luadiv i opaštav, žen šuureksi pannah taivaš-kuningahuošša.
20. Šanon teilä: kuin tiijän oigehuš ei liene šuu-

rembi kirjamiehien da Farisejoin oigehušta, että liene taivaš-kuningahuošša.

21. Kuulija tüö, mi oli šanottu ennen-eläjillä: elä tapa; ken tappanov, že viärittiätšöv vanhemman-ieššа.

22. A mie šanon teilä: jogohine, ken tühjäštä toista vihuav, viärä on vanhemman-ieššä; ken toista virkanov: raka, viärä on rahvahan-ieššä; a ken toista šanonnov umbituhmakši, šidä on mistä-šüin panna tulizeh geennah.

23. Kuin šie tuonnet šivn lahjan oltarin-edeh, i šiinä muissutat, jotto toine pidäv šivn-piällä midä ni olgah,

24. Jätä ših šivn lahja oltarin-edeh, i mäne iellä luai šovindo toizen-kera, i šilloin anna šivn lahja.

25. Luai terväh šivn vihazniekan-kera šovindo, kuni olet hänen-kera matašša; ana ei šuata šilma šivn vihazniekka vanhemman-luo, i vanhin šivn andav toizella, i pandu lienet ravdoih.

26. Amin šanon šivla: et šieldä piäže, kuni et anna jälgimästä kodrantua.

27. Kuulija, mi oli šanottu ennen-eläjillä: elä luai toizen naiz-inehmizen-kera pahua.

28. A mie šanon teilä: jogohine, ken katšahtav toizen naizen-piällä i mieleššä pidäv pahua, že jo luadi pahan omalla hengellä.

29. Kuin oigie šivn šilmä šilma pahah šuattav, pissä pois i luo itšeštäš; parembi šivla on, ana häviev mi olgah šivn hibieštä, a ei kaikella hibiellä olla luoduna tuli-geennah.

30. I kuin oigie šivn käzi pahah šilma šuattav, leikua kädeš i luo itšeštäš; parembi šivla on, ana häviev mi olgah šivn hibieštä, a ei kaikella hibiellä olla luoduna geennah.

31. Oli šanottu: ken laškenov itšeštä oman naizen, ana andav hänellä lašku-kirjan.

32. A mie šanon teilä: jogohine, ken laškov oman naizen, vain ei pahan luadimon-täh toizien-kera, itše šuattav händä pahah, i ken laškietun ottav, pahua luadiv.

33. Vielä kuulija, mi oli šanottu ennen-eläjillä: et valehukšeh vannuotše, makšat Jumalalla šivn vannuotšennan.

34. A mie šanon teilä, ni kuin ei vannuotšie,
35. Elä go taivahalla, hiän on Jumalan šija; elä go mualla, hiän on aluštana hänen jalloila; elä go Jerusalimalla, hiän on šuuren kuningahan linna.
36. Elä go vannuotše omallaš piälläš; et šie voi ühtä tukkua valgiekši ali muššakši muuttua.
37. Olgah tämä teilä šana: niin, niin, ei, ei; a mi liigua virkuatšov, že jo i kehno.
38. Kuulija tüö, oli šanottu: šilmä šilmäštä i hammaš hambašta.
39. A mie šanon teilä, ei vaššata pahua; a ken iškenöv šilma oigieh šivn nägöh, kiänällä hänellä toine.
40. I ken tahtonov šivn-kera hoppuotšie i kiskuo šivlda vuatevš, anna hänellä i šoba.
41. I ken ottanov vägeh šilma viršan aštuo, mäne hänen kera kakši.
42. Ken pakkuov šivlda, anna; i ken tahtov šivlda vellakši ottua, elä jätä.
43. Kuulija, mi oli šanottu: šuvatše šivn lähehistä, a vihazniekkua šivn elä šuvatše.
44. A mie šanon teilä: šuvakkua tiijän vihazniekkoja, hüviä paiskua tiijän havkujien-piällä, hüviä luadikkua pahan tahtojilla teilä, i kumarrelgua pahan luadijista teilä i tiijän porottajoista.
45. Ana lienettä tiijän taivahallizen tuaton poijat, kumbane paistav päivästä hüvien i pahojen-täh i laškov vihmua oigeila i riähkähizillä.
46. Kuin šuvannetta tiijän šuvatšijoja, miitüš teilä palka? Ei go i miitarit šidä luaita?
47. I kuin šebialettä vain tiijän pühä-vellilöjä, min liigua luaitta?
48. Niin olgua tüö žen hüvähüöt, min hüvähüš on tiijän taivahalline tuatto.

Kuudes Luku.

1. Katšokkua, elgiä andakkua pakkuojazilla rahvahan aigana, ana teidä nähtäis; a kuin ei niin, ei liene palkua tiijän tuatošta, kumbane on taivahašša.

2. A konža šie annat pakkuojazilla, elä lašše kuulovilla, kuin luaitah viižahat rahvahašša i pihoila, ana toizet kiitettäis heitä; amin šanon teilä, otetah oman palkan.

3. A šie konža annat pakkuojazilla, niin luai, ana ei tiedäis šivn važamie käzi, min andav oigie.

4. Ana šie annat pakkuojazilla peitošša, i šivn tuatto, nähtüö peitošša, makšav šivla šilmissä.

5. I konža kumardelet, elä luai niin kuin viižahat; hüö rahvahašša i tie-šuaroila šeizuossa šuvatah kumarrella, ana toizet nähtäis; amin šanon teilä, jotto otetah oman palkan.

6. A šie konža kumardelet, mäne omah aitah, šalbua ovi, i kumardele šivn tuatolla peitošša; i šivn tuatto, nähtüö šilma peitošša, makšav šivla šilmissä.

7. Kumarrelešša elgiä liigua paiskua, kuin vierottomat.

8. Hüö mieleššä pietäh, jotto äijän pagizennan-täh Jumala kuuluštav; elgiä olgua muozet; tiedäv tiijän tuatto, mida teilä pidäv, iellä tiijän pakkuondua.

9. Niin tüö kumarrelešša lugiekkua: "Tuatto miijän, kumbane olet taivahašša, ana hüvittiätšöv nimi šivn;

10. Ana tulov šivn kuningahuš; ana on šivn vällä kuin taivahašša i mualla;

11. Hengen-pideiksi leibiä anna meilä aino;

12. I jätä meilä miijän vellat, kuin i müö jättälemmä miijän velganiekoila;

13. I elä meidä šuata vaivah, i piäššä meidä pahašta; šivn on kuningahuš i vägi i kavnehuš ijin-igäh, amin."

14. Kuin jättälettä inehmizilla hiijän viärükšet, jättäv i teilä tiijän taivahalline tuatto.

15. A kuin että jättäle inehmizillä hiijän viärükšie, i tiijän tuatto ei jätä teilä tiijän viärükšie.

16. A konža pühitättä, elgiä olgua kuin viižahat tuškevdunuot; hüö mušsennetah omie nägölöjä, ana toizet nähtäis heidä pühittämäššä; amin šanon teilä, otetah oman palkan.

17. A šie pühittiässä voija omaš piäš i peže omat nävät;

18. Ana toizet ei nähtäis šilma pühittämässä, i vain peitošša šivn tuatto; i šivn tuatto, nähtüö peitošša, makšav šivla šilmissä.

19. Elgiä šiäštäkkiä itšen-täh eluo mualla, missä mado i rietta šüöv, i missä varraštajat kaivetah i viijäh.

20. A šiäštäkkiä itšen-täh eluo taivahašša, missä ei go mado ei go rietta šüö, i missä ei go varraštajat kaiveta i viijä.

21. Missä on tiijän elo, šielä liev i tiijän hengi.

22. Hibien valgie on šilmä; kuin šilmä šivn liev puhaš, kaiki šivn hibie liev valgie.

23. A kuin šivn šilmä liev paha, kaiki šivn hibie liev pimie; kuin valgie, mi on šivša, on pimie, že midä enämmäldi pimie.

24. Ni ken ei voi kahta izändiä kuunnella; ühtä rubiev šuvatšomah, a toista algav vuardua; että voi Jumalua kuunnella i mamonua.

25. Žen-täh šanon teilä: elgiä huoluštalietšekkua tiijän hengen-täh, midä šüvvä i midä juvva, ei go tiijän hibien-täh, midä piällä panna; ei go hengi šuurembi ole šüömistä, a hibie vuattieda?

26. Katšahtakkua lendäjien lindulojen-piällä; hüö ei go külvetä ei go leikata ei go aitoih kerätä, i tiijän taivahalline tuatto šüöttäv heidä; että go tüö ole äijä paremmat heidä?

27. I ken teistä huolova huolovana ollešša vois omalla kažvolla ühen vuakšan lizätä?

28. I vuattieh-nähä midä piettä huolda? katšokkua peldokukkie, kuin hüö kažvetah: ei hüö luaita ei go kezrätä.

29. I šanon teilä: i Salomona kaikešša omašša kavnehuošša evlun šuorietšen kuin näistä jogo kukkane.

30. I kuin peldo-heinästä, kumbane nüt vihottav, a huomena kivguah panuotšov, Jumala niin vuatitšov, ei go äijä enämmäldi teidä, vähävierollizet?

31. Niin elgiä huolešša paiskua: midä rubiemma šüömäh, midä juomah, i min piällä panemma?

32. Kaikie näidä vierottomat etšitäh; tiedäv tiijän taivahalline tuatto, kaikie näidä pidäv teilä.

33. Etšikkiä tüö iellä Jumalan kuningahušta i hänen totta, i nämä kaiki teilä lietäh.

34. Elgiä huoluštalietšekkua huomenellizen päivän-täh; huomenelline itše huolda pidäv; jogo päivällä on oma huoli.

Neljästoista Luku.

1. Ših aigah kuulušti Iroda nelläš vanhin šündüruohti-nah-nähä.

2. I šano omilla lähizillä: tämä on rissittäjä Iivana, hiän kuoleista virgoi, i hänen-tuatši nämä kummat ollah.

3. Tämä Iroda otti Iivanan, šido i pani hänen rav-doih Irodiadan, oman vellen Hilipän naizen-täh.

4. Iivana hänellä pagizi: ei šovi šivla eliä hänen-kera.

5. I tahto Iroda tappua händä, da varai rahvašta, rahvaš händä piettiih prorokkana.

6. Irodan šündü-päivänä kargai keššellä Irodiadan tütär, i tabah mäni Irodalla.

7. Žen-täh jiäkšietšennän-kera toivotti kaikie andua hänellä, midä hiän pakkois.

8. A hiän oman muamon kuhjutandua-müöt šano: anna mivla nüt purdilolla rissittäjän Iivanan piä.

9. I tuškevdu kuningaš; da jiäkšietšennän-täh i o-mahizien-täh kääški hänellä andua.

10. I tüöndähüö leikai Iivanalda piän türmäššä.

11. I tuodiih hänen piän purdilolla i annettiih tütöl-lä; i hiän vei omallah muamolla.

12. I tulduo hänen opaššettavat otettiih hänen hibien i kätkeih; i tulduo šanottiih šündüruohtinalla.

13. I kuuluštahuo Jisus läksi šieldä veneheššä üksi-tein tühjäh paikah; i tiijuštahuo rahvaš hänellä-jällesti jal-gazin linnoista tuldiih.

14. I lähtehüö Jisus äijä rahvašta nägi, i hellä oli heidä-vaš i hiijän voimattomat tervehütti.

15. Jo kuin oli müöhä, tuldiih hänen-luo hänen opaš-šettavat i paistiih: tühjä tämä paika, jo i aigo tuli; lašše šie rahvaš, ana mändäis külih i oššettais itšellä šüömistä.

16. Jisus šano heilä: ei, miksi männä; tüö andakkua heilä šüvvä.

17. A hüö šanottiih hänellä: evle tiälä enämbiä, vain viizi mövküö i kakši kalua.

18. I hiän šano: tuogua hiijät mivn-luo tänne.

19. I kääši rahvahalla istuotšie nurmella, i ottahuo viizi mövküö i molemmat kalat, katšahtih taivahaže i risti hiijät, i katkohuo ando opaššettavilla mövküt, a opaššettavat rahvahalla.

20. I kaikin šüödiih i küllääššüttiih; i otettiih jiänöšpaloja kakšitoistakümmendä tävtä vakkua.

21. A šüöjie miehie oli viideh tuhandeh-šua, ilman naizitta i lapšitta.

22. Šidäže aigua Jisus kääši omilla opaššettavilla männä i iellä händä olla toizella puolella, kuni hiän laškov rahvahan.

23. I laškehuo rahvahan, novži goralla üksin kumardelomah; jo müöhä oli, hiän üksin šielä oli.

24. A venehtä keškimerellä kandali veellä; oli vaštatuuli.

25. Vähiä ennen päiväzen novžuo tuli hiijän-luo Jisus, jalgazin merdä-müöt.

26. I nähtüö händä merdä-müöt aštumašša, pölläšüttiih i paistiih: nägüv meilä; i šäräydühüö mögähettiih.

27. Šidä kerdua šano heilä Jisus: uroštukkua, mie olen, elgiä varakkua.

28. Vaštah šano Pedri: hospodi, kuin šie ollet, kääše mivla tulla šivn-luo vettä-müöt.

29. I hiän šano: tule; i lähtehüö veneheštä Pedri aštu vezilöjä-müöt šündüruohtinan-luo.

30. I kuin nägi Pedri šuuren tuulen, pölläštü i rubei uppuamah i mögähtih: hospodi, piääššä milma.

31. I terväh Jisus oiendi kiän, otti hänen i šano hänellä: vähävierolline, miksi et uškon?

32. I kuin hüö mändiih veneheže, heiti tuulen.

33. Veneheššä olijat lähendiätšehüö kumarduatšettiih hänellä i paistiih: tovešta šie olet Jumalan poiga.

34. I ajahuo poiki tuldiih Gennisarietan muah.

35. I tunnuštahuo händä šigäläzet eläjät, tüönnettiih kaikie šidä randua-müöt, i tuodiih hänen-luo kaiki läzijät.

36. I ruguolietšettiih hänellä, vain hiän andais košsuttuatšie hänen helmoja; i ket košsuttuatšettiih, ne tervehüttiih.

Seitsemästoista Luku.

I kuuven päivän-jälgeh otti Jisus Pedrin i Juakovan i hänen vellen Iivanan, i hiijän-kera üksien novži korgiella goralla.

2. I muuttih hiijän-ieššä, i valgoi hänen nägö kuin päiväne, i hänen vuattiet oldiih valgiet kuin ilman valgie.

3. I ka ožuttuatšettiih heilä Moisei i Ilja, pagizomašša hänen-kera.

4. I šano Pedri šündüruohtinalla: hospodi, hüvä on meilä tiälä olla; kuin tahtonet, luaimma tiälä kolme majua, šivla ühen i Moiseila ühen i ühen Iljalla.

5. Kuin vielä hiän pagizi, ka valgie pilvi katto hiijät; i ka iäni pilveštä kuulu: tämä on mivn armaš poiga, händä-vaš hüvä olen, šidä kuunnelgua.

6. I kuuluštahuo opaššettavat kumualleh langettiih i äijäldi pölläššüttiih.

7. I lähendiätšehüö Jisus koššahutti heidä, i šano: novškua i elgiä varakkua.

8. I avattuo omat šilmät, ni kedä ei nähtü, vain ühtä šündüruohtinua.

9. Lähtiessä goralda vakušti heilä Jisus: ni kellä elgiä niändiä šanokkua, kuni inehmizen poiga ei virguo kuoleista.

10. I küžüttiih häneldä hänen opaššettavat: midä kirjamiehet paisah, Iljalla pidäv iellä tulla?

11. Jisus sano heilä vaštah: Ilja iellä tulov i kaiki luadiv.

12. I šanon mie teilä: Ilja jo tuli, i ei tiijuššettu händä, i luaittiih hänellä, min tahottiih; niin i inehmizen poiga rubiev heistä tirpamah.

13. Šilloin kekšittiih opaššettavat, rissittäjäh Iivanah-näh pagizov.

14. I kuin tuldiih hüö rahvahaže, tuli hänen-luo mieš i kumarrukšien-kera hänellä pagizi:

15. Hospodi, ole hellä mivn poigua-vaš, uužilla kuuloila paha piekšäv händä, i äijäldi vaivuatšov; äijän kerdua langielov tuleh, i äijän kerdua vedeh.

16. I toin mie hänen šivn opaššettavien-luo, i ei voidu händä tervehüttiä.

17. Vaštah šano Jisus: o vierotoin i rikkuotšennun rodukunda, viiko go olla tiijän-kera? viiko go tirpua teidä? tuogua händä mivn-luo tänne.

18. I kieldi händä Jisus, i läksi häneštä lembo i tervehtü bribatšu šiidä-šua.

19. Šilloin lähendiätšehüö opaššettavat šündüruohtinan-luo üksitällen paistiih: midä-müöt müö emmä voinun händä porottua?

20. Jisus šano heilä: tiijän ei-uššondua-müöt; amin šanon teilä: kuin ollov teisä uššonda kargitšan jüvän-muone, virkatta tällä goralla: mäne tiäldä tuanne, i mänöv; i kaikie rubietta voimah luadie.

21. Pahalazet ei porottuatšeta, vain malitulla da pühitännällä.

22. Kuin hüö Galilejašša elettiih, šano heilä Jisus: annettu lienöv inehmizen poiga inehmizen käzih.

23. I tapetah händä, i kolmandena päivänä virguov. I äijäldi oldiih tuškevdunuot.

24. Kuin hüö tuldiih Kapernaumah, tuldiih Pedrinluo didrahman keriäjät i šanottiih: tiijän opaštaja ei go anna didrahmua?

25. Hiän šano: niin. I kuin mäni kodih, ennätti häneldä küzüö Jisus: kuin šie piet mieleššä, Simona? mualoin kuningahat keštä vevon otetah ali kinsonan? omista go poijista ali vierahista?

26. Pedri hänellä šano: vierahista. Jisus šano hänellä: niin omat poijat ollah välläliizet.

27. Ana emmä luai heilä pahua mieldä; mäne, luo ongi mereh, i kumbane iellä puuttuv kala, ota; i avattuo häneldä šuu, lövvät statiran; žen ottahuo makša heilä mivšta i itšeštäš.

II. Satuja.

1. Paholaisen antama jauhinkivi.

(Suojärveltä.)

Oi ennen kaks velʹlestä, üks on bohatta, toine keühä. Bohatta velʹli loaďie muistoazed; kutšuu bohatad, keühäd, kai kutšuu muistoazih; a velʹlie ei kuţu, vihan pidää velʹlen peäl. Ken tulloo muistoazih, se tuogah lehmän kintun tullez tuomaziks. No, huomen heil jo muistoazed tuloo; keühä velʹli muţoilleh küzüü, duumoa: "issemmägö ainavon lehmän?" Lehmän iski loškai, tagasorkan ottaa velʹlen muistoazih viijä. Velʹli tuli vastah pordahilla, ei lasse pertih. "Vie", sanoo, "lihas kehnon kädeh!" Mänöö lihatakan kera koďihes, akalleh sanoo: "kehnon kädeh käski viijä lihad." No, lähtöö kehnon luo lihoi kandamah; mänöö, mänöö metšäh hüvän palan, tuloo lehmien paimoi vastah. Mužikka lihatakan kera küzüü: "ken sie olet?" — "Mie olen kehnon lehmien paimoi; kunne mänet?" — "Mie lähin kehnol lihoi viemäh, velʹli käski." — "Hüvin mänöö nügöin lihas; kolmeh kümmeneh vuodeh kehno ei ole mujannuh lihoa." Paimoi ńeuvoo hänellä: "elä ota ďeńgoa, ota", sanoo, "suurez ţupuz on katettu haʹjakalla jauhoinkivi; siulaz andaa lihois." No, hänellä kehno sen jauhoinkiven ando. Häin siid lähti koďih astumah kiven kera. Mäńi koďih, azetti kiven suureh ţuppuh ruista jauhomah; no, kivi jauhomah, no, kivi jauhomah; pertin-täüven ruista loadi, dai uksen avai, dai sinţöi täüzi ruista tuli, dai toizen uksen avai, dai tanhul tuńgeudu täüdeh, dai saraih ţumu roďi ruista. Nügöin vuodi sarain ragolois rugehed, kogo huonehed mäńi umbinaizeks rugeheh.

No, siidä erähän kerran bohatta velʹli hevod tüöndää pihal juomah. Mäńi pordahilla katšomah, kazakoilla sanoo:

"mäŋgeä, hevod otatt' eäreh, paskoi kerätäh erähän brujan." Männäh kazakad, soahah kiiŋi, viijäh izännäl, sanotah: "ei süüvä paskoi hevod." No, izändä küzüü: "midä hüö süüväh?" — "Süüväh ruista, toista tippuu; huonehiz on kukasta kummoa, ku' keühän koďi umbipäiz on rugehes." No, bohatta velli sanoo: "lähen, kaţon, oŋgo se tozi, mi kumma sih nügöin tuľ." Siid mäńi katšomah: on siid kumma! No, mäńi perttih ielleh, vellen perttih, katšoo: omba siid nüd ruista! Katšooba ţuppuh: on sie haľjakal katettu kivi, ühtä ruista jauhoo. No, vellellä sanoo: "müö nügöin kivi netše miulań." Toine velli sanoo: "en müö." Häin ühtä tiŋgietehes: "ota mi tahto ďeŋgoa." Siid herskahtah keühän vellen mieli müömäh kiven, i möi; otti ďeŋgoa siid kives mońie miľjańie.

Jäi keühä velli ďeŋgoin da rugehen kera sih koďihez istumah. Bohatta velli mäńi koďihez opaď kiven kera. Siid häin duumaitšoo venehil lähtie turrul kiven kera. Lähti venehien kera merel, tüöndi kiven suoloa jauhomah. No, kivi jauhomah; kai venehed täüveks jauho suoloa. Izändä kivie kieldeä voi ei. Siid mändih hyö mereh, upottih venehed da mužikad; se bohatta velli loppih, kuoli mereh. A jauhoinkivi nüd jauhoo suoloa meilä sielä; sidä suoloa onnakko süömmä müö.

---

2. Iivana Osatoin.

(Suojärveltä.)

Iivana Ţoastitoin kuutta kuniŋgastä, seiţendä soarie kuundeľ; kuz ei dobroa hänelleh roďinuhes. Ainoz oli jauhomaz; kivi kirguo jauhojez: "Kieva dobroa, Kieva dobroa." Häin lähtöö Kievah, kiioskoil kńeäzäl pürgietėh: "ota milma roadieh." — "Midä oled roadanuh ennen?" — "Jauhomaz olen olluh." — Dai häin pańi jauhomah. Häin jauho, ei hüväksi kaţo roaduo sidä, läht' eäreh siidä. Lähti metšäh astumah; mänöö gluhoih korbeh. Sielä ühtüü koďi hänelleh, ülen hüvä koďi. Mänöö koďih sih; sih on stola azetettu; süömistä, juomista kaiken jütüttä sih oli pandu;

midä moal olloo, sidä i siid on. Häin otti, söi ńäppäi, kummaistagi vähäzen otti; sih i vatša täüdü. Hörkistelih siid, katšoo: tuloo kakstoistkümmendä ńeijistä; häin peittüö päţin alla, ufatkoin piettäväh loukkoh tuńgieteh. Tullah ńeiďized perttih: "ohoh, täh on iśehmizen roduo käünüh." Davai händ' etšimäh; eţittih, eţittih, ei voidu löüdeä. Kirguo ńeiďine: "olled vanhemb itšie uroš-ţura, toatoiks tervehän; naiš-ţur' olled vanhemb itšie, moamoiks tervehän; iţen-igähiśe olled uroš-ţura, sulhazeks tervehän; naiš-ţur' olled iţen-igähiśe, sizäreks tervehän; olled nuoremb itšie uroš-ţura, velleks tervehän; naiš-ţur' olled nuoremb itšie, tüttäreks tervehän." Ei jeäviete. Toizeh kerdah kirguo; ei jeäviete. I kolmandeh kerdah kirguo; siidä jeävih. Ruvettih igie ţotaimah: ühen-igähized. Ottoa hänen sulhazeks; roďih hänelleh eleä hüvä ülen.

Eletäh, ollah. Siidä tuloo heilä proažńikka Blahvešenja. Istuo pahal mielin miez. Muţoi küzüö: "midä oled, miez armas, pahal mielin?" — "Olen: proažńikka meil on vuuvez vuodehiśe, Kievaz kirikküö pietäh, sluužitah." — "Himoittoago männä siulas, miez armas?" — "Himoittaiz, k' ei soa peässä." Služantkoil käsköö muţoi: "mängeä, tuotta hevon da brujad, kudamie toatto pidi vuuvez kerran, kudamal hevol ajo vuuvez kerran". Mändih, tuodih hebo da brujad. "Suorie, miez armas, mäne, aja nüd." Lähti ajamah. Kaţotah Kievassa, nouzoo koilizes päin kuin zoľatähti roun'. No, i tuloo kirikön pihah, sido hevon patšahas, kai piha valgoi; rahvas kaţotah. Kirikköh mäńi, ńi kuz ei nähtü sobie moizie. Kiriköz oli sluužban aijan, läht' eäreh, hevolla selgäh nouzi. Ei tuttu, mi häin miehin oli. Lähti koilizeh päin ajamah, mäni muţoin luoksi.

Eleä, on; tuloo heilä Virboi proažńikka. Istuo pahal mielin; muţoi küzüö: "midä oled, miez armas, pahal mielin?" — "On meilä proažńikka vuuvez vuodehiśe, Virboi; Kievaz kirikküö pietäh, tuohuksed on jogahizel käez da vitšazed. — "Himoittoago siulas, miez armas, lähtie sinne?" — "Himoittaiz, ka eibä soa peässä." — "Peäzed." Käsköö služantkoil: "mängeä, tuotta hevon da brujad, kudamal ka-

hez vuuvez kerran ajo hevol da kudamie brujie kerran peällä pidi toatto." Tuodih hebo, brujad. "No, šuorie, miez armas." Häin šuorii, nouzi hevolla selgäh, kaht' ozoa kaunehemb oi kuin enzimäin. Kievas kaţotah: nouzoo ku' zoťatähti kahta ozoa kaunehembi kuin oli Blahvešenjana. Ajo kirikön pihah, sido hevon patšahas; sluužban aijan oli kiriköz, rahvas ei tiijä, mi häin on. Sluužba proiji; lähti kirikös eäreh, nouzi hevolla selgäh; lähti koilizeh päin ajamah; mäńi muţoin luo kodih.

Mänöö ńedäli aigoa, tuloo Äijäpäivä. Suovattan illal istuo pahal mielin; muţoi küzüö: "midä oled, miez armas, pahal mielin?" — "Meilä on proažńikka Kievassa vuuvez vuodehińe, Äijäpäivä; tuohuksien kera molitah; tuohuksed jogahizel käez on; spoassoa vassatah; ümbäri kirikös käüväh, kristossitah jäitšeä, suuda annetah." — "Himoittaisk' siules, miez armas, männä sinne?" — "Himoittaiz, ka soa ei." Muţoi sanoo: "mintäh ei soa?" Služantkoil käsköö: "mängeä, tuotta, kudamal toatto kolmez vuuvez ajo hevol kerran, kudamie sobie kolmez vuuvez kerran peällä panettel, ned sovad tuogoa." Käsköö sulhazella: "šuorie, miez armas." Häin šuorii, nouzi hevolla selgäh, lähti ajamah. Kievas kaţotah: tuloo kuin tulipaţas rouno. Kirikön pihah ajo, kaikki groada valgoi. Kiioskoi ńeäzä läheksendel kirikköh, müöstü järilleh, sano: "mi nügöin ţuudo tul?" Hevon sido Iivana patšahas, mäńi kirikköh, kolme ozoa kaunehemb oi kuin enzimäin oi. Kiioskoi ńeäzä mäń' jälles kirikköh. Sluužba piettih, ruvettih kristossimah; kristossi jäiţän papil, toizen kristossi kiioskoil ńeäzäl, kolmaz jäitšä jäi. I nägi jäitšeä kiioskoi ńeäzä kolmatta, küzüö: "ken sie oled?" Sanoo: "mie olen Iivana Ţoastitoin." — "Nügöin läkkä miun luo murginal." — "En lähe, muţoi kutšu kodih." — "Lähtie pideä"; kiioskoi ńeäzä sanoo. Ottoa dai lähtöö, mäń' murginal. Süötteä, juottoa ńeäzä, i Iivana veseldüö. Ńeäzä ottoa jäiţän hänelleh, jäitšäh on kirjutettu, mi olloo moalla ţuudosvoa. Katšoo ńeäzä jäitšeä: "sie oled, Iivana Ţoastitoin, käennüh kirjuttoa ühez üöz, mi olloo moalla rahvasta, mi linduo." — "Olen, se viksi, käennuh." Lähti kodih, tuloo muţoi vastah. "Midä

oled, miez armas, pahal mielin?" — "Neńga i neńga annettih sluužba: mi olloo moalla linduo, mi olloo rahvasta, kai pideä ühez üöz kirjuttoa; ed voine kirjuttoa, peäl eäreh." — "E' ole se sluužba suuri", muţoi sanoo, "lienöö sluužboa suuremboa." Se otti süötti, juotti hänen. "Rubie moate", sanoo. — "Magoazid, ka peä on vassaz". Muţoi sanoo: "magoa ielleh." Käsköö sluužantkoil: "mängeä, kirjutatta, mi on moalla rahvasta, mi on moalla linduo." Kirjutettih kaikki.

Huondeksel nossattoa muţoi: "nouze, miez armas; mäne, soatad soarih kirjan." Lähti soattamah, mäńi, soatto. Katšoo kńeäzä kirjah, min verd' on moalla rahvasta, min verd' on linduo; katšoo jäitšäh, sanoo: "oled käennüh, min verd' on moalla zvierie, min verda moal on järvie, min verda järvilöiz on kaloa, oled käennüh kirjuttoa ühez üöz." — "Olen, se viksi, käennüh." Läht' ajamah koďih; Muţoi tuloo vastah: "midä oled, miez armas, pahal mielin?" — "Neńga i neńga annettih sluužba: mi olloo moalla zvierie, min verda moal on järvie, min verda järvilöiz on kaloa, kai pideä ühes üöz kirjuttoa; ed voine kirjuttoa, peäl eäreh." Ottoa süötteä, juottoa hänen muţoi, panoo moate. Iivana sanoo: "rubiezid, ka peä on vassaz." Muţoi sanoo: "magoa ielleh." Käsköö sluužantkoil kirjuttoa, min verd' on moalla zvierie, min verda moal on järvie, min verda järvilöiz on kaloa. Ne kirjutettih sluužantkad.

Huondeksel nossattoa: "nouze, miez armas; mäne, soata soarih kirja." Mäńi. Soari katšoo kirjah, min verd' on moalla zvierie, min verda moal on järvie, min verda järvilöiz on kaloa, kai on kirjutettu. Katšoo jäitšäh: "oled käennüh loaďie liedžun samakatkan, se liedžu eigo moaz, eigo taivahaz." Sanoo: "olen, se viksi, käennüh." — "Se pideä loaďie ühez üöz; ed voine loaďie, peäl eäreh." — Lähti ajamah koďih. Tuloo muţoi vastah: "midä oled, miez armas, pahal mielin?" — "Käskei loaďie liedžu samakatka ühez üöz; ed voine loaďie, peäl eäreh." Ottoa süötteä, juottoa hänen: "rubie moate", käsköö. — "Magoazid, ka peä on vassaz." — "Magoa ielleh." Käsköö sluužantkoil: "mäń-

geä, laitta liedžun samakatkan, kudain liedžu eigo moaz, eigo taivahaz." Laittih liedžu.

Huondeksel nossattoa: "nouze, miez armas; mäne, soata liedžu samakatka kiioskoil kńeäzäl." Ottoa liedžul jalgah kumardoateh: "liedžu samakatka, elä heitä kallivol, elä heitä gluhoih metšäh, elä heitä järveh; heitä puhtahalla suolla." Lähti soattamah; ando liedžun samakatkan. Ken täh liedžul istumah? Ei löüvü ńi kedä istoudujoa: "istoudukkah loaďija!" Se loaďija istui; lähti liedžu taivaz-alah lekkumah.

Kńeäzä algoa hänen muţoida moańitella; tuodih eäreh meţäs sielä. Muţoi ei mäńiz kńeäzäl sillä, vuottaiz eńńistä sulhaista. Muţoilla leikattih liekkarid tuska vaţas eäreh; se pandih jäiţän südämeh, jäitšä pandih sotkan südämeh, sotka pandih jänöin südämeh, jänöi pandih sundugah, sunduga pandih meren randah särkkäh, kolmen sülen süvüöh. Siidä mäń' muţoiks kńeäzäl; kirikkölöiz kuulevutettih: "ken Iivana Ţoastitoinda maińinnoo, sillä peä eäreh!" kai patšahiz kirjutettih.

Iivana Ţoastitoin liedžuo sielä kolmekümmendä vuotta; lükkeä liedžu hänen suolla lagiel. Häin lähti suoda müöte astumah eäreh. Tuli roagaţun poijad vastah. "Nämä nüd süön ńälga-päiviz, ku' Jumala ugoďitti vastah." Rubei süömäh, roagaţun poijad laittih pagina: "elä süö, Iivana Ţoastitoin, meidä; ţuutša tulemaz on, kata meidä kauhtanal; lienemmä müö siul hüväd vastah." Roagatšu tuloo, hahittoa: "oh poijad, ńälläz oletta, piišu rinnal on!" — "Elä, moamoń, kosse händä, müö olizimma kuolluh viluh, häin kauhtanalla katto." — "Lienemmä müö hüväd hänellä vastah." — Läht' ielleh astumah; tuli haukan poijad vastah. "Nämä nüd süön; en süönuh roagaţun poigie paganoi, näm' on puhtahembazed." Laittih pagina haukan poijad: "elä süö, Iivana Ţoastitoin, meidä, lienemmä müö siul hüväd vastah; tuutša on tulemaz, kata kauhtanal meidä." Häin katto kauhtanal. Emä tuloo, hahittoa lendeä: "poijad, ńälläz oletta, piišu rinnal on!" — "Elä kosse, moamoń, händä; häin kuin ei oliz kattaan kauhtanal, müö vi-

luh olizimma kuolluh." — "Hüvä kuin katto, lienemmä müö hänellä hüväd vastah."

Läht' ielleh astumah, puuttu meren randah. Katšoo: hauvin on lietostanuh tuuli — meri näed heŋgästi — haugi jäi kuival, sen lietosti sih liettiellä. "Näed, en süönüh paganoi roagaţun poigie da haukan poigie, Jumal' ando puhtahan kalazen." Otti skimnoin veiţen kormeńissa, rubei hauvin bokkoa suomustamah. Haugi loaďi paginan: "elä süö, Iivana Ţoastitoin, milmań; tüönnä milmań mereh; lienen mie siula hüvä vastah." — "Kuiba mie siun tüönnän?" — "Katkoa kalu kaŋgeksi, sillä vieretä." — Katkai kalun, loaďi kaŋgen, otti vieretti. Sai haugi meren randah, pöntästü, briŋgahtoatehain kala, hüppeä: mereh se sinne šauvahtih. "Näed, en süönüh, Jumal' andeľ, se sih mäńi." Läht' ielleh astumah. Astu, kiioskoih linnah puuttu, leskakkazeh mänöö. Leskakkańe linnal guľaitšoo, tuloo illalla koďih, küzüö hänelleh: "ken sie oled?" — "Mie olen Iivana Ţoastitoin." — "Avoi süöttäi! ei händ' anneta väljeä maińita; ken maińinnoo, sillä peä eäreh. Soari muţoin hänen otti. Safounalla nügöin tuska leikattih liekkarid eäreh, se pandih jäiţän südämeh, jäitšä pandih sotkan südämeh, sotka pandih jänöin südämeh, jänöi pandih sundugah, sunduga pandih meren randah särkkäh — äbräz onhain jürkkä — se pandih kolmen sülen süvüöh." — "Eigo oliz, ťäďöińi, lomoa da labieda? Lähtizin, oppizin kaivoa." Mänöö leskakkańe, etšii labien da loman, hänelleh andoa.

Häin lähti särkkäh, löüdeä viereksen mullateksen, rubie kaivamah; löüdeä sundugan, nostoa moalla üläh. Südämiz jerńii lomalla, sunduga i leviö, jänöi puihkahti metšäh. Itköö, hühütteä sundugan peällä. "Näed, kuin annoin südämellä väljän, ed nüd soa kädeh, kuin mäńi metšäh!" Katšoo: roagatšu juoksoo hahittoa, leähätteä, kida kahallah, jänöi hambahiz. "Na, Iivana Ţoastitoin, jänöi täz, kuin ed miun poigie süönüh." Hänel ku' puuttu kädeh, sanoo: "ed nügöin uiji ńi kunne." Otti, pań jallan alla, toizen jallan kädeh, revitti rädžähütti; sotka puihkahtih lendoh. Itköö hühütteä: "eihäin nüd tuo ńi ken, ku' lendoh mäń." Katšoo: haukka lendeä hahittoa, sotka kün-

zissä. "Na, Iivana Ţoastitoin", sanoo, "kuin ed süönüh miun poigie." Otti kädeh: "ed nüd uiji ńi kunne." Otti kuńissä kädeh, rädžähutti revitteä: jäitšä kirboi särkällä. Se lähti vieremäh, mäńi mereh. Itköö hühütteä: "eihäin nügöin ńi ken tuo meressä." Katšoo: haugi tuloo, jäitšä hambahiz. "Na, Iivana Ţoastitoin, täz jäitšä, kuin ed milma süönüh."

Soattoa sen leskakkazen luoksi. Leskakkańe kävüö linnah, Iuubie händä ülen äijäl saŕouna. Iivana Ţoastitoin ruguolehes leskakkazella: "etko voi süötteä tädä jäitšeä saŕounal?" Leskakkańe sanoo: "milma Iuubie ülen äijäl saŕouna, engo voiz moańittoa ţänne käümäh." Mänöö leskakkańe saŕounan luoksi, händä pürritteä: "läkkä miun luoksi käümäh!" Saŕouna sanoo hänelleh: "hot tullen huomen käümäh ennen puolipäiväistä." Tuloo leskakkańe kodih. "Midä kuuluo, täďöińi, linnah?" — "Kuuluo: kägei tulla huomen käümäh ennen puolipäiväistä. Nügöin mie paissan sen siul blinaziksi jäiţän." Loaďie nizuista blinoa.

Tuloo huondeksel saŕouna leskakkazen luo käümäh ennen puolda päiveä. Leskakkańe pań torielkal blinazed. "Na, süö nämie blinazie!" — "Olgah jo, ei pie süüvä; en mie tulluh süönnän täh käümäh, tulin siun elaigoa katšomah." — "Süö ielleh nämie blinazie, opittele ehki!" — Ottoa rannaista palazen, ülen hüvä oĭ hänel magie se. No, ottoa süö kaiken blinazen, dai toizen blinazen süö, dai kolmannen blinazen süö, i kaiken juodazen puhastoa. Hörkistih duumaimah. Leskakkańe küzüö: "midä sie duumaiţet?" — "Duumaiţen, olisk' eńńist' Iivana Ţoastitoinda nähä vie'!" — "Johain kiellittä maińitšemas, kirikkölöiz kuulevutitta: ken händä maińinnoo, sillä peä eäreh! Nüd häin kuin täh löüdüiz!" Nüd rubei vatša hänen palamah. "Kuin häin jeävizihes, midä tüö hänel loaďizitta?" — "Hänen mie ottazin enďizelleh sulhazeks i pańizimma hänen soariks." — No, häin ottoa jeävietehes. Tarttu hänelleh kaglah: "tulid, miez armas!" Mänöö koďihes saŕouna, ottoa sarskoid sovad, andoa hänelleh peällä panna. Lähtietäh käekkäh astumah. Soari katšoo: tuloo saŕouna käekkäh mužikan kera, sarskoid sovad peäl on. Häin hüppeä

vastah, küzüö: "ken netše siulaz on?" — "Se on miula vanha miez Iivana Ţoastitoin." Soari pöllästü; saſouna sanoo: "elä pöllässü; neńgozed sluužbad sluužitid miehellä; nügöin händä panemma soariks."

Vanha soari ubehil händäh, särgietäh, dostalid kiveh kuvotah. Da siidä Iivana Ţoastitoin peäzi kunińgahaks; siiď ijän peäh sai, eli siidä, bladaitši saſsvoa.

A miuleń pohjattomal stokanal viinoa annettih, sieglal olutta; süömeä, juomoa oli külläl kaiken jütüttä; viluo vettä jälgimäzeks, piiroa-tahasta zakuskaks. Siidä vie' annettih küüďi koďih tulla: heb' annettih vahańe, saduli nagrehińe, pleťti hernehińe. Siidä tullez pappilan piiga-raišad koďi sütütettih, milma kuţuttih peästämäh. Mie mäńin peästämäh sih, hevon sivoń patšahas; se puuttu lähillä siduo tulipaluo, sen tuli räkitti, se sih suľ ravahtih; poţid süödih saduľ, kanad ńokittih pleťti; da loppumatka pidi jalļan astuo koďih.

---

3. Tosi ja Valhe.

(Salmin pitäjästä.)

Mudoatš' oľi Tozi da Tühjü velľekset. Kerran lähtiettih hüö kahten matkah. Kui oldih hüö veroväľi ühtez astuttu, heil oľi vaţatki jo tühjät, i hüö tahtottih süvvä. Tühjü sanoi: "süömmö nügöi, velľi, sinun kaššaľin einzimäi tühjäks, da kui sinun kaššaľ on loppunnuh, siid otammo toase minun kaššaľin edeh." Tozi sobi sih, da einzimäi süödih hänen kaššaľ tühjäks. Toven kaššaľ k' oľi tühjü, Tühj' e' andannuhki hänel süvvä. Tozi ťirppi ühten päivän ńälgeä, a tossu peän' ei häi voinnuh enämbi ńällän täh astuo, ei enämbeä voinnuh ńälgeä ťirppoa; sentäh häi uskalḑi Tühjäl loaďie kaikkie, midä Tühjü tahtoo, kui va' andaz süvvä hänel. Tühjü sanoi: "anna, minä sinul silmän peäs puhkoan, siid annan sinul süvvä." Tozi duumaitši: minun pidää tävvelleh ńälgäh kuolda da tämä loaďii minulleńi vie' suuremban tuskan kui silmän peäs kaivandu. Sentäh andoi häi Tühjäl luvan puhkata silmän eäreh, kui

häi soaz vai süvvä. Tühjü Tovel püsti toizen silmän puhki da andoi hänelleh kaššaľis süvvä. Siid lähtiettih hüö toasei sovietaz matkah. Tühjü söi siid toasei, e' andannuh Tovel ńi midä. Kui Tozi hänel pakitši, siid sanoi häi: "muiten minä sinul süvvä en anna, k' ed andanne i tostu silmeä puhkata." Midä loaďi Tozi, mužikku rukku! N'älgü suureń ühtü suurembaks, hänen pidi jälgimäi andoa puhkata i toińe silmü.

Muga k' oli bänel mollembat silmät puhkatut, siid ei häi nähnüh enämbeä ńi kunne mennä, da Tühjän pidi hänel olla vedelijänne. Tühj' oľigi hänel ühten päivän vedelijänne, a illan tulduo peästih hüö erähän kalmiston rinnal. Tühjü sanoi Tovel: "nügöi tulemm' erähäh linnah, da täh voithai sinä minus jeähä, onnoakk' ed voi enämbeä astuo; a täz voit tävvelleh ińehmizil ainos mug' äijän pakita kui sinul pidää." Muga sanottuo vei häi Toven kalmistoh, jätti hänen sinne da läht' iţe eäreh. Sie' oľi pieńi kirikkö libo ţasounu, kudai pokoińiekkoin moah-panendan täh oľi sinne laittu, Üöl tuľi sih kirikön levol kolme varoidu, riijelläh. Üksi sanoi: "min minä tiijän, sen tiijän." Toińe sanoi: "tiijä vai min tiedännet, ed sinä tävvelleh sidä tiijä, min minä tiijän." Dai kolmas sanoi: "sidä etto tiijä ni kudai, min minä tiijän."

Toizet ruvettih siid sil kolmandel küzümäh: "mi se oadžoi on, min sinä tiijät? Sinun pidää se sanuo meilegi." Häi tahtonnuh ei einzimäigi sanuo; a toizet küzüttih hänel lujah, da uskaldettih segi paista, min hüö tiettih. Nügöi zavoďi häi heil sidä sanuo, min tiezi: "täz kirikön pordahien eiz, kolmie voaksoa süväz, moan al mostu moad' on, kudai sil ińehmizel silmät peäh loaďii, kudamal silmän ťiloi enämbeä e' ole peäz, kui häi tädä moadu vai ottaa da sil silmän kohtie hieroo." Siid rubei toasei toińe varoi sanomah sidä, min häi tiezi: "neţiz kuńiŋgahan suurimmaz linnaz on ülen äijäl vein hädä, što ei soaha ńi kus ńi ťipahustu, da linnan ťinkal on ülen suuri harmoa kivi, da tämän kiven al on ţoma silmükaivo; k' oľiz tämä kivi vieretteä siid eäreh, siid tuľiz kaivos kaikel linnal külläl vettü." Siid zavoďi kolmas sanuo omiedah oadžoi: "täz

ühtez linnaz kuńiŋgahan tüttärel seitšemez vuozi j' on läžie veritaudie. K' oliz teän kirikön olttarin eis, kävüü kuz kuńiŋŋaz iţe pühil, kolme kerdoa ottoa kivilöi üläh, da sie' ottoa moadu da läžijäl andoa sidä südämeh, siid rubiez häi toase voimah."

Näijen paginoin peräs varoid lähtiettih eäreh. Tozi kai kui selgiesti kuuli, midä varoid paistih, rubei siid sogeuksiz ńiidü kirikön pordahie käzil opittelemah, kui linnud oli mend' eäreh. Kodvazen aigoa eţittüö häi jälgimäi tuligi sinne pordahien bokkah alah, da zavoďi käzil kaivoa haudoa moah, da sai kolmie voaksoa süvän havvan. Otti sidä moadu, hieroi sil silmie; jo iţel tunzi, silmänbulut peäh kazvoi. Ottibo moadu toizen kerran, hieroi uvvestah; jo vähäzen voi i nähtä, rouno kui sovis läbi. Kolmanden kerran kui hieroi, nägi häi juuri selgiesti muga kui ennengi. Nügöi lähti häi sinne linnah menemäh, kudamaz varoid paistih, suuri vein ńälgü on. Sinne tulduo oli hänel ülen ńälgü, da häi pakitši linnan inehmizil iţelleh süvvä. Ned oldih rahvaz ülen leppied händü vaste, annettih oman rakkahuon tähte hänel süvvä. Süödüö pakitši häi juvvagi, a linnan rahvaz toasei sanottih hänel leppiesti: "juomistu meil e' ole einzimäigi sinul andoa; se on vezi täz linnaz leibeä kallehembi; kui monen kümmenen virstan peäs vähäńe tuvvah, se maksaa kruušku äijän rublie, da mielelleh andazimmogi veis hoz min hinnan, kui sidä vai oliz; a ńi mil ďeŋgal e' ole ostoa vettü."

Täh sanah sanoi Tozi: "andakkoa minul abuo, minä tahton teil muga äijän vettü soaha, što siid roďio külläl kaikel linnal." Tämä tuli linnuvehel ülen hüväkse lüküks; hüö annettih hänel kaksi kolme kümmendü mužikkoa keral. Tozi sil finkal meńi, kuz oli varoid paistu; hüö otettih se kivi üläh, sen al oli ülen suuri ţoma kaivo, siid tuli kaikel linnal vettü, mi vai pidi. Hüvil mielil annettih hüö Tovel ülen äijü ďeŋgoa da muudu hüveä, što häi roďih kerral bohattu mužikku. Siid häi ühten kerran lähti kuńiŋŋastugi katšomah; ülen pahoil mielil löüdi kuńiŋgahan. Sentäh häi järgieh küzüi hänel: "mi sinul on, üläh-äńe kuńiŋŋaz, k' oled muga pahoil mielil?" Kuńiŋŋaz

vastah sanoi täh vienol eänel: "siid sai on jo seitšemez vuozi, kui tüttären tabai ľäžimäh veritaudie, da ńi mih loaduh e' auta." Tozi sanoi siid: "minä tahton, ülähäńe kuńiňňaz, sinun tüttären terveheksi loaďie, kui vai andanned minul sinne mennä, kunne tahton, da kaksi miestü minul abuh andanned." Kuńiňgahal tuľ ülen hüvä mieles, ku häi tämän kuuľi, da häi andoi Tovel muga äijän mužikkoi abuh, mi hänel pidi. Tozi pakitši kirikön uksen avaimen da meńi kirikköh, sinne kuz kuńiňňas iţe kävüü pühil. Otti sie' prestolan eis kolme kerdoa kivilöi üläh, da otti sie' moadu, muga kui häi ńiil varoloil oli kuulluh. Andoi sidä kuńiňgahan tüttärel südämeh, da kuńiňgahan tütär peäzi järgieh täs tervehekse. Hüväl mielel andoi kuńiňňaz puolen saŕsvoa Tovel, da neňga tuľi häi ülen bohataks mužikaks.

Kui Tühjü sai tämän kuulla, se oľ hänen veľľel Tovel muga hüvin käünnüh, tuľi häi Tovelluo sidä kuuľistelemah, kui häi oľi neňga bohataks hüödünnüh da kui häi oľi neňga sproavinnuheze järilleh terveheks, kui häi oľi jo olluh umbi sogei. Tozi, kudai ainoz on praudu mužikku, ei ruvennuh veľľelgi Tühjäl ńi midä viizahuttu pagizemah, hot oľi tämä hänen vihamužikku da silmän puhkoaju, vai sanoi kai selgiesti, kui häi sai silmäd peäh da kus hänel tuľi se bohatus. Siid sanoi Tühjü: "etko ole, vanhu veľľi Tozi, minuo vaste moine hüvä mužikku da puhkoa i minun silmäd peäs eäreh, da vie minuodańi siid sinne kalmistoh, kui minägi voizin moizen bohattuon soaha." Tozi loaďi kui Tühjü tahtoi, puhkai hänel silmäd peäs eäreh, vei hänen kalmistoh. Üöl tuľi ned kolme varoidu sinne ľevol toas. Üksi sanoi: "tüö sidä etto tiijä, min minä tiijän." Toized kieltih hänel sanomas, da sanottih: "mene tiijä, ken kuundeloo toas, kui jälgimäzen kerrangi eräz oľi sen kuulluh, midä müö täz pagizimmo, da soannuh tiedeä kaiken meijän viizahuon, min kauti häi nügöi parahilleh on bohattu mužikku"; eigo paistu sen enämbeä ńi midä. Siid lähtiettih hüö etšimäh i löüttih Tühjü kuundelemas, otettih händü kiiňi dä lüödih ülen ńiistieks, kui hänel heňgi vai vatšah jäi; da lähtiettih siid matkah eäreh. Tühjü jäi sih sogieks

da sen peä' vie' ńiistiekse luönnüökse, da hänen pidää vie' tänägi peän karul loavul kanzan keskez eleä da ińehmizien artteľis iţelleh ťiloa etšie.

---

4. Kaksi veljestä ja pakkanen.

(Salmin pitäjästä.)

Üks oľi veľľi bohattu, toińe keühü. Bohatal oli äijü ruistu külvettü da kaikkie tavaroa külläl, a keühäl veľľel e' olluh enämbeä kui ühten aijan südämeh vähäńe ruistu külvettü. Tuľi pakkańe, ned vähäd rugehed külmi. Keühäl veľľel muud' e' ole roaduo ku' pakast' etšie, kudai külmi hänen rugehed. Äijeä ei kävellüh, tuľi häi, löüdi moizen külüzen da meńi südämeh külüzen. Siid külüz oli vanh' akku, kudai küzüi hänel, midä häi käi. Se mužikku pagizi: "minul oľi vähäńe ruistu külvettü, vai pakkańe tuľi, külmi minulleńi kaiken sen rugehen, da minä nügöi eţin sidä pakastu, tahton küzüö, mintäh häi sen loaďi, minulleńi rugehen külmi." Akku pagizi hänelleh: "minun poijad ollah ned pakkazed, kudamad kai otetah, vai nügöi e' ole heidü koiz; konzu tullah koďih, siid otetad hüö sinuogi, ku' tavatanneh moas; a sinä nouze päţil, void sinä sie' eleä." Mužikku meńi päţil, da pakkańe tuľi koďih. Siid vanh' akku sanoi omalleh poijal: "sinä poigańi, mikse külmid rugehed keühäl mužikal, kudamal jo muitengi oľi vähä?" Poigu sanoo: "minä eţin muidu, jälgimäi pidi hoz segi ottoa." Siid sanoi keühü mužikku pakkazel: "anna minul hoz vähäńe järilleh, mil minä voin eleä, muiten terväh ńälgäh kuolen; e' ole minulleńi süömistü ńi midä." Pakkańe sanoi: "müö tahtommo sil mužikal andoa, mil voiz eleä." I annettih hüö hänel hoavo, da paistih: "konzu rubied süömäh, siid sano: 'avavu hoavon suu!' i sinul tuloo siid külläl süömistü. Ku' loped süöndän, sano: 'hoavo salbah!' siid süömińe menöö hoavoh järilleh, da hoavon suu salbavuu."

Mužikku spassiboitši pakastu sen hüvän toatettu da lähti koďih. Käi vähäzen, roďih hänel ńälgü, da häi sa-

noi: "avavu hoavon suu!" Sil aijal avavui hoavo, da küllälʹ tuli hänel süömistü. Mužikku süöndän kuʹ loppi, toasei sanoi: "hoavo salbah!" Süömized toasei mendih järilleh hoavoh, hoavo salbavui. Siid tuli kodih, hätken eli, muga loaďi kui pakkańe ńevvoi.

Min aigoa kui eli omah muţoin kera muga kui hänelleh ńevvoi vilu, hänen bohatal vellel rubei himoittamah iţelleh hoavo se, da tahtoi ostoa. Andoi siid hoavos keühäl vellel sada häkkie, sada lehmeä, sada hebuo, sada lammastu; muga häi sen hoavon osti. Se tuli keühü velli kerral ülen bohataks; vai midä hänel ńiis žiivatois, kʹ eʹ ole hänel heińeä, da sen täh hänel kai žiivatad ńälgäh kuoltih, i toasei häi jäi moizekse keühäks, miittuńe ennen oli. Toas hänelleh uuzi roado, lähtie etšimäh pakastu da soamah tostu hoavuo. Meńi mužikku, löüdi pakkazen, sanoo: "minul toasei eʹ ole ńi midä", i pagizi häi pakkazel, kui hänelleh oli roattu. Pakkańe sanoi hänelleh: "kui sinä olid moińe mieletöi! ühten-jütüz nügöi oled keühü, miitüz ennen olid." Lopuškal toasei andoi se pakkańe hänel toizen hoavon, kudai olʹ endistʹ äijeä ţomembi. Häi spassiboitši pakastu, i lähti hüvil mielil, da duumaitšoo, hoavo ońgoi tämä moińe toasei, miittuńe endińe oli. Min vähäzen lienöö astunnuh, toasei himoitti hänel süvvä da häi pagizi: "avavu hoavon suu!" Kui häi sanoi ned sanad, hoavʹ avavui i lähti hoavos kaksi mužikkoa, heile poalikad käez, da otettih se mužikku, zavoďittih lüvvä poalikoil, lüöďih händʹ ülen äijäl. Häi siid goťaz vieʹ voi sanan sanuo: "hoavo salbah!" Toasei mužikad mendih järilleh hoavoh, i hoavo salbavui. I häi pagizoo: vuota vähäńe, minä toasei vaihtan sen hoavon vellen kera!

Dai se mužikku tuli hoavon kera kodih, da hänen bohattu velli dogaďi, on hänelleh toasei hoavo endistʹ äijeä ţomembi; ülen äijäl rubei hänel himoittamah vellen kera hoavoloi vaihtoa; keühü velli händʹ ei kieldännüh; hüö hoavod vaihtettih. Bohattu velli sen hoavon otti, kuţui kaiken rodńukundan da bohattoi torgovoiloi lounoal. Dai tuldih, kerävüttih kai hänen rodńad da bohatad torgovoid; da kuʹ kai gostad kerävüttih, sanoi häi: "avavu hoavon

suu!" Hoav' avavui, da hoavos lähti kaksi mužikkoa, poalikat heile käez, i ruvettih lüömäh gostie poalikoil ülen äijäl, itšiedäh ižändeä vie' enämbäl; siid ülen äijü gostie pageńi perttis šoapkata päin pihal dai juostih kodih. Tuskaz jälgimäi sanoi iţe ižändü hoavol: "hoavo salbah!" i mužikad poalikoin kera mendih järilleh hoavoh, i hoavo salbavui. Dai lopuškal gostad vie' lüödih ižändeä, ku' häi heidü moańitti. Nügöi rodih bohatas velles moińe goŕa, kui ennen oli toińe velli miittuńe goŕa. Hänel ol ülen ţomu hoavo, a häi ku' tahtoi mujoa siid hoavos, lähti hoavos kaksi mužikkoa da poalikoil allettih lüvvä händü. Vai keühü velli eli sen toizen hoavon kera sińi, kuńi oli heńńiz.

III. VATJAN KIELTÄ.

III. VATJAN KIELTÄ.

I. Satuja.

1. Nesteri.

Iel õli mees, Nesteribsi sitä kutsuttii. Tällä kuus poikaa. Tämä õli ţöühükkonee. Jutteeb: "piäb mennä Jumalalta ţüsümääse armoota, kui ţäseb sööttää Jumala minuu lahsai ja mille eneleni süvvä annab."

Meeb teetä möö, tueb pühä Petro vassaa, ţüsub: "kuhõ siä, Nesteri, meet?" — "Lähen Jumalalta ţüsümääse, kui ţäseb sööttää minuu lahsai ja mille eneleni süvvä annab." — "Lähe minuu kaa ühezä."

Mentii ühezä Jumalale saa. Petro jutteli Nesterile: "siä oottee minua õvveza." — "A kui siä minua unohtat, et juttee Jumalale, mitä miä tulin? Anna mille jalkumet, siis siä et unohta minua." — Petro antõi jalkumet, a unohti Nesterii, eb juellu Jumalale Nesterii asjata. Petro tuli väľľää Jumalalta, nõisi omasa õposele selţääse nõisemaase, eb õllu jalkumiita. Siis vassa mälehti Nesterii. Meni tagaas Jumalaa tüve. Jumala nõisi ţüsümääse: "mitä siä tulit tagaas?" — Petro jutteli: "tulin tagaas Nesterii peräss, täll' eb õe mitä süvvä." — "La Nesteri võtab võlgahsi hot ţeneltä hot leipää hot deńgaa; kui tullas võlkaa saamaase väľľää, la vannob kõlme kërtaa, što eb võttannu, da kõikki prošenoi leeneb." — Petro tuli da pajatti: "nii sitä viittä ţähsi Jumala võlkaa võttamaase i vannomaase kõlme kërtaa, što et võttannu, da kõikki leeneb prošenoi." — Petro nõisi oposelee selţääse nõisemaase, Nesteri 'b jalkumiita anna, vannob kõlme kërtaa: "jei bohu, en võttannu!" — Petro jutteeb ihse enellesä: "tämä 'b leene võttannu", da lähsi väľľää.

Nesteri tuli kotoose da uhsee peäle ripussi jalkumet. Meeb herra teetä möö, ajattelëb: kassenna on kulta-maas-

teri, kumpa kultadzia jalkumiita tunneb tehä. Kutsarile jutteeb: "piä ţinni oponee, la miä lähen ţäsen tehä kultadzet jalkumet eneleni." Herra se meeb riheese, ţüsüb: "siä õlet jalkumiee maasteri?" — Nesteri vassasi: "õlen." — "Etko võta mille tehä kullass jalkumiita?" — "Teţeisin, a bõe kultaa, miness tehä." Herra tälle kultaa antõi, miness tehä, da antõi õpëata. Siis jutteeb: "kõs siä teet?" — Tämä jutteli vassaa: "miä kui saan valmiihsi, ihse toon sille jalkumet."

Herra oottamaase tätä, ootteli, ootteli, mihsi nii kaugaa tämä 'b too. Meni aikaa üvä pala, tuli ihse õtsimaase. Õtsi Nesterii da löüti; jutteeb Nesterile: "mihsi siä mille et toonu jalkumiita?" — Nesteri vassasi: "miä jalkumiita en tunne tehä", da nõisi riiteemääse. — Herra jutteeb: "siä milta võtit seitsee sataa deńgoita, da võtit kultaa da õpëata, da jalkumiita et tehnü; lähe nüd minuu kaa suutoose, seäl suvvitas." — Nesteri jutteeb herrale: "miä en või mennä sinuu kaa, õlen kõlme päivää jo söömättä." — Herra söötti. — Tämä siis jutteeb: "miä õlen ţennättä, en või mennä." — Herra tälle antõi omasa saappogat jalkaase. — Siis jutteeb: "miä õlen ühelä ţuutola vaitas, enäpää sõpõita 'b õle, en või tulla sinuu kaa." — Herra šuubaa üle antõi omasa, siis vei karetiza tämää suutoose.

Mentii suutoose, herra jutteeb: "sitä da sitä viittä Nesteri deńgat, kullat, õpëat võtti, da jalkumiita 'b tehnü." — Nesteri jutteeb: "petteeb herra minuu pääle tühjää; herra pošalui jutteeb, što on milla tämää saappogat jalgaza." — Herra vaatab jalkojee pääle: "minuu onni saappogat jalgaza." — Nesteri jutteeb: "siä veelä pošalui võit juella, što milla sinuu šuuba on üllä." — Herra vaatab tämä pääle: "minuu onni šuuba silla üllä." — "Vot suuto näeb, što tämä tühjää petteeb minuu pääle", jutteeb Nesteri i siis kõlme kërtaa vannob, što: "jei bohu, mi' en võttannu!" da kõikki prošenoi õli. — Nesteri rikkaahsi pääsi, ni ţenele 'b ooli mahsaa, hot mitä võlgahsi võtti.

2. Kuisma.

Õli sõtamees, Kuisma nimee kaa, sluuši 50 aigassaikaa kunikaala vernessi. Eb õllu kotona sohsem vaattamaza sukua niizä viiezä ţümmenezä aigassaigaza. Lassettii siis ostavgale, annettii kõikki kaasa, püssü, rantsa, suńka, mõekka. Tuli kahee ţuhattõmaa virssaa päässä kotoose.

Tuli Surma viimeselä virssala tälle vassaa. Sõtamees ţüsüsi: "mi siä õlet?" — "Miä õlen Surma, miä sinuu nüd tapan." — Sõtamees jutteeb: "elä tapa, lasse minua kotoa vaattamaase, miä viiezä ţümmenezä aigassaigaza en õle kotona õllu." — Surma jutteli: "annat mille deńgoita, siis en tapa." — "Milla deńgoita enäpi 'b õle, kõlme rublaa toĭki on." — "Miä kõlmea rublaa en võta, miä sinuu tapan."

Tappõi siis Surma sõtamehee teele. Menivät Jumalale nõlepat Surmaa kaa. Jumala ţüsüsi sõtameheltä: "mihee siä tulit tänne?" — Kuisma vassasi: "Surma kasse tappõi." — "Tahot nüd kotoose mennä tagaas, vai mihee?" — "Kotoose tahtoisin mennä." — Jumala tämää lahţi kõlmehsi päivähsi. Tämä kõlme päivää õli kotona, tuli tagaas siis. Jumala ţüsüsi: "tahot siä nüd mennä iessäi raita vaattamaase, vai tahot aadaa mennä vaattamaase?"

Kuisma iessäi meni raihese. Ţüsüsi seälä: "ońko kassenna tabakkaa, ńuuhattavaa dali põletettavaa?" Vassattii: "'b õle." Tämä jutteli: "kui 'b õle, milla 'b siis kassenna sünnü õlla"; i väĭĭää tuli seältä.

Meni aadaase. Nõisi seälä taase ţüsümääse: "ońko tabakkaa?" Jueltii: "millissä sille piäb?" — "Hot ńuuhattavaa dali põletettavaa." Annettii ńuuhattavaa, pani sarvee täünnä enelesä; aadaššikka jutteeb tälle: "mene siä väĭĭää, kassenna 'b õle sille tilaa." — Tämä jutteeb: "kui 'b õle mille tilaa? nää mitä on tühjää tilaata veelä." — "Hot kui paĭĭo on, 'b õle sinua vartee kassenna tilaa." Se õli sõtamees jumalilliine, teäsi Jumalaa paĭĭo. Eb nõisennu sõtamees väĭĭää tulemaase, jutteli: "la se minuu võtab väĭĭää, ţen minuu tänne tõi."

Ataman, se aadaššikka, ihse on rauta-ahiloiza ţinni pakoo pääzä; tämä kopitti töiset pakanat ühteese, jutteli: "ajakaa väl'ää sõtamees." Sõtamees väl'ä 'b mee, ühsi 'b tõhi tulla sõtamehee tüve. Kui 'b mene sitä viittä väl'ää, jutteeb ataman: "siis piäb üheltä võttaa nahka, sellässä nülţeä nahka, tõmmata rautadzee vakaa pääle nahka se, barabana tehä, mennä uhsee taga, nõissa löömääse barabanaa, siis sõtamees meeb väl'ää."

Üheltä nüllettii nahka sellässä, tehtii barabana, löötii barabanaa. Sõtamees kui barabanaa kuuli, siis unohti kaikee muu, jutteli: "ai, piäb joutua fronttaase, miä sluušbaza õlen." Tuli siis tagaas Jumalale. Jumala ţüsüsi: "mihee siä tulit väl'ä seältä aadassa?" Tämä jutteli: "miä teäsin, što sluušbaza õlin, milla 'b muu püsünnü meelezä." Jumala jutteeb: "nüd sinuu piäb nõissa uhsile vahtimaase, eb piä ţetäitä lahţemaa ilmaa ennettäsi."

Tuli Surma. Sõtamees uhsee iezä ţüsüsi Surmalta: "mi siä õlet?" Surma jutteli: "miä õlen Surma." — "Kuhõ tahot mennä?" — "A lähen Jumalalta töötä ţüsümääse." — "Õle siä kassenna uhsee takana, miä lähen iessäi, pajatan Jumalale." Jumala ţüsüb: "mitä siä, Kuisma, tahot?" — "Surma tuli ţüsümääse töötä; mitä siä Surmaa ţäset töötä tehä?" — "Mene, juttee Surmale, la tämä murteeb kõlme aigassaikaa vanaa rahvassa." Sõtamees tuli väl'ä, jutteli Surmale: "Jumala sinuu ţähsi kõlme aigassaikaa murtaa vanaa tammisikkoa, kummal 'b õle koorta enäpi päälä, mokomaa vanaa."

Surma meni, kõlme aigassaikaa murteli vanaa tammisikkoa, inehmisiä 'b tappannu ţetäitä. Tuli tagaas kõlmee aigassaigaa peräss. Sõtamees ţüsüsi: "mi siä õlet?" Surma jutteli: "miä olen Surma." — "Kuhõ tahot mennä?" — "A lähen Jumalalta töötä ţüsümääse." — "Õle siä kassenna uhsee takana, miä lähen iessäi, pajatan Jumalale." Jumala ţüsüb: "mitä siä, Kuisma, tahot?" — "Surma tuli ţüsümääse töötä; mitä siä Surmaa ţäset töötä tehä?" — "Mene, juttee Surmale, la tämä meeb ţehţi-välilliissä rahvassa murteemaase kõlme aigassaikaa." Sõtamees tuli väl'-

ľää, jutteli Surmale: "mee, ţehţi-välilliissä tammisikkoa murtee kõlme aigassaikaa."

Surma meni, murteli kõlme aigassaikaa ţehţi-välilliissä tammisikkoa. Tuli tagaas, töötä ţüsümääse Jumalalta, Surma se, kõlmee aigassaigaa peräss. Sõtamees uhsee iezä taas ţüsüsi Surmalta: "mi siä õlet?" Surma vassasi: "miä Surma õlen." — "Kuhõ menet?" — "A lähen Jumalalta töötä ţüsümääse." — "Siä kassenna õle uhsee takana, miä lähen iessäi, pajatan Jumalale." — Jumala ţüsüsi: "mitä siä, Kuisma, tahot?" — "Surma taas töötä tuli ţüsümääse; mitä siä Surmaa ţäset töötä tehä?" Jumala jutteli: "la meeb nüd kõikkiaa noorepaa rahvassa tappamaase, ühsivoosikko kump' on." Sõtamees tuli väľľää, jutteli Surmale: "mee, kõlme aigassaikaa murtee noorta metsää, kummal õhsai 'b õle veel."

Sai ühehsää aigassaikaa õtsaase, Surma se morisi, jäi oonokkadzehsi, što 'b enäpi või ţävvä. Tuli ühehsämää aigassaigaa üli tagaas Surma Jumalale. Menivät sõtamehee kaa nõlepat esii Jumalale. Jumala ţüsüb Surmalta: "mihsi siä nii oono õlet?" — "Ühehsää aigassaikaa tammisikkoa murtelin, siis õlen nii oono." Jumala jutteli: "miä sinuu rahvassa lähätin murteemaase, en metsää." Surma vassasi: "sõtamees nii jutteli: tammisikkoa ţähsi Jumala sinuu murrella." Jumala jutteeb sõtamehele: "mihee siä tätä pettelit? Miä lähätin rahvassa murteemaase, siä pettelit tämää metsääse. Sinuu ühehsää aigassaikaa pihala piäb tätä kantaa."

Surma nõisi sõtamehele pihaa pääle. Nõisi sõtamees ńuuhaamaase tabakkaa. Surma nõisi ţüsümääse: "mi silla se on?" — Sõtamees vassasi: "kasse on mokoma roho, kui tuleb iţävä, sitä vaitas ńuuhaa, tuleb vesola siis." Surma ţüsüsi: "etko anna millei ńuuhata kasta rohta?" — "Kui miä sille annan?" — "Anna nennii ţäee pääle kui ihse ńuuhasit." Sõtamees võtti sarvee põhjassa kaanee väľľää jutteli: "mee sarvee süämeese, ńuuhaa kui paľľo tahot." Surma meni sarvee süämeese, tämä pani kaanee pääle, da ühehsää aigassaikaa piti seäl tabakka-sarveza Surmaa.

Meni Jumalale siis üli ühehsämää aigassaigaa. Ju-

mala tältä nõisi ţüsümääse: "kuza sill' on Surma?" Tämä avasi tabakka-sarvee, da puisti Surmaa sene maale. Surma tõkkusi kui ţärpänee seältä, iho kõikki õli kuivannu da luut kuivannu, kõikki õli peeni kui ţärpänee vaitas. Jumala nõisi siis jutteemaase sõtamehele: "mine peräss siä tätä tabakka-sarveza piit ühehsää aigassaikaa, miä pihala ţähsin kantaa?" Sõtamees vassasi: "nii i nii, kasse Surma ielä teţi, rikkaalta võtti deńgoita, a ţöühät tappõi. Miä tulin teelä vassaa tälle, tämä milta deńgoita ţüsüsi; kui 'b õllu milla deńgoi enäpi kui kõlme rublaa, a tappõi, ühtä virssaa 'b lassennu mennä, miä kahee tuhattõmaa virssaa päässä kotoose tulin sukua vaattamaase."

Jumala nõisi siis jutteemaase Surmale: "sinuu piäb tehä totuula, eb piä petellä ţetäitä: tapa kõikki ńätua möö ţöühä i rikas, ţetä on Jumala lähättännü tappamaase; elä võta deńgoja, eläka deńgojee peräss ühtä sääli enäpi kui tõissa."

---

3. Kauppamiehen emännän poika.

Meni kuptsa seitsemähsi aigassaigahsi tõisee kunikaa riikissä tavaraata õssamaase, meni üli mõnee viee ja üli mõnessa meressä, ja seält tuli väľľää. Tarttusi tämälä kuivala maala koorma ţinni, oponee enäpi 'b või väittää. Ţülässä i ţüläääse sitä väliä sata virssaa on, kuhõ tarttusi kuptsaa sene koorma. Õli liika jumalilliinee se kuptsa, nõisi Jumalaa rukoolemaase, ebko Jumala avittaisi väľľä siitä paikkaa. Ajatteeb ihse enelezä: "tämä 'b õle Jumalaa võima, kumpa minua kassenna ţinni piäb, tämä pakanaa võima on; tulkoo siis pakana apiise, kui Jumala minua 'b avita!"

Pakana tuli apiise tälle, ţüsüb: "mitä lupaat mille, millissä tavaraata, jos avitan?" — "Millissä tahot." — "Miä tavaraata muuta en taho mitäitä, anna siä mille kotoas vaitas se, mitä siä ihse et teä." Tämä jutteeb: "õlkoo siis sinuu se, mi milla kotona, mitä miä ihse en teä." Pakana jutteeb: "issu siä ihse koormaa pääle, võta õhjat ţäteesi, miä takaa tõukkaan, siis nõiseb oponee veemääse." Tämä

issusi koormaa pääle, dai meneb, i tuli kotoose. Ajõi lavgaa tüve oposee, dai meni ülimäsele pokoole, kuza nainee õli. Poika seält joohsi vassaa tälle trappuita möö, ja kummarti jalkaa tälle. Emä jutteeb poigale: "izäs toob tõisilta mailta sille vassomasia gasnitsoja."

Nõisivat ţaita joomaase naisee kaa. Naiselta tämä nõisi ţüsümääse: "ţeneeka se lahsi?" No tämä jutteli: "kahsi vootta miä terppisin, a siis menin süntiise, suvaattavaa kaa tein lahsee, anna mille anteehsi." — "Hot miä annan sille anteehsi, nii kasse lahsi 'b leene medee, lupasin pakanale kasee lahsee."

Eittiivät makaamaase, pakana tuli öölä enelesä lahsta väliää ţüsümääse. Izä da emä lahsi lazgettii menemääse, blahoslovenia annettii kaasa. Lahsi meni, meni, meni teetä möö, nii kaugaa meni, što pimeа metsä tuli, enäpi 'b näe, kuhõ mennä. Pojo issusii maale; ajatteeb: "kuhõ poolele lähen nüde." Nõisi taas menemääse, meni, meni läpi metsää, vaatab: tuli näüb. Siis jutteeb ihse enelesä: "nüd piäb mennä kasele tulele öösehsi minuu." Tuleb, on tare klasissa, seitseetä süültä, kuutta süültä on ahjo süämezä, kanaa varpaa päälä pööräb. On seäl staruha ahjoo päälä, põlvissa jalgat rippuvat ahjoo päältä maale. Staruha jutteeb: "kuptsaa emännää poika, õle meilä öötä." Meni öösehsi pojo riheese. Pani staruha õhtagoisele tämää, jutteeb pojole: "siä menet minuu velĺele, miä sille nevvon, kui õlla: ni kuhõ siä elä vaata ääreese, vaata tämää silmiisi kõhallaa aina, kui tulet tämä tüve." Oomen tõisel päiväl pojo lähsi menemääse teetä möö taas, meni, meni, meni, tuli tõinee mokoma tare klasissa, seitseetä süültä pitţä, kuutta süültä ahjo süämezä, kanaa varpaa päälä pööräb. Ahjoo päälä staruha on, põlvissa jalgat rippuvat maale. I se staruha söötti pojola õhtagoisee, piti tämää öötä, dai nevvosi, kui õlla tämää velĺee kuoza, kummale pojo se luvattu õli.

Kõlmattõmala päivälä siis tämä jõutusi öösehsi sinne atamanile enelesä. Se siis jutteeb: "miä sinuu söön, mihsi nii kaugaa et tullu." Pojo aina vaatab tämää silmiise kõhallaa, eb nagra, eb kuhõ poolee päätä ţäännä ääreese.

Ataman jutteeb: "sinuu piäb seitsemältä virssalta metsä puhassaa, da ţüntää da ţülvää nisu, da se niittää, tappaa, da lõunaahsi piiraga jõvvuttaa. Sene kui saat ühezä ööza tehä kõik, siis miä sinua veel en söö."

Õli kahstoššamatta tütärtä atamanila. Kõikkiaa noorepi jutteeb pojole: "siä kui minuu võtat noorikohsi enelesi, nii siis lieb kõikki tehtü, mitä tämä ţässeb tehä." Pojo lupasi võttaa. Tämä jutteli pojole: "mene eittää ookaamaase öötä" Pojo makasi öötä. Magateza pojoo se kõikkiaa noorepi tütär salamii izässä lähätti sõsaret omasa tööle, i sõsaret ned seitsemältä virssalta puhassivat metsää kõikki, dai ţüntivät, ţülvivät nisuu, da niittivät da tappõivat, da lõunaahsi piiraga jõvvutettii; a piiraga se eb õllu peeni, kõlmea koso-süültä pitţä da süültä laḑa. Pojo tälle vei lõunaahsi sene. Ataman jutteeb: "odnako miä õlen hitree, a siä veelä õlet hitreepi minua, mokomaa piiragaa mille teit. Veelä en söö sinua; annan sille veelä sluušbaa: mill' on kahstoššamatta šälkoa, a sinuu piäb niitä mennä rohole sööttämääse; õhtagon' too tagaas kõik 12."

Tämä meni, lahsi oposet väliää. Ned šälgot atamanii tüttäret omat õlivat. Õlivat šälkona, avasi värjää, a lentivät lintuna värjässä. Pojo meeb teetä möö, idgeb da tuskaab: "kussa poolee nüd lövvan õhtagona, kui lintuna lentivät šälgot!" Tuli se kõikkiaa noorepi tütär tämää tüve, jutteeb: "elä tuskai siä mitäitä." Antõi pojole mokomaa truubaa, jutteli: "truubita kasee truubaa kaa, mö õhtagona lienemmä kõikki ühezä kogoza." Tämä õhtagona truubitti kõikki ned šälgot kokoose da ajõi õvveese. Siis meni jutteemaase: "võta vassaa, tõin kõikki kotoose šälgot." Tämä šälgot võtti vassaa, siis ţähsi vettä kantaa, jutteli: "mene joota niitä šälkoja." Tämä kantõi vettä, jootti nämä kõikki, pani einoja eteese, kagroita. Meni taas jutteemaase: "ilasin jo kõikki." Ataman jutteeb: "odnako miä hitree õlen, a siä veelä õlet minua hitreepi, mokomat šälgot sait rohola sööttää. Miä veeläi sinua en söö, milla veel' on sille sluušbaa: on milla jaati mokoma, ţellei 'b anna selţääsä issua; siä sene jaaii kaa kui saat ajella sel-

läzä, jos et laṅkëë maale, siis en söö sinua, a kui laṅkëët, siis söön.'

Kõikkiaa noorepi tütär se, kummaa pojo lupasi noorikohsi võttaa, tuli, jutteli tälle: "mene pajaase, võta vasara mokoma, kumpa painab 12 naglaa. Issuu siis jaaile selṭääse, juttee: 'ajelin miä kannii pahojee pakanojee kaa, õlivat veelä pahepat sinua, a sain aikoi; kui miä en sinuu kaa saa aiella, pakana!' da löö siis, raḑo pähääse sene vasaraa kaa."

Nõisi pojo selṭääse jaaile. Se jaatina ataman ihse. Nõisi jaati põtkëlemaa. Pojo lõi kõlme kërtaa pähääse vasaraa kaa, što 'b enäpi põtkëleisi. Siis joohsi jaati nii üvii, što 'b põtkëllu ühtäitä. Tämä ajeli, ajeli, nõisi jaati taas põtkëlemaa. Pojo taas kõlme kërtaa pähääse lõi, siis joohsi taas üvii. Ajeli, ajeli nii kaugaa, što väsüsi jaati, laṅkësi maale. Pojo nõisi avittamaase, nõsseli, eb nõise. Tämä jutteeb: "mitä miä kannii sinua nõisen nõssamaase!" Alkõi bokkaa möö nii raḑoa, što väsümääse saa lõi, ookasi vorpii, ṭäänti tõisee bokaa tältä, siis nõisi tõissa bokkaa raḑomaase. Raḑõi tõissa bokkaa taas nii kaugaa, kunne väsünnü. Taas ookasi, siis nõisi pähääse raḑomaase tätä. Pähääse nii kaugaa raḑõi, kunne tältä pää mennü rikki. Jaati siis nõisi ihse üles, puisab entäsä. Pojo väitäb ratassimissa, a siis jutteeb: "miä sinua nõisen väittämääse, kui väsüt, la saat ukkase, miä sinuu teele jätän." Nõisi selṭääse, da vei jaati pojoo kotoose. Sai kotoose saa, pani talliise, pani einoja eteese, pani kagroita, jootti. Meeb siis atamanile jutteemaase, što on jaati ajeltu. Se kõikkiaa noorepi tütär tuleb tälle vassaa, jutteeb, nevvob, kui tehä atamanii kaa, tämä makaab. Pojo tuli atamanii tüve, tämä makasi katteeza. Pojo jutteli kerraa, tõisee: "nüd on jaati ajeltu." Eb ataman mitäitä juellu. Siis pojo meni, repäsi kattee tältä päässä väl'lää. Täll' on aukot pääzä i bokaza, i joohseb mätä tällä päässä. Ataman jutteeb: "siä teäsit, što jaaii kaa ajelit, a minuu kaa ajõit, miä eneni tehnü jaaihsi; miä õlin ohto hitree, a siä veelä hitreepi minua õlit. Milla 12 tütärtä on, siä võta niissä kumpa tahot noorikohsi enelesi." Pojo jutteli: "miä võtan kõikkiaa noo-

repaa." Tämä jutteli: "miä sille kõikkiaa noorepaa ielä en anna, kui et tantsi kaheetoššamatta tüttäree kaa, kunne need kõlme vorppia väsüäs."

Siis jutteli se kõikkiaa noorepi tütär pojole, nevvosi tätä: "tantsimaase kui nõisemma, miä sukaa podveskaa panen nii nikalassi ţinni, što tõkub; siis siä sene lövvät, ţüsüt: se minuu noorikko õlkoo, kumpa kasee ävitti, i nämä kõikki seisottuvat vaattamaase, kumpa sene tõkuttannu on, siis se vorppi on täünnä." Nõisivat tantsimaase, se kõikkiaa noorepi tütär tõkutti sukaa podveskaa. Pojo sene löüsi, jutteli: "se minuu noorikko õlkoo, kumpa kasee ävitti." Kõikki nõisivat vaattamaase, "ebko minuu õleis." Siis esimenee vorppi õli täünnä.

Nõisivat tõissa vorppia tantsimaase. Se noorepi tütär bašmakaa tõkutti. Pojo se löüsi bašmakaa, jutteli: "se minuu noorikko õlkoo, kumpa kasee bašmakaa ävitti." Kõikki nõisivat vaattamaase, kumpa sene ävittännu õli. Siis tõinee vorppi õli täünnä.

Kõlmatta vorppia siis nõisivat tantsimaase, se kõikkiaa noorepi tütär laŋkësi tälle jalkoisii. Pojo jutteli: "õlkoo kasse minuu nainee, kumpa minuu jalkoisii laŋkësi", ja nõssi noorikoo omasa maalta üles. Siis jutteeb ataman: "sinuu piäb nüd sohose, kuhõ pääle eb pääse ţenni kui vaitas lintu üli lennäb, öözä ţerikko tehä, kuhõ ventsaase menettä."

Kõikkiaa noorepi tütär se jutteeb pojole: "siä elä tuskai mitäitä, mö kõikki teemmä, kui vaitas minua et ülkää."

Siis oomnisee ţerikko se mokoma valmis õli sooza. Pojole jutteeb siis ataman se: "ielä miä tütärtä en anna sille noorikohsi, kui et lupaa, što ventsääse mennezä siä õunaa tuumii ţülvät, a ventsäässä kui tullas kotoose, siis omat õunat valmiit."

Se kõikkiaa noorepi tütär taas jutteli pojole: "i sene teemmä mö, vaitas minua et ülkää." Mentii ventsääse, ţülvettii ţerikoo teetä möö õunaa-tuumiita. Siis kui ventsässä päässii, õuna-puut kõrkëat omat, i jo õunat valmiit. Tulivat kotoose, lõunattivat, eittiivät makaamaase. Magata eittääzä jutteli se noorikko: "makaamassa kui nõisemma

üles, siis lähemmä vällää, muites sõsaret jutteevat ädäle, što siä et mitäitä tehnü, što nämä kõikki teţivät ned hitrostit, siis meďät nõlepat süvväs." Makaamassa nõisivat, siis lähsivät vällää.

Ataman kui örţähti üles, siis kopitti kõikki tüttäret ühteese, a se kõikkiaa noorepi omasa mehee kaa vällää lähtennü. Siis juttelivat ned tüttäret, "što se pojo 'b mitäitä tehnü, mö kõikki teimmä, mitä ţäsit." Ataman jutteli: "meńkaa näitä õtsimaase takaa." Menivät.

Nainee, se pojoo noorikko, vaattõi tagaas, jutteeb: "nüd tullas meitä jo takaa ajamaase." — "Etko siä saa tehä mitä hitrostia, što 'b meitä saataisi tagaas ţääntää?" No, se noorikko teţi ihse enesä ovos-tabunihsi i omasa mehee tabušnikahsi. Tabušnikka ääräb ümpär tabunita, keppi ţäezä. Tüttäret, ned takaa-ajajat, tulivat tabušnikaa tüve, ţüsüsivät: "etko nähnü matkalaisia, meessä da naissa, menevää teetä möö?" — "Miä kassenna mõnta vootta oposia söötän, a en ţetäitä nähnü menevää." No nämä ţääntüsivät tagaas kotoose i juttelivat ädälee, sile atamanile: "emmä nähnüt muuta mitäitä kui vaitas tabuni oposia da tabušnikka meni teetä möö." Ataman jutteli: "meńkaa ajamaase ned oposet kotoose dai tookaa tabušnikka kaasa, ned õlivat sõzar teďee ja se pojo."

Tüttäret siis menivät taas takaa ajamaase. Jo näţi se noorikko, što tullas takaa sõzaret. Tämä muunti ihse enesä lehmihsi, lehmä-karjahsi, i omasa mehee muunti karjuššihsi. Tullas ned sõzaret, ţüsüsivät: "näitko kassenna ovos-tabunia mokomaa?" Pojo se, kumpa karjuššina õli, vassasi: "miä lehmiee kaa õlen kassenna mõnta vootta, oposia en kõs veelä nähnü." Menivät tagaas, ädäle jutteevat: "eb õle mokomia teelä enäpi: muuta mitäitä emmä nähnüt, tolki karjuššii lehmiee kaa näimmä." Ataman jutteeb: "nämä i omat kahee ţessee mehee kaa, meńkaa, ajakaa ned lehmät kotoose dai karjušši tookaa."

Tüttäret menivät. Se taas vaatab noorikko tagaas, jutteeb: "jo kõlmattõmaa vorpii tullas meitä takaa ajamaase; siä õle puu", jutteeb omasa mehele, "miä lien lintu, nõisen päälä kõikeelaisela ţeelelä laulamaase." Nämä kui

tulivat, linnulta evät saa mitäitä tolkkua, lintu vaitas laulab puuza sinä. Siis menivät tagaas, jutteevat atamanile: "muuta emmä nähnüt kui nüd vaitas on puu, dai puuza lintu laulab." Ataman jutteeb: "nämä i õlivat teďee sõzar omasa mehee kaa; la ihse menen takaa ajamaase, eńko näitä ţinni saa."

No, nõisi ihse menemääse; nõisi neĺĺä ţümmeetä süültä üles, vaatab ümpär i jutteli omasa tüttärile: "nämä jo omat aivoi kaukana, ţut ţut näüb enäpi." Meni takaa siis. Nainee se vaatab tagaas, jutteeb: "nüd tueb ihse ataman, ätä minuu, meitä takaa ajamaase." — "Etko teä mitä hitrostia, što 'b saiseesi meitä ţinni?" ţüsüsi mees. Nainee nüd teţi enese jarvehsi, a mehee soorsahsi jarveese sihee, soorsa jarveza ujub. Ataman tuli, nõisi püütämääse sitä soorsaa ţinni, püüteli, püüteli, eb saannu ţinni, meeb ühtee rantaase, soorsa tõisee ujub. Siis jutteli soorsale: "kõlme vootta siä uju jarveza kassena, ielä et väĺĺää pääse."

Ujusi kõlme aigassaikaa mees siinä, da nainee kõlme aigassaikaa jarvena õli, siis vassa väĺĺää pääsivät. Siis elivät üvii ühezä. Se sihee lõppusi.

II. Lauluja.

1. Kevätlaulu liekuttaessa.

Laka vaatan lõekkuani,
Missä puussa lõekku tehtü,
Ebko lie lepässä tehtü,
Paju-puussa painuteltu?
— Leppä abras murtumaase,
Paju abras painumaase:
Varot omat vahteradzet,
Ţülţi-puut on ţünnä-puiset,
Alus-puut anee-pajuiset.
Ţülää poisit, velvüeni,
Elkaa rehgaa lõekuttaka,
Raskaassi rahsuttaka,
Ett' en maale lańkëisi,
Rohoo pääle rohsahtaisi;
Eb õe velvüt lõekuu alla,
Ebk' õe ţirja ţiikuu alla,
Eb õe maalta võttajeita,
Roojassa ülentäjeitä.
Vanoile suvi sulaza,
Meree rannat raukëëvat,
Õjaa põhjat õikëëvat,
Ilo-virret vizgotasse.
Tüttäret, sõzeüeni,
Laulakaa emäni lahset,
Kukkukaa emäni kullat!
Laka lugen luikkojani,
Arvaelen aniani,
Oṅko luikkoni luguza,
Oṅko anet arvauza,
Ebko lie Venäi veenü,
Rootsi laivoisii latonnu.
Väsükoo Venäi oponee,
Rootsii roomat kadgetkoose
Lina-päitä liuguttaaza,
Kassa-päitä kantaeza!
Unohtin mälehtämässä,
Ţüsümässä, saţimassa:
Võibko lõekku lõekutella
Meitä kahta ja kanaa,
Kahee kanaa kaatterita,
Kõlmee kõrva-reṅkaita?
Tüttäret, sõzeüeni,
Laulakaa emäni lahset,
Kukkukaa emäni kullat,
Kunne on viisi valluttani,
Kahehsa kavaluttani,
Kunne on kassa kaglalani,
Ivus pitţä pihoilani.
Kui saan marja muile maile,
Toomut tõisile vesile,
Siis en mahsa maalta rohta,
Õlţi-kõrtta uulitsalta;
Einä-müttü on elteepi,
Kagra-kappa on kalľiipi,
Minä ozmut ootavapi.
Tüttäret, sõzeüeni,
Lähemmä läpi-ţätösii,
Läpi linnaa linnukkaiset,

Läpi kastarii kanaset,
Laomma rüppü rüpültä,
Paamma sõrmus sõrmuhselta,
Panemma sanat sõzässä,
Äälet äďää tüttärissä,
Seisotumm' sõmeiee pääle,
Aseemm' arja-mättääle.
Tüttäret, sõzeüeni,
Ühezä viee veämmä,
Ühee kaivoo kannatamma,
Ühee maa marana-jalgat,
Ühee põezaa pupuškat:
Laulammai ühezä lahset,
Kukumma ühezä kullat. —
Kasta ootin kaugaa aigoi,
Suvee suulani pitelin,
Ţesää aina ţeeleläni.

2. Kesälaulu.

Tulkaa tüttäret tulele,
Vanat naiset valkëale!
Tuli on tehtü tüttärile,
Laikka lahsaile lavottu,
Tuli on tehtü tuulee pääle,
Laikka õtsale lavottu.
Tüttäret, sõzeüeni,
Sõbrani, emäni lahset,
Laka kukun kuu valula,
Laka vilisän vilula,
Kajahtutan kasseela.
Se kuulub kumu kotoose,
Ääli äühţäb enneleni,
Ţülä tääb kurjet kukkuvahsi,
Linna linnut laulavahsi;
Tunneb enne äälessäni,
Kumëassa kurkussani,
Enne vasoo vassaelëb:
"Evät ned kuku ţülää kurjet,
Evät laula linnaa linnut,
Se kukub kuvattuseni,
Ilotseb imetettüni."
Tüttäret, sõzeüeni,
Laulamma emäni lahset,
Kukumma emäni kullat!
La tueb suvinee aika,
Tueb ellä einä-aika,
Ruttoza rüţee niitto,
Tuleb kallis kagra-aika,
Niitän lünnät, niitän rännät,
Niitän miä katalat kagrat,
Õzrat sitä õjelapat,
Niitän kuuroo kuu valula,
Kui niitän, ajattelen:
"Kui tueb süvä süţüsü,
Talvi-taivaat tulevat,
Kui toob Miihalaa Jumala,
Sis miä piän pitţät piirut,
Siis joomma jõka õluet,
Piämmä jõka pikarit,
Jõka kannut kallotamma;
Levvib suuni laulamaase,
Eneni ilotsemaase."

3. Syksylaulu.

Peree-mees, peree-isäntä,
Peree-nainee, naisueni,
Võta vällältä väţeni,
Upa-mailta ulkkumassa,
Tara-maita tallomassa!
Üüzä jalgat, jääzä põlvet,
Räntä raďob kõrvõjani.
Peree-mees, peree-isäntä,
Anna tupaa tullahseni,
Rihi-soojaa õllahseni!

Elä eittüä minua,
Eläka minuu väţeä,
En tullu kuuhsi, en kahehsi,
Enka pääsko päivähsi,
Tulin tunnihsi ühehsi,
Ani aigahsi üvähsi.
Anna tupaa tullahseni,
La tantsin, tare järiseb,
Rihi kuusinee kumiseb,
Kõta elminee eliseb,
Rikkaa mehee rihezä,
Õlevõisee õvvueza.
Peree-mees, pereé-isäntä
Pani assiat pakole,
Latõi latvadzet umalat,
Lahţi virtee johsemaase,
Se tuli mõtu makëa.
Kui jõimma sitä õlutta,
Maistimma sitä mõtua,
Meni mesi põvveleni,
Sima se süämeleni,
Levvib suuni laulamaase,
Eneni ilotsemaase.
La tantsin, tare järiseb,
Rihi kuusinee kumiseb,
Rikkaa mehee rihezä,
Õlevõisee õvvueza.
Pasibo tähä taloose!
Täzä täüsii annettie,
Ţipoi kapoi kannettie.
Antakoo sihee Jumala
Tulevala vootuela
Ţivee pääle, kannoo pääle
Kahsii päi kasvamaase,
Kõlmii kõrsii kõrkëëmaase!
Pasibo tähä taloose,
Täzä täüsii annettie!

---

4. Oman kylän ylistys.

Ţülöttäni, lidnottani,
Maa parassa paigottani!
Pantu on paikale üväle,
Säättü maale säätozale,
Veettü maale veerozale,
Sui pantu sulaa mereese,
Päi päivää nõisemaase.
Eb õe lidnotta alepi,
Kastaria kalttozapi,
All' on niitüt, päälä põllot,
All' on niitüt atmanaďee,
Päälä põllot päälikkaďee,
Ţehţenä üvä ţüläni,
Ţülässäni ţülmä johseb,
Maassani vesi makëa.
Üvä on üvä ţüläni,
Säättü maale säätozale,
Veettü maale veerozale;
Siitä on paha elämä:
Vallaa sööjä vainiala,
Veree jooja veeruu päälä;
Siitä on paha elämä:
Kui meeb õrkoose õponee,
Sise vitsoi viŋgutellas,
Terva-rozgaa tõmmitasse.

---

5. Kankaankutoja tyttö.

Vaatan merta akkunassa,
Meri on meďee õvvezani,
Laugaat lautaa salvameza,
Tare on meree sisäzä,
Neite on tare sisäzä.
Neite kuob kulta-vöötä,
Õigutab õpëa-vöötä,
Katkeesie kulta-niitti,

Õigahti õpëa-niitti;
Tämä idgi izälee,
Izüt ihţi ihna-vöölä;
Neite idgeb, ţüünel veereb
Sinisissä silmüissä
Punasile põskusile:
Neite idgeb, ţüünel veereb
Punasilta põskusilta
Kauniile goittanoile,
Kauniilta goittanoilta
Rummes-ţirjale rukale,
Pääle põlvee, põlvi-liinaa,
Pääle vöö võvvarma-ţirjaa.

6. Paha nainen.

Oi siä tiiro, peeni tiiro,
Kuhõ menet, peeni tiiro,
Peeni saanikko peräzä,
Peeni ţirves saanikola,
Peenet ţintaat ţäezä,
Peenet ţirjat ţintaiza,
Kuhõ menet, peeni tiiro?
"Ratikkata raḑomaase,
Saunikkata salvamaase."
Mihe sille saunikkata?
"Tukka-päätä tuvvahseni."
Mihee sille tukka-päätä?
"Jalkojani jahsamaase,
Ţenţiäni ţöüttämääse.
Entinee ajutoo nainee
Ţennät ţöütti, ne kavotti,
Rätet uhtõi, ne upotti,
Saunaa ţütti, sen ţüetti,
Poolee paikassa põletti,
Kahet kaatsat kartutteli,
Lehmää söötti, sarvee murti,
Lampaa söötti, sen suretti,
Sigaa söötti, silmää pissi,
Lautaa lõi, lapiaa murti,
Rihee pühţi, luvvat rikkõi."

7. Haudassa herännyt veli.

Sa'ab lunta, uutta lunta,
Valab vazgessa ragëhta,
Uvvee turguu uulitsale,
Vanaa turguu vainiale,
Vazgesee pajaa eteese.
Tuli neĭĭä neitsükkäissä
Vazgesee pajaa eteese,
Juttõi tõinee tõiselesa:
"Milä nõisemm' mäńţämääse,
Kulilako vai kalila?"
Kuli kukkui taivaase,
Kali veeri kalmo-teele,
Veerakko ţerikko-teele,
Veeri veĭĭee ţääpää pääle:
"Oi velvüt emäni lahsi,
Võitko nõissa ja ületä,
Anna ţääpässä ţätüet,
Sõrmet liivassa viritä!"
Velĭi vasoo vassaelëb:
"En või nõissa, en ületä;
Oi sõza, emäni lahsi,
Mene kuo', õle kotona,
Ţihuta pata munõja,
Vaali vakka piiragoita,
Too munat mullaa pääle,
Piiragaiset ţääpää pääle,
Nimetä minuu nimeni,
Arvaa minuu aigoeni!"

8. Uusi sotaväki.

Tootie sõassa ţirja,
Sala-ţirja Saksaa-maalta:
Sõzartee sõtaase mennä,
Velľitee kotona õlla.
Eb õe sitä ielä kuultu,
Ielä kuultu, ielä nättü:
Sõzartee sõtaase mennä,
Velľitee kotona õlla;
Eb õe sitä ielä kuultu,
Ielä kuultu, ielä nättü:
Kolľula koli-ripaa,
Satulala saatto-päätä.

9. Lapsien laulu.

Õpo kommab koominaza,
Mi se on õvõo peräzä?
Mõisa, mõisa, meeli tarkka.
"Miä mõisan, mihs en mõisa:
Reţi on õvõo peräzä."
Mi se on regee sisäzä?
Mõisa, mõisa, meeli tarkka.
"Miä mõisan, mihs en mõisa:
Neite on regee sisäzä."
Mi se on neđee parmaila?
Mõisa, mõisa, meeli tarkka.
"Miä mõisan, mihs en mõisa:
Lahsi on neđee parmaila."
Mid ned on kaugat kahee poolee?
Mõisa, mõisa, meele tarkka.
"Miä mõisan, mihs en mõisa:
Aisat kaugat kahee poolee."
Mid ned õŋgaa eittelevät?
Mõisa, mõisa, meeli tarkka.
"Miä mõisan, mihs en mõisa:
Õhjat õŋgaa eittelevät."
Mi on pääzä viuruu, vauruu?
Mõisa, mõisa, meeli tarkka.
"Miä mõisan, mihs en mõisa:
Valľaat on pääzä viuruu vauruu."
Mid ned on pääzä örtsölääsä?
Mõisa, mõisa, meeli tarkka.
"Miä mõisan, mihs en mõisa:
Kõrvat on pääzä örtsölääsä."
Mi se läblätäb lävelä?
Mõisa, mõisa, meeli tarkka.
"Miä mõisan, mihs en mõisa:
Lammas läblätäb lävelä."
Mi se ammub akkunaza?
Mõisa, mõisa, meeli tarkka.
"Miä mõisan, mihs en mõisa:
Lehmä ammub akkunaza."
Mi se on vööttä vainiala?
Mõisa, mõisa, meeli tarkka.
"Miä mõisan, mihs en mõisa:
Voho vööttä vainiala."
Mi se on ţennättä kujala?
Mõisa, mõisa, meeli tarkka.
"Miä mõisan, mihs en mõisa:
Sika ţennättä kujala."

IV. VEPSÄN KIELTÄ.

I. Mateuksen Evankeliumin kuudes luku.

Äänis-järveltä.

1. Kaikatei anďelta milostin teiďe raffan edes, sen ťähta, miše hö teid ńähtaiš: eika ei liine teile nagradąd tatas teiďe taivhaliišes.

2. I muga kons andled milostinan, ala torda itšeiš edes, kut manitajad sätas sinahohoiš i veräil, miše hvąalitaiš heid m'ehed. Heńgrist sanun teile: hö sadihe jo itšeleze nagradan.

3. Sina-še andle milostin muga, miše hura käzi sinun ei ťedaiš, min sädab oiged.

4. Olkha milostin sinun peitoliine, i tat sinun, ńähnu peitoliišen, andab silei ńägul.

5. I kons sina ristitei, ala oľe kut manitelijad, kudamad ľuubitas sinahohoiš i veräil seišuttaze ristmahaze, miše ńähtaiš heid rahvas. Heńgrist sanun teile: hö sadihe jo itšeleze nagradan.

6. Sina-še, kons ristitei, mäńe perthe itšeiš, i salpta

Ojatti-joelta.

1. Kaikateize andelta milostinad teiden rahfan aigann, miše rahvas sen ńähtaiš: eika ei linne teile palkad taatas teiden taivhaliišes.

2. I muga kons andad milostinan, ala torda itšeiš edes, kut litsemerad ratas sinahohoiš i irdal, miše kitetaiš heid rahvas. Heńg-rist pagišen teile: hö saiba jo itšelezei palkan.

3. Sina-šo andle milostin muga, miše hura käzi sinun ei ťetaiš, min radab oiged.

4. Da linnob milostin sinun ťetmätoi; i tat sinun, peitoliišen ńägii, andab sineiš silmiš.

5. I kons ristitei, ala ole kut litsemerad, kudamad ľuubitas sinahohoiš i irdal seišta malitvol, miše ńähtaiš heid rahvas. Heńg-rist pagišen teile: hö saiba jo itšelezei palkan.

6. Sina-šo, kons ristitei, mäne itšeiš perthe, i salpta

itšeiš taga uks, i ristte tatale itšeiš, kudam om peiteitši. I tat sinun, ńähnu peitoliišen, andab silei ńägul.

7. Risttes ala sanu liigad, kut k'elenikad; ibo hö dumaitas, miše äias paginas heiďe liinoba kuuldud.

8. Algei liiŋgei heile mugomad; ibo ťetab tat teiďe, mis teil om nuuš, edel teiďe pakitšust hänel.

9. Ristkatei tö muga: tat meiďe, kudam oled taivhal; sädkahaze puhthaks nimi sinun.

10. Tulgha tsarstv sinun; olkha vald sinun i mal kut taivhas.

11. Leib meiďe kaikutšeks päivaks anda meile ťänambäi.

12. I p'ästa meile velgad meiďe kut i mö p'ästam velghiišile meiďe.

13. Ala anda meid smuutta; a p'ästa meid luukvas. Ibo sinun om tsarstv i vägi i kuulund igan kaiken. Amin.

14. Ibo kons tö p'ästaškanded raffale gfähkad heiďe: p'ästab i teile tat teiďe taivhaliine.

15. A kons tö ed p'ästkoi mehile grähkõid heiďe, i tat teiďe ei p'ästa grähkõid teiďe.

jälgel-päi uks, i ristte tatale sinun, kudam ei ńägu; i tat sinun, peitoliišen ńägii, andab sineiš silmiš.

7. Risttes-šo algad pagiškoi ligaks, kut k'elevesad; ibo hö m'eles pidetas, miše äijiš paginoiš lindäs kundeltud.

8. Algad olkoi mugoitšed; ved tat taivhaliine ťetab, mi teile tarbiš, edel teiden pakitšust hänel.

9. Ristkateize tö muga: tatoi meiden, kudam oled taivhal; puhtas nimi sinun.

10. Varastamai tsarstvad sinun; da linnob vald sinun i mal kut taivhal.

11. Leib meiden nasušnii anda meile ťänambäišel päival.

12. I jätä meile völgad meiden, kut i mö jätämei völgnikoile meiden.

13. I ala anda meid iskušaha; a p'ästa meid pahas. Sida med mi sinun om tsarstv i vägi i slav igaze. Amin.

14. I kut rubendatei proštmaha mehil grähad heiden, proštib i teile tat teiden taivhaliine.

15. A kut etei proštkoi mehil grähid heiden, i tat teiden ei jätä grähid teiden.

16. Kons-še tö pühitad, algei olgei holivad, kut manitelijad; ibo hö ottaba itšeze päle pimedad rošad, sikš miše osuttaze raffale pühitaikš. Heńg-rist sanun teile: hö sadihe jo itšeleze nagradan.

17. Sina-še, kons pühitatei, voida pä sinun i peze roša sinun.

18. Miše sina ed osutaišitei raffan edes pühitajann, no tatan edes sinun, kudam peitol; i tat sinun, nägii peitoliišen, andab silei ńägul.

19. Algei keradelkoi itšeletei elod mal, kus koja i rosteh söb i kus varghad kaiveldas i vargasteldas.

20. No keradelgad itšeletei elod taivhal, kus ei koja i rosteh sökoi, i kus varghad ei kaivkoi i vargastelkoi.

21. Ibo kus elod teiďe, siga liinob i heńg teiďe.

22. Valgtus hibjäle om silm. I kut om silm sinun puhtas, se kaik hibj sinun valgtus liinob.

23. Kut silm sinun paha, se kaik hibj sinun pimed liinob. I muga, kut valgtus, kudam sinus, pimed, se pimed se enamb.

24. Ni ken ei või kunďelta kahtele kuhmule; ibo üht liinob vihadamaha, a tošt ar-

16. Kons pühitatei, algad olgoi höšakod kut litsemerad; ved hö ottas itšeze päle pimedad moodod, miše osuttaze rahfale pühitajikš. Heńgrist sanun teile: hö saiba jo itšeleze palkan.

17. Sina-šo, pühitades, voida pä sinun, i peze mood sinun.

18. Miše ei osuttaze rahfan edes pühitajaks, a edes tatan sinun, kudam peitos; i tat sinun, nägii peitoliišen, andab sineiš silmiš.

19. Algad kerakoi itšeletei elod mal, kus kojeh i rosteh söb i kus varghad kaiveldas i vargasteldas.

20. A keragad itšeletei elod taivhal, kus ni kojeh ni rosteh ei sö, i kus varghad ei kaivkoi i ei vargastakoi.

21. Ved kus elo teiden, sigal linnob i südäi teiden.

22. Tohus hibjäle om silm. I muga linnob silm sinun puhtas, se kaik hibj sinun käbed linnob.

23. Linnob silm sinun huba, se kaik hibj sinun pimed linnob. I muga, kons valged, kudam sinusaiš, pimed, se pimed tobjemb völ.

24. Ni ken ei voi rata kahtele kuhmule; libo ühted ei voiškanda ńähta, a toišen

maştamaha, ili ühtele heńgen paniškandob, a tošt ni m'eles ei pidaškanda. Ed või kunďelta Jumalale i mamonale.

25. Sikš pagišen teile: algei holdkoi heńgel itšetei, mi teile söda i mi joda; i hibjäl teiďe, mihe sätaze. Heńg eik enamb söndad i hibj sobid?

26. Katsuhtagad lindiiďe päle taivhaliišiďe: hö ei semekoi, ei rahnkoi, ei kerakoi purniihe; i tat teiďe taivhaliine sötab heid. Edik tö äi heid enamb?

27. I ken teiš holdub i võib lišäta itšeleze kazvod hoť ühten küramblešen?

28. I sobiš min holdud? katskad peldoliišile tsvetile, kut hö kazvdas: ei rakoi i ei kezerkoi.

29. A mina teile sanun, miše i Salomon kaikes kuulus itšeze muga ei sädnuze kut kaikuťte heiš.

30. Kut peld-heinan, kudam tänambäi kazvab, a homenn tatstud liinob pätšhe, Jumal muga sädatab: se lujembha võl teid, vähän-kundliad, sädatab.

31. Algei holdkoi i pagiškoi: mi meile söda? ili, mi joda? ili, mihe sätaze?

32. Sikš miše kaiked sida ľuubiškandob; libo ühtele radeitšob kaikel südäid, a toišel vilu südäi. Etei voikoi rata Jumalale i mamonale.

25. Sida med pagišen teile: algad holdkoi heńgel teiden, mi teile söda, i mi joda; ei hibjäl teiden, mihe sobitaze. Heńg eik tobjemb sömišt i hibj sobid?

26. Katskatei linduiden päle taivhaliišiden: hö ei semekoi, ei rahnkoi, ei kerakoi aittoihe; i tat teiden taivhaliine sötab heid. Eteik tö parembad heid?

27. I ken teišatei holdub i voib lišäta itšeleze kazvod hoša ühten küran?

28. I sobiš min holdutei? katsuhtagad pöldoiden änikoile, kut hö kazvetas: ei rakoi i ei kezerkoi.

29. No mina teile pagišen: miše i Solomon kaikes slavas itšeze muga ei sobinuze, kut kaikuťte heišazei.

30. Kut-šo pöld-heinan, kudam tänambäi kazvab, a homenn lükäitas pätšhe, Jumal muga sobitab; sen enambal teid, uskmatomad.

31. Algad holdkoi pagištes: mi meile söda? libo, mi joda? libo, mihe sobitaze?

32. Sida med mi kaiked

etstas k'elenikad, i sikš miše ťetab tat teiďe taivhaliine, miš teile kaikes siš om nuuš.

33. Etskad ezmäks tsarstvad Jumalan i oigtust hänen; i kaik se panďeltas teile.

34. I muga algei holitakoi homneliišes päivas. Ibo homneliine itše liinob holitamaha itšeze nuušiš. Om kaikutšel päival itšeze holi.

ńetsida etsitas k'elevesad, i sida med mi ťetab tat teiden taivhaliine, min tö kaikes siid oletei nuušas.

33. Etskatei ezmäi tsarstvad Jumalan i oigtud hänen, i kaik ńetse pantas teile.

34. I muga algad holdkoi homniišes päivas. A homniine itše linnob holdmas itšeze nuušiš. Zdovoľno kaikutšel päival itšeze holid.

II. Tarinoita ja Satuja.

Äänis-järveltä. **Ojatti-joelta.**

1. Mehiläinen ja lammas.

"Omik eläiďe keskes kenni, ken enamba meid hüvut silei tegiš?" küzii mezjäine mehel. — Om, sanii ńetse. — "A ken?" — Lambas; sikš miše hänen vil milei pidab, a sinun mezi milei vaise maged.

"Omik keskes šivaṭoil ken mugoi, ken enamban meid hüvitaiš šindäiš?" küzui mezjäine ristitul. — Muga, sanui ńetse. — "A ken?" — Lambas; sida med miše vil hänen minein proiidimatoin, a sinun mezi minein sen maged.

---

2. Edelliset (toisin).

"Edik tahtõi ťeta tošt aziad, kudamt möto mina lugen lambhan enambaks hüvuden sädajaks mil sinun, mezjäine? Lambas milei itšeze villan andab ilman väsundata, a kons sina andad milei itšeiš meden, milei ühtäi pidab völ varaita sinun ńokiid."

"Tahtoidik ťeta toišen staťan, kudamad med lugen lambhan tobjembaks minun tähta hüvitajaks, mi sina, mezjäine? Lambas andab minein itšeze villan radota; a kons sina andad minein itšeiš meden, se minein kaikan tarbiš völ varaita sinun kokaidust."

---

3. Kokko.

Küzutihe orlal: min tähte sötad sina itšeiš poigid muga korttas? Orl sanii: "rohtitaišik hö, kazvdud, lähetaze päivan-no, kutab mina heid sötaišin alahal mal?"

Küzuiba orlad: mihe sötad sina itšeiš poigid sen ülähte taivhal? Orl sanui: "rohtišibak hö, kaznuded, lähetaze päiväišen lost, kut mina heid sötäišin alahann mas?"

---

4. Orjanruoska.

"Sanu milei", küzii kadag kukõin-karaŋgaišel, "mikš sina muga tuskav oled siritšimänijan m'ehen sobihe? Mida sina tahtõid säta heiš? Mihe hö sileiš hüvad?" — Ni mihe, sanii kukõin-karaŋgaine; a mina muga en tahtõi rastta heid m'ehel, tahtõin vaise rebitada heid.

"Sanu minein", küzui kadag kukoin-karaŋgol, "mikš sina mugoi nälghiine sobihe, mändes siritši sinusaiš ristitud; min sina tahtoid tehta heiš? mihe hö sineiš košutas?" — Ni mihe, sanui kukoin-karaŋg; mina i en tahtoi anastada heid ristitul, tahtoin vaiše rebitada heid.

---

5. Lammas ja Pääskyinen.

Jumalan-lindiine ištiihe lambhan päle, miše rastta hänel vähäišen villad itšeze pezaks. Lambas savodi verdusiine hüpta sinna i tänna. "Kut? mite sina milei ühtel muga skuup?" sanii jumalanlindiine. "Paimnele sina lazged otta itšesaiš kaiken nahkha-sai villan, a milei otkašid pitšukaises klakiišes. Mikš muga ńetsen sädad?" — N'et-

Sarak-linduine lebastihe lambhan päle, miše ńühtäita hänel vähäine villad itšeze pezan täht. Lambas rubens käredas hüpta sinna i tänna. "Kut sina minein ühtele sen skuup?" sanui sarak-linduine; "paimnele sina käsked otta itšesaiš kaiken lophu-sai villan, a minein ed anda p'ent klakušt; mikš ńetsen teged? — N'etsen tegen

sen sädan sikš, sanii lambas, ed malta milai minun villad muga kebjäs otta kut paimen.

sida med, sanui lambas, miše sina ed mahta otta minun villad sen armhutte kut paimen.

6. Koira.

Koir pidaten su-palaišen lihad, kudaman hän tembaiš povaral, hüppästihe jökehe, miše pästa küksenduses; hän ujub, katsub vetehe i ńägob itštaze i lihan. T'eravas laṅgeni hänele ohvot i ńetsil lihal išandann olda, i hän tahteli hvatta hambhil sen itšeleze, siid — kadotihe molembad. — Skup ni kons ei ole küläine, i mugomal mańeral paksus kadotelob i sen, mi hänel om.

Koir pidab su-palaišen lihad, kudaman hän vargast keitjal, i hüpsihe jogehe, miše ei sabutataiš. Hän ujudes katsub vetehe i ńägob itštaze i lihan. Ühtnägoi laṅgeni hänele rabo otta i ńetse. Sures savidostiš tahtel hän tabata hambhil i sen supalan, a kadot i molemmad. — Skuup ni kons ei ole täüs, i mugoitšel statal paksus kadotab i sen, mi hänel jo om.

Ojatti-joelta.

7. Kissa ja hiiret.

D'erevńas oli kaši uhtei suur, kudam kaikid hiirid söb; kus löütab, siid i tabadab i söb. I ńened hiired, kudamad lopud jätihe, k'eraisihezei kaik ühthe sijaha i ussoyetitihe, mi ńetsile kašile ťehta; i kaikiš tobjin hiir se dumai i pagišob: "k'erakkamai mö kaikin ďeṅgoid, ostkamai kellon i sidokamai ne'tsile kašile kaglaha; kons hän tulešandob kellon ked, muga mö kulistamai i kaik pagenemai." D'eṅgad hö keratihe i kellon ostetihe, a ken heiš ńetsen sidoškandob kašile kellon kaglaha? Üksin eba rohtkoi, i hot kaikin mäntas, hän ńetse kaši heida söb. Kellod

ei rohtitud ni-ken mänta sidomaha. Hiiril ďeńgad mäntihe uhtei; kel muitei jäi; edelpäi ei dumaitud, miše heiš sidojid ei le. Mitte tahtod raad, jestli edelpäi ed dumai, kävub kut hiiril kellon sidond.

8. Kurki ja repo.

Kurg jäi talveks; reboi tuli, küsub: "kut sileiš, kurg, eläda?" Kurg sanui: "mi minuin elämises; milain ni-mida sömist ei le." Reboi sanui: "openda sä mindäin, kurg, lendmaha, mä sindäiš sötan talven." Hän i söti talven, i tuli kesä, "no, sanui, openda lendmaha!"

Kurg sanob: "istute selgha, mä sindäiš opendan! "Reboi istuihe i ńetse kurg lend, lend, lend, lend ülähaks, i siga jät reboin, kudam laŋgeis maha i katkais itšeze jalgan. I ńetse kurg laskihe maha i küsub: "kuitei sileiš, reboi, leta oli?" "Hüva, sanob reboi, oli, a jalgan katkaisin." — "No, sanui kurg, kut katkaisid, ka katkaida!"

9. Sorsa ja kana.

Jäi sors talveks. Kana sanob: "kut sileiš, sors, eläda?" Sors sanob: "nälgha kolen, söda ei le ni-mida." N'etse kana sanui sorsale: "openda sä mindäin ujumaha, mä sindäiš talven sötan." Siid i söti sorsad talven. Tegihe kesä, "nügüide opendan, sanui sors, astu, samai ühtes ŕäpust." N'etse kana ujuškans sorsan jälghe rannas-päi i uptaškans. "Oi sors, uptan!" — "Hot uptad, ka upta!" — "Oi sors, upsin!" — "Hot upsid, muga upsid." — Hän i uppois kana.

10. Hämähäkki ja muurainen.

Paimen metsas polti kuziaiš-pezan, kut kuziaine händ kibedas puri. Kuziaišel paha m'eles tegihe, a hänel muite oli väha väged, ei voind paimend peksta. Siid sutundas läks Jumalan noste, paimnen päle šalimahaze, miše paim-

ned äijan leibmuruid pantas maha; hän ei rohtind sanoda paimnen päle pezan poltandad, miše hän eizmäigi itše hubin radoi paimnele: hänen puri kibedas. Jumal sanui: "voibik uskta, praud om, min sinä pagišed, a omadik silaiš ńägjad i svideteľad? Mina muitei en voi teid suďta."

Kuziaine läks nägjid etsmaha, i mendes dorogal üksnäze itšeze ked pagišob: "milein pidab hämehauk löüta, ńetse hämehauk ťedab paimnen radon, miše hän elab joga päivan ńeniden koiriden ked."

Hän i löüs hämehaukun i sanui hänele: "tule milein, veikoi, nägjaks, minä paimnen ked Jumalan-no sudimoi." Hämehauk küsui: "mi teil mugomid tegihe keskustoid, i miš tö suďteizei?"

Kuziaine ei sanond, minťähte suďtihezei, toľko sanui hän hänele: "sileiš pidab tulda, Jumal itše sindäiš kutsui."

Hö tultihe Jumalan noste, i Jumal ńetsil hämehaugul küsuškans: "nägidik sinä, miše paimen äijan leibmuruid panob maha?" Hämehauk sanui: "paimen ei le vär, hänel ei le mugoišt sijad, kus söda, ei stolad, kudamal leib ťapta: hänel kons joudei aig, siid hän i söb." Jumal sanui hämehaukule: "sinun ńetse pagin praud, a sina, kuziaine, kaiken k'elastad; minťähte sina itšeiš läheliišen päle vihad kandad?" I Jumal andoi kuziaišt palikal selgha, i lükais händaze taivhas-päi maha, i muga hän eeskäi keskel katteis; a hämehaukun Jumal ot i lasketi noral maha senťähte, min hän praudan pagiš, i itšeze läheliišen päle ei vihad kandand. I siid päivas-sai tegihezei hämehaugul itšelaze norad, kudamil voib ülähaks da alahaks kävuda, a kuziaine siid aigas-sai kahtes palas, kut hän laŋgeis ülähän-päi: kesk tegihe hoik, pä da tagem poľ saŋgtad.

---

11. Mies ja repo.

Mušik ajoi kalan ked, kalad latš täüs. Ajoi, ajoi, dorogan laptas lumes venub reboi. Hän, reboi, heitanuzei muitei koljaks. Mušik ot ńetsen reboin i dumaib, miše hän kolii, pani kalalatšhu, ajab dorogad möte. A reboi siga-

päi ot kalan kaiken i rojib dorogad möte lumele. Itše pageni jälgmäišeks i latšun möst edelliišeks katoi. Mušik tuli kodihe, itšeze akale sanob: "minä, ak, olin i ostin oodvad uhtei kalad, i völ dorogal löüsin suuren uhtei reboin koljan, astuške katsuhtamha!" Mäntihe i tultihe saraile, avaitihe latšun, latšus ei leent ni reboid ni kalad.

N'etse reboi, kut oli kalad dorogale rojind i itše uidind, mäni, kalan kaiken doragad möte kerais i vei ńetsen kalan nagriškoopha. Tuli sihe händikas, küsub reboil: "mida sina, komaine, söd?" Reboi sanob: "sön mina kalad." Händikas möst küsub hänel: "kus otid ńetsen kalan?" Reboi pagiš: "oi sina, komaine, komaine, mina kut olin ďerevńas, i istuimoi, istuimoi lähtken reunale, i händan sinne pästin lähtkehe, i oŋgitin kalad, i händha tartui uhtei äi kalad; sida mina i sön. Mäneške i sina, komaine, ďerevńaha, istte lähtken reunale, händ p'ästa lähtkehe i pidä siga hätk uhtei! Hot hö kalad likuteltaiš händad, sina händad ala ota."

Mäni händikas, muga i radoi, kut reboi nevoi, istuihe lähtken reunale, händan p'äst lähtkehe. I irdal suur uhtei pakaine, i händikhal händan lähtkehe külmi, miše agjal händad ei voi otta. Naišed tultihe vedele i otetihe händikast korondoil panda i lötihe händaze uhtei jalos. Händikas kut akoiš pageni, händ lähtkehe jäi, sinna katkeis. Kuni ńened akad oltihe vedel, ńetse reboi tuli naišten perthe, i naišil stolal kürsid segoitetud pada; ńetsen reboi rasmestan söi, i padan kumois itšeleze päha, i jokseškans möst dorogad möte metsha. I dorogal dogadi hän händikhan, kudam joksob händata i voŋgub. Reboi hänel küsui: "händan kunna sina jätit, komaine, kut silaiš händad ei le?" N'etse händikas reboile p'enitseškans: "sina mindäin käskit ďerevńaha isttaze lähtken reunale, mina kui istuimoi, i händan milain lähtkehe külmi, i sil aigal tultihe naišed vedele i mindäin lötihe korondoil pol surmhasai, odva itše uidin." N'etse reboi sanui händikhale: "i mindäin katsoške, komaine, muga-še lötihe, kons mina tulin sindäiš ďerevńaha vardeitšemaha; katso milain pän muretihe kaiken."

12. Kaksi veljeä ja pakkanen.

Üks oli vel bohat, toine tühj. Bohatal oli äi rugišt semetud i kaiked elod küllal, no tühjaišel vellel enambad ei leend, kut ühten aidan südaimes vähaine rugišt semetud. Tuli vilu i ńetsen vähaišen rugihen külmi. Tühjaišel vellel eräišt radod ei le, kut etsta vilu, kudam külmät hänen rugihen. Ei äijad hän kävund, i tuli hän, löüs mugoman p'enen külbetin, i mäni hän südaimehe sinna külbettihe. N'etsiš külbetiš oli vanh akaine, kudam küsui hänel, mida hän kävui. N'etse mušik pagiš: "milain oli vähaine rugišt semetud, a tuli vilu i milain sen rugihen kaiken külmi, i mina nügüide etsin ńetsen vilun i tahton küsuda, mintähte hän ńetsen tegi, milain rugihen külmät." Akaine pagiš hänele: "minun poigad vilud ńened oma, kudamad kaiken ottas, a nügüide heidaze ei le kodiš, i kons hö tuldas kodihe, hö i sindäiš ottas, jestli sina popadined mas, a sina nouse pätšile, siga void eläda." Mušik libui pätšile i vilu tuli kodihe. Siid vanh ak sanui itšeze poigale: "sina minuin poig! mida goťäl m'ehel külmätid rugihen, kudamal muitei jo väha oli?" Poig sanob: "mina etsin eräišid, a lopul raadi hot sen otta." Siid sanui b'ednii m'es vilule: "anda milein hot vähaine tagaze, mil minä voin eläda, muite nälgha terävas kolen; ei le milain nimida sömist." Vilu sanui: "mö tahtomai antta ńetsile m'ehele, mil hän voib eläda." Hö muga anttihe hänele leibaŋ ked havadan, i pagištihe: "kons sina rubendad sömha, siid sano: havad avaidate! i sileiš linob siid dovoľno sömist, i kons lopid söndan, siid sano: havad salptate! i sömne mänob havadaha tagaze, i havadan su salptaze." Mušik blahodari vilule ńetsiš hüvudes i läks kodihe. Hän kävui vähaišen, i tegihe hänele nälg, i hän sanui: havad avaidate! i sil tšaasul havad avaisihe, i hänele tegihe dovoľno sömišt. Kons söndan mušik lopi, sanui möst: havad salptate! i sömšed möst mänthe tagaze havadaha, i havad salpsihe. Siid tuli kotihe, eli hätken i tegi muga, kut vilu nevoi.

Kons hän kuverdan aigan eli itšeze naisen ked, kut häneleze vilu nevoi, se hänen bohat vel radiitšeskans ńetsida havadad itšeleze i tahteli ostta. Andoi siid havadas nuušńale vellele sada hebod, sada lehmäd, sada härgad, sada lambast, i muga hän ńetsen havadan osti. I se tegihe nuušnii vel kerdal uhtei bohat; a mi hänele ńeniš šivatoiš, kui hänel ei le heinäd, i senťähte hänel šivatad kaik koltihe nälgha, i möst hän jäi mugomaks goťahiseks, mitťe edel oli. Möst hänele uuz raad, lähtta etsmaha vilud i saamha tošt havadad. Meni mušik, löüs vilun i sanob hänele: "milain möst ei le ni mida", i pagiši hän vilule, kut hänele oli tehtud. Vilu sanui hänele: "kut sina mugoitťe m'eletõin olit! Nügüide sina ühtüitťe goťahine, mitťe edel olit." I möst jälgmäigi ńetse vilu andoi hänele toišen havadan, kudam edeliišt oli äijäd ţomemb. Hän blahodari vilule i läks hüvan m'elen ked, i dumaib, möst ńetse havad, mitťe edeliine oli. Kuverdan hän astui i möst sahoti hän söda i pagiši: havad avaidate! Kut hän sanui ńened sanad, muga avaisihe, i läks havadas-päi kaks mušikad, i heilaze palikad kädes, i otettihe ńetsen m'ehen, i löskattihe palikoil, i lötihe hända uhtei jalos. Hän siidše goťas völ voi sanan sanoda: havad salptate! i möst ńened mušikad mäntihe tagaze havadaha, i havad salpsihe. I hän pagišob: varasta vähaine, mina ńetsen havadan vajehtan möst vellen ked. I se tuli m'es havadan ked kodihe, i itšeze hänen vel bohat dogadi, miše hänel möst havad edeliišt äijäd ţomemb, i hän uhtei jalos šalaiskans vellen ked havadil vajehtta, i b'ednii vel händaze ei otkasind; hö havadil vajehtettihe. Bohat vel otti ńetsen havadan i kutsui itšeze kaigen sugun i heimon i bohatid kuptsid louńgile. I tultihe, k'erätihezei kaik hänen rodńad i kuptsad bohatad, i kons kaik ativod k'eräsihezei, sanui hän: havad avaidate! Havad avaisihe, i havadas-päi läkstihe kaks mušikad, i palikad heilaze kädes, i hö löskattihe ativoid palikoiden ked uhtei jalos, i itštaze išandad völ jalombah, miše äi ativoid pagettihe pertis-päi šaapkata irdale i jokstihe kodihe. Tuskas jälgmäigi itše išand sanui havadale: havad salptate! i mušikad palikoiden ked

mänthe tagaze havadaha, i havad salpsihe. I lopul ativod völ lötihe išandan, miše hän heidaze maniti. I nügüide tegihe ńetse bohat vel mugoitte goŕahine, mitte edel oli toine vel goŕahine. Hänel oli uhtei ţoma havad, a hän kons tahteli siid havadas mujada, läkstihe havadas-päi kaks m'est i palikoil löskattihe händaze; no nuušnii vel eli sen toišen havadan ked, kuni hän heńgiš.

---

13. Tsaari Pirras ja hänen koiransa.

Ei-kudamas lidnas oli tsaŕ nimel Pirras, i hänel oli noor poig, kudamad kutsttihe Paulaks. Pirras lubi hända uhtei jalos, i pani hänele kolmed katsjad. Üks heiš söt händaze itšeze rindhil, toine hänen pezetteli, a kolmans katsui. Pirrasal oli mugaše sokol i koir, kudamihe hän oli uhtei ohotnik, i lubi heidaze ei vähal. Ei-kudamal aigal tegihe Pirrasale erigada itšeze tanhas itšeze naisen ked, kudaman kutsuiba Aradeiaks. Hän jät Paulaišen edel sanotuile kolmele katsjale, kudamile pagiši, miše katsta hända parembah. Siid-še pertis, kudamas Paulaine, oltihe i sokol i koir. Kons tsarevitš uinais itšeze kättudes, katsjad läksiba toišhe perthe, miše ei bespokoida händaze itšeze paginoil. Sihe aigha, kons perthe ni keda ei jänud, läks salman al ţogas-päi uhtei suur uš, kudam sirdihe kättuden nost i laadi söda lapsen. Sokol, kons nägist ušan, trähnihe, siid hän tolkais itšeze nokal koirad, kudamale hän andoi ťedada, miše vardeitšis kättudes venujan p'enikaišen. Koir kut pigai nägist ušan, kerdal skonkahti hänen päle i savodi hänen ked hambasteltaze. Uš puri koirad äi sioiš, a agjal koir oigensihe i söi ńetsen ušan surmha-sai. Sihe aigha, kons koir i uš hambasteltihezei, sorthe hö lapsen kättudes-päi maha, i sil kättudel kaigen hänen kattoiba, a pert oli kaik rätustetud ušan i koiran verel. Koir, kut pigai söi ušan, panihe venuda kättudele. T'eravas siid mänthe sihe perthe katsjad. Kons nägistiba veren laval i koiran magades kättudel, tuli m'elele heileze, miše koir söi lapsen. Pölgastutihe uhtei lujas i itketihe

verehiišil künlil. Üks heišaze joks tsaritsan nost i sanui hänele, miše koir söi hänen ľubiman poigan, kudamas-päi veri valoihe kaiked pertid möte. Tsarits kuulist mugoman abedahšen v'estin i kidastaskans kaikhe itšeze änhe: oh! oh! Pirras kuulist änen i jälgmäigi, kons nägisti itšeze naišen vähal heńgel, staraihe, kut pidab antta hänele abud. Kons hän tuli meelhe, hän küsui hända, mi hänele tegihe. Kut pigai ťedist kaigen, ťeravas käralsihe itšeze kodihe, i kons tuli sihe perthe, kudamas oli p'enikaine, toľko koir nägist hänen, sil ţaasul hänen nost tuli, lastiskansihe i osutteli hänele händal itšeze ihastusen. Siid tsarits sanui tsarile: "riko sida proklatajad koirad surmha-sai; hän kaigen tegi meile ńetsen bedan." Siid Pirras hvati itšeze m'etsin i ţapoi koiran kahteks, i siid rubetihe katsmaha, kuspäi ńetse veri läks. Jälgmäigi nägistiba ušan, kudam venui laval kättuded vast. Tsaŕ katselihe hänen uhtei hüvas i nägist hänel äi ranuid, mugaše i koiral nägist äiad heidaze, kudamad uš hänele hambasteli. Siid ťedisti Pirras, mi vigata rikoi itšeze ľubiman koiran, i kons libuttiba kättuden, ńetsen p'enikaišen poigan löüsiba hänen al eläban.

---

14. Kolmen veljeksen rikastuminen.

Edel eletihe kolmen vellesed, i ńened jagoihezei: ühtele tuli gominlabidoine, toišele kaši, kolmandele niinkätšine.

N'etse labidoišen ked, vanhemb vel, läks rahfase. Astui, astui, i tuli gomnaha, gomnas mušik rugehen puhtastab, jüvaišen kandab ţogaha, a runguden toišhe. N'etse sanui hänele briha: "mäne mugoitte rugehen puhtastaj kodihe, kuni sina söd i havadan tod, sini mina ńetsen rugehen selgitan." N'etse mušik mäni, söi, i kons tuli sömaspäi tagaze, ńetsil brihal rugehed jo selgitetud. Mušik küsub hänel: "mi silaiš ńetse stataine, kudam rugehen selgitab?" "Om milain labidoine", sanui briha, i osuti hänele labidoišen. Mušik küsub: "min sina pakitšed ńetsiid labidoišes?" Hän ńetse briha noust labidoišen seismaha i sa-

nui: "ńetsen korttan kogon ďeńgoid." Mušik i andoi, i ńetse briha läks kodihe i bohatsui.

Toine vel sanob: "kut milain pidab bohatsuda? Lähtta i milein kašin ked rahfase." I läks ńetse vel, keskmäine. Astui, astui, i tuli nińgõišehe lidnaha, i katsob, vedetas m'ehen hiirile sömaks. Hän sanui: "min andatei, ka mina mänen?" Hö äi ďeńgoid hänele toigotetihe. I mänöb ńetse briha i paneze aitha magata, kudam täus hiirakaišid. Kons tuleskatas hiirakaišed händaze sömha, hän päst kašišen sisäliš-päi, i ńetse kaši rikoi heid kaigid. I mänthe homissol mušikad katsmaha: hiirakaišid lautsališed täuded, kaik rikotud, a üks hiir tobj istub m'ehen rinthil. I nous ńetse briha, tuli perthe i osut ńetsen sverišen, kudam kaik hiired rikoi. I küsui lidnan išand: "min hänes pakitšed?" Hän libuti kašin korviš ülähaks i sanui: "ńetsen kortden andaned hobedad, ka i mina kašin andan." Hän i andoi, i ńetse briha tuli hobedan ked kodihe i bohatsui jalos.

Kolmans noremb vel sanob: "lähtta muga i milein niinkätšišen ked rahfase, miše i milain bohatsuda." I läks ńetse noremb vel, mäni, mäni, tuli järven randha i istuihe randaišehe i punoskans noran.

Vedehine nägisti hänen i olgoti itšeze vonukan: "mäne katsmaha, mida ńetse mušik radab." Mäni i sanob: "tät käsk küsuda, mida sina radad." Hän, ńetse briha, sanob: "punon mina noran pakita teišatei ńedoimkan edeliišiš vosiš. A kut etei andkoi ńedoimkad, kärin järven kätšile, vedan veden pätšile." N'etse Vedehišen vonuk mäni tätaze loste i sanui: "oi tätoi! istub mušik järven randas, punob noran i pakitšob meišamoi edeliišiš vosiš ńedoimkan. A kut emai andkoi ńedoimkad, kärib järven kätšile, vedab veden pätšile." T'ät sanob: "nah ńetsile minun palits; kut hän lükaidab ńetsen palitsan sinusaiš ülemba, ka i kärib järven kätšile, vedab veden pätšile."

Vonuk mäni ńetsen palitsan ked i sanui mušikale: "tät käsk sindäiš ńetsen palitsan lükaita; kut sina ülemba lükaidad kut mina, ka i ďeńgad andamai." Hän ńetse Vedehišen vonuk itše lükais edel uhtei ülahaks, i kons

laŋgeis, poľ palitsad upsi maha. N'etse briha sanui: "noustaske palits mas-päi i andaske minule; mina sinun jälgid en noustaskande." I Vedehišen vonuk noust palitsan i andoi ńetsile brihale. I hän ot ńetsen palitsan kädehe i sanob: "puśt tuldas pilved, minä lükaidan palitsan ńenihe pilvihe, hän i sinna tartub." "Oi, sanui Vedehišen vonuk, ala lükaida, tät mindäin lajib i löb." I mäni palitsan ked tätan loste i sanui hänele, mi ladib pilvihi tartutada mušik palitsan. Vedehine sanui hänele: "mäne, kutsu händaze hebod kandmaha ümbri järves."

Mäni vonuk i sanui mušikale: "tätain käsk sindäiš hebod ümbri järves kandmaha, kudam paremba kandab; kut sina kandad, ka i ďeŋgad andamai." N'etse Vedehišen vonuk kandaskans edel, kinsõit, kinsõit, kinsõit, i ei voind kantta, a briha kut ot hebon, istui ratshile, ajoi hänel ümbri järves. Möst läks ńetse Vedehišen vonuk, mäni i sanui tätale: "oi tätoi! mina en voind hebod ni mida kantta, a kut mušik jalgoil keskhe hvati hebon, kandist ümbri järves, da ei ni higostund."

Vedehine sanui hänele: "mäne, kutsu jätho händaze; hän kut jätab sinun, ka i kärib järven kätšile, vedab veden pätšile."

Läks ńetse Vedehišen vonuk, tuli i sanui mušikale: "tät käsk sindäiš jätho kutsta, kudam meišamoi jätab toišen; kut sina jätad, ka i ďeŋgad andamai." N'etse briha sanui hänele: "nakka kaskudes om milain kolmõine poig; i hän jätab sindäiš. Mäne i kišni siga, siid hän sinun ked jätho lähtob." Hän i mäni i kišni, i penshas-pai jänis jokseskans, da jät händaze. N'etse vonuk tuli tagaze i sanui tätaleze: "oi tätoi! kolmõine laps, da mindain jät."

"Mäne, sanui Vedehine, da kutsu händaze völ bortsale." Hän i mäni i sanui: "tätain käsk bortsale kutsta, kudam sordab toišen; kut sina sordad, ka i ďeŋgad andamai."

Hän, ńetse briha, sanui: "mäne nakkana vähaišen, om milain penshan taga sada-vosne uk, iške händaze dubinal, i hän sindäiš sordab."

Hän mäni; siga penshan taga kondii. Hän išk dubi-

nal, i kondii skotši i tabasi händaze, i vanut, vanut, vanut, i p'eks händ pol' surmha-sai. Hän vähas heŋges tuli tätaze loste i sanui tätaleze: "oi tätoi! i sada-vosne uk mindäin p'eks i vanut surmha-sai." "Mäne, sanui Vedehine, küsu mušikal, äijanik hän pakitšob ńedoimkad." Hän i mäni i küsui: "äijanik sina pakitšet ńedoimkad?" Hän sanob: "üks ńetse täus kolpakoine kuldad." I mäni ńetse Vedehine tätaze loste i sanui hänele: "ühten kolpakoišen pakitšob kuldad täuden." A ńetse briha karan kaivui maha i kolpakoišhe reigun tegi, i siga karan päl pideli kolpakošt. I Vedehine toi kuldid mušikale kolpakoišhe, i ńened kuldad karaha mänthe, i Vedehine kandist, kandist, i täut ńetsen karan i kolpakoišen. I pani ńetse briha kuldad havadaha i läks kodihe. I tuli kodihe i eläskans bohatas uhtei lujas itšeze veljesiden ked. Da i völ eläba da oma.

III. Arvoituksia.

Ajan, ajan, jälged ei le, vilen, vilen, leibad ei le? — Šolt.

Akal sada sobad päl, a pers avoi? — Külbetin kiuduk.

Edel oraine, keskel keraine, jälgel labidoine? — Kana.

Gomin raudaine, katos kagraine? — R'ehtil i kürsad.

Hiir raudaine, händ töine? — N'egl niiten ked.

Ijov itkeb mäthan päs? — Tohus.

Kaks kurged pälitši meres katsutas, toine tošt ei voikoi sabutada? — K'eranden korvad.

Kaks neitšükaišt, ühtel laval kargaitas? — Petkleil survotas.

Kanaine hohlaišen ked kaikutšele kumardaze? — Käzi-astii.

Kaurig ţokas, hiir südames? — Ak vatsan ked.

Kiţeraine, kaţeraine, kaiken man kadaroitšob? — Sirp.

Kiţeraine, kaţeraine, kaikutšele kät andab? — G'äga.

Kivišed jalgad, vats töine, pä tohine? — Noot.

Kondjan käps pertiš? — Kavas-luud.

Kondjan kiškad varnal? — Noor.

Kuiv krom iknan taga? — Kudai.

Kümen-jalgaine, sada-selgaine? — Äges.

Lehm pätšiš, händ irdal? — Lämoi i savu.

Mam saṅged, neišne rusged, briha kušer? — Päts, lämoi da savu.

Märg vasa aidan taga? — K'el.

Mešad puišed, pöldod raudaišed? — Ikun.

Metsha mänob, kĺetkad tegob, metsas-pai tulob, kĺetkad tegob? — Viršud.

Mi om notktemb vet? — Savu.

Mustan söb, valgtan situb? — Melnits.
Must da pehmed, märg da maged? — Paištkas.
Must härgaine, hot min vet job? — Külbetin kiuduk.
Mušik kävelob pertedes-med, liha-bl'öd pä-lagel? — Kukoi.
Neitšükaine ištub liphaišes, kasaine irdal? — Nagriš.
N'el sisarest jälgeti jokstas, ei voikoi sabutada toine tošt? — Kerin-laudad.
N'el sisarest, ühthe karaišehe kustas? — Lehmad lüpstas.
Päival da üol seišub, a homniišel magadab? — Truuban kalu.
Päival rippub, a üol reighu? — Koukuine ukses.
P'enes järvudes lahnaišed vätas? — Paišttas piirgoid fehtlal.
P'enes taivhaišes-päi lumen sadab? — Šeglond.
P'enikaine, mustaine, kaigen miirun ţomitab? — N'egl.
P'en Maksimaine, kaikutšele kät andab? — G'äga.
Piiteris halgod ţapetas, tänna päraged letas? — Kirjaine.
Poľ hebod, poľ habad? — Jouh-šegl.
Pöldon peras katil kehub? — Muraišmät.
Raud ten karsib, siga linan vedab? — Oraine virbin ked.
Reiškel-päi da reighu? — Veitš da hodr.
Resk-maid valgihe lavale, kündel ni hambhal ei sa kabita? — Päivaine laval.
Seišub patsas seitšmel patshal, laŋgtob patsas, kaik rahvas ihastutas? — Äi-päiv.
Südai valged, pers must? — Katil.
Täus karsin valgtid joutsnid? Hambhad sus.
Täüs liphaine rusttid munašid? — Hiiled mätos.
Topoi da lopoi, ogroi, ühthe lidnha käveltas? — Pätšin kouk, labid i kavas-luud.
Ţuhkab, ţähkab pimedas pihkus, kumedas korbes? Taigin.
Uk ištub ţokas sada-paikaine? — Kiuduk.
Uk litsob, ak värisob? — Käzi-kiv.

Ümbri päs ei hvati, ümbri pöldos hvatib? — Silm.
Valgtan söb, mustan situb? — Lämoi säreses.
Viiden pidetas, viiden tuńgtas, reišed med reighu?
Veitš da hodr.

IV. Loihtulukuja.

Äänis-järveltä.

1. Hampaan sanat.

Nousin blahoslovas, pezimoi blahoslovas, läksin vihandaha peldho, lagedaha normhe, löusin mina kiven, kivel ištub itše jumal, bard valged, i pä valged, üks m'es Kuizma tulob i küzub: "opeta mindäin noiditšemaha i hambhiďe kibutos p'ästmaha."

---

2. Käärmeen sanat.

Nousin blahoslovas, pezimoi blahoslovas, läksin vihandaha peldho, lagedaha normhe, löusin mina mustan gaadan, löusin kirjavan gaadan i vasšen gaadan: vasne gaad, tunden mina taataiš i mamaiš. Bateiš kävelob rusttiš saapkeiš, mamaiš kävelob rusttiš ţiverikoiš i sanub: "tusk mängha kustha, kibu mängha kivehe, ńetsida rabad p'ästkaha."

---

3. Kylvetyssanat.

Nousin blahoslovas, pezimoi blahoslovas, otin lapsen, läksin vihandaha peldho, lagedaha normhe, löusin mina kuldaišen kiven, kuldaišel kivel ištub valged mušik, i kumarsimoi mušikale: "mušik kitriba, ńetse pahus sina p'ästa i hambhil pure i südamehe lainda, i p'ästa ńetsida last."

---

4. Kirousta vastaan.

Nousin blahoslovas, pezimoi blahoslovas, läksin vihandaha peldho, lagedaha normhe, löusin sildan, sildal om sada saldatad saldatan ked, i saldateil sada orušjad orušjan ked, i ńened saldatad ambtas i ńetsida m'est p'ästtas pahuses-päi.

Ojatti-joelta.

5. Tuulen sanat.

Nousin blaslovas, läksin likahtin lagedaha pöldho, vihandaha normhe; lagedas pöldos, vihandas normes kuldaine kujo, kuldaišen kujon päs kuldaine patsas, patsha päs kuldaine kukoi; kukoi kuldaišel ńokal ńokib, künsib i kabitseb pohjaiš-tulʹaiš-nenan, päivan-nousman tulʹaiš-nenan, keskpäivan tulʹaiš-nenan, päivan-laskman tulʹaiš-nenan, puhtastab i selgitab ristitus-pai ńetsen pahuden.

---

6. Silmäämistä vastaan.

Nousin blaslovas, läksin likahtin lagedaha pöldho, vihandaha normhe; lagedas pöldos, vihandas normes m'es, m'ehel touk kädes; kiţeroiš, kaţeroiš, hahkas silmäs, mustas silmäs, valgtas hibuses, rusttas hibuses, mustas hibuses, rahfan ossut, rahfan prisor puhtastab i selgitab.

---

7. Käärmeen sanat.

Nousin blaslovas, pezimoi blaslovas, läksin likahtin lagedaha pöldho, vihandaha normhe; lagedas pöldos, vihandas normes must još, hahk još, kirjav još, rusked još, i kaikiden jošiden vanhemb, sus villad, päs villad; ńetsen kokaidusen ajan kivi-roṅkhu, ajan paju-sarkha, aid-rišuhu, itše igaks kaikeks.

---

8. Luunvalon sanat.

Nousin blaslovas, pezimoi blaslovas, läksin likahtin lagedaha pöldho, vihandaha normhe; lagedas pöldos, vihandas normes kakskümed sisarest sisaresiden ked ńelkümed murebust sv'ätal vedudel pezetab i külbetab, ńetsen mehen puhtastab i selgitab ńetsiš murebuses-päi.

---

9. Ajoksia vastaan.

Nousin blaslovas, pezimoi blaslovas, läksin likahtin lagedaha pöldho, vihandada normhe; lagedas pöldos, vihandas normes ühtsän man al-päi ühtsä molotsad libuba, i heil kuldaišed käded künambrushe-sai, i kuldaišil käzil künsiba i kabitseba ńetsid mest i puhtastab i selgitab.

---

10. Ajoksia vastaan (toisin).

Nousin blaslovas, pezimoi blaslovas, läksin likahtin lagedaha pöldho, vihandaha normhe; lagedas pöldos, vihandas normes kuldaine meri, kuldaišes meres kuldaine kivi, kuldaišel kivel kuldaine kukoi; kut kivi asetui merehe itše igaks kaikeks, muga ńetse pahus asetuiš itše igaks kaikeks.

V. LIIVIN KIELTÄ.

I. Sananlaskuja.

Pitkaad ibuukst, liit növ.
Nuoŕ luu vutaab, vana leja kaduub.
Miŋgi lind, selli loul.
Kis piń tabaart nustaab ku ta iiš?
Uta, uta piń, äpa sa äd jaamsta.
Mies eńš kübaar all.
Mien mie südaam.
Kanaan ka um südaam.
Muna opaatöb kannö.
Tüja koogas kiluub.
Vaga siga tüva juur koovab.
Knaš nai, vaalda keev aat mie äb-vuońń.
Kovaalus maksaab jembit äb ku kuulda un übdi.
P'etuuksön liitöd jaalgad, piga vuib käddö saad.
Glaazö jembit roustö upaatöb jera äb ku merrö.
Kis muundön oukö koovab, iiš sadaab sizöl.
Paraamist tii kädsö äb ku mütuuks puus.
Piški mätaal gaažöb suur vedaam ümmer.
Äla vańklö miestö kübaaröst.
Selli kaarnas lebdöd ku äb-lebdöd.
Laaiska läpš um izaan kaaras umaar.
Kakš pińńö üüd luu juurs äb sasäädöt.
Tuoita ni vel pińńö, ku suiž ju um juurs.
Kus lind p'ezzö tieb, sääl tämmön um kükkimist.
Kus vaigö ajaab, siin tämmön um läemist.
Mies tüütab, mies tieb.
Ama ürgandöks um läälam.
Kis rükaandöb, se küülab; aga kis kuuldöb, se sakraajöb.
Tie juvvö, un äla kaarta midaagid.

Vol vaggis, ku sa aandad, aga rükaand, ku sin saab antöd.

Ku sa seda vuostaad, mis vajaag äb uo, sis sa piga sie müüd jera, mis vajaag um.

Se äb uo rikaas, kiŋgan jennö um, aga se, kiŋgan küll um.

Kis legaaks määŋgab, tiktöb käduud jera.

Jega ükš rebbi eńš tabaart ouvtöb.

Kus madaal tara um, sääl jega ükš taab üĺ ast.

Kus ju kaiži um, siin äb uo jembit vetaa valaamist.

Kus ju palaab, siin äb uo jembit tuulda altimist.

Se tutkaam nääktöb, miŋgi se töö um vuond.

Se tutkaam seda töödö puskaantöb.

Kis taab suurdö kaandamt nust, sien joudö vajaag.

Nuoŕön vajaag opp, vana jembit äb söita.

Tüjaast äb vui vutt.

Siid piniid taplöböd, siid taggis nuolöböd.

Kiŋgan säälga süvlöb, se küll kaapšijit liedab.

Ükš pešliŋki vel äb uo söv tuoji.

Seda äb uo vostaamist, mis vajaag, aga bäs miŋgat äb vui vuolda.

Litšiidön um südaam suus, aga kovaaldön um suu südaamös.

Ouvzi nuoŕ ristiiŋ um ku śeld kuulda, kis ämši küülböb.

Tävž mag, läälam pää; tävd magköks slikt raantöd oppimi.

Laaiskös um ama äb-juva ürgandöks.

II. Arvoituksia.

Jo madaal ku siga, jo kuordö ku übbi? — Sadlös.
Piški, piški mies, luini kaask säälgas? — Peegös.
Üüds püts kaad-sugli vuollö? — Muna.
Kik loolab puu ladaas, suold täńköböd maaz. — K'eela.
Maapeidi sööb, ülzpeidi situub? — Nabaag.
Pääldö sööb, külgstö situub? — Jovtöb-kiv.
Üĭ pääva tüijö tuuldö tävž, üĭ öö tuoröst vuozzö tävž? Lova.
Üĭ öö tüijö tuulda tävž, üĭ pääva tuoröst vuozzö tävž? Sukaa.
Kaandam väzuub jeds jera äb ku kaandaji? — Rištiiń raai pääl istös.
Vel iza äb uo sündön, juba puoga istuub katuuks pääl? — Sou.
Püt tuoröst vuozzö tävž, muolmöd tutkaamd vaaldin? Suormöks.
Nai istuub nurmöl, sada lintkist pääs? — Naatö pää.

III. Uudesta Testamentistä.

Mateuksen Evankeliumin toinen luku.

Un ku Jeezös voľ sündön Betlemös Juudö maal, sie köönig Eroodös aigis, vań, sis kovaalöd tuľtö uomög-maald Jeruuzalemö un kiitist:

2. Kus um se sündön Juudö köönig? jo meig vuom täm täätö näenöd uomög-maalö, un vuom tulnöd seda paalam.

3. Ku se köönig Eroodös seda kuulis, ädaagis ta vägi jera un ama Jeruuzalem tämköks.

4. Un kutsiis kubbö tükkis üldöd priesteröd un k'eera opaatijid neišti rouvist, kuuldis ta neišti, kus Krüstön voľ sündö.

5. Un ne ütlist sien: Betlemös Juudö maal, jo nei um k'eeratöd leb sie praviet:

6. Un sa, Betlem Juudö maal, sa mittö sugg äd uo se piški neišti Juudö suuršti izaandist, jo sinstö se vaalikšiji tuluub, kis üľ min Israel rouvö vaalikšöb.

7. Sis Eroodös kutsiis nänt kovaalöd sallis, un kuuldis neišti sie aaiga, kunaas se tääď näntön voľ paistön.

8. Un saatis neid Betlem pääl un ütlis: legid un kuuldigid itt juviist sie laps, un sie lievdönöd kiitigid min, ku ka ma tuluub seda paalam.

9. Ne ni seda köönigt kuulönöd lekštö jera. Un vań, se tääď, mis ne uomög-maal voľtö näenöd, lekš näntön jeds, kunš ta tuľ un ei paiköl siin päälö, kus se läpš voľ.

10. Un ku ne seda täätö näistö, saitö ne luštiňöks vägi suur luštöks.

11. Un koddö sizöl läenöd, liedist ne sie laps un Mari täm jema, un maazö saddös paalist seda. P'errö eńš

viiľa vaaldin tienöd ne seda täämikšist kuuldaks un viiraköks un mirrödöks.

12. Un Jumaal nääktis uns, ku näntön is uo jembit Eroodö pääl kierö, un ne lekštö pids muudö rekkö ummö maazö.

13. Aga ku ne voľtö jera läenöd, vań, sis Jumaal eńglös nääktis Jaazepön unsö un ütlis: nuuzö un vuta sie laps täm jemaaks eńs juur un urg Egipt maal un ie siinö, kunš ma sin ütlöb; jo Eroodös vuotšiib seda lapsta jera rikkö.

14. Un ta nuuzis, vutiis ummö juur sie laps un täm jema öözö un lekš Egipt maalö.

15. Un ei siin iiš kunš Eroodös voľ kuolön; ku tävtöd saaks, mis se izaand leb sie praviet voľ rükaandön, kis ütlöb: ma voľ ummö puoga Egipt maaldö kutsön.

16. Ku ni Eroodös näis, ku ta voľ p'ettöd neišti kovaalist, sai ta vägi küzzizöks, un pań maa tapaam tükkis lapst kaad aaigast vannit un vel jo nuoŕd Betlemös un üľ ama Betlem ümber, p'errö seda aigö, mis ta neišti kovaalist voľ kuuldön.

17. Sis um tävtöd saand, mis se praviet Jeremias rükaandön, ütlös:

18. Rävkimi um kuuldöd Raamas, zäälimi, itkimi, un jennö ullimizi. Raael itkuub üľ eńš lapst, un äb taa luštiint, jo ne äb uo jembit.

19. Aga ku Eroodös voľ kuolön, sis se izaand eńglös nääktis Jaazepön unsö Egipt maalö,

20. Un ütlis: nuuzö un vuta ummö juur sie laps un täm jema, un le Israel maazö; jo ne aat kuolönöd, kis sie laps jeńg vuotšiist.

21. Un ta nuuzis un vutiis sie laps un täm jema, un tuľ Israel maal.

22. Aga ku ta kuulis, Argilai Juudö maal vaalikšöb ummö iza Eroodö azmös, kaartis ta siinö läedö, un unsö Jumalöst opaatöd astiis ta taggis miŋgis tuurö Galilea maalö.

23. Un siinö tulnd jeliis ta sies jaalgabös, mis ne nutiist Naatsaret, ku tävtöd saaks, mis ütöldöd leb nänt pravietöd: ta saab Naatsarnika nuttöd.

Mateuksen Evankeliumin kuudes luku.

Pangid täädöl täd sańt-aandögöd, ku teig neidi äd aandat rouvö jedstö, ku teig neišti saakstö näedöd, muitis tädön äb uo äb miŋgi paalka täd iza juurs touvis.

2. Sie p'eraast ku sa neidi sańtidi aptäämikšöd, sis äla pan ummö jedstö tuutö puugöm, ne ke ne tšabaad püvši kodiis un ulikis tieböd, ku ne rouvist saakstö guodińtöd. Tuodist ma tädön kiitöb, näntön ju um ummö paalka.

3. Aga ku sa neidi sańtidi aptäämikšöd, sis las sin kura käiž älgö tiedög, mis sin juva käiž tieb,

4. Ku sin aptäämikšimi ieb jera kattöd, un sin iza, kis sallis näeb, se sin sie atmaksaab valsö.

5. Un ku sa Jumaalt paalad, sis äla vol ku ne tšabaad, jo ne pidaaböd armö püvši kodiis un ulikist tuurši piilö un Jumaalt pall, ku ne rouvist saaböd näedöd. Tuodist ma tädön kiitöb, näntön ju um eńš paalka.

6. Aga ku sa Jumaalt paalad, sis le ummö kaamaŕ, un ummö uks klükšö vizzö, piepaala eńš izzö sallis, un sin iza, kis sallis näeb, se sin sie atmaksaab valsö.

7. Tädön ka, ku teig Jumaalt paalat, äb lii jennö bloggö ku paganöd; jo ne mütlöböd, ku ne ummö bloggimizöks saakstö kuultöd.

8. Sie p'eraast älgid saagid näntön üünis; jo täd iza küll tiedöb, mis tädön um vajaag, eežmöks teig täända paalat.

9. Sie p'eraast tädön nei liib pallö: mäd iza, kis sa vuod touvis! püvaatöd las saag sin nim.

10. Las tulgö sin vaalikštöks, sin meeĺ las sugög kui touvis nei ka maa pääl.

11. Mäd jega-päwvist leibö aanda mädön tämpö.

12. Un jeta mädön mäd vüülgad, kui ka meig jetaam ummö vüülgalistön.

13. Un äla vii meidi k'ertaamiz sizöl, aga pästa meidi jera siest kureest, jo sinnön saadöb se vaalikštöks un se joud un se ouv iggöks. Amen.

14. Un ku teig rouvön nänt vigaad pieaandat, sis tädön täd touvö iza ka pieaandab.

15. Aga aš teig rouvön nänt vigaad äd pieaandat, sis tädön täd touvo iza täd vigaad ka äb pieaanda.

16. Un ku teig pastuut, sis älgid saagid muraaglizöks, ku ne tšabaad; jo ne ummö puoskuud tieböd näjouköks pastös, ku ne rouvist saakstö ievańklötöd. Tuodist ma tädön kiitöb, näntön ju um eńs paalka.

17. Aga sa pastös vöida ummö päädö, un p'ez ummö puoskö,

18. Ku sa rouvist äd saa ievańklötöd pastös, aga eńs izaast sallis. Un sin iza, kis sallis näeb, se sin sie atmaksaab valsö.

19. Älgid kraajigid ummön viľľö maa pääl, kus koid un ruost sie jera rikuub, un p'err kiŋgat ne salaid koovaböd un sie jera salaandöböd.

20. Aga kraajigid ummön viľľö touvis, kus äb koid äb ruost seda rik un kiŋga p'err salaid äb koovat, äb seda jera salaandöt.

21. Jo kus täd viiľa, sääl liib ka täd südaam.

22. Se siilma um leja paistög; aš ni se siilma um śeldö, sis tükkis sin leja liib śeldö.

23. Aga aš sin siilma tig um, sis liib tükkis sin leja pimdö; aš sis ni se val sin sizaal pimdö um, kui suur sis liib iiš se pimdus.

24. Äb ükš äb või kaad izaandön palk, jo ta üütö ieniidöb un tuoista aarmastöb, aga ta üüdön juurö akuub un tuoista jera eetab. Teig äd vöit Jumaalön palk un viiľan.

25. Sie p'eraast ma tädön kiitöb: älgid kaidligid täd jel p'eraast, mis teig sööt un juot; äb ka üľ täd leja, miŋgaks teig eedöt. Vui se jel äb uo paraam äb ku tuoitög, un se leja paraam äb ku aarnöd?

26. Vańkligid nänt liindöd pääl gaisö; ne äb küülat, ne äb niitöt, ne äb sakraajöt küünis, un täd touvö iza neidi tuoitaab. Äd uot teig sis jennö paraamöd ku ne?

27. Kis vöib teišti ummö kazaamön üüd küündör juurö paanda, las ta ka sie p'eraast murtög?

28. Un mikš p'eraast teig kaidlöt eetöks p'eraast? Opigid putköd juurst taraas, kui ne kazaaböd. Ne äb jelaat, äb ka veerbikšöt.

29. Sie p'eraast ma tädön kiitöb, ka Zalomon amaas eńš guodibös äb uo vuond nei apeeďön kui ükš neišti.

30. Ku sis Jumaal sie aaina nurmöl nei apeeďöb, kis tämpö piilöb un uomdö saab aijö eitöd, äb volks sis ta tädon jennö jembit tiend? o teig piškiz usköks!

31. Sie p'eraast tädön äb lii kaidlö un kiitö: mis meig sööm, aga mis meig juom, aga miŋgaks meig eeďöm?

32. Jo sellist ažaad taga ne paganöd ajaaböd; jo täd touvö iza küll tiedöb, ku tädön amdi neidi aždi um vajaag.

33. Aga ajaagid jedsö Jumaal vaalikštöks un täm öigiz taga, sis tädön amaad ne ažaad saaböd juurö antöd.

34. Sie p'eraast älgid kaidligid sie uomdiz pääva p'err, jo se uomdi pääva iiš ül' eńš kaidlöb. Se um küll, ku jega üüd päävan ummö mur um.

Luukaan Evankeliumin viidestoista luku.

Aga muunda-suglist rent-pidaajid ja patlist ruoikist täm juur, taašt täända kuuld.

2. Ja ne Varisieröd ja k'eera-opaatijid nuriikšist ja kiitist: ta neidi patlizi vutaab vast ja sööb näntköks.

3. Aga ta aandis näntön seda tazaandöks ja kiitis:

4. Miŋgi rištiiń täd vais, kien sada laambast um, ja ku tämmön ükš neišti kaduuks, kis äb jetaaks nänt üüdöks-kümd üüdöks rääńkas, ja äb läeks seda kaddöntö votšöm senš kunš ta sie liedaks.

5. Ja seda lievdön luštiń umm abuud pääl nustaab.

6. Ja kodai läend kutsuub umm ustöböd ja külaalist, ja näntön kiitöb: volgid luštiń minköks, mina vuob umm lambön lievdön, kis vol' kaddön.

7. Ma kiitöb tädön: nei liib ka lušt touvös üüd ainagiz patliz p'eraast, kis patiist jera ieb, jembit äb ku üü-

döks-kümd üüdöks öigist p'eraast, kien patiist taggis-iemist äb uo vajaag.

8. Vu miŋgiz naizön um küm grošš, ku ükš neišt kaduub, kis küündlö äb altöks ja seda kodd äb puustöks, kibdist votšös, senš kunš ta sie liedab?

9. Ja seda lievdön kutsuub kubbö umm ustöböd ja külaalist, kiitös: volgid luštiŋ minköks, sie p'eraast ku ma umm grošš vuob lievdön, kis voľ kaddön.

10. Nei, ma tädön kiitöb, liib ka lušt Jumaal eŋglöd jeds üüd ainagiz patliz p'eraast, kis patiist taggis kieröb.

11. Üüd rištiiŋön voľtö kakš poig.

12. Ja se nuorim neišti izaan kiitis: iza, aanda minnön min jagu siest viiľast, mis min tuluub. Ja ta näntön sie viiľa jagiis.

13. Ja äb amm p'err seda aig se nuorim ama paŋ kubbö, ja lekš kougön maal, ja sääl ta umm viiľa jera raiskis äb-voľtamiz jelaamizöks.

14. Kui ta ni ama umm viiľa voľ jera pillön, sis suur näälga tuľ siezö maazö, ja tämmön akiis jera puutöm.

15. Sis ta lekš ja ei üüd kodaanika juur, se saatis täända umm nurmöl sigdi kaitsöm.

16. Ja ta taaš umm maggö tävt sogaadöks, mis sigaad söitö, aga is ükš neidi tämmön is aanda.

17. Sis tämmön rabaagis südaamös, ja kiitis: mits pääva-paalkalist min izaan um, kien leib um tävšin söödöböks, ja ma kuolöb nälgö.

18. Ma teeľöb umm iza juur läed ja taab tämmön kiit: iza, ma vuob touvö ja siinda vast patiis saddön.

19. Ju eniim äb uo vert, ku miinda sin puogaks liib nuttö; tie miinda ku üüd sin pääva-paalkalizöks.

20. Ja ta nuuzis ja lekš umm iza juur. Aga ku ta vel kougön voľ, sis täm iza seda näis, ja voľ täända zääl, ja juokšis, sadiis sien ümmer kagl ja aandis tämmön suud.

21. Ja se puoga tämmön kiitis: oh iza, ma vuob touvö ja siinda vast patiis saddön, ja äb uo eniim vert, ku miinda liib sin puogaks nuttö.

22. Aga iza kiitis umm paalkalistön: tuogid nänt

ama knašiid aarnöd ja eedigid täända, ja aandagid sien suormöks käddö ja keeŋgad jalgis.

23. Ja tuogid liebiz vaiškiz ja tapaagid sie, las meig luštö piddös söögöd.

24. Siest ku min puoga voľ kuolön ja taggis um saand jels, ta voľ kaddön ja um lievtöd. Ja ne üürgist lušto pidd.

25. Aga se vaniim puoga voľ nurmöl, ja leežgöl koda juur tulnd ta kuulis loolamist ja zööksimist.

26. Ja kutšiis üütö neišti paalkalist ja küziis, mis se um.

27. Ja se kiitis tämmön: sin veľľ um kodai tulnd, ja sin iza um liebiz vaiškiz tappön sie p'eraast, ku ta sie um taggis saand teera vuolds.

28. Sis ta sai küzzizöks, ja is taa läed sizöl. Aga täm iza lekš ulz ja paalis täända sizöl tuulda.

29. Aga ta kostiis vast ja kiitis izaan: vań, ne jenn aaigastid ma siinda kuulöb, ja vel äb kunaaskid sin käsk äb uo üľ astön, aga sie p'eraast sa äd uo minnön mittö üüt tikaa poig andön, ku ma vuiks ummö ustöbödöks luštiŋ vuolda.

30. Aga ni se sin puoga um taggis tulnd, kis sin viiľa puortödöks um jera ukkön, sis sa täm p'eraast uod imtöd vaiškiz tappön.

31. Ja iza kiitis sien: min puoga, sa vuod üütis üüd min juurs, ja ama, mis um minnön, se ka um sinnön.

32. Aga sin volks ka luštiŋ ja juva mielköks volda, sie p'eraast ku sin veľľ voľ kuolön ja taggis um jels saand, ta voľ kaddön ja um taggis lievtöd saand.

IV. Tarinoita.

1. Ihmissusi.

P'eri-mies pöizöks voľtö läenöd nurmöl küüudam. Ku ni vuoľtö kündönöd bruokst-aaiga saanis, sis p'eri-mies pästaab eńš übiiz maa, un panuub, las pois vel küündag, jo tämmön vollii mütsö läemist, sääl saaji üütö lemdö söömaigö. Aga ku p'eri-mies vuoľ jera läend, jetiis pois ka eńš übiiz, un lekš ka p'eri-mien sallis taga, vańklös, kui ta seda lemdö söömaigö vöib saadö. Sis ta näis, ku p'eri-mies vediis eńš särk säälgast maa un kieris sie kura puol päälö un vediis täis sälgo, un sis täis lekš üüd juurak juur un pugiis sääl kuolm kürd vastö pävvö leb. Ku ta ni seda vuoľ tiend, sis ta ei üldiin pa viilkatöksöks. Ni ta ailis üldiin mütsö, sääl uslekš ta üüd jelaamd kaaŕa, kus ta raaibis üldiin üüd lambö vizzö un ailis sieks ku suiž kodai. Pois, kis seda näis, tieb ka nei iiš ku se p'eri-mies, vedaab särk maa, kieröb ümmer un puguub ka nei iiš leb juurak ku se p'eri-mies, un ni ei ka pa viilkatöksöks. Ni poizön tuluub irm pääl, un suurs ädaas äb tied, mis tiedö; läeb ni übiiz juur, sis se ailöb jera, aga läeb ta ni rouvö juur, sis ne täm rabuuböd maa; ni äb tied, kus puol läed! — Suurs ädaas ailöb eńs übiiz juur, kis vuoľ iend adrö taga nurm pääl. Übbi saab sutaa näed, ailöb, ku gadaagöd volkst tabaar ala pandöd. Pois öököb taga, akuub adrö juur vizz, aga übbi saab vel jo uulöks, un ailöböd seńtš kuńtš muolmöd väzuuböd jera un amaad ažaad aartist jera. P'eri-mies, kis vuoľ eńš sud naagö ju maa eitön, näeb mis poizön um nuosuggön, juokšob vastö un akuub pois vizzö, viib sie mütsö taggis un panuub tämmön sääl iiš juurak ald taggis puggöm, nei ku vuoľ puggön. Sis pois ei täis pa rištiiňöks.

2. Musta ajaja.

Jeds miŋgist aaigastöd okšiid-daŋtštiji pošt-poisö, kis tüjaald broutšis taggis kod puol üüds kruogös snapšöks pielibaastis, las täända ka miŋgiz piľgöm maadö vutaag eŋš zaaŋ pääl. Muus kruogös puol rek pääl ta vel aandab tämmön nuojuodö. Okš sidaaböd sallis taga, älgö übiist mustö nuŕŕö saagöd muoistaam. Sis istöböd muolmöd sill un broutšöböd südaalist. Mustaan k'ebaamöd jaalgad un rooda-riŋk nüks, sis ni läeb braŋgist. Aga ni kruog juus, un pošt-poizön ka sie p'eraast aat suurd braandaviin slaaipöd. Pidaamist paiköl un läemist sill, töitab, snapšö maitsöm un piipö iesmeeköm. Nei piga ju kruogost äb vöi ulz saadö, un okšön eetab pitkaa aaiga, nuušköb zaaŋs, un muoistön pošt-pois rek-leibö astaab zaaŋö un üürgöb bruokst pidd. Aga üľ äb-vonn übiist kuulöböd, ku tagaan tšäbiikšöb un uluub, vaŋklöböd taggis un ievaŋklöböd mustö bokaa pääl istöm, kukuuböd un ni set üürgöböd amaad kuolm umbö ailö! Vuoľ jennö luunda, tüvaad graaid un suurd ooköd rek pääl vuoľtö ulz broutštöd. Siest ka zaaŋ selliz pakaand ailimizöks sai büstöd siin un tään, ülzpeidi un maapeidi ku laaja suurši mier lainis. Ni vuoľ okšön pa daŋtšmeestaröks isnääktimist! Mies taggist jaalgad pääl nuoistön un küündödöks bokaa juurs, ku jenn vöis, vizz akkön küll öököb üütis un tuoistis, küll uliis un puugis äb taads ulzö saddö, aga übiist üľ sie vel jembit ädaagist un üürgist jo ull viit ailö; ni vuoľ mustaan nei daŋtšimist, ku suurst ädaast un igst tämmön sugiis kaiži kaask.

Broutštöb k'eela sazvaniis ama küla rouvöd, un näntön vuoľ küll midaagid imlö meŋgiľ kutšer, kis nei ull viit ailös broutšis. Ama joudköks üüd lekštö pošt-koddo saanis, kus übiist ailist kaarand südaam un eitö paiköl, vaaldas vaas kaižist, ku aabö leeďöd veržös. Aga küll mustaan ka is uo juva duuš. Puol kuolön ädaast, jera iktön un sula dullönöks iend selliz pošt-ailimist, mis is uo ürdön, joutöm veržis üüd un mittö midaagid is tuoď tiedö, kuŋtš küzizöks saand taľľmeestar eŋš puošidöks okš kaižiz naagö juviist juviist nuokaapšist.

Aga ni braandaviin imuuks pošt-pois. Mis küll aaröt, vui sien snapš mag poduud küll liib paiköl piddön? Vuoľ öigist küzi. Küll ka veržös okš-dańtštijiks üünis tuľt jaalgin kodai. Aga ni vuoľ slikt paalka! Äb vuollii äb kunaagid kruogös eńš juot-raa jera juond, aga jega reid kažinist kodai broutšön un aaigaks juva groš ievarrön, braandaviin äb suuzö uttös.

---

3. Aarre.

Miŋgiz püva päävan p'err lüünagist aig übiist paint Mikiiľ lekš leežgilis küllö eńš jema-jema juur, kis sääl pa p'eri-naizöks vuoľ, isseeršöm. Se ka juviist paartiekön vuolds Mikiiľt juviist istsienis, un jera läeds sien vel vakaa tävd magdidi viirizi umaari aandis üünis. Eńš umaarvakaaks käd pääl, pimdö sügš ööz leb saŋgdöd mütsaad kod puol lassös ta ievańklöb, ku tamm all midaagid paistaab itt sula ku übdi. Se um miŋgi tövrös viiľa, Mikiiľ mütlis, knaš knaš reptiis eńš umaaröd vakaast ulz, un sie täätis täädöks sie lievtöd kildö un tövrö viiľaks, un suurst luštöst öökös üüd juokšis kodai.

Siest luštöst ta ama leb öö is või mittö maggöm innö, un virgšö vuolds ju näis uunda, miŋgist knaššöd ammöd un muud aarnöd ta üldiin taaji eńšön iegaad, un ku liiji tävžin sakazzön, miŋgist jeluud ta sis vutaaji orent pääl, un kui ta sis taaji miŋgiz rikkö p'eri-mie tüdaar pa naizöks vutt, miŋgist übiist un miŋgist rattöd ne sis pidaajid, ku knaššö ne sis broutšijid laatöl aga suguud juur seeršöm, un nei jo koogas. Aga ku ta ni uońdžil nuuzis ülz un pääva vaaldas taaš eńš lievtöd tövrö viiľa leb vańklö, sis ta eńš siilmad vakaa pääl eitön ei muraagöl un uigali, jo ta sääl sizaal muud is midaagid is näe ku vańdi jera määrgöndi aabö proul-kabaali. Nänt ni tullö eitön ruoiköb ta k'erdö eńš vakaaks vana tamm juur nänt magdid viirist umaaröd taga; aga siga ju vuoľ jo piga ruoikön, un tämmön tamm juur tulds se vel nänt p'erist loptöb söödö, un röökšös tämmön juva bruokst jeds vel pieteniis.

---

4. Repo ja Pukki.

Rebbi küll um kovaal, aga ükš kürd tämmön vuoĭ slikt läend. Ta vuoĭ saddön beďrö, un amaad mütköd vuoĭ ismütlön un is uo lievdön mittö kuigid viit, kui volks ulz saand; sis vuoĭ ürgön smilgst. Ükš bokaa vuoĭ seda kuulön, se vuoĭ läend beďrö juur vaŋklöm, mis sääl um. Rebiist näedö saand ta küzuub: vaďrös, mis sa siin smilgstöd? — Rebbi mujaaldös atkuostiis: ma smilgstöb suurst luštöst. Koks sa, bokaa, seda tiedön, mis siid pa voŋŋ um, sis sa luštöst bääkökst; öök set siid sizöl, sis sa saad näed, meeg taam siid jellö luštiṅ nei ku veelid. — Bokaa muĭki öököb sizöl. Rebiizön piemdö keeĭ. Se üldiin eŋš sünaad ümmer kierös kiitöb: o bääda pääva! u nälaim siinda is tümbö sizöl, u ma is rääk, ku beďröst liib vuoidamist, u ma is kiit, ku ma äb sugg smilgstö luštöst? bääk ni ka, kui sin luštiib. — Bokaa jera ädaagön vägi vuoiköb: mis ni liib ürgö? — Rebiizön täis pakaand növ rabaagöb mielö, ta kiitöb bokaan: piil set vaggis, meeg küll vaŋklöm, kui meeg vöim päzz. Kuulö min sünnö. Nuuzö sa püstö un laŋg siid vast sainö, sis ma astaab sin saarad pääl un öököb ulz, un sis ma läeb k'evd taga un siinda ka vedaab ulzö. Bokaan se kovaal növ ka luštiis, nuuzis püstö un äptis rebiist ulz saad. Aga se ulz saand apnagris bokkö un kiitis: selli abniki iza! kui nei muĭki öökis oukö sizöl! ni sin ka maitsimist, kui ouksö läeb.

VIRONKIELINEN SANASTO.

A.

aar, -ra haara.
aaraline, -ise haarainen.
aasta ajastaika, wuosi.
abi apu.
abielo awioelo, awioliitto.
abikaasa puoliso.
adr, adra aura.
aed, aia aita; kiriku-a. kirkkotarha, kirkkomaa.
aeg, aja aika.
aga waan, mutta.
agan, -na akana, ruumen.
ahastus, -se ahdistus, tuska.
aher, ahtra maho.
ahi, ahju (ahjo) uuni.
aiateivas, -iba aidanseiwäs.
aina aiwan.
ainuke, -kene, -kese ainoa, ainokainen.
aioti ajoittain.
ais, aisa aisa.
ait, aida aitta.
aitama auttaa.
ajama ajaa, työntää.
akken, akna akkuna, ikkuna.
ala alati.
alaline, -ise alinomainen.
alam, -ma alempi, alimmainen; alammainen.
alandlik, -ku nöyrä; alandlikult nöyrästi.
alanema aleta, laskeutua.
alastama armaita.
alasti alasti.
alastus, -se armaitseminen, armo.
alati alati.
alb, alva = halb.
alespidi alaspäin.
alla alle.
alles wielä.
altar, -ri alttari.
alumine, -ise alimmainen.
Alutaga, -taa maakunta Wirossa Alun- t. Alantaka; Alutaha ja (runoisa) Alutahaie Alantaakse, Alantakaan.
amm, amme imettäjä, amma.
ammet, -ti ammatti, käsityö; wirka, toimitus.
ammetimees, -mehe toimitusmies, ammattimies, käsityöläinen.
ammetinuga, -noa käsityöweitsi, wuoluweitsi.
ammetitöö käsityö, hantwärkki.
ammetmees = ammetimees.
ammu, ammugi ammoin, kauan sitten; ammustki kauan sitten, ammoisesta ajasta.
andma, annan antaa.
anne, ande anne, annin; andeks anteeksi.
aṅg, aṅnu (aṅno) hanko.
aṅkur, -kru ankkuri.
anum, -ma amme, astia.
arg, ara arka.
arm, armu (armo) rakkaus, suosio; armo, armahdus.
armas, -ma (-msa) rakas, armas.
armastama rakastaa.
armastus, -se rakkaus.
armoke ja
armuke, -kene, -kese lemmitty, kulta, kultanen.
aromaa aro t. kuiwa maa.
arst, -ti lääkäri.

aŕstima lääkitä.
aru järki, ymmärrys, käsitys; pidama a. keskustella; seda a. saavad siitä selwän saawat.
aruline, -ise arwokas, kallisarwoinen.
arunema hajota, haaroittua.
arutus, -se selwitys, selitys.
arvama arwata, luulla.
ase, -eme paikka, sija.
asetama yllyttää, usuttaa.
aśśi, aśja asia; kalu.
aste, astme askel.
astuma astua.
au, auu kunnia; kiitos.
augutama houkutella, maanitella.
auk, augu (augo) aukko, reikä, läpi.
aurama höyrytä.
aus = auus.
auus, -sa kunnioitettawa.
auusaste kunniallisesti.
avaldama julaista, ilmoittaa.
avalik, -ku julkinen.

Ä.

ääf, ääre ääri, reuna.
ädikas, -ka etikka.
äes (äke), äkke äjes.
ähvardama uhata.
äi, äia appi.
äkilt, äkitselt äkkiä, yht'äkkiä.
ämärik, -ku hämärä.
ämm, ämma anoppi; mummo, eukko.
ära pois.
äraminik, -ku poismeneminen.
äraräägima, -räägin keskustella, sopia.
äratama herättää.
ärdaste surkeasti.
ärkama herätä.
ärkselt heräntänsä.

D.

Daań, Daani Tanska.

E.

ealine, -ise iällinen, ikäinen.
eb ei.
edasi eteenpäin.
edespidi edespäin.
edimine, -ise etumainen.
eemalt, katso esi.
eelkäija edelläkäypä, edellimäinen.
ees, eest, katso esi.
eesel, eesli aasi.
Eestirada, -raa Wiron rata t. raja, (runoll.) Wironmaa.
ega eikä.
eha iltarusko.
ehakarv, -va iltaruskon-karwa t. -karwainen.
ehe, ehte koristus, koorlu; puku.
ehitama pukea; rakentaa, laittaa.
ehk ehkä; eli, tahi.
ehmatama hämmästyä.
ehmatus, -se hämmästys.
ehtima, ehin pukeutua.
eideke, -kene, -kese ämmä, eukko.
eiline, -ise eilinen.
eit, eide äiti; ämmä.
eksima eksyä, hairahtaa, erhettyä.
eksitama eksyttää, pettää, wietellä, saattaa kiusaukseen.
elaja eläin.
elama elää.
elatanud elähtänyt.
elkima, elgin helkkää, helistä.
ell, ella = hell.
elo (elu) elämä.
elo-aegne, -gse elinaikainen, elinkautinen.
elokoide, -ite elonkoite.
elu = elo.
elukäik, -igi elämänretki, elämä.
elus, -sa eläwä; elusalt eläwältä, eläwänä.

elutuba, -toa aſuinhuone.
ema emä, äiti.
emakeel, -keele äitinkieli.
emalik, -ku äitillinen.
emasüda, -ame äitinſydän.
enamist, enamiste enimmäſti, enimmiten.
eńdine, -ise entinen.
ennä katſo, kas!
ennemine ennemmin, kernaammin.
ennemuiste ennen-muinoin.
esi, ee eſi; ees, eel edeſſä, edellä; eest, eelt edeſtä, edeltä; ette, eele eteen, edelle, edeltä; eemalt edempää.
esilaul, -lu enſi laulu, alkulaulu.
esiõtsalt enſi alusſa.
esite, esiteks enſin, enſinkin.
esmas-päev, esma-päeva maanantai.
et että; e. küll waikka.
ette, katſo esi.
ettekuulutus, -se ennuſtus.

H.

haab, haava haapa.
haav, haava haawa, kerta; haav haavalt wähän kerraſſaan.
haavama haawoittaa.
habbe, habeme parta.
haganane, -ase (-atse) akanainen.
hagelema riidellä.
haige kipeä, ſairas.
haigus, -se ſairaus, tauti.
haistma, haistan haiſtaa.
hakatus, -se alkaminen, alku.
hakkama alkaa, ruweta, lähteä; purra, tarttua.
halastus, -se = alastus.
halb, halva halpa; tyhmä.
halg, halu (halo) halko.
haljas, -ja wiheriä.
haljendama wiheriöidä, paistaa wiheriältä.
halle, haleda ſurkea.
hall, halli harmaa.
hallastama (halastama) = alastama.
hallik, -ku ja
hallikas, -ka lähde.
halp, halba ja halp, halbi = halb.
hammas, hamba hammas; hamba-raha hammasraha.
hammastama piſtää, purra.
hani, hane (hani) hanhi.
hapnema hapata.
harakas, -ka harakka.
harima harjata, kammata; ruokota, muokata; harjoittaa, ſiwiſtää; harjoittua, tottua.
haŕjas, -se (-kse) harjas.
haŕjuma harjautua, harjoittua.
haŕk, -ŕgi haarukka, hanko.
harv, harva harwa.
haspel, haśpli wiipſinpuu.
haspeldama wyyhdetä.
haud, haua hauta.
hauduma hautoa.
haukuma, haugun haukkua.
häbi häpeä.
häda, hää (häda) hätä, waara; sööma h. nälkä; hädast tarpeelliſesti, wälttämättömäſti; hädaga tuskin.
hädakisa hätähuuto; huuto tuskasta.
hädaoht, -ohu hädäntuska.
händ, hänna häntä.
häŕg, häŕja härkä.
hea hywä.
heal, -le ääni.
heategemine, -ise hywänteko, hywätyö.
hein, heina heinä.
heitma, heidan jättää, heittää, wiskata; heittäytyä.
helkima, helgin = elkima.
hell, hella hellä.
helde lempeä.

heldus, -se lempeys.
helle, heleda heleä.
hernes, -ne herne.
hiilgama kiiltää.
hiilgus, -se kiilto, loisto.
hiir, -re hiiri.
hiljem, hiljemine myöhemmin.
himu himo, halu.
himustama himoita, haluta.
himustus, -se himo, halu.
hiŋg, hiŋŋe henki, sielu.
hiŋgama henkiä, hengähtää, lewähtää, lewätä.
hiŋgeke, -kene, -kese sielu.
hiŋŋeline, -ise hengellinen, elämä.
hiŋŋeto, -ma hengetön.
Hiomaa Hiidenmaa (Dagö).
hirm, -mu pelko.
hirmuma peljästyä, säikähtää.
hirmus, -msa hirmuisa, kauhea.
hirnuma hirnua.
hius, hiukse hiwus.
hobo ja
hobone, -ose seekä hobune, -use hewonen.
hoidja hoitaja, kaitsija, wartia, puolustaja.
hoidma, hoian hoitaa, warjella, wartioida, säilyttää.
homme huomenna.
hommik, -ku (-ko) aamu, itä; hommiku aamulla.
hommikune, -use aamullinen, aamu.
hoog, hoou huoku, henki.
hoogaelema huokaella.
hool, -le huoli.
hooletus, -se huolettomuus, huolimattomuus.
hoolima huolia.
hoolistama wuolla.
hoome huomen; huomenna.
hoone huone.
hoop, hoobi (hoopi) lyömä, läjäys; hoopis kerralla, kokonansa.
hoov, -vi pihamaa, karjapiha.
hõbbe, hõbeda hopea.
hõiskama = õiskama.
hõlm, -ma helma.
hõlpus, -psa helppo, kewyt; hõlpsalt helposti.
hõrn, -na = õrn.
höövel, -vli höylä.
hukka; h. minema mennä hukkaan, häwitä; tegema h. pilata, häwittää.
hukkama hukata, hukuttaa.
hulk, hulga joukko.
hulkuma, hulgun kuljeksia.
hull, hullu (hullo) hullu.
hullama hullutella.
humal, -la humala.
huŋt, huŋdi susi.
huul, -le huuli.
hüppama hyppätä.
hüüdma, hüüan huuta.

I.

ial: ei i. ei ikänänsä, ei koskaan.
idalõuna itäetelä, kaakkonen.
idanema itää.
igapäev joka päiwä.
igapäevane, -ase (-atse) jokapäiwäinen.
igapidi kaikin puolin.
igatsema ikäwöidä.
igatsus, -se ikäwöintä, ikäwä, halu.
igav, -va ijäinen.
igavene, -ese ijäinen, ijankaikkinen; igavest ijäti, ijankaiken.
ihaldama haluta.
ihaldamine, -ise halu.
ihoke, -kene, -kese = ihu.
ihu ruumis.
ihusugu, -sugu (-sou) ruumiinhedelmä.
ike, ikke ijes.
ikka, aina.
ilm, ilma ilma, maailma; ei ilmas ei suinkaan, ei millään lailla.

ilmasüüta ſyyttä; ſyytöin, wiatoin.
ilmlik, -ku maallinen, maailmallinen.
ilmne, ilmse julkinen.
ilmötsata äärettömästi.
ilu kauneus; ilo.
ilus, -sa kaunis.
ilutsema iloita.
ime, imme ihme; panema immeks ottaa t. lukea ihmeekſi, ihmetellä.
imelik, -ku ihmeellinen.
imeline, -ise = imelik.
imema imeä.
imestama ihmetellä.
imetama imettää.
inimene, -ese ja inemine, -ise ihminen.
iŋgel, -gli enkeli.
isa iſä.
isamaa iſänmaa.
iseäranis erittäin, erinomattain, erittäinkin, olletkin.
isekeskene, -ese keskinäinen.
isekeśkis keskenänſä.
iste, istme istuin.
iva jywä.

J.

jagama jakaa.
jago, jao, jagu, jau jako, oſa; ei saama jaggu ei saada selwää.
jahu jauho.
jahutus, -se jäähdytys; rauhoitus.
jalaluu jalkaluu.
jalato, -ma jalatoin, jaloitoin.
jalg, jala jalka; jala pealt heti, kohta.
janu jano.
jaurama lörpötellä.
jälg, jälje jälki.
jälle jälleen, taas.
jämedune, -use pakſuinen.
jämme, jämeda pakſu, karkea.
jänes, -ekse jänis.
järel jäleſſä, jälkeen; järele jälkeen, perään.
jäŕgi, jäŕgil jälkeen.
järk, järgu tuoli, istuin.
järsku jyrkään; kokonanſa.
jäŕv, järve järwi.
Järvamaa Järwenmaa (maakunta Wirosſa).
järveke, -kene, -kese järwyt, lampi.
jätma, jätan jättää.
jook, joogi juoma.
jooks, -su juoksen.
jooksma, -sen juosta.
joom, -ma juoma.
jooń, -ne wiiwa.
joot, joodu juominki, pidot.
jootma, jootan juottaa.
jõekene, -kese jokinen, puro.
jõgi, jõe joki.
jõudma, jõuan woida, jakſaa, joutua.
jõudus, -dsa joutuiſa, ſukkela.
jõuukas, -ka woimakas, warakas.
juba jo.
juhataja juohattaja, johtaja.
juhivits, -sa ſawerikko.
juhtuma, juhun (juhtun) ſattua.
julge rohkea, uskaljas.
julgema juljeta, rohjeta.
julgus, -se rohkeus, uskaljaiſuus, uskallus.
jumal, -la jumala.
jumme, jumeda kaunis.
jumedus, -se kauneus.
jutlus, -se ſaarna.
jutt, juta jukko, ijeshihna.
jutt, jutu kansſapuhe; ajama juttu pitää kansſapuhetta, puhella, jutella.
jutustama jutella, puhella.
juuŕ, -re juuri; juures tykönä; juure tykö, juurest tyköä.

K.

ka kansſa, myös.
kaap, -pi kaappi.
kaapima, kaabin kaapia, kaiwaa.
kaaŕ, -ri kartta, karsta, raaſi.
kaarima kartata.
kaarnas, -na kaarne.
kaaŕtist, -ti kartisti.
kaas (kaasa) kansſa.
kaaś, kaane kanſi.
kabel, -li kappeli.
kadde, kadeda kade, kateellinen.
kadedus, -se kateus.
kaduma, kaun kadota; kadund ema äiti wainaja.
kaebama kaiwata, walittaa.
kael, -la kaula.
kaenal, -nla kainalo.
kaendel, -dla = kaenal.
kaer, -ra kaura.
kaevama kaiwaa.
kahekeste kahden.
kahetsema katua.
kahju wahinko, paha.
kahtlaselt kahden waiheella, epäillen.
kahvatama säikähtää, hämmästyä; waaleta.
kaibama = kaebama.
kaigas, kaikaa kapula; tukki.
kais, -su syli, kainalo.
kaisutama syleillä, halata.
kaitsema kaitſea.
kakk, kaku (kako) kakku.
kaksik, -ku kakſonen.
kaksipidi kahtaanne, ſinne tänne.
kald, kalla, kallas, kalda kallas; kallal tykönä, kallale tykö, kallalt tyköä.
kalitünner, -tüńri kaljatynnöri.
kaljo kallio.
kalkun, -ni kalkkuna.
kaĺlis, kaĺli kallis.
kammer, kamre (kambri) kammari.
kanane, -ase kananen.
kańdja kantaja.
kandma, kannan kantaa.
kanep, -pi hamppu, liina.
kannatama kärſiä; ſuwaita.
kannel, kandle kannel.
kańts, -si linnake, warustus, kansſi.
kantsel, kańtsli ſaarnastuoli.
kańg, -ńńi kanki.
kańgas, -ńka = kańńas.
kańge kankea, waikea, raskas, jäykkä, kowa, wahwa.
kańgus, -se kankeus, jäykkyys; ylpeys.
kańgutama kangoittaa, murtaa.
kańńas, -ńga kangas.
kapokas, -ka syylinki.
kapp, kapa kappa, kiulu.
kapstas, -ta kaali.
karastama wirwoittaa.
kaŕbikene, -kese raſia.
kargama juosta, karata.
kari, kaŕja karja; kaŕjas paimenesſa, kaŕjast paimenesta, kaŕja paimeneen.
karistama rangaista.
kaŕjane, -ase (-atse) paimen.
kaŕjatama karjoa, kaitſea karjaa.
kaŕk, -rgu ſauwa.
karo = karu.
kartlik, -ku pelkääwäinen, pelkuri.
kartma, kartan peljätä; karttaa.
kartsas, -tsa ſoimihäkki.
karu (karo) karhu.
karune, -use karwainen.
karv, -va karwa, hiwus; karvu pidi hiwukſista.
kas (kyſymyssana:) =ko, =kö.
kaś, kasi kisſa.
kasik, -ku koiwikko.
kasima ſiistiä, puhdistaa.
kasin, -na ſiweä, ſiisti, puhdas; wähä, niukka.
kaśk, kase koiwu.

kaste kaste.
kasukas, -ka turkki.
kasunaine, -ise jalkawaimo.
kasu-põlvekene, -kese kaswinaika.
kasvama kaswaa.
kasvandik, -ku kaswatti.
kasvatama kaswattaa.
kate, katte peite.
katel, katla kattila.
katk, -ku rutto.
katkendama katkaista.
katki poikki.
katma, katan peittää, kattaa.
katse koetus, koete.
katsetöö koetustyö.
katsuma katsoa, koettaa.
katus, -ukse katos, katto.
kaua kauan.
kauba-ajamine, -ise kaupankäynti.
kaubakoorm, -ma tawarakuorma, lasti.
kaubaturg, -ru kauppatori.
kaudo (kaudu) kautta, myöten.
kauemine kauemmin.
kaugel kaukana, kaugelt kaukaa, kaugele kauas.
kaugus, -se kaukaisuus; kümne sammu kaugusel kymmenen askeleen päässä.
kaup, kauba kauppa.
kauplema kaupita.
kauś, kausi malja, kaukalo.
kautama kadottaa.
kavalus, -se kawaluus, petos.
käärid, -de sakset, keritsimet.
käärima luoda (kangasta).
kääŕpuud, -de luomapuut.
käbal, -la käpälä.
käbi käpy.
käe-anne, -ande (andme) käden anto; käeandmid pidama pitää kihlajaisia.
käekatsuja kädenkatsoja.
käekäidav, -va kädenkäytäwä, käsillä olewa.
käe-pakk, -paka päkiäinen (?).
käe-rande, -dme kalwosin.
kägi, käe käki.
käik, käigi käynti.
käima, käin käydä.
kämmal, kämla kämmen.
känd, kännu kanto.
käppama temmata, sieppata, waarastaa.
kärblane, -ase kärpänen.
kärgatama kiiwastua, pauhata.
kärgatus, -se pauhina, hälinä.
kärisema käristä, ritistä.
käsi, käe käsi; tema k. käib heaste hänen käypi hywin; käest, laste k. lapsilta; käsikaudu käsi-kopelolta; oma käe peal itse päällänsä.
käsilline, -ise ripa.
käsk, käsu käsky.
käśkima, käsin käskeä.
käskjalg, -la sananjaattaja.
kätki kätkyt.
keder (kedr), kedra kehrä, pyörä, kiekka.
kedrama kehrätä.
kedrevaŕs, -varre kehräwarsi, wärttinä.
keel, keele kieli.
keelama (keelma), keelan kieltää, estää.
keelekaste kielenkaste.
keelemurre, murde kielenmurre.
keeleto, -ma kieletöin.
keema, keen kiehua.
keeritama pyöriä.
keerlema kieriellä, pyöriä.
keet, keedu keitto.
keetma, keedan keittää.
kehv, kehva köyhä.
keiser, keiśri keisari.
kelisema helistä.
kell, kella kello.
keller, kelдri kellari.

kena kaunis, ſiewä.
kenadus, -se kauneus.
kepikene, -kese keppinen, wapa.
kepp, kepi keppi.
kera kerä.
kerge kewyt, helppo.
kergima kohota, nousta.
kergitama kohottaa, nostaa.
keripuud, -de kerinpuut, kerinkakko.
kerima keria.
kerjama kerjätä.
kerst, -tu kirstu.
keśk, keske (kese) keski.
keśköö ſydänyö.
kevade kewät; kewäällä.
kevadine, -ise kewäinen.
kibbe, kibeda kipeä, katkera.
kibbe, kibeme kipuna.
kibedast kowasti, ankarasti.
kihelkond, -nna kihlakunta.
kihutama kiihoittaa, ajaa.
kiigutama kiikuttaa.
kiikuma, kiigun kiikkua.
kiil, kiila kiila.
kiire joutuiſa, kiire.
kiirus, -se kiirut, joutu.
kiirustama kiiruhtaa, jouduttaa.
kiitma, kiitan (kiidan) kiittää.
kiitus, -se kiitto, kiitos.
kile kili.
kimp, kimbu kimppu; kimbu kaupa kimpuittain.
kindel, -dla luja, kiinteä.
kindlus, -se lujuus, kiinteys.
kindral, -li kenraali.
kinnas, kinda kinnas, rukkanen.
kińńitama wahwistaa, wakuuttaa, kehoittaa.
kińńitus, -se kiinnitys, ſulkeminen, ſulku; wahwuus.
kiŋg, kiŋna kenkä.
kiŋgitus, -se lahjoitus, lahja.
kiŋk, -ŋgi kenkki, lahja.
kiŋk, -ŋgu kunnas.
kiŋkima, kiŋgin lahjoittaa.
kipar, -ri kippari, laiwuri.
kipitama pyrkiä, kiihkota, töydätä liikkeeſen.
kippuma, kipun ja
kipuma, kibun pyrkiä, tungeta, tunkeutua.
kiri, kiŕja kirja.
kirik, -ku kirkko.
kirikuline, -ise kirkkomies.
kiŕja-piht, -piha kirja-olka, kirja-olkainen.
kiŕju kirjawa.
kiŕjutama kirjoittaa.
kirn, -nu kirnu.
kirp, kirbu kirppu.
kisk, kisu kisko; repiminen.
kiśkja raatelija, raatelewainen.
kiskuma (kiskma), kisun kiskoa, repiä.
kits, kitse kili.
kitsas, kitsa ahdas.
kiusama kiuſata.
kiusatus, -se kiuſaus.
kivi, kive (kivi) kiwi.
kivikańńur, -kańgru kiwirauniо.
koda, koa (koja) talo, kartano; koto.
kodanik, -ku aſuja, aſukas.
kodar, -ra ketara.
kodo, koo ja
kodu, kou (koju) koto; kodu kotona, koju kotiin, kodunt, kodust kotoa.
kodulik, -ku ja
kodune, -use kotoinen, kotona olewainen, koto-.
koer, koera koira.
kogemata odottamatta, ſattumoilta, ſatunnaiſesti.
kogo, koo ja
kogu, kou koko; kous yhdeſſä, kokko yhteen.
koguma koota; kokoutua.
kogunema kokoutua.
koguni (kogoni) ja

koguniste (kogoniste) kokonaan; ei k. ei ollenkaan, ei enſinkään.
kohaline, -ise kokoinen, wertainen.
kohe kohta, heti.
kohendama laittaa, korjata.
kohin, -na kohina.
kohkuma ſäikähtää, hämmästyä.
koht, koha kohta, paikka, ſija; kohta ſuhteen.
kohtumõistja oikeudenymmärtäjä, oikeudenlauſuja, tuomari.
kohus, kohtu kohtuus, oikeus; käima kohut käydä oikeutta.
koidupiiŕ, -piiri enſimmäinen päiwänkoite.
koiduvalge koitteenwalo, koinwalo.
koit, koidu koitto, koite, koi.
koju, katſo kodu.
kolisema kolista.
kolkima, kolgin kolkuttaa, kolkkia, kolkia.
kolle, koleda kowa, julma, kauhea.
kolmekeste kolmen.
kombe tapa.
konn, konna konna, ſammakko.
koṅt, koṅdi luu.
kook, koogi kakku, kaakku.
koolimaja kouluhuone.
kooŕ, koore kuori; kerma.
koorima kuoria.
koorm, -ma kuorma.
koormama raskauttaa, raſittaa, painaa.
koortsuma kurista.
kooṫ, koodi wartan laji.
kopik, -ku (-ki) ja
kopikas, -ka kopeikka.
kord, korra kerta, wuoro, järjeſtys; korda saama tulla toimeen; korda minema tulla ſelwille.
koŕjama korjata; anſaita.
korpus, -se joukko, oſasto (ſotawäkeä).
korraline, -ise järjellinen, luonnollinen.
korre, koreda karkea.
korts, -su kurttu, ryppy, wäre.
koŕv, -vi waſu, kori.
koŕvike, -kene, -kese waſunen, wakkanen.
kosilane, -ase (-atse) koſija.
kosima koſia.
kośja koſiin.
kostma, kostan wastata.
kosuma hyötyä, kaswaa, edistyä.
kosutama edistää, auttaa, puoltaa.
kotike, -kene, -kese pusſi.
kotk, kotka kotka.
kott, koti säkki, kontti.
kõht, kõhu ja
kõhuke, -kene, -kese watsa.
kõhus, kõhtu = kohus.
kõik, kõige kaikki.
kõitma, kõidan = köitma.
kõlama (kõllama) kaikua.
kõlbama kelwata.
kõlbdus, -se kelwolliſuus.
kõlgas, -lka ruumenet.
kõlistama helistää, ſoittaa.
kõṅd, kõṅṅi käynti.
kõṅdima, kõṅṅin käydä, astua.
kõnelema kertoa, jutella, puhella, puhua.
kõṅts, -tsa kuotta, ruoja.
kõrge korkea.
kõrge-jalgne, -gse korkeajalkainen.
kõrisõlm, -lme kurkunſolmu.
kõrrepõld, -llu ſänkipelto.
kõŕs, kõrre korſi.
kõŕts = kõṅts.
kõrv, -va korwa; wieri, syrjä.
kõrvaline, -ise syrjäinen.
kõrvaltkäija syrjäsſä-käwijä; kuwe-ratſumies.

kõrvatse-naene, -naese kaaſo, ſaaja=nainen.
kõvaste kowasti.
kõver, -ra kowera.
kõverdama kowertaa, kiwertää.
kõverus, -se käyryys, wääryys; wääränä= t. koukuſa=oleminen.
köiś, köie köyſi.
köitma, köidan köyttää.
könelema = könelema.
kõŕts, -tsi krouwi, majatalo.
köster, köśtri lukkari.
kriips, -su wiiwa, juowa.
kubernemaṅg, -ṅgu (-ṅnu) lääni.
kuberner, -ri kuwernööri.
kubjas, -ja pehtori, wouti.
kubo kupo.
kuda, kudas kuinka, niinkuin, ſiten kuin.
kuduma kutoa.
kuhelas, -la auma.
kuhi, kuhja ſuowa; kuhjani kukkurapääkſi.
kui kuin, jos.
kuida, kuidas katſo kuda.
kuiv, -va kuiwa.
kuivik, -ku kuiwa maa.
kuju kuwa, haamu, muoto.
kukal, kukla takaraiwo, niska.
kukk, kuke kukko.
kukor, kukro kukkaro.
kukkuma, kukun pudota; rewetä, haljeta.
kuldne, kuldse kultainen.
kull, kulli hawukka.
kulm, kulmo kulma.
kulmo-tilge, -lke kulmantilkka t. =tilke (kyynel).
kulutama kuluttaa.
kumb, kumma kumpi.
kummuli alaspäin.
kunagi kulloinkin; ei k. ei koskaan.
kuniṅgas (kuniṅnas), -ṅga kuningas; keiſari.
kuniṅglik, -ku kuninkaallinen.
kuṅṅi kunnes.
kurat, -ti paha henki, paholainen, piru.
kurb, kurva ſuruinen, ſurullinen.
kurbtus, -se ſuruiſuus, huoli, murhe.
kuŕg, kuŕje kurki.
kuri, kuŕja paha.
kurnama ſtilata, ſtihwilöidä.
kuŕt, kuŕdi kuuro.
kurtma, kurdan walittaa.
kurv, -va = kurb.
kurvastus, -se ja
kurvatus -se huoli, murhe.
kus miſſä, joſſa; kuhun, mihin; k. sisse kuhun, jonka ſiſään.
kusagil, -ile, -ilt joſſakin, johonkin, joſtakin; ei k. ei miſſäkään, ei mihinkään, ei miſtäkään.
kust kuſta, joſta.
kustuma ſammua.
kustutama ſammuttaa.
kutsar, -ri kuſki.
kuŕsikas, -ka koiranpentu.
kutsuma kutſua, waatia.
kuub, kuuve (kuue) turkki, nuttu, takki.
kuuĺ, kuuli luoti.
kuulaja kuulustelija, wakoja.
kuulama kuulustaa; totella, noudattaa.
kuulatama kuunnella.
kuulma, kuulen kuulla.
kuulus, kuulsa kuuluiſa.
kuulutama kuuluttaa, ilmoittaa.
kuulutus, -se ilmoittaa.
kuum, kuuma kuuma.
kuuśk, kuuse kuuſi.
kuuvalge kuunwalo, kuudan; kuun walistama.
kübar, -ra hattu, lakki.
küla kylä.
külaline, -ise kyläläinen, wieras.

külg, külje (külle) kylki, siwu; siin küljes sen ohessa.
külimitt, -mitu kylwömitta (jywämitan laji).
küll kyllä; küllab kylläpä, kyllä; küllalte kyllälti, kyllä.
külmetama kylmättää, kylmää, jäätää; jäätyä.
kümmekond, -konna kymmenkunta.
küna kynä, allas.
kündma, künnan kyntää.
küngas, küŋka kunnas.
küps, küpse kypsi.
küpse-liha lihapaisti, paisti.
küsima kysyä.
küt, küti metsästäjä, kyttä.
küünal, -nla kynttilä.
küünar, -nra kyynärä.
küünarnukk, -nuku kyynäspää.
küürima kuurata, pestä.
küüs, küüne kynsi; küüsipidi kynsin.
küüt küüdi kyyti; kiri-küüt (luonnonääninen linnunlaulun mukailu).

L.

laager, -gri leiri.
laai, laaja laaja, leweä; uks läks laajale owi meni seljällensä.
laajune, -use laajuinen, leweyinen.
laast, -tu (-to) lastu.
labajalg, -jala jalkopöytä.
labane, -ase (-atse) piikko, kosto.
labida-ots, -otsa lapianterä.
labidas, -da lapia.
laduma, laun latoa.
ladus, -sa soweljas; lempeä.
ladv, ladva latwa.
laene, laine.
laev, laeva laiwa.
lagge, lageda lakea, tasainen; paljas, tyhjä.
lagi, lae laki.
lahiŋg, -ŋgi (-ŋŋi) tappelus.
lahke pehmeä, lauhkea, lempeä.
lahkuma, lahun erota; hajota.
lahti auki, irti; tegema l. auaista.
lahutama irtauttaa.
lai, laia = laai.
laimama parjata, pilkata.
laisk, laisa laiska.
laitma, laitan laittaa, moittia.
lakk, laka katos, lakka; harja; hiukset.
lammas, lamba lammas.
lamrik, -ku lampuri.
laŋg, laŋŋu lanko, sukulainen.
laŋgema langeta, kaatua.
laps, lapse lapsi.
lapsoke ja
lapsuke, -kene, -kese lapsukainen.
laś, lasi leili.
laskma, lasen laskea, antaa, lauaista; laskeutua.
lasu läjä, koko.
latsutama läiskää, kapsaa.
lattergune, -use latiskainen.
laud, laua pöytä; käima laual käydä ehtoollisella.
laulatama laulattaa; wihkiä.
laulik, -ku (-ko) laulaja, runoilija.
laulma, laulan laulaa.
lauluraamat, -tu wirsikirja.
laulurästas, -ta laulurastas.
laupäev, -va lauantai; aatto.
laupäine, -ise lauantainen.
lausa lakea.
lausuja puhuja, sopottaja, taikuri.
lausuma lausua, wirkkaa.
laut, lauda nawetta.
laut, laudi hylly.
lautama lewittää.
lautus, -se lakeus; taeva l. taiwaankansi.
lääś, -si ja

läätsas, -tsa wirna, wirwila.
läbi läpi, kautta, ohitse.
lähenema lähetä.
lähker, -hkri lekkeri.
lähtma, lähan lähteä, mennä; tulla; läinud lähtenyt, mennyt; läkki läkkää, läkkäämme!
läige, läike wälke.
läik, läigi läikky, wälkky; kuwastus.
läikima wälkkää, wälkkyä, loistaa.
läinud, katso lähtma.
läkitama lähettää.
läkki, katso lähtma.
läńńik, -ku maitopytty.
lävi, läve kynnys.
leeauk, -augu lieſi, hiilus.
leem, leeme liemi.
leeſ, leeri leiri.
lehima liikahtaa.
lehitelema liehitellä, liikutella; liikahdella.
lehkama löyhkää; hajahtaa.
lehm, lehma lehmä.
leht, lehe lehti, kaalis.
lehvima liehuttaa, liikuttaa, liekuttaa.
lehvitama = lehvima.
leib, leiva leipä.
leiblabidas, -da leipilapio.
leidma, leian löytää.
leikama leikata.
leiku leikkuu.
lein, -na huoli, suru.
leinama surua, huolia.
leiva-kõrvane, -ase (-atse) särwin.
leiva-löime taikina-allas.
leiva-vanem, -ma iſäntä (emäntä).
lend, lennu lento.
lendama lentää.
lepik, -ku lepikko.
lepitaja lepyttäjä, hywäilijä.
lepp, lepa leppä.
leppima, lepin sopia, leppyä.
leśk, lese leski.
lestajalgne, -gse räpyläjalka.
liba liukas, ſileä.
libamiste winoon, witalikkoon.
libbe, libeda ſileä.
ligi, ligida (ligeda) liki, likeinen; ligidal (ligedal), -le, -lt likellä, =lle, =ltä; ligemal likempänä.
ligikord, -rra likiſeutu.
ligimene, -ese lähimmäinen.
ligistamine, -ise läheneminen.
lihane, -ase (-atse) lihainen; l. laps oma lapſi.
liht, lihi yksinkertainen.
liig, liia liika.
liige (liike), liikme jäſen.
liikuma, liigun liikkua.
liimeister, -tri iso kaksipäinen wuoluweitſi.
liiv, liiva hiekka.
Lijon, -ni Lijoni (tietymätöin taruolento).
lill, lille kukkanen.
lillakas, -ka lillukka.
lillepäźjakene, -kese kukkaſeppele.
lina pellawas; liina; liinakangas.
linane, -ase (-atse) pellawainen.
lind, linnu lintu.
linn, linna kaupunki.
linnake, -kene, -kese kaupunkinen.
linnoke ja
linnuke, -kene, -kese lintunen.
lipp, lipi, lapp, lapu lippu, lappu.
lippaelema lippaella.
liputama liputtaa, huiskuttaa.
lisama liſätä.
lokk, loki kiehkura, lokki.
lombakas, -ka liikkaawa.
lomberdama liikata, nilkuttaa.
lomp, lombu tukku, mytty, käärö.
loŋkama = lomberdama.
loŋkur, -ri liikkaawa.

loog, loou (loo) luoko.
looja luoja.
loojaminek, -ki (auringon) mailenſa=meneminen, laskeutuminen, lasku.
look, looga luokki.
loom, looma eläin, olento.
lóoma luoda, tehdä.
loomukene, -kese olento, eläwä.
loomus, -se olento.
lootma, loodan toiwoa.
lootus, -se toiwo.
lopsima lopſia, ropſia, paukuttaa, piekſää.
lośś, lossi linna.
lõhkema haljeta.
lõhki lohki, halki, kahtia.
lõhkuma, lõhun halaista; irtauttaa, eroittaa.
lõŋg, lõŋŋa lanka.
lõõritama rallattaa, laulaa.
lõõts, -sa lietſin, palje.
lõpetus, -se lopetus, loppu.
lõpma, lõpen loppua.
lõpp, lõpu loppu.
lõu, lõuu leiwo.
lõugutama loukuttaa.
lõuguti loukku.
lõuna etelä, puolipäiwä.
lööma lyödä.
luba lupa.
lubadus, -se lupaus.
lubama luwata.
lugema, loen (lugen) lukea.
lugu, lou (loo, lugu) luku, aſia, ſeikka, tapaus, (aſian) laita.
luht, luha luhta.
luine, luise luinen.
lumesadu, -sau lumiſade.
luśt, luśti halu; lysti, ilo.
luulema ajatella, miettiä.
luurima wahtia, wartioida.
luusima käwellä, kuljeksia.
lühikene, -kese lyhyt, lyhykäinen,
lüke-pakk, -paku iſo höylä.
lümitama lymytä, kätkeytyä, mennä piiloon.
lüpsik, -ku lypſikkö, rainta, kiulu.
lüpsikapp, -kapa lypſinkiulu.
lüpsma, lüpsan lypſää.

M.

maailm, -ma maailma.
maalike, -kene, -kese maali; taulu, taulunen.
maalima maalata, kuwata.
maapealne, -lse maanpäällinen, maan päällä olewa.
maa-pulmad, -de maanhäät, talonpoikaiſet häät.
maaŕjamaa pyhä maa, ſiunattu maa.
maatee maantie.
madal, -la matala, alhainen; maast madalast pienestä pahasta.
maenitsema waroittaa.
magama maata.
mago, mao mako, maha, watſa.
magus, -sa makuiſa, makea; ruttoiſa, rattoiſa.
maha alas.
mahasaamine, -ise alastulemiſen; lapſenſaaminen.
mahtuma, mahun mahtua, ſopia.
maitsema maistaa.
maja maja, talo.
majalt, katſo mujalt.
maks, maksu makſu.
maksma, maksan makſaa.
mann, mano, mant tykönä, tykö, tyköä.
mantel, maṅtli waippa, wiitta.
mari, maŕja marja.
maru myrsky.
matma, matan peittää maahan, haudata.
matsutama mäiskää; napſaa.
matus, -se hautaus, hautajaiſet.
mäda, mäa mätä, märkä.

mädanema mädätä.
mägi, mäe mäki.
mähkima, mähin kääriä.
mälestama ja
mäletama muistaa.
mänd, -nna (-nnu) mänty.
mäng, männi leikki.
mängima, männin leikitä.
männitama leikittää.
mära tamma.
märg, märja märkä.
märk, märgi merkki.
märkama hawaita, huomaita.
märs, märsi pusi, werkkopusi.
mässamine, -ise pauhina.
mäśśima = mähkima.
mätas, mätta mätäs.
meel, meele mieli.
meelehaigus, -se mielenhaikeus, mielenkatkeruus.
meelepahandus, -se mielenpahoitus.
meeleto, -ma mieletöin.
meelitama wiehättää, maanitella.
meesterahvas, -va mieswäki.
mereäärne, -rse meren rannalla olewa.
mesi, mee mesi.
mesilane, -ase (-atse) mehiläinen.
mesipuu mehiläispesä.
mets, metsa metsä.
metsaline, -ise metsänpeto.
metsamära (runoll.) naaras susi.
millal, millas milloin.
minema mennä; loojale m. (auringosta) mennä maillensa, laskeutua.
minik (minek), -ku poismeno.
mispärast minkä wuoksi, minkä tähden.
missugune, -use minkälainen.
mitmesugune, -use monenkaltainen.
mitte; ei m. ei, ei suinkaan.
mittu, mitme (mitma) moni.
moon, -na muona, ruokawara.
moona-ait, -aida muona-aitta, makasiini.
moondama muuntaa, muuttaa.
mõirama möristä, mouruta.
mõis, -sa kartano, howi, herrastalo.
mõistama (mõistma) osata, ymmärtää, arwata; lausua (tuomio, rangaistus).
mõistlik, -ku ymmärtäwäinen.
mõistus, -se ymmärrys.
mõni, mõne moni; joku, moniaḫta.
mõõk, mõõga miekka.
mõõtma, mõõdan mitata.
mõte, mõtte miete, ajatus.
mõtlema miettiä, ajatella.
mõrsi, mõrsja morsian.
mööda pitkin, ohitse; seda mööda sen jälkeen.
möödakäija ohitsekäwijä, siwumenijä.
muda, moa (muda) muta.
muidu (muido) muutoin, ilman, ilman waan.
muist osasi.
muiste muinoin.
muistne, -tse muinoinen.
mujal, -le, -lt muualla, muualle t. muuanne, muualta.
muld, mulla multa.
mullikas, -ka yksiwuotinen wasikka, hieho.
muna muna; silma m. silmäterä.
munake, -kene, -kese munanen.
munarebu munankelta.
munema munia.
murdma, murran murtaa.
murduma, murrun murtua.
mure, murre murhe, huoli.
muretsema hankkia.
murisema muristа.

muru nurmi.
murupiŋk, -ŋgi turwepenkki.
must, musta musta.
muutma, muudan muuttaa.
müüma myödä.
müürsepp, -sepa muurintekijä, muurari.

N.

naaber, naabri naapuri.
naal, -le, -lt nojasta, nojaan, nojasta.
naba, nava (naba) napa; naba-pidi nawasta.
nabr, -ra keko, auma.
nael, -la naula.
naene, (naine), -ese (-ise) nainen.
naeratama naurahtaa, myhäillä.
naerma, naeran nauraa, myhähtää, myhäillä.
naese-mees, -mehe nainut mies.
nago niinkuin.
nahk, naha nahka.
naine, -ise = naene.
nairis, -ri nauris.
naisterahvas, -va waimowäki; waimoihminen.
naisoke ja
naisuke, -kene, -kese nainen, waimo.
nakkama nokkia, tokkia.
nali, nalja leikki, leikinteko.
naljakas, -ka hauska, lystillinen, leikkisä.
narrima narrata, pettää.
narts, -su rätti, riepu.
natuke, -kene, -kese wähänen, pikkunen.
nädal, -la (-li) wiikko.
nädaline, -ise wiikkoinen, wiikollinen.
nägema, näen nähdä.
nägo, näo ja
nägu, näu näkö.
nägus, -sa silmään-pistäwä, kaunis.
nähtav; silma nähtaval silmin nähtäwästi.
näitma, näitan (näidan) näyttää.
nälg, näl'ja nälkä.
näl'jatsema nähdä nälkää.
näpp, näpu näppi.
närima närhiä, nirhata.
näutu, -ma jolla ei ole ulkonäköä, halwannäköinen.
neelama niellä.
neid (neido), neio neito.
neitsi neiti, neitsyt.
neitsike, -kene, -kese neitsyäinen.
neitsilik, -ku neidellinen, neitseellinen.
nenda niin.
nendasama se sama.
nendasamoti niin samoin, samalla lailla.
niiń, niine niini.
niinepuu niinipuu, lehmus.
niisama yhtä, yhtä paljon.
niiske kostea, märkä.
niisugune, -use senkaltainen.
niitja niittäjä, leikkaaja.
niitma, niidan niittää, leikata.
nikutama nyykäyttää; nyökkää.
nimetama nimittää, mainita, kutsua.
nina nenä.
niŋg ja, sekä.
nisa nisä.
nokk, noka nokka.
nokkima, nokin nokkia.
nool, noole nuoli; noolelt, noolilt nuolena, nuolen tawoin.
nooŕ, noore nuori.
noorik, -ku nuorikko, morsian, nuori waimo.
noorsand, -da (= nooŕ isand) nuori herra.
noorukene, -kese nuorukainen.

nooś, noosi ſaalis.
noppima, nopin poimea.
nork; pea norkus pää kallellaan, kallella päin.
nosoke, -kene, -kese nyſä, nyſänen.
nõdrus, -se heikkous, nõyryys.
nõianaine, -ise noita=akka.
nõidus, -se noituus, welhous.
nõõl, -la neula.
nõõluma neuloa.
nõu, nõuu neuwo; kalu.
nõudma, nõuan noutaa, hakea.
nõõpnõõl, -la nuppineula.
nõõŕ, -ri nyõri, nuora.
nuga, noa weitſi.
nuhtlema nuhdella, rangaista.
nuhtlus, -se rangaistus.
nui, nuia nuija.
nuker, nukra harmillinen, harmistunut.
nupp, nupu (nupo) nuppu.
nurganaine, -ise lapſiwaimo.
nurgavoodi lapſiwuode.
nuri, nuŕja nurea; nuŕja minema mennä hukkaan.
nurk, nurga nurkka.
nuŕm, nurme wainio.
nutma, nutan itkeä.
nutt, nutu itku.
nüüd nyt.

O.

oda, oa (oda) ota, piikki, keihäs.
odr, odra ohra.
oherdi naweri.
ohi, ohja ohja.
ohk, ohu huokaus, henkäys.
ohkama huoata.
oja oja, puro.
okas, okka oas, piikki.
oks, oksa oksa.
omane, -ase (-atse) omainen.
ommeti, ommetigi kuitenkin, kuitenkaan.
ootama odottaa.
ora ora, poltinrauta.
orav, -va orawa.
org, oru (oro) orko.
ori, oŕja palwelija, orja.
oŕjakene, -kese orjanen.
oŕjavits, -sa orjanruoska.
orukene, -kese orkonen.
osa werta.
osav, -va taitawa.
oskama osata.
ostma, ostan ostaa.
ots, otsa pää, loppu; otseti suoraan, pää edellä; otsani loppuun asti.
otsima etsiä.
otsus, -se selko, selitys.

Õ.

õde, õe ſiſar.
õekene, -kese ſiſarut.
õhk, õhu = ohk.
õhtokene, -kese = õhtukene.
õhtu ehtoo, ilta; õhtu illalla; õhtule laskma illalla työstä laskea.
õhtuke, -kene, -kese ilta.
õieti (õiete) oikein.
õige oikea.
õigete = õiete.
õigus, -se oikeus; oikea.
õilmeke, -kene, -kese kukka.
õis, õie kukka.
õiskama äännellä t. huudella riemusta, riemuita.
õitse kukka; kukoistus.
õitsema kukkia, kukoistaa.
õlg, õle olki.
õlekubu olkikupo.
õllekiŋk, -kiŋgi oluenkaataja (eräs toimitusmies häisſä).
õlut, õlle olut.
õlutvaat, -vaadi oluttynnõri.
õmblema ommella.
õmblik, -ku hämähäkki.
õmmetigi = ommetigi.

õńń, õnne onni; õnnekaupa ſattumoilta, ſatunnaiſesti.
õnnelik, -ku onnellinen; õnnelikult onnelliſesti.
õnnetu, -ma onnetoin.
õnnetus, -se onnettomuus.
õńńis, õnsa onnellinen, autuas.
õńńistama ſiunata.
õõruma hieroa.
õpetaja opettaja.
õpetama opettaa.
õpetus, -se opetus, neuwo.
õppima, õpin oppia.
õrilane, -ase (-atse) herhiläinen.
õrn, õrna hellä; õrnalt hellästi.
õŕs, õrre orſi.
õskama = oskama.
õtsekohe ſuoraan.
õtsima = otsima.
õu, õue piha, kartano.
õun, õuna omena.

Ö.

ö ö.
ööne, ööse öinen, öllinen; ö; ööse, öösel öllä, öiſellä; öösi öiſin, öillä.
ööpikk, -pika (-piko) ilolintu, ſatakieli.
öösene, -sese öllinen.

P.

paadikene, -kese wenonen.
paaŕ, paari pari; paaris- pariſ-.
paarima pariutua.
pada, paa pata.
padi, padja patja, tyyny.
pael, -la paula, nauha.
paelkiŋg, -ńna paulakenkä.
pagu, pau pako; pakku pakoon.
paha paha; pahem käsi waſen käſi.
pahenema paheta.
pai (lasten ſana) hywä; p. emake äiti kulta.
paigake, -kene, -kese paikkanen.
paigaline, -ise wakinainen, alinomainen.
paik, paiga paikka.
paiste paiste, walo.
paistma, paistan paistaa, loiſtaa.
paisuma paiſua.
pajatama puhua.
pakk, paki paino; ahdinko.
pakk, paku pölkky.
pakkama ja
pakkuma, pakun tarjota.
paksustik, -ku pakſu metſä.
palav, -va kuuma.
palge poski, kaswo.
paľjas, -ja paljas.
paľju (paľjo) paljo, paljon.
paľjus, -se paljous.
palk, palga palkka.
paľk, paľgi hirſi.
palkama palkata.
paluke, -kene, -kese palanen.
paluma pyytää, rukoilla.
palve pyyntö, anomus, rukous.
paŋg, paŋńi panki, ämpäri.
parajalt, parajaste par'aikaa.
parandama parantaa.
paranema parata.
pard, parra parta.
parik, -ki walhetukka, peruukki.
paŕs, parre parſi.
paŕt, paŕdi partti, ſorſa, ankka.
paśśima odottaa, wahtia, warttua.
pasun, -na paſuuna.
patt, patu ſynti.
pattune, -use ſyntinen.
paun, -na laukku.
pääsokene ja
pääsuke, -kene, -kese pääskynen.
pääv, -va = päev.

päeke, -kene, -kese aurinko, päiwä kulta.
päev, -va päiwä; päevi tegema tehdä päiwätöitä.
pähkel, -hkli pähkinä.
päike = päeke.
pärast perästä, jälkeen, suhteen, wuoksi, tähden.
pärija perijä, perillinen.
pärima periä; waatia.
päris-pruut, -pruudi oikea morsian.
pärn, -na iso lehmus.
päsmer, -ri puntari.
pea pian, melkein.
pea pää; pealegi lisäksi, sen lisäksi, lisäksi wielä.
pealik, -ku päälliköö.
pealinn, -nna pääkaupunki.
pealmine, -ise päällimmäinen.
peasema päästä.
peavari, -vafju päänwarjo, suoja.
pedagas, -daka petäjä.
peegel, -gli peili.
peen, peene hieno, ohut.
peenike, -kene, -kese hienoinen, ohut.
peerg, peeru päre.
peetma, peedan = peitma.
pehme pehmeä.
peig, peiu (peio) ja
peigmees, -mehe sulhanen.
peikel, -kle taltta.
peiokene, -kese sulhanen, sulho.
peiopois, -isi (eräs toimitusmies häissä) sulhasenseuraaja.
peitma, peidan peittää, kätkeä; kätkeytyä.
peiukene, -kese = peiokene.
peks, -si lyömä; peksa saama saada selkäänsä.
peksma, peksan lyödä, piekssää, puida.
peljopaik, -paiga piilopaikka.
penikorm, -ma peninkulma.
peŋk, peŋgi penkki, höyläpenkki.
pere, perre perhe, talo.
perima = pärima.
perismaa perintömaa.
Perno Pernawa (kaupunki Liiwinmaalla).
perremees, -mehe isäntä, talonmies.
perrenaene, -naese emäntä.
perrevanem, -ma perheenwanhin.
pesa pesä.
pesalinn, -nna pääkaupunki.
pesema pestä.
pesitama pesiä.
pidama, pean pitää.
pido ja
pidu, peu pito, olo, tila; (monik.) pidot.
pigistama puristaa, painaa.
Pihkav, -kva Pihkawa (Pleskow).
pihlagas, -laka pihlaja.
pihlakane, -ase (-atse) pihlajainen.
piht, piha olkapää, hartiot; pihta päälle.
piht, pihi pihdit.
piho, piho ja
pihu, peu (pihu) piwo, koura.
pihupesa koura, kämmen.
piibel, -bli pipliä, kirja.
piiboke, -kene, -kese piippunen.
piiga piika, tyttö, impi.
piigake, -kene, -kese tyttönen, immyt.
piim, piima maito.
piin piina piina.
piinama piinata.
piip, piibu (piibo) piippu.
piif, -re (-ri) piiri, raja.
piirama piirtää, ympäröidä, piirittää.
piits, -sa piiska.
pikk, pika = pitk; pikka, pakka (luonnonäänisten

tapaiſia ſanoja; ehkä:) pitkä t. laaja, pakkanen t. kylmä.
pikne, pikse = pitkne.
pilkama pilkata.
pilkane, -ase (-atse) pilkkoinen.
pill, pilli pilli.
pillama pudottaa, hämittää.
pilliroog, -roo pilliruoko, ruoko.
pilluma = pillama.
pimedus, -se pimeys, pimeä.
pimme, pimeda pimeä; ſokea; pimedast peast umpimähkyyn.
pind, pinna pinta.
piŋk, piŋgi = peŋk.
pint, pinda wartan laji.
pisar, -ra piſara.
pistma, pistan pistää.
pisuke, -kene, -kese pienoinen.
pisut, pisku wähä, wähäinen, pikkuinen, piskuinen.
pitk, pitka pitkä.
pitkergune, -use pitkulainen, ſoikea.
pitkne, pitkse pitkäinen, ukkonen.
pitkune, -use pituinen.
pitser, -ri ſinetti.
plaʦs, -si paikka.
pleekima walaista; waaleta.
poeg, poja poika.
poegema (poegima) poikia.
poetama pudottaa.
pohjatama pohjata.
Pohlamaa Puola.
pohlas, -la puola, puolukka.
poioke (pojake, pojuke), -kene, -kese poikanen.
poiś, poisi poika.
poisik, -ku ja
poisikene, -kese poikanen.
pole, polnud (ſupistetut ſanoista: eb ole, eb olnud) ei ole, ei ollut.
pooe-pois, -si puotipoika.
pool, poole puoli; puolese puolelſi.
pooma, poon, puua ripustaa, hirttä.
põdr, -ra peura, poro.
põgeneja pakenija, pakolainen.
põgenema paeta.
põhi, põhja pohja.
põhjamaa pohjanmaa.
põhjatu, -ma pohjatoin.
põhk, põhu pehku, rikat, roskat.
põimima pujottaa, kutoa.
põksuma puskea; paukkaa, tykkää.
põld, põllu (põllo) pelto.
põlema palaa.
põletama polttaa.
põlgama (põlgema) ylenkatſoa, halweksia.
põll, põlle helma.
põllomees, -mehe peltomies.
põlv, -ve polwi; ſukupolwi; tila; aika.
põlvekene, -kese polwut, polwinen.
põõsas, põõsa penſas.
põõsastik, -ku penſaikko.
põrand, -da permanto, laattia.
põrm, -mu ja
põrmuke, -kene, -kese tomu; pölähtäwä.
põrsas, -rsa porſas.
põśk, -se poski.
põu, põue powi.
praegu (praego) par'aikaa, parailaan, juuri.
praegune, -use nykyinen.
pragisema ratista, rätistä.
prago, prao ja
pragu, prau rako; tegema praule panna (owi) raollenſa t. longalleen.
Prantsusemaa Ranskanmaa.
preili ryökkynä,
prii wapaa; prii pärast mieltä myöten, aika tawalla.
priius, -se wapaus.
priske terwe, wahwa.

priskeste wahwasti.
proua (prouva) rouwa; puoliso.
pruugima käyttää.
pruut, pruudi morsian.
pudr, -ru puuro.
pugema, poen mataa; pujahtaa.
puhas, puhta puhdas.
puhk, puhu kerta; ühte puhku yhteen menoon, yhdellä kerralla, kerralla.
puhkama lewätä.
puhte puhde.
puhuma puhua.
puistama puistaa.
pulk, -ka tappi, (harawan) pii.
pulm, -ma, tawall. pulmad, -de häät.
puna-harjakas, -ka punaharjainen, punahelttainen.
punane, -ase (-atse) punainen.
purema purra.
puru roskat, ruuhkat.
putkama pötkiä pakoon, karata.
puusärk, -rgi ruumiinarkku.
puutuma (puuduma), puudun puuttua.
püha pyhä.
pühapäev, -va pyhäpäiwä.
pühkima, pühin pyyhkiä, la'=aista.
püksid, -de pöksyt, housut.
püss, püssi pyssy.
püssiloot, -loodi pyssynluoti.
püssiroht, -rohu kruuti.
pütt, püta tynnyri.
pütt, püti pytty.
püüdma, püüan pyytää.

R.

raam, raami paarit.
raamat, -tu raamattu; kirja.
raas, -su palanen, rahtu.
ragisema rämistä.
raha raha.
rahe, rahhe rae.
rahe, rahkme rahje.
rahu rauha; rahul olema olla tyytywäinen.
rahulik, -ku rauhallinen, tyytywäinen.
rahuline, -ise = rahulik.
rahuliste rauhallisesti.
rahutu, -ma rauhatoin.
rahvas, -va wäki, kansa.
raibe, raipe raato.
raisk, raisu raiska; raisku raiskaffi, pilalle.
raiskama raiskata, häwittää.
raiuma hakata.
raja raja.
rake, rakke laitos; waljaat; kaevu r. kaiwon puitos; rakkese panema panna waljaihin; rakkest võtma riisua waljaista.
rakendaja rakentaja, laittaja.
rakk, raki rakki.
Rakver, -vere, t. -vere linn, -nna Rakweren kaupunki (Wesenberg).
ramm, rammu woima.
rammutu, -ma woimatoin.
rang, ranni, tawall. rannid, -de ränget, länget, waljaat.
rank, -ngi wesiallas.
raputama ripauttaa.
rapsima rapsia, pistää.
raske raskas.
raskune, -use raskuinen.
rasokene, -kese murunen.
ratas, ratta ratas.
ratsa-hobune, -use ratsashewonen, ratsu.
ratsamees, -mehe ratsastaja.
ratsutama ratsastaa.
raud, raua rauta.
raudkäsi, -käe rautakäsi (eräs toimitusmies häisä).
rautama raudoittaa; kengittää (hewoista); hunnuttaa (morsian).
räägima (rääkimä), räägin puhua.

räästas, -ta räystäs; rastas.
rägastik, -ku penſaikko; ryteikkö.
rähn, rähni tikka.
räime haili, ſilakka.
räŋk, -ŋga raskas, ankara.
rästas, -ta räystäs.
rätik, -ku liina, huiwi.
rätt, räte (räte, rätte) huiwi.
rebane, -ase repo.
rebu munan kelta.
reede perjantai.
reedine, -ise perjantainen.
ree-malk, -lga kowera tanko heinäkuorman päällä, kuormatanko.
reeś, reesi ſolki.
regi, ree reki.
reha harawa.
rehi, rehe riihi.
rihalune, rihe- (rehe-) alune, -use luuwa, luha.
rihm, -ma remeli, remmi, hihna.
riid, riia riita.
riie, riide waate.
riik, riigi waltakunta.
riise, -sme jäännös, tähde.
riist, -ta kalu.
riistapuu = riist.
riisuja harawoitſija.
riisuma riiſua, paljastaa; harawoida; riistä, ryöstää.
riit, riida riwi, ſarja.
rikas, rikka rikas.
rikkus, -se rikkaus.
rind, rinna rinta.
riŋg, -ŋŋi ja riŋk, -ŋgi rinki.
riśt, riśti risti; riśtis kasteella, riśti kasteelle.
ristamisi ristikkäin; pool-r. wino-ristikkäin.
riśtiema ristiäiti, naiskummi.
riśtiisa ristiiſä, mieskummi.
riśtirahvas, -va ristikanſa, kristetyt.
riśtitama ristiä, kastaa.
riśtitütar, -tütre ristityttär.
riśtma, riśtin ristiä, kastaa.
risu-huŋŋik, -ku riſuläjä.
rohi ruoho, yrtti, lääke.
rohke runſas.
rokk, roka jauhojuoma, welli.
rohotirts, -so heinäſirkka.
roht, rohu = rohi.
rohuaed, -aia ryytimaa, puutarha.
ronima kawuta, kiiwetä; mataa, kulkea hiljaa,
roog, rooa ruoka.
rooge-mõõk, -mõõga lipſuinmiekka.
roogima lipſuta.
room, -ma ruoma, rahje.
roop, roobu hiilinkoukku.
rośt, roti rotta.
rõhk, rõhu röyhkö; närte.
rõhkuma, rõhun painaa, kaataa.
rõŋŋas, rõŋga rengas.
rõõm, -mu riemu, ilo.
rõõmupeerel, -rli iloheimi, ilokyynel.
rõõmus, -msa iloinen.
rõõmustama ilahuttaa; iloita; ennast r. riemuita.
rõhkima, rõhin röhkää.
röögatama rääkyä, huutaa.
rubl, rubla rupla.
rugis, ruki ja rukis, -kki ruis.
rull, rulli kaulauspuut, mankeli.
rumal, -la tyhmä.
ruttama kiiruhtaa.
ruttu ruttoon, rutosti.
ruum, ruumi tila, ſija.
rüpe-poiś, -poisi ſyli- t. helmapoika.
rüpp, rüpe ſyli,
rüüstama riistää, ryöstää.
rüütel, rüütli ratſastaja.

S.

saadik ſaati, asti.
saag, saae (saai) ſaha.
saaja-vanem, -ma ſaaja-wanhin (eräs toimitusmies häissä.)

saama saada; tulla; woida.
saań, saani reki.
saatma, saadan saattaa, lähettää; hankkia.
saba saparo, häntä.
sadakordne, -dse satakertainen.
sadama, saan sataa.
sadul, -la satula.
sagedaste useasti.
sai, saia nisuleipä.
saks, -sa saksalainen, herra.
salaja salaa, salaisesti.
salamahti salakättä, salaisesti.
salk, salgu (salg, salu) ryhmä, saareke, viidakke.
sallima sallia, suwaita, rakastaa.
salv, -ve hinkalo, purnu.
salvama purra, pistää; leikata.
samet, -ti sametti.
samm, sammu askel.
sammeldama sammaltua.
sammal, sambla sammal.
sammas, samba patsas.
sammuma astua.
samote (samoti) samoin.
saṅg, saṅṅa sanka.
saṅt, -ńdi paha, kehno, huono; waiwainen, kerjäläinen.
sarapuu pähkinäpuu.
sari, sarja pohdin.
sarnane, -ase (-atse) kaltainen.
sarv, sarve sarwi.
sasima tarttua, temmata.
sask, sase tallatut t. sotketut oljet, pehkut.
saun, sauna sauna.
sääŕ, sääre säări.
säareluu sääriluu.
säärepael, -la sukkanauha.
sädendama sädehtiä, loistaa.
säh seh! heh!
sähardune, -use ja
säherdune, -use senkaltainen, tällainen.
säṅg, säṅṅi sänky.
särama säihkytä; wälkkää.
säŕk, säŕgi paita.
seadima laittaa, asettaa, laitella.
seadlema asettaa, määrätä.
seadma, seean asettaa.
seal siellä, tuolla; silloin; sealt sieltä, tuolta; sealt seast siitä seasta, niiden seasta.
sealane, -ase (-atse) sikäläinen.
sedamaid heti, kohta.
seeme, -mne siemen.
seep, seebi saippua, suopa.
sees sisässä; seest sisästä.
segama sekoittaa, hämmentää; häiritä.
segamiste sekaisin.
seie tähän, tänne, taanne.
sein, -na seinä.
seinkell, -kella seinäkello.
seisma, seisan seisoa.
seisus, -se tila, säätу.
seletama selittää.
selg, selja (selga) selkä; seljas, seljast, selga päällä, päältä, päälle (waatteista).
selge selkeä, selwä.
selts, -si seura.
seńńi sikśi, sill' aikaa, niin kauan.
sepärast sentähden, tämän tähden.
sesama, sellesama se sama, tämä sama.
sesinane, sellesinatse se sama, tämä sama, tämä samainen.
sest sillä.
sibul, -li sipuli.
sidde, sideme side.
siduma, seun (siun) sitoa.
siga, sea sika.
siginema sijitä.
sihtima, sihin tähtää, tähystää.
siib, siiva siipi.
siin, täsä.
siirama kiiltää, wälkkää.
siiro-viiroline, -ise rannukas, juowikas, kirjawa.
siis sitten, niin; siiski kuiten-

kin, ſittenkin; ei s. ei ſittenkään.
siit, siidi ſilkki.
siit ja sealt ſieltä täältä.
sikk, siku kili, pukki.
sild, silla ſilta.
silitama ſilittää, taſoittaa.
sille, sileda ſileä.
silm, -ma ſilmä.
silmakulm, -mu (-mo) ſilmänkulma.
silmama nähdä, hawaita.
silmapilk, -lgu ſilmänräpäys.
silmnägu, -näu näkö.
sinatama ſiintää, paistaa ſiniſeltä.
sini, sini (sine) ſini.
sinine, -ise ſininen.
sinna ſinne, tuonne.
sipeldama ſätkähdellä, wärwähdellä.
sipelgas, -ga muurainen.
sirge hoikka, ſuora, kensti.
sirgev, -va = sirge.
sirk, sirgu ſirkku.
siŕp, siŕbi ſirppi.
sirutama ſuoroa, ojentaa.
sisaśk, -ki ilolintu, ſatakieli.
sissetulemine, -ise tulo, ſiſääntulo (rahan, tawaran).
sitik, -ku ſontiainen.
sitikmust, -ta ſontiaismusta, kiiltomusta.
sitt, sita ſitta, ſonta.
soo ſuo.
sooi, sooja lämmin.
sool, -la ſuola.
sooĺ, -le ſuoli.
sooń, -ne ſuoni.
soovima ſuoda, toiwoa.
sõakära ſotakahakka.
sõamees, -mehe ſotamies.
sõavägi, -väe ſotawäki.
sõber, -bra yſtäwä.
sõbrus, -se yſtäwyys.
sõda, sõa ſota.
sõdima ſotia.
sõidataja ajaja, ohjillinen, kuski.
sõim, -me ſoimi.
sõim, -mu ſoimaus.
sõimama ſoimata.
sõit, sõidu ajo.
sõitma, sõidan ajaa.
sõlmima ſolmita.
sõmer, -ra ſomero.
sõmerliiv, -va ſomerhiekka.
sõna ſana.
sõnake, -kene, -kese ſananen.
sõnaldama lauſua.
sõńńik, -ku ſonta, tade.
sõnum, -me ſanoma.
sõŕm, -me ſormi.
sõrmkinnas, -kinda ſormikas.
sõrmus, -ukse ſormus.
sõrv, -va ſärwi, laita, reuna; sõrvi ſyrjin.
sõtkuma ſotkea, welloa; alustaa.
sõuďja ſoutaja.
sööm, -ma ſyömä, ruoka.
sööma ſyödä.
sööma-aeg, -aja atria.
sööma-vahe rupeama.
söötma, söötan ſyöttää.
suga, soa harja.
sugema (sugima), soen ſukia, harjata, kammata.
sugu, sou ſuku; laji.
sugune, -use kaltainen.
suguvõsa heimokunta.
suigutama wiihdyttää, nukuttaa.
suiskuma ja
suiskutama ja
suisutama = suigutama.
suits, -su ſawu.
sukavarras, -varda ſukkapuikko.
sukk, suka ſukka.
sulama ſulaa.
suleke, -kene, -kese ſulkanen.
sulg, sule ſulka.
suńdima (suńńima), suńńin ſäätää, määrätä, käskeä, pakoittaa, tuomita.
surema kuolla.

surm, -ma kuolema.
surmakivi, -ve (-vi) hautakivi.
surmaroht, -rohu ſurmanrohto.
surnu-keha ruumis.
surnu-kell, -kella hautauskello.
surnu-kerst, -tu ruumiinarkku.
surnu-matja haudankaiwaja.
surnu-rätik, -ku hautais-nenäliina.
surnu-riie, -riide ja
surnu-rüüd, -di kuolleenpuku, ruumispuku.
susi, soe ſuſi.
suuandmine, -ise ſuukko, muisku, ſuutelu.
suuſ, suure ſuuri, täyſikaswuinen.
suuſisa iſoiſä, ukko.
suurune, -use ſuuruinen.
suurus, -se ſuuruus.
suutäiš, täie ſuuntäyſi.
suvi, suve keſä; suve keſällä.
suvine, -ise keſäinen.
süda (südda), südame ſydän.
sügav, -va ſywä.
sügavune, -use ſywyinen.
sügavus, -se ſywyys.
sügis (sügise), -se ſyksy.
sügilema ſyyhytä.
sügisene, -sese ſyksyinen.
süld, sülla ſyli (mitta).
süli (süle), süle ſyli.
süńdima ſyntyä, tapahtua.
sündus, -dsa ſoweljas.
süsi, söe ſyſi.
süstuk, -ku ſyöstäin, ſukkula.
sütitama ſytyttää.
sütťima, sütin ſyttyä.
süüdlane, -ase (-atse) ſyyllinen, ſyypää.

T.

taadike, -kene, -kese taattonen.
taaler, -ri taalteri, taaleri.
taaſ, -ri taari, kalja.
taevas, -va taiwas.
taga, tagana takana, jäljellä; tagga, tagant takaa; takka, taha taakſe, jäljelle.
tagajärel jälkeen, jälkeenpäin.
tagasi takaiſin.
tagenema taeta, paeta, langeta.
tagga-nõudma, -nõuan tutkistella, kyſellä.
tagoma, taon ja
taguma, taun takoa.
tagumane, -ase (-atse) takimmainen.
tahenema kuiwaa.
tahes tahanſa.
tahtma, tahan tahtoa.
taigen, -gna taikina.
takka, katſo taga.
taldrek, -ku talriki.
talgu, tawall. talgud, -de talkoo.
tall, talla talla, jalkopohja.
talľ, talľi talli.
Talľinn, -nna Tallinna, Rääweli.
talľitama toimittaa, hoitaa.
talu talo.
taluke, -kene, -kese talonen.
taluma kantaa, ſaattaa.
talupere, -perre talonpojanperhe.
talupoeg, -poja talonpoika.
talurahvas, -va talonpoikainen kanſa.
talutama taluttaa.
talv, -ve talwi.
talvine, -ise talwinen.
tamm, tamme tammi.
tammik, -ku tammikko.
tanav, -va ſola, kuja.
taṅg, taṅnu, tawall. taṅnud, -de ryynit, ſuurimat.
taṅts, -si (-su) tanſſi.
taṅtsima tanſſia.
taṅtsitama tanſſittaa.
tanu, tanu, huntu.

taplema tapella.
tapma, tapan lyödä, tappaa.
tarblik, -ku tarpeellinen.
tark, -rka (-rga) wiiſas, ymmärtäwäinen, taitawa; tietäjä.
tarkus, -se wiiſaus, ymmärtäwäiſyys.
Tart, -rtu (-rto) Tartto (Dorpat).
tarve, -rbe tarwe.
taſvilik, -ku tarpeellinen.
taſvis, -vi tarwis.
taſvitus, -se tarwe.
tasa ja
tasakeste hiljaa.
tasandus, -se hiljaiſuus, tyyneys.
tasane, -ase (-atse) taſainen, hiljainen.
tasuma palkita, korwata.
tats kuut (luonnonääninen warikſen raakumiſen mukailu).
täheke, -kene, -kese tähtinen.
tähendama merkitä, oſoittaa.
täht, tähe tähti, merkki; panema tähele ottaa waariin, huomaita.
täi täi.
täielik, -ku täydellinen.
täiś, täie täyſi.
täitma, täidan täyttää.
tänama kiittää.
tänapäeval tänä päiwänä.
tänapäevani tähän päiwään asti.
tänav, -va = tanav.
tänavo tänä wuonna.
tänna tänään.
tännane, -ase (-atse) tämänpäiwäinen.
tännapäevani = tänapäevani.
tänńini tähän päiwään asti.
tänu kiitos.
teadma, tean tietää.
teal, tealt täällä, täältä.
tedr (tedri), tedre teiri.
tedrekene, -kese teirinen.
tee tie, matka.
teekäimine, -ise matkaſa-käynti, matkotie.
teener, -ńri ja
teenija palwelija.
teenima palwella.
teenistus, -se palwelus.
tegema, teen tehdä.
tegia (tegija) tekijä.
tegu, teu teko.
teivas, -iba ſeiwäs.
telg, lje, tawall. teljed kangaspuut.
telk, -lgi teltti.
tenna tänne.
teo häpeä, häwäistys (?).
tera terä; ſäde.
terariist, -ta teräkalu.
teraselt teräwästi, tarkasti, tarkkaan.
terav, -va teräwä.
tere terwe.
teretama terwehtää, terwehtiä.
terve kokonainen; tervelt kokonanſa.
teŕvis, -se ja
tervüs, -se terweys; terweinen.
tihhe, tiheda ja
tihi (tihhi), tihida tiheä.
tiib, tiiva ſiipi.
tiigike, -kene, -kese (kaiwannainen) lampi, lammikko.
tiine tiine.
tikko piiloon t. pakoon (?).
tilk, -lga tilkka.
tilkuma -lgun ja
tilkutama tilkkua, tippua.
tina tina.
tiŋt, -ńdi kuore.
tiŋŋaline, -ise tengallinen.
titeke, -kene, -kese tiitinen.
toa-esine, -ise porstua.
toht, tohu tuohi.
tohtima, tohin tohtia.
toim, -me toimi (kankaassa),

toimene, -ese toimikas, toimikkainen.
toimetama toimittaa; korrale t. ſaada t. ſaattaa aikaan; panna järjeſtykſeen.
toit, toidu eläke, elatus.
toitma, toidan elättää.
tolm, -mu (-mo) tomu.
toober, -bri korwo.
tool, -li tuoli.
toom, -me tuomi.
tooma, toon, tuua tuoda.
toomiŋgane, -ase (-atse) tuominen.
toomiŋŋas, -iŋga tuomi.
toop, toobi tuoppi.
toor, toori korwo, ämpäri.
toores, -re tuores.
tootama = tõutama.
toppima, topin tupata, ſurwata, työntää.
toŕbik, -ku rowe, tuohinen, kopſa, tuohiraſia.
toŕbikukene, -kese kopſanen, tuohinen.
torkama pistää.
toŕm, -mi rynnäkkö.
tormama ryŋätä, rynnätä.
toŕn, -ni torni.
tõbine, -ise tautinen, ſairas.
tõeste todesti, totiſesti.
tõine-päev, tõise-päeva tiistai.
tõise-päevane, -ase (-atse) tiistainen.
tõise-poolne, -lse toispuoleinen.
tõitus, -se elatus.
tõivad = toivad toiwat.
tõld, -lla waunut.
tõmbama (tõmmama) temmata.
tõrkuma, -rgun wastustella.
tõŕs, tõrre ſaawi, ſammio.
tõsi, tõe toſi.
tõsine, -ise totinen, waka.
tõśtja nostaja.
tõstma, -tan nostaa.
tõttama kiiruhtaa, rientää.
tõttu (tõtu) puolesta; kautta.
tõukama työkätä, ſurwaista, potkaista.
tõus, -su nouſu.
tõusma, tõusen nousta.
tõutama luwata.
tõutus, -se lupaus.
töö työ.
töömis, -se käyte, hiiwa.
trepp, trepi porras, trappu.
tropp, tropi joukko.
tröõśtima lohduttaa.
truu uskollinen.
truu'us -se uskolliſuus.
tuba, toa tupa.
tubakas, -ka tupakka.
tubane, -ase (-atse) tupainen, tupa-.
tubli kakſinkertainen; kelwollinen, kunnollinen.
tugev, -va tukewa, wahwa.
tugi, toe (tugi) tuki; tugil nojaſſa.
tuhatneli, -l'ja nelinen, laukka.
tuhk, tuha tuhka.
tuikene, -kese kyyhkynen.
tukk, tuka tukka.
tuksuma tykkää, tykyttää.
tulema tulla.
tuleraud, -raua tulirauta.
tuletama; meele t. mieleen johdattaa, muistuttaa; muistella.
tuluke, -kene, -kese tulonen.
tundma, tunnen tuntea.
tuńd, tuńńi tunti, hetki.
tuŋg, tuńńi tunku, tungos.
tuŋgima, tuńńin tunkeutua.
tuńńikell, -kella tuntikello.
tuńńismäŕk, -märgi tunnusmerkki.
tuńńistama todistaa, tunnustaa.
tuńńistus, -se todistus.
turi, tuŕja niska, hartiat.
Tuŕk, Tuŕgi Turkki, Turkkilainen.
tuśtima tonkia.

tuttav, -va tuttawa.
tuui kyyhky, tuuwa.
tuul, -le tuuli.
tuulama ja
tuuletama tuultaa, tuulluttaa.
tuuvike, -kene, -kese kyyhkynen.
tüdima kyllästyä, wäsyä.
tüdruk, -ku tyttö; palwelustyttö.
tühendama tyhjentää.
tühi, tühja tyhjä.
tühjane, -ase (-atse) = tühi.
tükk, tüki kappale; tykki; tükis summassa, urakalla.
tülpima, tülbin wennota, wäsyä.
tümme, tümeda pehmeä.
tütar, tütre tytär.
tütrekene, -kese tyttäryt.
tüügas, tüüka tywi.

U.

uba, oa papu.
udar, -ra udar.
udu utu, sumu.
udupilv, -ve utupilwi.
udurätik, -ku huiwi hywin hienoa kangasta, utuhuiwi.
uhke uhkea, pulska, ylpeä.
uhkus, -se pulskuus, komeus.
uhtuma, uhun huuhtoa.
uinistama ja
uinuma nukkua.
uio (uju) huiwi, huntu.
ujuma uida.
uks, ukse owi.
ulatama ulottaa, ylettää; ulottua, ylettyä.
ulluma (ulguma), ullun ulwoa.
unetama unhottaa.
une-ukk, -uku (uko) uniukko.
uni, une uni.
unustama = unetama.
uppuma, upun upota, hukkua.
urg, uru urkka, loukko.
uś, usi käärme.
usaldama uskaltaa.
usaldus, -se uskallus; rohkeus.
usk, usu usko.
ustav (usuttav), -va luotettawa.
usutama uskoa; jättää.
uueste uudesta, uudestaan.
uulits, -tsa katu.
uuś, uue uusi.

Ü.

ühetasa yhden tasan, tasan.
ühtlase samalla, alinomaan.
üksi yksin; aina.
üksine yksinänsä, ainoastaan.
üksik, -ku yksinäinen.
üksnes = üksine.
ülekohus, -kohtu wääryys, epäoikeus, kohtuuttomuus.
üleliigus, -se yltäkylläisyys.
ülempea päämies, isäntä, omistaja.
ülenema yletä.
ülepeal ylhäällä, walweella; ülepealt walweelta.
ülese ylös.
ülespidamine, -ise ylläpitämi-nen.
ülespidi ylöspäin.
ülestuńńistama selittää, eroittaa.
ülesvõtma, võtan ylösottaa, ottaa tawaksi.
üleval ylhäällä; walweella.
üllima hyllyä; üllib, ällib hyly, häily.
ümber (ümmer, ümmar) ympäri; ümbert (ümmert) ympäriltä.
ümberkaudne, -dse ympäristössä-olewa, ympäristön.
ümberkeeritus, -se ympäripyöriminen.
ümberriŋgi ympärinsä.
ümbervahetaja waihettaja, muuttaja.
ümmar, ümmer, katso ümber.
ümmargune (ümmergune), -use ymmyrjäinen, pyöreä.
üpris hywin, sangen.

üsna ihan, aiwan, paljaaltaan.
ütlema ſanoa.

W.

vaagen, -gna wati, malja.
vaaks, -sa = vaks.
vaalima kaulata.
vaaruma waarua, huojua.
vaak, -ti tynnöri.
vaatama katſoa.
vabandama puolustaa.
vader, -re (-ri) kummi; risti-kumppali.
vadereke, -kene, -kese kummi kulta; ristikumppali kulta.
vaene, vaese waiwainen, köyhä, onnetoin.
vaenlane, -ase (-atse) wihoillinen.
vaenuvägi, -väe wihoillis-ſotawäki.
vaesus, -se köyhyys.
vaev, -va waiwa.
vaevama waiwata.
vaga, vaga (vaa) hiljainen, ſiweä, wiatoin, jumalinen.
vago, vao ja
vagu, vau wako.
vahe wäli; vahest wälistä, kuitenkin.
vaher, -htra waahder.
vahetama waihettaa.
vahimees, -mehe wahtimies.
vaht, vahi wahti.
vahtima, vahin wahtia, tähyſtää.
vahv, -va wahwa, urhoollinen.
vahvus, -se urhoolliſuus.
vai wai, taikka.
vai, vaia (vaija) waaja.
vaid waan, mutta.
vaidlema wäittää.
vaik waiti; = vaikne.
vaikne, -kse hiljainen, tyyni, äänetöin.
vaim, -mu (mo) henki.
vainu nurmi, keto.
vaip, vaiba waippa.
vajoma wajota.
vakk, vaka wakka.
vaks, -sa waakſa.
valama walaa, kaatoa, wuodattaa.
vald, valla walta; (herrashowin) alusta, alue.
vale, valle walhe.
valelik, -ku walheellinen.
valetama walhetella.
valge walkea, päiwänwalo.
valgeruuge waaleankeltainen.
valgus, -se walo, walkeus.
valgustama walistaa, walaista.
valitsema walita.
valjad, -de ohjakſet.
valitsema wallita, hallita.
valitsus, -se hallitus.
valmis, -mi walmis.
valmistama walmistaa; walmistautua.
valo ja
valu walo, pakoitus, kolotus.
valusaste kipeästi.
valutama pakoittaa, kolottaa.
vammus, -ukse liiwien laji, alustakki.
vana wanha.
vanaeit, -eide ämmä, eukko.
vanapois, -poisi (leikillä) paholainen.
vang, vanni wanki; vannis wankina, wankeudessa; vannist wanginta, wankeudesta; vangi wangiksi, wankeuteen.
vanne, vande wala.
vanker, -kri (-kre) wankkurit, nelipyöräiſet rattaat.
vankuma, vangun hoippua, notkua, heilua.
vannipölv, -lve wangintila, wankeus.
vannistama wangita.
vanus, -se wanhuus, ikä.
vapper, vapra uljas, urhoollinen,

vara wara.
varandus, -se warat, hywyys, rikkaus.
varas, varga waras.
varblane, -ase warpuinen.
varemine, -ise waremmin, aikaiſemmin, ennen.
vares, -ekse (-ese) waris.
vari, vaŕju warjo, pimento, peitto.
vaŕjama warjella, ſuojella.
varra warhain, aikaiſeen.
varrik, -ku warwikko.
varrud, -de ristiäiſet.
varruline, -ise ristiäiswieras.
vars, varsa warſa.
vaŕs, varre warſi.
vaŕsti heti, kohta.
vart, -ta wartta, riusta.
varud = varrud.
varuline, -ise = varruline.
varvas, -rba warwas.
vasikas, -ka waſikka.
vaśk, vase waski.
vaskne, -kse waskinen.
vasta wastaan.
vastama wastata, edeswastata.
vastne, -tse wastainen, uuſi.
vasto wastoin, wastaan, wasten, warten.
vastus, -se wastaus.
vauma wajota, upota.
vääŕt, väärri wäärti, arwoinen.
väeõppind ſotawäen t. ſotakomennon oppinut, ſotawehkeet tuntewa.
väevalĺitseja wäenpäällikkö.
väevalĺitsus, -se ſotakuri.
väga ſangen.
vägi, väe wäki, woima.
vägise, vägiselt wäkiſen.
väha wähä; vähemalt, kõige v. wähintänſä.
vähendama wähentää.
vähenema wähetä.
vähk, vähi krapu.
väli, väĺja ulko, keto; väĺja ulos, väĺjas ulkona, väĺjast ulkoa.
väĺjane, -ase (-atse) ulkoinen, ulkona-olewa, poiſſa-olewa.
värav, -va portti, weräjä,
värisema wäristä, wapista.
väsima wäſyä.
väsimus, -se wäſymys.
väsitama wäſyttää.
vedaja wetäjä.
vedama, vean wetää.
veel wielä.
veerema (veerima) wierrä.
veeretama wierettää.
veerlema wieriellä, wierrä.
veider, -dra (-dre) lystillinen, leikkiſä.
veike, -kene, -kese wähäinen, pieni.
veikse-kari, -kaŕja eläinkarja.
veime (morſiamen) annin.
vemmal, vemla keppi, wapa.
vemmeldama piekſää kepillä t. wawalla, wemmeltää.
vend, -nna weli.
vene, venne wenhe.
venima wenyä, wirua.
vennakene, -kese weljyt, weikkonen.
vennas, -akse weljes.
veńńike, -kene, -kese weljyt, weikko.
Wennema Wenäjä.
verend, -di nelikko.
veretõbi, -be weritauti.
verevalamine, -ise werenwuodatus.
verme naarmu, haawa.
verst, -ta wirsta.
vesi, vee weſi.
veśk, -ki mylly.
vestma, vestan weistää; v. magusat juttu pitää hauskaa t. rattoiſata kansſapuhetta.
vibu-ridv, -va wipuriuku, wipukätkyt.

videvik, -ku ja
videvikokene, -kese iltahämärä.
viga, vea wika, waiwa.
vihane, -ase (-atse) wihainen.
vihk, vihu wihko, lyhde.
vihkama wihata.
vihm, -ma sade.
vihmaville sadepilli.
viht, viha wihta, wasta.
vihtlema kylwettää.
viibima, viivin wiipyä.
viibutama wiiputtaa, liikuttaa, kiikuttaa.
viima, viin wiedä.
viimaks wiimein.
viimine, -ise ja
viimne, -mse wiimeinen; viimsest wiimeksi, lopuksi.
viirama haamuta, kuwastellata(?).
viiś, viisi tapa, laatu; nuotti, wiisu.
viisakas, -ka siweä; taitawa; siewä, soma.
viitma, viidan wiiwyttää.
vikat, -ti wiikate.
vikkerkaar, -re ukonkaari.
vilets, -sa wiheliäinen, onnetoin.
viletsus, -se onnettomuus.
vili, vilja wilja, elo.
vilkopp, -kopa (pitkäwartinen) wesiämpäri.
vill, villa willa.
villane, -ase (-atse) willainen.
viljuke, -kene, -kese wiljanen, wilja kulta.
vilu wilu.
vind, vinna kaiwonwintti.
viŋguma, viŋŋun winkua.
viṅtsutama kiusata.
virk, virgu wirkku.
virvendama loistaa, wälkkää, heijastaa; wirwoittaa (?).
viskama wiskata.
vistist wisiin, warmaan.
vitsa, vitsa witsa, wanne.
vitsakene, -kese witsanen.
vitsik, -ku hinkki; witsikko, warwikko.
voima = võima.
voit, voidu (voidu) woitto.
vokk, voki wokki.
voli wapaa tahto, wapaus, walta.
voliline, -ise wapaehtoinen.
voolama wuotaa, juosta.
vooli, -lme wuolin.
vorst, -ti makkara.
võidma, võian woitaa.
võidma, võian = võitma.
võim, -mu (-ma) woima.
võima woida.
võimlik, -ku mahdollinen.
võimus, -se walta, woitto.
võit, võidu woitto; võidu kilwan.
võitlema taistella, kamppailla.
võitma, võidan woittaa.
võlg, võla welka.
võll, võlla hirsipuu.
võlv, -vi holwi, kumu; taeva v. taiwaan kansi.
võõras, -ra (-rsa) wieras; võõrsi wieraiksi, kylään.
võõrasema, võõraema emintimä.
võõrutamine, -ise wieroittaminen.
võrd, võrra werta.
võrk, võrgu werkko.
Võru Wero (kaupunki Liiwinmaalla).
võsa wesa.
võsuma wesoa.
võte, -tme awain.
võtma, võtan ottaa.
vöö wyö.
vürst, -ti ruhtinas.

KARJALAINEN SANASTO.

A.

ainavo, -n ainoa.
aino, ainoz aina, alinomaa.
ali eli, taḫi.
amin amen, totiſesti.
ana; wastaa uſeimmin konceſſiwin päätettä, waan käytetään toiſinaan myös-kin merkityksesſä: että, jotta, niin että.
andelen, annella taḫtoa antaa, tarjota.
aṅgeli, -n enkeli.
artteli, -n joukko, ſeura.
azie, -n aſia.

Ä.

äbräs, -ähän äyräs.
äijä, -n paljo; äijän paljon; ä. kerdua monta kertaa; äijäl, äijäldi paljolta, paljon.
äijäpäivä, -n pääſiäinen.

B.

bladaiţen, -aija ḫallita.
blahvešenja, -n Maarian ilmestyspäiwä.
blinaṅe, -azen pannukakku.
bohatta (bohattu), -hatan rikas.
bohatus, -ttuon rikkaus.
bokka, bokan kylki.
brihatšu, -n nuorukainen.
briṅgahammos, -htoakse ḫyḫtää.
bruja, -n kalu, kapine.

D.

da, dai ja, myös.
davai anna; d. händ' etšimäh ala ḫäntä etſiä!
ďeṅga, -n raḫa.
didrahma, -n wero.
dobra, -n ḫywä.
dogaďin, -ie ḫuomaita.
dostaḷi, -n jäännös, tähde.
duuma, -n tuuma, neuwo.
duumaiţen, -aija ajatella.

E.

eäreh pois.
ehki ehes, toki.
eigo eikä.
einzimäi = enzimäin.
ei-uššonda, -nnan epäusko.
elaiga, -aijan elinaika; elanto, olo.
elo, -n tawara, wara.
enzimäin enſikſi, enſin.
evle ei ole; evlun ei ollut.

G.

ga = ka.
gluhoi, -n ſynkkä.
go; wastaa ſuomalaiſia: =ko (=kö) ja =ka (=kä).
gora, -n mäki.
goŕa (gorä), -n ḫätä, tuska, waiwa; myös: waiwainen, kurja.
gosťa (gostu), -n wieras.
groada, -n kaupunki.
guḷaiţen, -aija käwellä.

H.

hahitan, -ttoa ḫaḫittaa; lääḫättää.
haljakka, -kan nuttu, takki.

häkki, häkin härkä.
hätken kauan.
hävien, -idä hävitä.
hebo, hevon hewonen.
heŋgässämmös, -steäkse hengittää, huokua.
heŋgässän, -steä hengittää.
herskahammos, -htoakse antaa myöten t. perään.
hibie, -n ruumis.
hoavo, -n säkki.
hoppuotšen, -šie riidellä.
hot, hoz ehkä, waikka.
hörkissämmös, steäkse ja
hörkistelemmös, -sselläkse herjetä; höröstellä.
huoluštalietšen, -šie huolestua, murehtua, murehtia.
huondes, -eksen huomenes.
huonehuš, -ukšen huone.
hühütän, -tteä nyyhkiä.
hüvähüš, -üön hywyys; žen h. sen=hywyinen, niin hywä.
hüvittiätšen, -šie hywittäytyä, pyhittäytyä, pyhittyä.

I.

i ja.
ielleh edelleen, eteenpäin.
ihaššun, štuo ihastua.
ijin-igäh ijankaiken, ijankaikkisesti.
ilma, -n ilma, maailma.
iŋehmiŋe (inehmine), -izen ihminen.
istouvun, -uduo ja
istuotšen, -šie istuta, istuutua.
itendä, -nnän itkentä, itku.

J.

jäitšä, jäitän muna.
jälgimäi, jälgimäin wiimein.
jälgimäŋe (jälgimäne), -äzen wiimeinen.
jänöi, -n jänis.
järgieh järkiään, heti.
järilleh, järelläh takaisin.
jerńin, -ie wetää.
jeävimmös, -iekse näyttäytyä, ilmautua.
jieäkšietšendä, -nnän wala.
jiänöš, -ökšen jäännös, tähde.
jogo joka.
jogohine, izen jokainen.
jotto, jotta, että.
juodaŋe, -azen puuwati.
jütüs, jüttüön kaltaisuus, =laisuus; kaiken j. kaikenlainen, min j. minlainen.

K.

ka, ga myös, waan, niin.
kai kaikki.
kalmisto, -sson hautausmaa.
kalu, -n kuiwa puu.
kandalen, kannalla kantaa, ajaa.
kargitša, -itan sinappi.
karguan, karrata tansia.
karu, -n huono.
kaššali, -n kontti, laukku.
kazakka, -akan renki; päiwäläinen.
kažvo, -n kaswu, wartalo.
katan, -ttua peittää.
kattie, -n peite, peitto.
kauti kautta.
käekkäh käsikkäin, käsikkähä.
kägien, käetä luwata, aikoa.
käržün, -üö kärsiä; tulla lohdutetuksi (?).
käskei = käskiettih käskettiin, käskiwät.
käššen, käškie käskeä.
käššendä, -nnän käsky.
käzi, kiän käsi.
kävün, käüvä (kävvä) käydä.
kehno, -n paholainen, piru.
kera kansa, keralla.
kerda, -rran kerta; šidä kerdua sillä kertaa, yht'äkkiä.
kezriän, -zrätä kehrätä.

keühä (keühü, kevhä), -n köyhä.
kiänällän, -ltiä käännältää, kääntää.
kiellän, kieldiä nuhdella.
kiioskoi, -n Kiiewan, kiiewalainen.
kinsona wero, tulli.
kirbuon, -rvota pudota.
kirikkö, -ikön kirkko.
kirjutan, -ttoa kirjoittaa.
kirrun, kirguo kirjua, huutaa.
kisson, kiskuo kiskoa.
kivgua, -n kiukoa, uuni.
kńeäzä, -n ruhtinas.
kodranta, -n ropo (pieni raha).
kodvańe, -azen wähä aikaa.
konzu, konža konsa, koska.
kormeńi, -n kormano, lakkari.
koššahutan, -ttua koskettaa.
koššuttuatšen, -šie koskeutua; koskettaa, koskea.
kristossin, -ie pääsiäisnä terwehtää sanoilla: Kristos woskres (Kristus on ylösnousnut); kr. jäitšeä antaa munia toisilleen mainitulla terwehdyksellä.
kruuška (kruušku), -an tuoppi.
kuan, kuada kaataa.
kudama (kudain, kudai), -man mikä, joka.
kuhjutanda, -nnan kehoitus, kiihoitus, yllytys.
kukasta kummoa kuuluista kummaa.
kumardelen, -rrella rukoilla.
kumarduatšen, -šie ja
kumarrammos, -rdoakse kumartua, kumartaa.
kumbane, -azen joka.
kumualleh kumollensa, kumoon.
kuńi kunnes.
kuniṅgahuš, -uon kuninkuus, waltakunta.
kuulevutan, -ttoa kuuluttaa.
kuuľistelen, -lla kuulustella.
kuuluššan, -štua kuulla.
kuundelen, -nnella olla kuuliainen, totella.
kuvon, kuduo kutoa; kiveh kuvotah kiwiraunioon peitetään.
külläššün, -štüö kyllästyä, tulla rawituksi.
külü, -n sauna.

L.

laṅgielen, -lla lankeilla.
lähehińe, -izen lähimmäinen.
lähendiätšen, -šie lähennellätä, lähetä.
läheksendelen, -nnellä olla lähtemäisillään.
lähin, lähit, lähti läksin, läksit, läksi.
lähine, -izen läheinen.
läkkä, läkkeä lähde, lähtekää.
läzin (läžin), -ie potea.
läzijä, -n potilas, sairas.
leikuan, leikata leikata.
lembo, -mmon lempo, paholainen.
levien, -itä lewitä, hajota.
libo tahi, eli.
liedžu, -n liekku, kiikku.
liekkari, -n lääkäri.
lietostan, -toa peittää lietteellä t. hiekalla.
linna, -n kaupunki.
linnuveh, -hen kaupungin wäki.
loain (luain, lain), loadie (luadie) tehdä, laittaa, laatia.
loma, -n rautakanki.
lopemmos, loppiekse loppua.
lopen, loppie lopettaa.
lopuška, -n jäännös, loppu.
loškoan, -kata läjäyttää.
lounat, -noan puolipäiwäinen.
luain = loain.
luadietšen, -šie tekeytyä, tapahtua.
luadija, -n tekijä.

luadimo, -n teko.
luadona, -n pyhä sawu.
luubin, -ie rakastaa.

M.

magoan, moata maata.
malitu, -n rukous.
matka, matan matka.
mänen, -nnä mennä.
mi, min mikä; joku.
miitari, -n publikaani.
miittuńe (miittüne), -zen mittyinen, millainen.
miitüs (miitüš), miittüön millaisuus; millainen.
miljańi, -n miljona.
moamoi, -n äiti.
moańitan, -ttoa wietellä, maanitella.
moate = moata, san. magoan.
moińe, moizen, inf. moista (mostu) semmoinen, tuommoinen.
molin, -ie rukoilla.
mollembat, -bien molemmat.
mögähän, -htiä äännähtää, huudahtaa.
mövkü, -n leipä.
muamo, -n = moamoi.
mudoatši muinoin.
muga niin, siten.
muissutan, -ttua muistaa.
muistoazed, -zien muistajaiset, muistojuhla wainaajille.
muiten muuten.
mujan, mujoa maistaa.
mullates, -eksen mullitus, multimus, multaseinä.
muońe, muozen = moińe.
murgina, -n aamuinen.
mušsennan, -ntua mustata.
mušta, mušsan musta.
mužikka, -ikan mies.
muţoi, -n waimo.
müöte myöten.

N.

nagrehińe, -izen nauriinen, joka on nauriista.
nagro, -n nauru, pilkka.
nägö, nävön kaswot, muoto.
näppeän, näpätä siepata.
nävün, nägüö näkyä; nägüv (kummitus) näyttelekseen.
ńeďäli, -n wiikko.
ńeiďińe, -izen inf. ńeijistä neito, neitsyt.
nelläš vanhin tetrarka.
neńga näin.
neńgońe, -ozen tämmöinen.
neţe, -n tuo.
ni (ńi); käytetään merkityksessä: tahansa ja myös kieltosanan wahwikkeena.
niändä, niännän näkö.
niistie, -n kurja, waiwainen.
nimittiätšen, -šie nimittäytyä.
nossatan, -ttoa herättää.
novžen, nousta nousta.
nügöi, nügöin nyt.

O.

oadža (oadžu), -an asia.
ohkanda, -nnan huokaileminen; woihkaminen.
oiennan, -endua ojentaa.
oigehuš, -uon oikeus, waanhurskaus.
oigie, -n oikea, hurskas.
oltari (olttari), -n alttari.
onnakko kaiketi, kuitenkin.
opaď taas.
opaššan, -štua opettaa.
opaššettava, -n opetuslapsi.
opin, oppie ja
opittelen, opitella koetella.
ožakas, -kkahan onnellinen, autuas.
ožuttih osoittihen.
ožuttuatšen, -šie osoittautua, ilmoittautua, ilmestyä.

P.

pagana, -n ſaastainen.
pagina, -n puhe.
pagizen, paista (paissa) puhua.
paha, -n paholainen.
pahalańe, -azen paholainen.
paimennutan, -ttua paimentaa.
paimoi, -n paimen.
pakiten, -ita pyytää.
pakkuojańe, -azen kerjäläinen.
pakkuon, pakota pyytää, kerjätä.
pakkuonda, -nnan pyytö, rukous.
panettelen, -etella uſein panna, panella.
panuotšen, -šie paneutua, pantaa.
pappilisto, -sson papisto.
päiväńe, -äzen aurinko; päiväzen novžu-rannašša itäiſellä maalla.
päivän-novžu, -n itä.
pätši, pätin uuni.
peitiätšen, -šie peittäytyä.
peitokkali ſalaa.
peitošša ſalaſſa, ſalaa.
pertti, -rtin pirtti.
piäššän, -štiä pelastaa, päästää.
piäžen, piäštä (piäššä) päästä.
pideä; 3 p. imperf. adesſiwin (allatiwin) kansſa: tekee mieli.
pietün, piettüö pidättyä, tauota.
piiroa-tahas, -htahan piirastaikina.
piirütüs, -üksen piirustus, piirto.
piišu, -n ruoka, rawinto.
pissän, -stiä pistää.
pletti, -etin ruoska.
poiki poikki; ajahuo p. laskettua yli (meren).
pokoińiekka, -ekan wainaaja.
porotan, -ttua ajaa, karkoittaa.
porottuatšen, -šie ajettaa, karkoittua.
potši, potin ſika, porſas.
pöllässün (pölläššün), -stüö (-štüö) peljästyä.
pöntässün, -stüö ponnistautua, hyppähtää.
prauda (praudu), -dan totuus; totinen.
prestola, -n alttari.
proažńikka, -ikan juhla.
proijin, -ie mennä ohitſe, kulua.
proroka, -n profeetta.
puhtahembańe, -azen wähän puhtaampi.
puihkahammos, -htoakse pujahtaa.
purdilo, -n purtilo, allas, wati.
pühä; mon. pühät herran-ehtoollinen.
pühä-velli, -llen uskokumppali, uskolainen, naapuri, ystäwä.
pühitän, -ttiä paastota.
pühitändä, -nnän paastoaminen, paasto.
pürritän, -tteä kehoittaa, kutſua.
püstän, püsteä pistää.

R.

raiška, -ššan raukka.
randa, rannan maa.
randańe, -azen reuna.
ravahammos, -htoakse rawahtaa.
rädžähütän, -tteä räſähyttää.
räkitän, -tteä waristaa.
revitän, -tteä rewäistä.
riähkähine, -izen ſyntinen.
rietta, rietan ruoste.
rikkuotšen, -šie pilautua, turmeltua.
ſińkka, -ńkan tori.
rissittäjä, -n kastaja.
roado, roavon työ.
roagatšu, -atun ſuſi.
roaje, roadien työ, raade.

roan, roadoa tehdä, tehdä työtä.
rodio, katso roimmos.
rodńa (rodńu), rodńan sukulainen.
rodńukundu (-da), -nnan heimokunta, sukukunta.
rodu, -n synty, suku.
rodukunda, -nnan sukukunta.
roimmos, rodiekse syntyä, tulla; rodio (säännötöin muoto) = rodieteh, roiteh, roih tulee, syntyy.
rouno juuri, ikään.
rubien, ruveta ruweta.
ruguolemmos, -llakse ja rnguolietšen, -šie rukoella.
ruis, rugehen ruis.
rüngümine, -izen parkuminen.

S.

saduli, -n satula.
sai saati, asti.
samakatka, -n itsestään pyöriwä.
sarai, -n liiteri, tallin-yliset.
sarouna, -n tsaarin puoliso.
sarskoi, -n tsaarin, keisarillinen.
sarsva, -n waltakunta.
särkkä, särkän hiekkaharju.
seitšemes, -enden seitsemäs.
sie (sielä) siellä.
siegla, -n seula.
siid (siidä) siitä, siinä, sitten.
silmükaivo, -n lähde.
silmänbulu, -n silmänmuna.
sińi sitsi, siihen asti.
sintöi, -n porstua.
skimnoi, -n kääntöpää.
sluužba, -n palwelus; jumalanpalwelus.
sluužin, -ie palwella; pitää jumalanpalwelusta.
sluužitan, -ttoa antaa tehtäwäksi t. toimitettawaksi.
sluužantka, -n palweluspiika.
soa; ei (miun) soa en woi.
soari, -n tsaari, keisari.
sovat, sobien waatteet.
sovietta, -etan sowinto, sopu.
spassiboiten, -ija kiittää.
spoasso, -n Wapahtaja.
sproavin, -ie toimittaa.
sproavimmos, -iekse toimittautua.
statira, -n rahan laji.
stokana, -n juomalasi.
stola, -n pöytä.
sunduga, -n kirstu.
suovatta, -n lauwantai.
süvän, südämen sisä, sisus, sisusta; südämis sydämmissään, wihoissaan, sydäntyneenä.
süvüs, -üön syweys.
süöttäi, -n syhä, syhimys.

Š.

šalbuan, -lvata salwata.
šauvahammos, -htoakse solahtaa.
šäravdün, -üö säikähtää.
šebiälen, -llä halata, sewätä.
šeizatan, -ttoa seisottaa, asettaa.
šeizavdun, -uo seisattua.
šiännün, -ndüö sydäntyä, suuttua.
ših siihen.
šiirdiälietšen, -šie siirrellätä, siirrellä itseänsä.
šilmissä julkisesti.
šoapka (šoapku), -an lakki.
šoba, šovan takki, nuttu.
što että.
šua saati, asti, lähtien.
šualuatšen, -šie suolautua, suolattaa.
šuorien, -rita ja
šuorietšen, -šie suoriutua, pukeutua, walmistautua.
šuurišündü, -nnün suurisyntyinen, Kristus.
šuvatšen, -vata rakastaa.
šuvatšija, -n rakastaja.

Z.

zakona, -n laki.
zakuska, -n pala, haukkaus, välipala; päällisruoka.
zavoďin, -ie aloittaa.
zoŕatähti, -hen kointähti.
zvieri, -n peto.

Ž.

žiivatta, -atan kotieläin.

T.

taba; tabah mäni oli mieleen.
tahto tahansa.
taivaz-alah taiwas=alle, taiwasta wasten ylös ilmaan.
tallavdun, -uo tallautua, tallattaa.
tanhu, -n tanhua.
täďöi, -n tätinen.
tähte, täh tähden.
tähüt, -htüen tähdyt, pikku.
tävvelleh kuitenkin.
terämbieh pikemmin.
terväh pian.
tervehün, -htüö parata.
tervehütän, -ttiä parantaa.
tie-šuara, -n tiehaara.
tiijuššan, -štua tiedustaa; tietää, tuntea.
tiŋgimmös, -iekse tinkiä itselleen.
tipahus, -uksen tippu, pisara.
tirpan (tirpan), tirppoa (tirppua) kärsiä.
toase, toasei taas.
toatettu tähden, tautta.
toatto, -aton, toatoi, -n isä.
toimitan, -ttua kysyä.
toivotan, -ttua luwata.
torgovoi, -n kauppaan kuuluwa; kauppamies.
torgu, torrun kauppa.
torielkka, -lkan talrikki.
tossu toisna.
tozi, toven tosi, totuus; tovešta totisesti.
tuanne taanne, tänne.
tuatši taatse, tautta, tähden.
tuatto, -n = toatto.
tukka, tukan hiwuskarwa.
tuŋgemmos, -giekse tungeta.
tunnuššan, -štua tuntea.
tuohus, -uksen, tuohuš, -ukšen tuohus, kynttilä.
tuomazet, -zien tuomiset.
tuškevdun, -uo tuskeutua, huolestua, tulla surulliseksi.
tuutša, tuutan tuisku.
tühjä (tühjü), -jän tyhjä, walhe.
tüönnän, -ndeä (-ndiä) lähettää.
türmä, -n wankihuone.

Ţ.

ţasouna (ţasounu), -nan kappeli, rukoushuone.
ţoastitoin, -ttoman osatoin, onnetoin.
ţoma, -n soma.
ţotaiţen, -ita laskea lukua.
ţumu, -n kukkura.
ţuppu, ţupun soppi, nurkka.
ţura, -n puoli; uroš-ţ. miespuoli, naiš-ţ. naispuoli.
ţudosva, -n ja
ţuudo, -n kumma, kummitus.

U.

ufatka, -n patakoukku.
ugoďin, -ie sattua; olla mieleen.
ugoďitan, -ttoa satuttaa; mielyttää.
uijin, uijie mennä pois, paeta.=uksi, uksen owi.
umbinaiñe, -izen täpötäysi.
umbipäis umpipäässä, kokonansa peitossa.
upponen ja uppuon, upota u=pota, hukkua.
uroštun, -uo miehistyä, urhostua.

uskallan, -ldoa luwata.
uššonda, -nnan usko.
uveh, ubehen ori.

Ü.

ühtä yhä, alati.
üläh ylös.
ülen aiwan, hywin.
ümbäristä, -issän ympäristö.
üksien yksin.
üksitällen yksitellen, yksittäin.
üksitein yksittäin, yksin.

W.

vahańe, -azen wahainen, wakšinen.
vai, waan, ainoasti.
vaivuatšen, -šie waiwautua, kiusautua, waiwattaa, kiusattaa.
vakuššan, -štua kieltää.
valehuš, -ukšen walhe.
valgie, -n walkea, walkeus, walo.
valguon, vallota waljeta, walistua, kirkastua; paistaa, loistaa.
vanhembi, -mman, vanhin, -imman ruhtinas, tuomari.
vannuotšen, -šie wannoa.
varoi, -n waris.
varraštaja, -n waras.
varuan, -rata peljätä.
vassas wastasša, panttina.
vastoan, vassata ottaa wastaan.
vaš wastaan, kohtaan.
važamie, -n waſen.
vägeh wäkeen, wäkiſen.
vähävierolline, -izen wähäuskoinen, heikkouskoinen.
väljä (vällä), -n wapaus, wapaa tahto, lupa.
välläliňe, -izen wapaa.
vedelijä, -n taluttaja.
velga, vellan welka.
velganieka, -n welkamies.
velles, -eksen weljes.
velli, vellen weli.
veroväli, -n rupeama.
vesellün, -ldüö päihtyä.
veto, vevon wero.
viärä, -n wäärä, syypää.
viärittiätšen, -šie tehdä itsenśä wääräkši, tulla syynalaiſekši.
viärüš, -üön (-ükšen) wäärys, wika, syy.
vie wielä.
vierotoin, -ttoman uskotoin, uskomatoin, pakana.
vihaznieka, -n wihamies.
vihma, -n sade.
vihotan, -ttua wihoittaa, wiheriöidä.
vihuan, vihata wihata.
viiko kauka, kauan.
viizahus (viižahuš), -uon wiisaus, wiekkaus, kawaluus.
viizas (viižas), -ahan wiisas, wiekas, kawala.
viksi; se v. (tuntematoin sana, ehkä kewyempi kirous:) se wiekköön!
virboi, -n palmuſunnuntai.
virguon, virrota wirota, herätä.
virkan, virkkua ſanoa, kutſua.
virkuatšen, -šie ſanottaa, kutſuttaa.
viršta, viršan wirsta.
voidie, -n woide.
voijan, voidua woitaa, woidella.
voimatoin, -ttoman ſairas.
vuakša, -n waakſa.
vuarran, vuardua wihata.
vuatitšen, -ita waatettaa.
vuattie, -n waate.
vuotan, vuottoa odottaa.
vuuvez vuodehiňe wuodessa wuoteinen, kerran wuodessa tapahtuwa.

VEPSÄLÄINEN SANASTO.

A.

a waan.
abedahne, -hšen apea, katkera, ſurkea.
abu, -n apu.
agj, agjan loppu, pää.
aid, -dan aita, aituus.
aig, -gan aika.
ait, -tan aitta.
akaine, -išen akka, eukko.
ala älä, algeid, algad älkää.
ambun, -bta ampua.
anastan, -ada ryöstää, anastaa.
andan, antta antaa.
andaškanden, -kata alkaa antaa.
andelen, -lda annella.
armastan, -tta rakastaa.
armhutte armaasti, hellästi.
azii, -azjan (azian) asia, seikka.
ativo, -n sukulainen.
avaidamoi, -itaze aueta.
avaidan, -ita awata.

Ä.

äges, -ehen äjes.
äi, äian iso, paljo.
äi-päiv, -van pääsiäinen.
äń, änen ääni.
änik, -kan kukka.

B.

bard, -dan parta.
bat, -ten (-tan) isä.
beda, -n puute, wahinko, paha.
bednii (b'ednii), -ńan köyhä.
bespokoin, -ida häiritä, tehdä lewottomuutta.
blahodarin, -ida kiittää.
blahoslov, -van ja blaslov, -van siunaus.
bohat, -tan rikas, pohatta.
bohatsun, -uda rikastua.
borts, -tsan sylipaini.
briha, -n poika, nuorukainen.

D.

da ja; da linnob olkoon.
deńgad, -goide raha.
derevn, -ńan kylä.
dogadin, -ida huomaita, hawaita.
dorog, -gan tie.
dovolno kyllä.
dubin, -nan kanki.
dumain, -ida ja
dumaitšen, -ita arwella, ajatella.

E.

edelliine, -iišen entinen.
edelpäi edeltä.
edik etkö, ettenkö.
eeskäi edespäin, wasta.
eik eikö.
eizmäigi ensin.
eläj, -jan eläin.
eläškanden, -kata alkaa elää.
elo, -n elo, tawara, wara.
eräine, -išen muu.
erigan, -ada eritä, erota.
ezmäi, ezmäks ensin.
etsin, etsta etsiä.
eteik ettenkö.

G.

gaad, -an mato, käärme.
g'äga, -n owenripa.
gomin, gomnan riihi; luuwa.
gominlabidoine, -išen riihilapia.

goŕa (goŕä), -n tuska, kurjuus; kurja, köyhä.
goŕahine, -išen kurja.
gŕäh, -han ja
gŕähk, -kan synti.

H.

haab (hab), -ban haapa.
hahk, -kan harmaa.
halg, -gon halko.
hambas, -bhan hammas.
hambastelemoi, -ldaze olla hampaisilla, purra toinen toistansa.
hambastelen, -lta purra.
havad, -dan säkki.
hämehauk, -kun hämähäkki.
händ, -dan häntä.
händikas, -khan susi.
härgaine, -išen härkä.
hätk, -ken joku aika, hetki.
hebo, -n hewonen.
heitamoi, heittaze heittäytyä, wiskautua.
heŋg, -gen henki, sielu.
heŋg-rist (wakuutussana) todella, totisesti.
hibj, -jan (-jän) ruumis.
hibus, -sen hiwus.
higostun, -uda hiostua.
hiiŕ, -ren ja
hiirakaine, -išen hiiri.
hobed, -dan hopea.
hodr, -ran tuppi, huotra.
hohlaine, -išen töyhtö.
hoik, -kan hoikka.
holdun, holtta tulla huolen-alaiseksi, murehtua.
holi, holen huoli.
holitan, -tta huolia.
holiv, -van huolellinen.
homenn huomenna.
homiss, -sson huomen.
homneliine, -iišen ja
homniine, -iišen ja
hoomniine, -iišen huomeinen; aamullinen; hoomniišel aamuiselle, aamulla.
hoša ja
hot waikka, jos; edes.
hošak, -kon hätäinen, huolenalainen.
huba, -n paha; hubin pahoin.
hura, -n wasen.
hüppästamoi, -ttaze hypähtää.
hüppimoi, hüptaze ja
hüppin, hüpta hypätä, hyppiä.
hüvitaj, -jan hywäntekijä.
hüvitan, -tta hyödyttää.
hüvus, -uden hywyys.
hvaalin, -lta kiitellä.
hvatin, hvatta temmata; yltää, ylettää.

I.

i ja, sekä.
ibo sillä.
iga, igan ikä; igaze ikänsä.
ihastus, -sen ihastus.
Ijov (miehen nimi) Job.
ikun, iknan ikkuna.
ili, eli, tahi.
irdal ulkona.
iskuš, -šan kiusaus.
istun, istta istua.
istumoi, isttaze istuta, istuutua.
išand, -dan isäntä; päälliköö.
išken, -kta iskeä.
ištumoi, išttaze = istumoi.

J.

jagamoi, -adaze jakautua, tehdä jako.
jalos wahwasti; jalombah wahwemmasti, lujemmasti.
jälgelpai (jälgelpäi) jäljestä, perästä.
jälgeti jäljettäin.
jälgmäišeks wiimein.
jän, jäda jäädä.
järvud, -den järwi, järwinen.
jät, -ton kilpa, kilwanjuoksu.

jätan, jätta jättää.
jestli jos.
jo jo.
jokseškanden, -kata alkaa juosta.
joksen, joksta juosta.
jon, joda juoda.
još, jošan käärme.
joudei, -n joutilas.
jouh-šegl, -lan sihti.
joutsen, -tsnen joutsen.
jögi (jogi), -gen joki.
jumalan-lindiine, -iišen pääsky.
jävaine (jüväine), -išen jywä.

K.

kabitšen, -ita kaapia.
kadag, -gan kataja.
kadaroitšen, -ita keritä (keritsen).
kadon, -oda kadota.
kadotelen, -lda kadottaa.
kagl, -lan kaula.
kagraine, -išen kaurainen.
kaikan aina.
kaikutte, -tšen jokahinen, kaikenlainen.
kaitsemoi, kaitaze waroittaa itsensä, waroittautua.
kaivan, -vda kaiwaa.
kaivelen, -lda kaiwella.
kandan, kantta kantaa.
kandaškanden, -kata alkaa kantaa.
kandistan, -stta kantaa.
kara, -n ja
karaine, -išen kuoppa.
kargaidan, -ita tunnista.
karsin, -nan karsina.
kasaine, -išen letti.
kaskud, -den kaski.
kaši, -n ja
kašine, -išen kisa.
kazvan, -vda kaswaa.
kazvo (kazv), -on kaswu, wartalo.
katan (kattan), katta peittää.
katil, -tlan kattila.
katkaidan, -ita ja
katkaišen, -išta katkaista.
katkenen, -keta (-kta) katketa.
katselemoi, -ldaze katsella.
katson, katsta = katsun.
katsoškanden, -kata alkaa katsoa.
katsuj, -jan katsoja, hoitaja.
katsun, katsta katsoa, hoitaa.
katsuhtan, -htta katsahtaa.
kattenen, katta = katkenen.
kaurig, -gan leipä; mesileipä.
kavas-luud, -dan luuta.
käbed, -dan kirkas, selwä.
käps, -sen käpälä.
käraldamoi, -ldaze kääntäytyä, kääntyä, palata.
käredas äreästi, äkäisesti.
kärin, -ida kääriä.
käsken, -kta käskeä; sallia.
käzi, käden käsi.
käzi-astii, -astjan pesuwesi-astia.
käzi-kiv, -ven jauhinkiwi.
kättud, -den kätkyt.
kävun, -uda käydä.
kebj, -jan keweä.
kehun, -uda kiehua.
keitaj, -tjan keittäjä, kokki.
k'el, -len kieli.
k'elastan, -stta walhetella.
k'elenik, -kan ja
k'elevesa, -n pakana.
k'eradamoi, -rataze keräytyä.
k'eradan, -rata kerätä.
k'eradelen, -lda keräellä.
keraine, -išen kerä.
k'erand, -en korwo.
kerd, -dan kerta.
keskmäine, -išen keskimmäinen.
keskust, -ton wäli, keskuus.
kezerdan, -tta kehrätä.
kibutos, -sen kolotus.

kidastaškanden, -kata alkaa huutaa.
kirjaine, -išen kirje.
kišk, -kan ſuoli.
kišnin, -ida huutaa.
kitan, kitta kiittää.
kitriba, -n wiiſas, wiekas(?).
kiter, kater kitkerä, katkera.
kiteraine, kateraine kiukeroinen, koukeroinen.
kiuduk, -on kiuas.
kivi-roŋk, -kon raunio.
klakiine, -iišen ja
klakuine, -išen tukkonen.
kletk, -an häkki; peſä.
kogo, -n koko, läjä.
koir, -ran koira.
koja, -n ja
kojeh, -egen koi.
kokaidus, -sen kokkaiſeminen, pisto.
kolen, kolda kuolla.
kolii, koljan kuolija, kuollut.
kolpakoine, -išen hattu.
komaine, -išen kummi; ristikumppali.
kondii, kondjan karhu, kontio.
kons konſa, koska; kons-še koska taas.
korb, -ben korpi.
korged, korkttan (korttan) korkea.
korond, -don korento.
korttus, kortten korkeus.
košun, -uda kelwata.
koukuine, -išen koukku, ſäppi.
krom, -man kannikka.
kudai ja kudaim, -men kuu.
kuhm, -mun herra.
kujo, -n kuwa.
kukoi, -n kukko.
kukoin-karaŋg, -gon ja
kukõin-karaŋgaine, -išen orjantappura.
kulistan, -stta kuunnella, kuulla.
kumardamoi, -rtaze kumartaa, kumartua.
kumed, -dan kumea, kumiſewa.
kumoidan, -ita kumota.
kundelen, -lda kuunnella, totella.
kuni ſill'aikaa kuin, niin kauan kuin.
kupts, -san kauppamies.
kurg, -gen kurki.
kus kuſſa, miſſä.
kust, -tan penſas.
kušer, -ran kähärä, kähäräpäinen.
kuzen, kusta kusta.
kut kuin; kutab jos.
kutsun, -tsta kutſua.
kuul, -un ja
kuulund, -dan kuulu, kunnia.
kuvers, -rdan kuka werta, joku werta, joku.
küksendus, -sen takaa-ajaminen.
küläine, -išen kyläinen.
külbet, -tin ſauna.
külbetan, -tta kylwettää.
küllal kyllä, kyllälti.
külman, -ada kylmää, jäätää.
külmatan, -tta kylmää, kylmättää.
künabrus, -sen kynärä.
künal, -nlen kynnel.
künambrus = künabrus.
küra, -n ja
kürambleš, -šen = künabrus.
kürs, -san kyrſä, piiras.
küsun ja
küzun, -uda kyſyä.
küzuškanden, -kata alkaa kyſyä.

L.

laadin, laaḋta aikoa.
labid, -dan lapia.
lahnaine, -išen lahna.
laindan, -nta lainata, niellä.
lajin, -jida haukkua, torua.
lambas, -bhan lammas.

laŋgen ja laŋgenen, laŋkta langeta.
lapt, -an wieri.
laskemoi, -ktaze laskeutua.
lasketan, -tta laskea.
lastiškandemoi, -kataze imarrellata.
lazgen (lasken), laskta laskea, ſuoda.
latš, -šun puolikko.
lautsaliine, -iišen penkillinen.
lava, -n lattia.
lähendamoi, -hetaze lähetä, lähennellätä.
läheliine, -iišen lähimmäinen.
lähteh, -tken lähde, kaiwo, awanto.
lähten, -htta lähteä.
lämoi, -n tuli.
lebastamoi, -sttaze laskeutua lepäämään.
leib, -an leipä.
lendan, leta lentää.
libo tahi; libo - - libo joko = = tahi.
libun, -uda kiiwetä.
libutan, -tta nostaa.
lidn, -nan kaupunki.
liig, -gan liika.
liinen t. linnen lienen, olen olewa; ſiitä on: liinob, linnob on, on olewa; da linnob olkoon; liinoba owat olewat; liine, linne liene; algei liiŋgei älkää olko; lindäs (liedään) owat olewat.
liha-blöd, -don lihawati.
likahtan, -htta liikahtaa.
likutelen, -lda liikutella.
lind, -dun lintu.
liphaine, -išen lipas.
lišandan (lišändan), -šata liſätä.
litsemer, -ran ulkokullattu.
litson, litsta painaa.
louŋged, -gide puolipäiwäiſet.
lop, lopun loppu.
lopin, lopta lopettaa.
lön, löda lyödä.
löškanden, -kata alkaa lyödä.
löüdan, löüta löytää.
ľubin, ľupta = ľuubin.
lugen, -eda lukea.
lujas kowasti.
lujembha pikemmin.
ľuubin, ľuupta rakastaa.
ľuubiškanden, -kata alkaa rakastaa.
luukav, -kvan kawala.
lükaidan (lükäidan), -ita lykätä, työntää, wiskata.
lüpsan, lüpsta lypsää.

M.

magadan, -gata ja
magaidan, -ita maata.
maged, -dan makea.
mahtan, -htta oſata.
malitv, -von rukous.
maltan, maltta oſata.
mam, maman äiti.
mańer, -ran tapa, käytös.
manitaj, -jan pettäjä, ulkokullattu.
manitan -tta pettää.
manitelii, -ľjan ulkokullattu.
mänen (mäńen), mända mennä.
mäneškanden, -kata alkaa mennä.
mät, mäton läjä; hiilus.
mätas, mäthan mätäs.
med myöten; sida med ſentähden.
m'el, -len mieli.
m'eletöin, -öman mieletöin, tyhmä, hullu.
melnits, -san mylly.
m'es, m'ehe, mies, ihminen.
meša, -n raja.
mezi, meden meſi.
mezjäine, -išen mehiläinen.

m'ets, -sin mieſkä.
mi kuin; että.
mihe mihin.
miir, -run maailma.
mil kuin.
milostin, -nan almu.
miše että.
mod (mood), -don muoto, näkö.
molots, -san nuorukainen.
möst taas.
muga niin; mugaše niin myös, ſamoin.
mugoma, -n ſemmoinen; kaltainen.
mugoitte, -tšen ſemmoinen.
muitei muuten, waan.
mujan, -ada koettaa, tuntea, maiſtaa.
munaine, -išen muna.
muraišmät, -ton muuraiſpeſä.
murebus, -sen luunwalo.
murendan, -eta murentaa.
mušik, -kan mies, talonpoika.

N.

nagrad, -dan palkinto.
nagriškoop, -pan nauriskuoppa.
nah heh!
nahk, -kan nahka.
nasušnii, -ńan kylläinen, riittäwä.
ńägen, ńähta nähdä.
ńägii, -gijan näkijä, wieras-mies.
ńägistan, -stta nähdä.
ńägul julkiſesti.
ńägun, -uda näkyä.
nälg, -gan nälkä.
nälghiine, -iišen nälkäinen.
ńedoimk, -kan rästi.
ńegl, -lan neula.
neišne, neitšen tyttö, tytär.
nevon, -oda neuwon.
ni -ka, -kä; (wahwistaa kieltoſanan merkitystä).
niinkätšine, -išen niinikerä.
niit, -ten rihma.
no waan.
noiditšen, -ita loihtea.
ńok, -kan nokka, piikki.
ńokin, -kta nokkia.
noor, -ran = nor.
noor, -ren nuori.
noot, -tan nuotta.
nor, noran nuora.
norm, -men nurmi.
notked, -ktan notkea.
noustan, -stta nostaa.
noustaškanden, -kata alkaa nostaa.
nuuš, -šan tarwis; tarpeellinen.
nuušnii, -ńan puutteenalainen, köyhä.
nügüide nyt.
ńühtäitšen, -itä nyhtäistä.

O.

odva tuskin.
ohotnik, -kan halullinen, mieltynyt.
ohvot, -tan halu.
oiged, oiktan oikea.
oigendamoi, oigetaze parantua, jalostua, päästä woitolle.
oigtus, -sen (-den) oikeus, waanhurskaus.
olgotan, -tta lähettää.
om on, omik onko, oma owat.
oṅgitan, -tta onkia.
oodav, -dvan huotawa, huokea.
opendan, opeta opettaa.
oraine, -išen ora, puraiſin, naskali.
orl, -lan kokko, kotka.
orušii, -šjan kiwäärti.
ossut, -tan moite.
ostan, ostta ostaa.
osutamoi, -ttaze oſoittautua.
osutan, -tta näyttää.
osutelen, -lda oſoittaa.
otan, otta ottaa.
otkasin (otkašin), -sida (-šida) kieltää, ewätä.

P.

pada, -n kruukku; pata.
pagenen, -geta paeta.
pagin, -nan puhe.
pagišen, -šta puhua, sanoa.
pahus, -uden (-usen) pahuus, paha, waiwa.
paimen, -mnen paimen.
paištan, -tta paistaa.
paištkas, -khan paistikas.
paju-sark, -kan pajusarka.
pakaine, -išen pakkanen.
pakitšen, -ita pyytää, waatia.
pakitšus, -sen pyyntö, anomus.
paksus usein.
palits, -san sauwa.
palk, -kan palkka.
pandelen, -lda panella, antaa.
panemoi, pandaze paneutua, paneta.
panen, panda panna; lyödä.
paniškanden, -kata alkaa t. tahtoa panna.
pä, -n pää.
päivaine, -išen päiwäpaiste.
pä-lagi, -gen päälaki.
pärag, -gen lastu.
p'ästan, -stta päästää.
p'ästaškanden, -kata alkaa t. tahtoa päästää, ruweta päästämään.
pätš, -šin uuni, pätsi.
pehmed, -mhen pehmeä.
peit, -ton piilo; peitos, peitol salassa.
peiteitši piilossa, salassa.
peitoliine, -iišen salainen.
peksan (p'eksan), peksta piekšää.
peld, -don pelto.
peldoliine, -iišen pellon.
p'en, -nen pieni.
p'enikaine, -išen pienoinen.
p'enitseškanden, -kata alkaa walittaa.
pensas, -nshan pensas.
pers ja perseh, -shken takapuoli, pylly.
pert, -tin pirtti, tupa.
pertedes, -sen, porstua.
peza, -n pesä.
pezemoi, pestaze pesetä, peseytyä.
pezen, pesta pestä.
pezetan, -tta pestä.
pezettelen, -lda pestä, pesellä.
petkel, -klen petkel.
pidan, -ada pitää; milei pidab minulle on tarpeen.
pidaškanden, -kata alkaa t. tahtoa pitää.
pigai pian.
pihk, -kun piilo (?).
piirg, -gan piiras.
Piiter, -rin Pietarin kaupunki.
pimed, -dan pimeä.
pitšukaine, -išen pikkuinen, piskuinen.
poig, -gan poika.
pol, polen puoli.
popadin, -ida sattua, sattua olemaan.
povar, -ran kokki, keittäjä.
pöld, -don = peld.
pölgastun, -uda peljästyä.
praud, -dan oikeus; oikea.
prisor, -ran ylenkatse.
proiidimatoin, -oman wälttämätöin.
proklataj, -jan kirottu.
proštin, -štta antaa anteeksi.
puhtas, -than puhdas.
puhtastan, -stta puhdistaa.
punon, -oda punoa.
punoškanden, -kata alkaa punoa, ruweta punomaan.
purn, -nun purnu, hinkalo.
puśt jospa.
pühitaj, -jan paastoaja.
pühitamoi, -ttaze pyhitätä, pyhittäytyä, paastota.
pühitan, -tta paastota.

R.

raad, -don työ.
raadan, rata tehdä työtä, tehdä.
raadin, raatta haluta; halutstaa(?).
rab, -ban orja.
rabo, -n halu, himo.
rad, -don = raad.
radeitšen, -ita iloita.
radiitšeškanden, -kata alkaa haluta.
rahnin, -hnda leikata.
rahvas, rahfan ja raffan rahwas.
rand, -dan ja
randaine, -išen ranta.
ran, -nun haawa.
rasmest, -tan taikina.
rastan, rastta raastaa, ryöstää.
ratshile ratsaille.
räpus, -sen rääpys.
rätustan, -stta rywettää.
rebitan, -tta (-tada) repiä.
reboi, -n repo.
fehtil, -tlan riehtilä, paistinpannu.
reig, -gun reikä.
reiš, -šen ja
reišeh, -šken reisi.
resk-maid, -don rieskamaito.
rikkon (rikon), rikta lyödä, tappaa.
rindas, -dhan ja
rintas, -than rinta, ryntäät.
rippun, ripta riippua.
ristimoi, risttaze ristitä, ristityttä; rukoilla.
ristitud, -tun kristitty.
rodnii, -ńan sukulainen.
rohtin, -tta uskaltaa.
rojin, roida nakella, wiskellä.
rosteh, -tken ruoste.
roša, -n näkö, muoto.
rubendan, -eta ruweta, alkaa.
rugiš, -ihen ruis.
ruńgud, -den ruumen, ruumenet.
rusged (rusked), rusktan (rusttan) ruskea.

S.

sabutan, -tta (-tada) saawuttaa.
sada-vosne, -šše satawuotinen.
sahotin, -ida haluta.
saldat, -an sotamies.
salm, -man seinä.
salptamoi, -pttaze salpautua, mennä kiinni.
salptan, -ptta salwata, panna kiinni.
san, sada saada; pyytää.
saṅged, saṅktan pakšu.
sanon, -oda ja
sanun, -uda sanoa.
sapug (saapug), sapkan saapas.
sarai, -n liiteri.
sarak-linduine, -išen pääskynen.
savidost, -tin kateus.
savodin, -ida ruweta, alkaa.
sädaj, -jan tekijä.
sädamoi, sätaze tekeytyä, pukeutua; syntyä, tapahtua.
sädan, säta tehdä.
sädatan, -tta laittaa, pukea.
säres, -sen päre.
šeglond, -dan seulonta, seulominen.
segoitan, -tta sekoittaa.
seišun, -šta seisoa.
seišutamoi, -štaze seisottua.
selgitan, -tta selwittaa, puhdastaa.
semendan, semeta kylwää.
sen niin; waan.
sidoškanden, -kata alkaa t. tahtoa sitoa.
siga ja sigal siellä.
siid siitä, silloin.
sikš sentähden.

silm, -man silmä; silmiš silmissä, nähtäwästi, julkisesti.
sinahoh, -han synagoga.
sirdamoi, -rtaze siirrätä, siirtäytyä, siirtyä.
siritši ohitse.
sisäliš-päi sisältänsä, poweltansa.
situn, -uda sittua.
skonkahtan, -htta loiskahtaa, hyppätä.
skotšin, -ida hyppätä ylös.
skuup, -pan ahnas, saita.
slav, -van kunnia.
smuutan, -tta häiritä, wietellä.
sobad, -biđe waatteet.
sobimoi, -idaze ja
sobitšemoi, -itaze pukeutua, waatettaa itsensä.
sobitan, -tta waatettaa.
sokol, -lan haukka.
sordan, sorta kaataa, langettaa.
sors, -san sorsa.
sömine, -išen syöminen, ruoka.
sön, söda syödä.
sönd, -dan syöminen.
sötan, sötta syöttää, elättää.
staraimoi, -idaze kokea, waiwautua.
stata, -n asia, seikka.
stataine, -išen kalu.
stol, -lan pöytä.
sudimoi, -đtaze riidellä, käydä oikeutta.
sudin, -suđta tuomita.
su-palaine, -išen suupala.
surm, -man kuolema.
sutund, -dan suuttumus, suutus, wiha.
südai, -amen ja
südäi, -ämen sydän, sisus.
sv'ät, -tan pyhä.
svidetel, -lan wieras-mies.

Š.

šaapk, -kan lakki.
šalaiškanden, -kata haluta.
šalimoi, -idaze walittaa, kaiwata.
šivat, -tan eläin, karjaeläin.
šolt, -tun soutu.

Z.

zdovolno = dovolno.

T.

tabadan, -bata ja
tabaidan, -ita tawata, tawoittaa, ottaa kiinni.
taga takana.
tagemb (tagem), -mban taempi, takimmainen.
tahtoin (tahtõin), tahtta tahtoa.
taivas, -vhan taiwas.
taivhaliine, -iišen taiwaallinen.
tannas, tanhan talo(?), tanhua.
tarbiš, -bhen tarwis.
tartun, -rtta tarttua.
tartutan, -utta (-utada) tartuttaa.
tat (taat), -ton taatto, isä; tatoi (puhuteltaessa) isäni, isä kulta.
tatsin, tatsta wiskata, heittää.
tähta tähden.
tänambäi tänä päiwänä, tänään.
tänambäine, -išen tämänpäiwäinen.
tät, tätan ukko, isäniså; tätoi ukkoni, ukko kulta.
täus, täuden täysi.
täutan, -tta täyttää.
tedan, teta tietää.
tedistan, -stta tietää, saada tietää.
tegemoi, tehtaze syntyä, tapahtua.
teravas sukkelasti, pian.
tetmätoi, -oman ja
tetmätõin, -õman tietämätõin, tietymätõin.
tobja, -n suuri.

tohine, -išen tuohinen.
tohus, -sen tuohus, kynttilä.
toigotan, -tta luwata.
tolkaitšen, -ita pukata, surwaista.
tolko ainoastaan, tuskin.
topoi da lopoi, ogroi (tietymättömiä luonnonääniston kaltaisia sanoja).
tordan, -rtta torwettaa.
touk, -kan toukka.
töine, töišen hamppuinen.
trähnimoi, -hntaze hämmästyä, säikähtää.
truub, -ban uuninpiippu, lakeinen.
truuban-kalu, -n lakeisseiwäs.
tsaŕ, -rin tsaari.
tsarevitš, -tšan perintöruhtinas.
tsarits, -tsan tsaarinna, tsaaritar.
tsarstv, -van hallitus, waltakunta.
tsvet, -in kukka.
tšaas, -un tunti, hetki.
tulen, tulda tulla.
tuleškanden, -kata alkaa t. tahtoa tulla.
tulŕaiš-nenä, -n tuulen t. ilman suunta.
tuskav, -kvan (-kavan) wihainen, suuttunut.
tühj, -jan ja
tühjaine, -išen tyhjä.

Ţ.

ţaas, -un = tšaas.
ţappan (ţapan), ţapta lyödä, hakata, leikata.
ţähkan, -kta sähkää.
ţiverik, -kon naisenkenkä.
ţoga, -n ja
ţoka, -n nurkka.
ţoma, -n soma, siewä, kaunis.
ţomitan, -tta somittaa, kaunistaa.
ţuhkan, -kta suhkaa.

U.

uhtei hywin.
uidin, uita mennä pois.
uindan, uinata nukkua.
ujun, -uda uida.
ujuškanden, -kata alkaa uida.
uk, ukkon ukko.
uks, -sen owi.
uptan (uppodan), uptta upota, hukkua.
uptaškanden, -kata alkaa upota, ruweta uppoamaan.
uskmatoin (uskmatoi), -oman uskomatoin, uskotoin, epäuskoinen.
uskon, uskta uskoa.
ussovetin, -ida sopia, tehdä sopimus.
uš, ušan käärme.
uuz, uuden uusi.

Ü.

ühtäi aina.
ühtnägoi yht'äkkiä.
ühtüitte, -itšen yhdenlainen.
üksnäze yksinänsä.
ülähte ylähällä.
üo, üon yö.

W.

vaise ja vaiše waan, ainoastaan.
vajehtan, -htta waihettaa.
valamoi, -adaze walua, juosta.
vald, -dan walta.
valgamoi, -lktaze = valamoi.
valged, -lktan walkea.
valgtus (valktus), -sen walkeus, walo.
vanh, -han wanha.
vanutan, -tta wanuttaa, muokata.
varaidan, -ita peljätä.
varastan, -stta odottaa.
vardeitšen, -ita wartioida.
vargas, -ghan waras.
vargastan, -stta warastaa.

vargastelen, -lda warastella.
varn, -nan puunaula.
vasa, -n waſikka.
vasne, vasšen waskinen.
vähän-kundlii, -ljan (-lijan) wähän=tottelewainen, kowakor=wainen.
vändan, väta leikitä.
vär (väär), -ran wäärä.
väsund, -dan wäſymys, waiwa.
ved =han (=hän), kyllähän.
vedan, -ada wetää.
vedehine, -išen wetehinen.
vedud, -den wetonen.
veikoi, -n weikkonen.
vel, vellen weli.
velg, -gan welka.
velghiine, -iišen welkainen, we=lallinen, weloillinen, welwolli=nen.
velles, -sen weljes.
venuj, -jan makaaja.
venun, -uda wenyä, olla pitkäl=länſä.
veräil ulkona.
verdusiine, -iišen ſuuttunut, wi=hainen.
verehiine, -iišen werinen.
v'est, -tin ſanoma.
viga, -n ſyy, wika.
vihadan, -hata wihata.
vihand, -dan wihanta.
vil, villan willa.
vilen (viilen), -lda wiillä.
virb, -in wirpi, pikilanka.
voidan, voita woitaa.
voiškanden, -kata tahtoa woi=da.
voŋgun, voŋkta wonkua.
vonuk, -kan pojanpoika.
vos, -voden wuoſi.
völ wielä.
völg, -gan = velg.
völgnik, -kan welkamies.

LIIVILÄINEN SANASTO.

A.

aabös pl. aaböd haapa.
aaiga pl. aaigad aika.
aaigast pl. aaigastöd ajastaika.
aaina pl. aainad heinä, ruoho.
aarmast pr. aarmastöb rakastaa.
aarn pl. aarnöd waate, waatteet.
aart pr. aartöb repiä, särkeä, riikkoa.
ab pl. abuud olka.
abniki pl. abnikist partaniekka.
adr pl. adröd aura.
aga waan; tahi.
ai pl. aid uuni, ahjo.
aij pr. ajaab ajaa.
ail pr. ailöb juosta, karata.
ainagi pl. ainagist ainoa.
akk pr. akuub tarttua.
ala alas, alle, ald alta, all alla.
alt pr. altöb syytyttää.
ama pl. amaad kaikki.
amm, ammö ammoin, kauan sitten.
amm pl. ammöd takki.
and pr. aandab antaa; antöd annettu.
apeeď pr. apeeďöb waatettaa, pukea.
apnagr pr. apnagröb pilkata.
aptäämikš pr. aptäämikšöb lahjoittaa.
aptäämikšimi pl. aptäämikšimist lahja, almu.
arm pl. armöd rakkaus, armo.
arr pr. aaröb arwella, ajatella.
ast pr. astaab astua.
aš jos.
azöm pl. azmöd asema, tila, sija.
aža pl. ažaad asia.
atkuost pr. atkuostaab wastata.
atmaks pr. atmaksab palkita, kostaa.

Ä.

äb-juva paha.
äb-voľtami huolettomuus.
äb-voṅṅ, äb-vuoṅṅ onnettomuus, kowa onni.
äda pl. ädaad hätä.
ädaag pr. ädaagöb hätäillä, hätäytyä, peljästyä.
ämši joka paikassa.
äpa ei, eipä.
äpt pr. äptöb auttaa.

B.

bääda pl. bäädad kowa onni, onnettomuus.
bääk pr. bääköb määkyä.
bäs ilman.
beďrös pl. beďröd kuoppa.
bľogg pr. bľoguub rupattaa, jaaritella.
bľoggimi pl. bľoggimist jaaritus.
bokaa pl. bokaad pukki.
braandaviin palowiina.
braṅgist pulskasti, komeasti.
broutš pr. broutšöb ajaa, kulkea.
bruokst pl. bruokstöd aamuinen.
büss pr. büsuub heittää, wiskata, heitellä.

D.

daṅtšmeestar pl. daṅtšmeestard tanssimestari.

dullön pl. dullönöd huumeukſiſſa olewa.
duuš pl. duušd henki, mieli.

E.

eeď pr. eeďöb waatettaa, pukea.
eežmöks enſin, ennen.
eetöks pl. eetökst puku, waatteet.
eit pr. eetab heittää.
eniim enämmin.
eŋglös pl. eŋglöd enkeli.
eŋs, katſo iiš.
ett pr. eetab heittää, jättää, hyljätä.

G.

gaaž pr. gaažöb kaataa.
gadaag pl. gadaagöd kataja.
gais pl. gaist ilma.
glaaz pl. glaazöd klaſi.
graai pl. graaid oja.
grošš pl. grošiid groſchen, rossa.
guodib pl. guodiböd kunnia.
guodiŋt pr. guodiŋtöb hywäkſyä, kunnioittaa.

I.

ibuuks pl. ibuukst hiwus.
ied pr. ieb, impf. ei jäädä; jera i. erota, luopua.
iegaad pr. iegaadöb hankkia.
ieniid pr. ieniidöb wihata.
iesmeek pr. iesmeeköb ſytyttää (piippu).
ievaŋkl pr. ievaŋklöb nähdä.
ievarr pr. ievaruub kerätä, koota.
ig pl. iguud hiki.
iggöks ijäkſi, ijankaiken.
iiš gen. eŋtš t. eŋš itſe; siin i. juuri ſinne.
ikt pr. iktöb hiota.
iml pr. imlöb ihmetellä.
imm pr. imuub himoita, haluta.
imt pr. imtöb imettää, juottaa.
inn pr. inuub uinata, uinahtaa.
irm pl. irmöd hirmu, pelko.
ismütl pr. ismütlöb ajatella läpi t. ulos.
isnääkt pr. isnääktöb näyttää; näyttäytyä.
isseerš pr. isseeršöb olla wieraina.
ist pr. istaab t. istuub istua.
istsien pr. istsienöb kunnioittaa; kostita.
iza pl. izaad iſä.
izaand pl. izaandöd iſäntä.
itk pr. itkuub itkeä.
itkimi pl. itkimist itku.
itt aiwan, oikein.

J.

jaalga pl. jaalgad jalka.
jaalgab pl. jaalgaböd kaupunki.
jaalgin jalan, jalkaiſin.
jagg pr. jaguub jakaa.
jagu pl. jaguud oſa.
jamst pr. jaamstab purra.
jeds edesſä, edellä, tykönä; enſin, ennen; jedstö edesſä, edestä.
jega joka, jokainen; j. ükš jokainen.
jega-pävvi pl. -pävvist jokapäiwäinen.
jel pl. jeluud elo, eläminen; talo, kartano, aſunto, huone; jels elosſa, hengissä.
jelaam pl. jelaamd eläin.
jelaami pl. jelaamist elämä.
jell pr. jelaab elää, aſua; tehdä työtä.
jema pl. jemaad emä, äiti.
jema-jema pl. -jemaad äitinäiti, mummo.
jembit enempää, enemmän.
jenn, jennö pl. jennist paljo.
jeŋg pl. jeŋgöd henki.
jera (wirol. ära) pois.
jett pr. jetaab jättää, jättää anteekſi.
jo ſitä, ſillä; on adjektiwien

ja adwerbien edessä komparatiwin merkki, esim. jo juva parempi.
joud pl. joudöd woima.
joutöm pl. joutömd kurja, poloinen.
jovtöb-kivi pl. -kiviid jauhinkiwi.
ju, juba jo.
juod pr. juob juoda.
juokš pr. juokšöb juosta.
juot-raa pl. -raad juomaraho.
juur pl. juurd juuri; juurs luona, tykönä, läsnä.
juurak pl. juuraköd juuri, juurikko.
juus = juurs.
juva pl. juvaad hywä, oikea.
juviist hywästi, oikein, juurikko.

K.

ka myös, =kin, =kaan.
kaad-sugli pl. -suglist kahdenlainen.
kaamaŕ pl. kaamaŕd kammari.
kaandaji pl. kaandajid kantaja.
kaandam pl. kaandamöd kantamus, kuorma.
kaapšiji pl. kaapšijid raapija.
kaaŕa pl. kaaŕad karja.
kaarand pl. kaarandöd kartano, piha.
kaaras pl. karröd karwas.
kaarnas pl. kaarnöd kaarne, korppi.
kaask pl. kaasköd turkki.
kabaal pl. kabaald kappale.
kadd pr. kaduub kadota.
kagl pl. kaglöd kaula.
kaidl pr. kaidlöb walittaa, surua.
kaiži pl. kaižist kostea, märkä.
kaits pr. kaitsöb kaitsea, paimentaa.
kakš gen. kaad kaksi.
kana pl. kanaad kana.
kand pr. kaandab kantaa.
kart pr. kaartab peljätä.
kazaam pl. kazaamd kaswu, wartalo.
kazz pr. kazaab kaswaa.
kažinist raittiisti, pireänä.
katt pr. kataab peittää.
katuuks pl. katuukst katto.
käiž pl. käduud käsi; käddö saad saada kiinni, saawuttaa.
käsk pr. käskid käskyä.
ke kuin; ne ke niinkuin.
k'ebaam pl. k'ebaamd kewyt.
keeĺ pl. kield kieli.
k'eela pl. k'eelad kello.
keeńga pl. keeńgad kenkä.
k'eera pl. k'eerad kirja.
k'eerat pr. k'eeratöb kirjoittaa.
keev pl. keevöd tamma.
k'erdö sukkelasti, joutuisasti.
k'ertaami pl. k'ertaamist wiettely, kiusaus.
k'evz pl. k'eedöd köysi, nuora.
kibdist kiiwaasti, uutterasti.
kier pr. kieröb kääntää; kääntyä, peräytyä, palata.
kiit pr. kiitöb sanoa, kertoa.
kik pl. kikiid kukko.
kild pl. kildöd kiiltäwä.
kill pr. kiluub helistä; kaikua.
kis ken, kuka.
klükš pr. klükšiib helistä; sulkea.
knaš pl. knašiid kaunis; knaššö kauniisti, knaš-knaš hywin kauniisti.
kod puol kotiin päin.
koda pl. kodaad huone, huoneus, kartano; koddö, kodai kotiin.
kodaanika pl. kodaanikaad talollinen.
koi pl. koid koi.
koks jospa.
koogas kauas; jo k. kauemmaksi, edespäin.

kost pr. kostaab wastata.
kougön kaukana; kauas.
kouv pr. koovab kaiwaa.
kovaal pl. kovaald wiisas.
kovaalus wiisaus.
köönig pl. köönigöd kuningas.
kraaji pr. kraajib kerätä.
kruog pl. kruogöd krouwi.
ku, kui kuin; että; äb ku (komparatiwien jälkeen) kuin.
kub pl. kubuud joukko, koko; kubbö kokoon, yhteen.
kui kuin, kuinka.
kuigid kutakin, kutakaan.
kukk pr. kukuub säikähtää.
kunaagid, kunaaskid koskaan.
kunaas jolloin, milloin.
kunš, kuńtš kunnes.
kuol pr. kuolöb kuolla.
kuord, kuordö pl. kuordöd korkea.
kura pl. kuraad wasen; nurea.
kuree pl. kureed paha.
kus kusa, misä; kuhun, mihin.
kuts pr. kutsuub kutsua.
kutšer pl. kutšerd kuski.
kuul pr. kuulöb kuulla, totella, palwella.
kuuld pr. kuuldöb kuulla, kuunnella, kuulustaa.
kuulda pl. kuuldad kulta.
kübaar pl. kübaard lakki.
kükk pr. kükuub olla kyykyllänsä, kyykyttää, (linnuista) hautoa.
külaali pl. külaalist naapuri.
külb pr. küülböb kelwata.
külg pl. külgöd kylki.
küll kyllä.
küll pr. küülab kylwää.
küm pl. kümd kymmenen.
küzi ja küzzi pl. küzist ja küzzist wihainen.
küüń pl. küünid lato, liiteri.
küündlö pl. küündlöd kynttilä.
küündör pl. küündörd kynnärä.
küünš pl. küündöd kynsi.

L.

laaiska pl. laaiskad laiska.
laaiskös laiskuus.
laaja pl. laajad wenhe.
laambas pl. laamböd lammas.
laat pl. laatöd jumalanpalweluus; laatöl kirkolle, kirkkoon.
lada pl. ladaad latwa.
lain pl. laind laine, aalto.
laŋg pr. laŋgöb nojata; nojautua.
lass pr. lasuub laskea; rientää.
läälam pl. läälamd waikea, raskas.
läed pr. läeb, impf. lekš, imp. le lähteä, mennä.
läpš pl. lapst lapsi.
leb läpi, kautta.
lebb pr. lebuub kylpeä.
leeď pl. leeďöd lehti.
lega pl. legaad lika.
leib pl. leebad leipä.
leja pl. lejaad liha, ruumis.
lemm pl. lemmöd lämmin.
leežgili pl. leežgilist läheinen.
leežgöl lähellä.
liebi pl. liebist lihawa.
lievd pr. liedab löytää.
liit pl. liitöd lyhyt, pieni.
lind pl. liindöd lintu.
lintki pl. lintkist nauha.
litš pl. litšiid hullu, narri.
loolami pl. loolamist laulaminen, laulu.
lopt pr. loptöb lopettaa.
loul pl. loolod lauku.
loul pr. loolab laulaa.
lova pl. lovaad lawa, wuode.
luini pl. luinist luinen.
lušt pl. luštöd ilo, riemu.
lušt pr. luštiib olla halu, lystätä; olla mieleen.

luštiint pr. luštiintöb ilahtua, iloita.
luštiñ pl. luštiñöd iloinen.
luu pl. luud luu.
lüm inf. luunda lumi.
lüünagi pl. lüünagist lounas, puolipäiwäinen.

M.

maa pl. maad maa; maazö, maaz, maa alas, pois.
maapeidi maahan päin, alas päin.
madaal pl. madaald matala.
mag pl. maguud mako, maha, watsa.
magdi pl. magdid makea.
magg pr. maguub maata, nukkua.
maits pr. maitsöb maistaa.
maks pr. maksaab maksaa.
määrg pr. määrgöb märjätä, mädätä.
mäñg pr. määñgab leikitä.
mätaal pl. mätaald mätäs.
meel pl. mield mieli, tahto.
meñgil pl. meñgild kummallinen.
meŕ pl. mierd meri; merrö mereen.
midaagid mitäkin, mitäkään.
mies pl. mied miehet.
mikš; m. p'eraast mintähden.
miñgi pl. miñgist millinen, jollainen, joku, muutama.
mirröd myrhami.
mis mikä, joka.
mits kuinka monta.
mittö, kieltosanan wahwike.
muitis muutoin, muuten.
mujaald pr. mujaaldöb myhäätää, myhäillä.
mulki pl. mulkist tyhmä.
muna pl. munaad muna.
muoist pr. muoistaab ymmärtää, hawaita, huomaita.
muolmöd molemmat.
mur pl. muruud murhe.
muraagli pl. muraaglist murheellinen.
muraagöl murheissaan.
murt pr. murtöb murehtia.
mustaa pl. mustaad musta.
muu pl. muud muu, toinen.
muunda-sugli pl. -suglist monenlainen.
mütk pl. mütköd miete, ajatus.
mütl pr. mütlöb miettiä, ajatella.
mütsaa pl. mütsaad metsä.
mütuuks pl. mütuukst metso.
müüd pr. müüb myödä.

N.

naag pl. naagöd nahka.
nabaag pl. nabaagöd napakaira.
nai pl. naist nainen, waimo.
natös pl. natöd kaali.
nääkt pr. nääktöb näyttää.
näälga pl. näälgad nälkä.
näed pr. näeb nähdä.
näjouk pl. näjouköd ruma.
nälaim pl. nälaimd kowa onni.
ne, nei niin, näin.
ni nyt.
niit pr. niitöb niittää, leikata.
nim pl. nimuud nimi.
növ pl. növd neuwo, järki.
nuoist pr. nuoistaab istua.
nuojuod pr. nuojuob juoda.
nuokaapš pr. nuokaapšöb kaapia, raapia.
nuol pr. nuolöb nuolla.
nuoŕ pl. nuoŕd nuori.
nuosugg pr. nuosuguub tapahtua.
nuriikš pr. nuriikšöb nurista.
nurm pl. nurmöd wainio, keto.
nuŕŕ pl. nuŕd murtija.
nust pr. nustaab nostaa.
nuušk pr. nuušköb nuuskia.
nuuz pr. nuuzöb nousta.

nutt pr. nutaab huutaa; kutſua.
nük pl. nükiid kuono, turpa.

O.

okš pl. okšiid karhu.
okš-dańtštiji, -myös
okšiid-dańtštiji pl. -dańtštijid karhuntansſittaja.
opaat pr. opaatöb opettaa, neuwoa.
opaatiji pl. opaatijid opettaja.
opp pr. opuub oppia.
orent pl. orentöd arenti, woura.
ouk pl. ooköd kuoppa, hauta.
ouv pl. ouvd kunnia.
ouvt pr. ouvtöb kunnioittaa, kiittää, kiitellä.
ouvzi pl. ouvzist kunniallinen; kunnollinen, kelwollinen.

Ö.

öigi pl. öigist oikea; oikeus.
öigist oikein, hywästi, wahwasti.
öö pl. ööd yö; öözö yöllä.
öök pr. öököb hyötä, hyätä; heilua.

P.

pa; lätinkielestä lainattu ſananen, jonka toiſinaan ſaattaa kääntää ſuomekſi ſanalla -pa.
paaika pl. paaiköd paikka; paiköl ied ſeiſahtua.
paalkali pl. paalkalist palkoillinen.
paanda pr. panuub panna; lähettää; käskeä; p. täädöl panna tähdelle, ottaa waariin.
paartiekön pl. paartiekönd warakas.
paganös pl. paganöd pakana.
paint pl. paaintöd paimen.
paist pr. paistaab paistaa, loistaa.
paistög pl. paistögöd paiste, loiste, walo.
pakaand joutuiſa, kiire; joutuun, kiireesti.
palk pr. paalköb palwella.
pall pr. paalab, poolab rukoilla.
pall pr. palaab palaa.
paraam pl. paraamd parempi.
paraamist paremmin, ennemmin.
past pr. pastuub paastota.
pat pl. patuud ſynti.
patli pl. patlist ſyntinen.
pää pl. pääd pää; pääl päällä, päälle, luokſe, puoleen; päälö päälle, päällenpäin; pääldö päältä.
pääva pl. päävad päiwä.
pääva-paalkali pl. -paalkalist päiwäläinen, päiwämies.
päst pr. pästaab päästää, riiſua.
päzz pr. päzuub päästä.
peegös pl. peegöd pähkinä.
p'eraast perästä; tähden.
p'eri pl. p'erist wiimeinen.
p'eri-mies pl. -mied iſäntä.
p'eri-nai pl. -naist emäntä.
p'err, p'errö perästä, jälestä, jälkeenpäin, ſitten.
pešliŋki pl. pešliŋkist pääskynen.
p'eza pl. p'ezaad peſä.
p'ezz pr. p'ezuub pestä.
p'ett pr. p'etaab pettää.
p'etuuks pl. p'etuukst petos, walhe.
pidd pr. pidaab pitää; p. armö rakastaa.
pids pitkin, wieritſe, ſyrjitſe.
pieand pr. pieaandab antaa anteekſi.
pielibaast pr. pielibaastöb houkutella.
piemdö pl. piemdöd pehmeä.
piepall pr. piepaalab rukoilla.
pietenn pr. pietenuub kiittää.
piga pian; jo p. pikemmin.

piil pr. piilöb ſeiſoa, olla.
piip pl. piipöd piippu.
pilgöm pl. pilgömd peninkulma.
pill pr. pillöb häwittää, hukata.
pimd, pimdö pl. pimdöd pimeä, ſokea.
pimdus pimeys, pimeä.
piń pl. piniid koira.
piški pl. piškist pieni.
pitkaa pl. pitkaad pitkä.
pod pl. poduud tauti, kipeys.
pois gen. poiz pl. puošid poika, renki.
pošt-koda pl. -kodaad postipaikka.
pošt-pois pl. -puošid postirenki, kyytirenki.
praviet pl. pravietöd profeetta.
priester pl. piesteröd pappi.
proul pl. prould laho; taula (mädänneestä puusta).
pugg pr. puguub työmiä, kontata.
puoga inf. poig pl. puogad poika.
puol pl. puold puoli.
puort pl. puortöd portto.
puosk pl. puoskuud poski.
puskaant pr. puskaantöb ſeppelöidä, kaunistaa.
putkös pl. putköd kukka.
puu pl. puud puu.
puug pr. puugöb puhua, torwettaa.
puust pr. puustöb puhdistaa, la'aista.
puut pr. puutöb puuttua.
püstö pystyyn.
püt pl. pütiid pytty, tynnöri.
püva pl. püvaad pyhä; p. koda kirkko.
püvaat pr. püvaatöb pyhittää.

R.

raai pl. raaid rahi, tuoli.
raaib pr. raaiböb temmata, kaapata.
raant pl. raantöd kirja.
rabaag pr. rabaagöb; tämmön rabaagis südaamös hänelle astui mieleen.
rabb pr. rabuub lyödä, hakata.
raisk pr. raisköb raiskata, häwittää.
rataas pl. rattöd ratas; rattaat, kärryt, waunut.
rääńka pl. rääńkad salo, eräma.
rävk pr. rääköb huutaa, parkua, rääkyä.
rävkimi pl. rävkimist huuto, parkuminen.
rebbi pl. rebiist repo.
reiz pl. reid kerta.
rek pl. rekuud tie, retki.
rek-leib pl. -leebad ewäs.
rent-pidaji pl. -pidajid wouranpitäjä, tullinkeka, publikaani.
rept pr. reptaab riputtaa, kaataa, puistaa.
rikaas pl. rikköd rikas.
rikk pr. rikuub rikkoa; hukata.
ristiiń pl. ristiińöd (luultawasti sanoista rišt ja jeńg) ihminen.
rooda-rińk pl. -rińkiid rautarengas.
rouz pl. roud, rouvöd rahwas, kansa; roustö kansaa.
röökš pr. röökšöb röhkää.
ruoik pr. ruoiköb rientää, kiiruhtaa.
ruost pl. ruostöd ruoste.
rükaand pr. rükaandöb puhua, sanoa.

S.

saad pr. saab saada; tulla.
saanis saati, asti.
saara pl. saarad sarwi.
saat pr. saatub saattaa, lähettää.
sada pl. sadaad sata.

sadd pr. sadaab pudota, langeta, kaatua.
sadlös pl. sadlöd satula.
saina pl. sainad seinä.
sakazz pr. sakazaab kaswaa.
sakraaji pr. sakraajöb niittää, koota, kerätä.
salaand pr. salaandöb salata, warastaa.
salai pl. salaid waras.
sallis salaa, salaisesti.
sańt pl. sańtid waiwainen, kerjäläinen.
sańt-aandög pl. -aandögöd almu.
sańgd pl. sańgdöd paksu, sankka, synkkä.
sasääd pr. sasäädöb sopia.
sazvańń pr. sazvańuub soittaa yhteen.
sääl siellä, siinä.
säälga pl. säälgad selkä; säälgas päällä, säälgast päältä, sälgö päälle (waatteista).
särk pl. säärkid paita.
śeld, śeldö pl. śeldöd selwä.
selli pl. sellist sellinen, sellainen.
senš, seńtš sinnes, sikiä.
set heti, kohta; waan.
sidd pr. sidaab sitoa.
siga pl. sigaad sika.
siid täsšä, tuossa; siid - - - siid milloin = = = milloin.
siilma pl. siilmad silmä.
siin siinä, täsšä, siellä, täällä; sinne, tänne; s. un tään sinne tänne.
siinö sinne.
sill sisälle, sisään.
sis niin, sitten.
sizaal sisällä, sisäsšä; sizaald sisältä, sisästä; sizöl sisälle, sisään.
sitt pr. situub sittua, tehdä tarpeensa.
slaaip pl. slaaipöd jano.
slikt pl. sliktiid huono, paha.
smilgst pr. smilgstöb ulwoa.
snapš pl. snapšöd ryyppy.
soga pl. sogaad hyyhmä; rapa.
sou pl. soud sawu.
söit pr. söitab woida, saattaa.
sööd pr. sööb syödä.
sööm-aaiga pl. -aaigad ruokaaika, ruokawero, atria.
söv pl. sövd suwi, kesä.
sug pl. suguud suku, laji; äb s. tahi äb sugg ei ollenkaan, ei suinkaan.
sugg pr. suguub syntyä, tapahtua.
suiž pl. suduud susi.
sukaa pl. sukaad sukka.
sula pl. sulaad sula, kirkas; aiwan, ihan.
suol pl. suold suoli.
suormöks pl. suormökst sormus.
suur pl. suurd suuri.
südaalist urhoollisesti.
südaam pl. südaamd sisä, sisus; sydän, luonto, urhoollisuus.
sügš pl. sügšöd sykky.
süna pl. sünaad sana.
sünd pr. sündöb, süündöb syntyä.
süvl pr. süvlöb syyhyttä.

Z.

zaań pl. zaanöd reki.
zääl sääli.
zäälimi pl. zäälimist säälimінen; walitus.
zööksimi pl. zööksimist tanssiminen.

T.

taad pr. taab, impf. taaš tahtoa.
tabaar pl. tabaard häntä, saparo.
taga takaa, perästä; taakse, perään.
tagaan takana.

taggi pl. taggist takainen, taka=.
taggis takaiſin, taas.
taggis-iemi pl. -iemist luopu=minen.
tallmeestar pl. tallmeestard tallimeestari, tallinpäällikkö.
tamm pl. taamöd tammi.
tapl pr. taplöb tapella.
tapp pr. tapaab lyödä, tappaa.
tara pl. taraad aita, aituus.
tazaandöks pl. tazaandökst wertaus.
tääd pl. täädöd tähti.
täämikš pr. täämikšöb tarjota, lahjoittaa.
täis taas.
tämpö tänä päiwänä, tänään.
täńk pr. täńköb riippua.
tävž pl. täädöd täyſi.
tävžin täyſin, kyllä.
tävt pr. täätab täyttää.
teera pl. teerad terwe.
tell pr. teelöb laittaa, aſettaa.
tied pr. tieb tehdä.
tig pl. tiguud paha, ruma.
tii pl. tiid tiainen.
tikaa pl. tikaad kili, wuohi.
tikt pr. tiktöb rumentaa, liata, ſolwata.
toovas pl. touvöd taiwas.
töit pr. töitab luwata.
töö pl. tööd työ.
tövrös pl. tövröd tyyris, kallis.
tšaba pl. tšabaad ulkokullattu.
tšäbiikš pr. tšäbiikšöb rapiſta.
tuľ pl. tuld, inf. tuulda tuli.
tuoď pr. tuoďöb tohtia.
tuodist totiſesti.
tuoi, tuoini pl. tuoist toinen.
tuoit pr. tuoitaab syöttää, elättää.
tuoitög pl. tuoitögöd eläke, ruoka.
tuoji pl. tuojid tuoja.
tuorös pl. tuoröd tuore, weres.
tutkaam pl. tutkaamd pää, loppu.
tuuľ pl. tuuld tuuli.
tuulda pr. tuluub tulla.
tuur pl. tuuröd nurkka, loukko.
tuut pl. tuutid torwi.
tüdaar pl. tüdaard tytär.
tüja pl. tüjaad tyhjä; tüjaald tyhjiltään, tyhjänä.
tükkis yhdeſſä, yhtenä.
tümb pr. tümböd temmata.
tüüt pr. tüütab = töit.
tüva pl. tüvaad ſywä.

U.

u wai, =kö, =kö.
uigali pl. uigalist häwennyt, häpeänalainen.
ukk pr. ukaab hukata, häwittää.
ukš pl. ukst owi.
uliki pl. ulikist katu.
ull pl. uulöd hullu, hurja.
ull pr. uluub nuuhkia.
ullimi pl. ullimist ulwominen, parkuminen.
ulz, ulzö ulos.
umaar pl. umaard omena.
umbö umpeen, katſomatta.
umm, ummö oma, itſenſä.
un ja.
uń inf. uunda, pl. und uni.
uomdi pl. uomdist huomeinen.
uomdö huomenna.
uomög-maa pl. -maad itäinen maa, itämaa.
uońdžil aamulla.
upaat pr. upaatöb upottaa; upota, hukkua.
urg pr. uurgöb juosta, paeta.
usk pl. uskuud usko.
usläed pr. usläeb, impf. uslekš yhdyttää, tawata.
ustöb pl. ustöböd ystäwä.
utt pr. utaab = vutt.
utt pr. utaab haukkua.

Ü.

übbi pl. übiist hewonen.
übdi pl. übdid hopea.

ükš gen. üüd yksi.
üĺ yli; üllö, üll, ülz ylös.
üld pl. üldöd korkea, ylhäinen.
üldiin heti, kohta.
ülzpeidi ylöspäin.
ümber, ümmer ympäri, takaisin, takaisin päin, ylös=alaisin.
ürd pr. üürdöb tottua.
ürg pr. üürgöb ruweta.
ürgandöks pl. ürgandökst yritus, alku.
ütl pr. ütlöb sanoa.
üüd kokonaan; aina.
üüdöks yhdeksään; ü. kümd yhdeksänkymmentä.
üünis ynnä, kanssa.
üütis; ü. üüd yhtenänsä, alinomaa; ü. un tuoistis tawalla ja toisella.

W.

vaa pl. vaad waahto.
vaalda pl. vaaldad walkea; vaaldas walossa.
vaaldin auki, irti, ulkona.
vaalikš pr. vaalikšöb wallita, hallita.
vaalikšiji pl. vaalikšijid wallitsija, hallitsija.
vaalikštöks pl. vaalikštökst hallitus; waltakunta.
vaďrös pl. vaďröd kummi, ristikumppali.
vai pl. vaid wäli, waihe; vais keskellä.
vaigaa pl. vaigaad waaja, kiila.
vaiški pl. vaiškist wasikka.
vajaag pl. vajaagöd wajaa, tarwis; tarpeellinen.
vaga pl. vagaad hiljainen, tyyni.
vaggis waiti.
vakaa pl. vakaad wakka; wasu.
val pl. vald walo; valsö julkisesti.
vall pr. valaab walaa, kaataa.
vań katso!
vana pl. vanaad wanha.
vańkl pr. vańklöb katsoa.
vannit; kaad aaigast vannit kahden wuoden wanhat.
vast, vastö wastaan.
vägi hywin, sangen.
väzz pr. väzuub wäsyä.
vedaam pl. vedaamöd kuorma.
vedd pr. vedaab wetää.
veerbikš pr. veerbikšöb kehrätä.
veiž pl. veduud, inf. vetaa wesi.
vel wielä.
veĺĺ pl. veelid weli.
verž pr. veržöb wäristä.
vert wäärti.
viga pl. vigaad wika, syy.
viid pr. viib wiedä.
viiĺa pl. viiĺad wilja, tawara, wara, aarre.
viilkatöks pl. viilkatökst ihmisfusi.
viirak pl. viiraköd pyhä sawu.
viiri pl. viirist keltainen.
viiš pl. viišid, inf. viit laji, wiisi.
virg; virgsö walweella.
vizzö kiinni.
vońń gen. vonn onni.
vost pr. vostaab ostaa.
votš pr. votšuub etsiä.
vöid pr. vöidab woitaa.
vu wai, taikka; katso u.
vuid pr. vuib woida.
vuoid pr. vuoidab woittaa, warjella.
vuoik pr. vuoiköb woihkaa, woiwotella.
vuollö inf. vuolt olut.
vuost pr. vuostaab = vost.
vuoza pl. vuozad liha.
vuotš pr. vuotšiib = votš.
vui = vu.
vutt pr. vutaab ottaa; kaswaa.
vüülga pl. vüülgad welka.
vüülgali pl. vüülgalist welallinen, weloillinen, welwollinen.

Painovirheitä.

Siv.	riv.		seisoo:	lue:
6	6	ylh.	taŋgud	taŋŋud
7	2	alh.	limeister	liimeister
8	9	ylh.	lõngad	lõŋŋad
„	14	„	lõngad	lõŋŋad
„	23	„	kaŋgas	kaŋŋas
„	26	„	rull	rulʃ
10	14	alh.	teendrid	teeńdrid
„	18	„	talitavad	talʃitavad
13	5	„	suur	suuŕ
15	3	ylh.	selga	selga
20	3	„	ohtu	õhtu
22	13	alh.	näʃg	nälg
31	4	ylh.	huńdille	huńdile
32	2	alh.	takka	tagga
34	10	ylh.	palvid	palʃvid
35	9	alh.	õtsib	õťsib
36	15	„	õtsima	õťsima
42	7	„	peeksid	peksid
43	9	„	sisask	sisaśk
„	8	„	kiri-küüt	kiri-küüť
45	6	ylh.	kät	kätt
46	16	alh.	pakumist	pakkumist
47	12	„	olid	oli
48	6	„	suur	suuŕ
52	20	ylh.	tuńgima	tuŋgima
53	3	alh.	märssiga	märsiga
57	13	ylh.	sõda	sõdda
„	12	alh.	tõtanud	tõttanud
59	17	ylh.	imetegija	immetegija
61	16	„	vähe	väha
63	12	„	taheti	tahati
65	9	alh.	paisenud	paisunud
77	8	„	1 palst. paigan	paiga
79	15	„	„ õnnis	õńńis
83	3	ylh.	sirbid	siŕbid
„	9	„	tänänvo'	tänavo

Siv.	riv.		seisoo:	lue:
84	15 ylh.		nurm	nuŕm
„	9 alh.		õnnis	õńńis
89	3 ylh.		tornista	toŕnista
„	11 „		taństsiga	tańtsiga
91	6 „		emakeel	emakeeľ
95	15 alh.		õnn	õńń
97	11 „		Maarjamaa	Maaŕjamaa
117	4 ylh.		kuningahan	kuniŋgahan
„	7 „		kuningas	kuniŋgas
124	2 alh.		aigo	aiga
127	17 „		inehmizen	inehmizien
128	4 „		roďi	roďih
„	13 „		mujannuh	mujanuh
129	17 ylh.		turrul	torrul
130	15 alh.		suorie	šuorie
132	4 ylh.		lienöö	lienoo
134	4 „		heŋgästi	heŋgästih
„	6 alh.		kahallah	kahalleh
„	10 „		puihkahti	puihkahtih
„	11 „		rubie	rubio
„	12 „		viereksen	vereksen
137	19 ylh.		levol	ľevol
138	1 alh.		kuniŋŋaz	kuniŋgaz
„	3 „		kuniŋŋastugi	kuniŋgastugi
140	17 „		otetad	otetah
141	3 „		rodńukundan	rodńukunnan
142	2 „		heŋŋiz	heŋgiz
„	6 „		ţomu	ţoma
160	13 „	1 palst.	mihe	mihee
165	7 ylh.	2 palst.	taatas	tatas
174	3 alh.		heitanuzei	heitanuze
179	1 „		seismaha	seišmaha
180	11 ylh.		lautsališed	lautsaliišed
183	8 alh.		pätšiš	pätšis
184	7 „		munašid	munaišid
„	18 „		jouh-šegl	jouh-śegl
„	16 ylh.		šeglond	śeglond